

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NATO’NUN YUMUŞAK GÜCÜ

FATİH ÖZBÖLÜK

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi. SÜLEYMAN GÜDER

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : FATİH ÖZBÖLÜK Numarası : 2501110476
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Danışmanı : DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜLEYMAN GÜDER
Tez Savunma Tarihi : 28.05.2019 Saati : 11.00
Tez Başlığı : NATO'NUN YUMUŞAK GÜCÜ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. AHMET EMRE ATEŞ		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ MUZAFFER BÖLME		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜLEYMAN GÜDER		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. YUNUS KAYA		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ SERHAN AFACAN		

ÖZ

NATO’NUN YUMUŞAK GÜCÜ

FATİH ÖZBÖLÜK

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte tek kutuplu yeni bir dünya düzeni kuruldu. Bu dönemin öne çıkan tartışmaları demokrasi, insan hakları, uluslararası hukuk...vb. kavramlar ekseninde yapıldı. Uluslararası ilişkiler alanında görece istikrar ve barışın hâkim olduğu bu dönemde ilk defa Neoliberal Teori’nin de etkisiyle bazı bilim insanları tarafından “*Yumuşak Güç*” doktrini ortaya atıldı. Yumuşak güç birçok boyutu olan bir kavram olmakla birlikte Uluslararası İlişkiler alanında çoğunlukla Kamu Diplomasisi faaliyetleri şeklinde tezahür etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında bölgesel bir savunma amacına hizmet etmek üzere kurulan NATO ise Soğuk Savaş’ın son ermesiyle birlikte bir tür “*kimlik bunalımı*” yaşamaya başladı. 11 Eylül Saldırılarının yaşandığı 2001 yılı NATO açısından da bir milat oldu. Bu dönemde NATO “*misyon arayışı*” sorununa etkili bir çözüm bulmuş ve yukarıda anılan tartışmaların da etkisiyle kendini “*küresel barış ve istikrarın koruyucusu*” olarak konumlandırmıştır.

Bu dönemde NATO angajman konularını ve coğrafi sınırlarını genişleterek, Transatlantik bölgesini savunma amacıyla kurulmuş bir örgüt olmaktan çıkarak, küresel güvenliğe tehdit olarak tanımladığı her türlü güce karşı dünyanın her yerinde mücadele etmeye hazır bir güce dönüşmeye çalışmaktadır. Bu dönüşümün başarılı olması büyük bir ölçüde İttifakın yumuşak gücünü ön plana çıkarmasına bağlıdır. İttifak bu gerçeğin farkındadır. Bu çalışmada NATO’nun Yumuşak Gücünü ön plana çıkarma gayretlerinin, başarılı olup olmadığı, yöneltilebilecek eleştiriler ve olası çözüm önerileri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nato, Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi, Uluslararası Hukuk.

ABSTRACT

NATO’S USE OF SOFT POWER

FATİH ÖZBÖLÜK

The end of the Cold War heralded the coming of a unipolar world order, where the main axis of discussions revolved around issues such as democracy, human rights, international law...etc. It is within the context of the post-Cold War period—characterized by greater peace and relative stability in international relations—some scholars began to elaborate under the influence of Neoliberal theory the doctrine of soft power. While this doctrine is a multi-dimensional concept, particularly in international relations, soft power is often emerges out of the activities of public diplomacy.

NATO as an organization established as a regional system of defense after the Second World War had been experiencing a “crisis of identity” itself since the end of the Cold War. The 9/11 attacks in 2001 became a turning point for NATO, as the organization found itself a “new mission” and began to frame itself as the “protector of global peace and stability.” In this period of time, partially inspired by such ongoing discussions, NATO gradually started embracing the instruments of soft power as well.

NATO had indeed shifted in terms of its rules of engagement and geographic limits of operation from a regional organization of defense into a global security organization. This transformation has been closely related to the preferential use of soft power, which NATO strives to achieve. This study examines whether NATO’s attempts in the use of soft power has been successful or not, and critically evaluates room for improvement in NATO’s conduct of soft power.

Keywords: NATO, Soft Power, Public Diplomacy, International Law.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı Uluslararası Sistemin ulus devletler dışındaki en önemli aktörlerinden biri olan Kuzey Atlantik İttifakı (NATO)'nun yumuşak güç unsurlarının kullanılması ile başarılı ve başarısız yönlerinin değerlendirilmesidir. Çalışmada muhtemel sorunlarla ilgili bazı çözüm önerileri sunulmuştur ancak bu çözüm önerilerini sınırlamak şüphesiz mümkün değildir. Hayatın olağan akışı içerisinde hergün yeni zorluklar ortaya çıkmakta bu zorluklara cevap vermek yeni stratejiler üzerinde çalışmayı gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada tüm sorunlara çözüm bulunduğu iddia edilmemekte ancak ittifakın Yumuşak Gücünü öne çıkarabilmesi önündeki engellerin neler olduğu bilimsel bir yöntemle incelenerek belli başlı sorunlara çözüm önerileri sunulmaktadır. NATO'nun Yumuşak Gücünü kullanabilmesi halinde hem kendi kimlik sorununu çözebileceği hem de küresel barış ve istikrara önemli katkılar sunabileceği düşünülmektedir. Bu çalışma aşağıda isimleri sayılan kişilerin eşsiz katkıları sayesinde hayat buldu.

Öncelikle tezimin planlanmasından gerçekleştirilmesine kadar bilgi, görüş ve deneyimlerine başvurduğum tanımdan ve öğrencisi olmaktan onur duyduğum saygı değer danışmanım Dr. Süleyman Güder'e, tez konumu seçmem sırasında bana yol gösteren ufuk açıcı sohbetleri ile sıkılmadan beni saatlerce dinleyen ilk tez danışmanım ve merhum hocam Prof. Dr. Nevin Ateş hanımefendinin çok kıymetli hatıralarına, değerli vakitlerini ayırarak tez savunmama katılan, önemli eleştirileri ile bu tezin çok daha iyi olmasını sağlayan değerli hocalarım Doç. Dr. Emre ATEŞ ve özellikle Dr. Selin Muzaffer BÖLME'ye, bu yoğun süreçte desteğini esirgemeyerek sabır gösteren eşim Dr. Gülay Özbölük ile sevgili oğullarım Mehmet ve Tevfik'e teşekkür ederim.

FATİH ÖZBÖLÜK

İSTANBUL 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	18
GÜÇ KAVRAMI, YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMI VE KULLANILDIĞI ALANLAR.....	18
1.1. GÜÇ KAVRAMI	18
1.1.1. Güç Nedir?	18
1.1.2. Gücün Çeşitli Görünümleri.....	19
1.2. YUMUŞAK GÜÇ, UNSURLARI VE KULLANILDIĞI ALANLAR.....	21
1.2.1. Yumuşak Gücün Tanımı.....	21
1.2.2. Yumuşak Gücün Unsurları ve Araçları	23
1.2.3. Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi Olarak Halkla İlişkiler	27
İKİNCİ BÖLÜM	29
KAMU DİPLOMASİSİNİN TEMEL BİLGİLERİ	29
2.1. GELENEKSEL DİPLOMASİ VE KÜRESELLEŞME.....	29
2.2. KAMU DİPLOMASİSİ	30
2.3. KAMU DİPLOMASİSİNİN KAVRAMSAL KARŞILAŞTIRMASI.....	38
2.4. KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇLARI VE AKTÖRLERİ.....	54
2.4.1. Kamu Diplomasisi Aktörleri.....	58
2.5. KAMU DİPLOMASİSİNİN BOYUTLARI	63
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	67
NATO’NUN KURULUŞU, GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZ STRATEJİLERİ.....	67
3.1. SAVAŞ SONRASI KUTUPLAŞMA.....	67
3.2. NATO’NUN KURULUŞU.	79
3.3. NATO’NUN AMAÇLARI.....	80
3.4. NATO’NUN İDEOLOJİSİ VE COĞRAFİ SINIRLARI.....	82
3.5. NATO’NUN YAPISI	84
3.5.1. NATO’nun Sivil Yapısı	85
3.5.2. NATO’nun Askeri Yapısı.....	86
3.6. NATO’NUN SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE UYGULADIĞI STRATEJİK KONSEPTLER.....	87
3.7. NATO’NUN 21. Y.Y. ’DEKİ STRATEJİSİ.....	99
3.7.1. Soğuk Savaş Sonrasında NATO’nun Güvenlik Stratejileri.....	99

3.7.2.	NATO'nun 21. y.y.'de ki Stratejilerine Yön Veren Zirveler.....	101
3.7.3.	Bir Uluslararası Güvenlik Örgütü Olarak NATO'nun Dönüşümü	113

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 118

NATO'NUN YÜRÜTTÜĞÜ KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ VE YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI 118

4.1.	NATO'NUN GÜNCEL YAPISI	118
4.2.	YUMUŞAK GÜÇ DOKTRİNİ VE KAMU DİPLOMASİSİ İLİŞKİSİ	120
4.3.	YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI VE NATO'NUN KAMU DİPLOMASİSİ YAKLAŞIMI	123
4.3.1.	NATO'nun Kamu Diplomasisi Yaklaşımının Temel Nitelikleri.	123
4.3.2.	NATO'nun İletişim Konsepti ve Kurumsal İşleyiş	125
4.3.3.	Kitle Medyası ve Sosyal Medyanın Kullanımı.....	127
4.4.	NATO'NUN DÖNÜŞÜMÜ, YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI VE KAMU DİPLOMASİSİNİN ARTAN ÖNEMİ	130
4.4.1.	NATO Tarafından Yürütülen Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Hedef Kitlesi: İç ve Dış Kamuoyu.	133
4.4.2.	NATO Kamu Diplomasisi Birimi.....	137
4.4.3.	Strasbourg/Kehl Zirvesi ve NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti	138
4.4.4.	NATO'nun Yumuşak Gücü: Kapsamlı Yaklaşım Stratejisi	142
4.5.	NATO'NUN YUMUŞAK GÜÇ YAKLAŞIMININ SORUNLARI VE BU YAKLAŞIMA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER	143
SONUÇ		151
KAYNAKÇA		157

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 : Leonard, Kamu Diplomasinin Üç Boyutu.....	63
---	-----------

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOK	: Avrupa Atlantik Ortak Konseyi
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACO-MHK	: Müttefik Harekat Komutanlığı
ACT-MDK	: Müttefik Dönüşüm Komutanlığı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AMMK	: Avrupa Müttefik Komutanlık Karargahı
AMYK	: Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BBC	: British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Şirketi)
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CENTO	: Central Treaty Organization (Merkezi Antlaşma Teşkilatı)
CIMIC	: Civil Military Copeartion (Sivil-Asker İşbirliği)
CNAD	: Commity of National Armament Directors (Ulusal Silahlanma Direktörleri Komitesi)
CNN	: Cable News Network
CSIS	: Centre for Strategic and International Studies (Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi)
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
DF	: Dynamic Forces (Hareketli Kuvvetler)
EKS	: Esnek Karşılık Stratejisi
ICBM	: Inter-Continental Ballistic Missile (Kıtalararası Balistik Füze)
IFA	: The Invest in France Agency (Fransa'da Yatırım Ajansı)
IRBM	: Intermediate-Range Ballistic Missile (Orta Menzilli Balistik Füze)
KAA	: Kuzey Atlantik Antlaşması
KAK	: Kuzey Atlantik Konseyi
KFOR	: Nato Kosovo Forces (Nato Kosova Gücü)
KKS	: Kitlesel Karşılık Stratejisi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

NPG	: Nükleer Planlama Grubu
NSİK	: Nato Savunma İnceleme Komitesi
NSPK	: Nato Savunma Palnlama Komitesi
PAYK	: Politik Askeri Yönetim Komitesi
PRT	: Provincial Reconstruction Team
SEATO	: South East Asia Treaty Organisation (Güney Doğu Asya Antlaşması �rg�t�)
STK	: Sivil Toplum Kuruluğu
UNAMA	: United Nations Assistance Mission in Afganistan
YY	: Yüz Yıl

GİRİŞ

21. (yüzyıl) y.y. iletişimde yaşanan büyük bir devrimle başladı. 90'lı yıllarda başlayan küreselleşme tartışmaları sonunda geline nokta, dünyanın “*küresel bir köy*” haline geldiği fikriydi. İletişim tekniklerimiz öylesine radikal bir şekilde değişti ki bugün bir bilgisayar ve internet bağlantısı olan her birey fikirlerini tüm dünyaya duyurabiliyor.

Dünyanın küresel bir köy haline gelişi tek başına düşünüldüğünde eğer yükselen kadın hareketleri, insan hakları ve demokrasi hassasiyetleri olmasaydı, pek anlamlı olmayabilirdi. Ancak günümüzde bahsi geçen değerlerin yükselişi kitle iletişim araçlarının artmasıyla birlikte düşünüldüğünde, devletlerin hedeflerine ulaşabilmesi için sert güç ile birlikte yumuşak güç unsurlarının da kullanılmasını, bir tür zaruret haline getirdi. Bu çağda artık insanlardan, çocuklarını eril bir dil kullanan şiddet ve kahramanlık hikâyeleriyle çatışma bölgelerine göndermelerini istemek çok naif bir düşünce haline geldi. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası ABD(Amerika Birleşik Devletleri) tarafından ardı ardına yapılan birçok askeri müdahale meşruiyet tartışmalarına yol açarken uluslararası ilişkilerde liberal teorilerin de etkisiyle yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramları ön plana çıktı.

Yumuşak güç ve kamu diplomasisi denince akla öncelikle ulus devletlerin politikalarını ilgilendiren bir tartışma geliyorsa da temelde bu kavramların yalnızca ulus devletler açısından anlamlı olduğunu söylemek güçtür. Yumuşak gücün unsurlarından birinin de halkla ilişkiler olduğu göz önüne alındığında, içinde bulunduğumuz çağda ulusal ordulardan, çokuluslu şirketlere kadar tüm organizasyonların kısmen kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmek mecburiyeti hissettikleri görülmektedir. Bu organizasyonlar içerisinde ise NATO (North Atlantic Treaty Organization – Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)’nun çok önemli bir yeri bulunmaktadır. NATO’nun kamu diplomasisi faaliyetleri ve yumuşak güç unsurlarının değerlendirilmesi, etkinliği, güçlü ya da zayıf yanları ile başarı ya da başarısızlıkları ve olası çözüm önerileri konusunda bilimsel literatürde önemli bir

boşluk bulunmaktadır. Bu kapsamda bu tez çalışmasında aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır:

- NATO'nun yeni Kamu Diplomasisi stratejisine yön veren yumuşak güç kavramı nedir? Bu kavramın Kamu Diplomasisi kavramı ile ilişkisi ve NATO'nun Küresel Terörle Mücadele, Küresel Barış ve istikrarın korunması gibi yeni misyonlarının açıklanmasında etkisi nedir? Yumuşak güç kavramının NATO'nun kimlik sorununun çözümüne ne gibi bir katkısı olmuştur?

- NATO'nun uygulamış olduğu yumuşak güce dayalı yeni kamu diplomasisi stratejisinin güçlü ve zayıf yanları nelerdir? Bu strateji başarılı olmuş mudur? Söz konusu stratejiye yöneltlen eleştiriler ve bu eleştirilerde belirtilen sorunlara ne gibi çözüm önerileri getirilebilir?

- 11 Eylül saldırıları sonrasında NATO'nun stratejik konseptinde nasıl bir değişim ortaya çıkmıştır? İttifakın stratejik konseptindeki değişimde Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan "*Kimlik Bunalımı*"nın rolü ve bunun NATO'nun Yumuşak Güce dayalı yeni Kamu Diplomasisi stratejisi ile ilgisi nedir?

Tez hazırlanırken aşağıdaki temel varsayımlar esas alınmıştır:

- SSCB(Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)'nin yıkılmasından sonra 2001 yılında meydana gelen 11 Eylül saldırılarına kadar NATO "*Kimlik Bunalımı*" şeklinde adlandırılabilen bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Bir savunma örgütü olarak kurulan İttifak, karşısında saldırgan bir güç ve düşman kalmayınca kendisine yeni misyon arayışlarına girmiştir.

- 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında dünyada meydana gelen politik ve ekonomik gelişmelerin NATO'nun genel stratejilerinde büyük bir etkisi olmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrası NATO angajman konularını genişletmiş küresel terörizm ve bölgesel istikrarsızlıklarla mücadele gibi yeni bir takım hedefler çerçevesinde operasyonlarını kuruluş amaçlarına aykırı bir biçimde Transatlantik bölgesi dışında kalan bazı coğrafyalara yaymıştır.

Tez çalışmasında aşağıdaki sınırlılıklar dâhilinde araştırma yapılmıştır:

- NATO'nun Kamu Diplomasisi stratejisindeki değişim 2001 yılında meydana gelen 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasındaki dönem esas alınarak incelenmiştir. Yukarıda da değinildiği üzere 11 Eylül Terör saldırıları NATO açısından bir tür milat olmuş; sonrasında NATO adeta yeni bir kimlik kazanmış bu da angajman kuralları ve coğrafyasını genişletmiştir.

- NATO'nun kamu diplomasisi faaliyetleri hâlen değişerek devam eden bir süreçtir. Bu durum konu üzerinde çalışmayı zorlaştırmıştır. İttifakın Kamu Diplomasisi faaliyetleri incelenirken Bosna, Libya ya da Afganistan gibi sahadaki uygulamalara kısmen değinilmiş ancak kamu diplomasisi konusu yumuşak güç kavramı çerçevesinde incelendiğinden ayrıntılı açıklamalara yer verilmemiştir.

- Sürecin devam etmekte olması NATO'nun özellikle gizlilik dereceli belgelerine ulaşmada yaşanan zorluklar sebebiyle net sonuçlar elde etmek mümkün değildir, bu da değerlendirmeler yapılırken birinci elden kaynak elde etme konusunda sınırlayıcı bir etkiye sebep olmuştur.

- Sosyal Bilimler alanında yapılan çalışmaların tamamen deney ve gözleme dayanmamasından kaynaklanan sınırlılık bu çalışma için de geçerlidir. Kamuoyu araştırması gibi bir takım yöntemler mevcut ise de bu araştırmalar sınırlı ve konjonktüre göre değişkenlik gösterebildiğinden, ulaşılan sonuçlar temelde akıl yürütme (Rasyonalite) yöntemiyle elde edilmiştir.

Konunun çalışılması sırasında bilimsel literatüre bakıldığında yapılan çalışmaların üç başlık altında toplandığı görülmektedir:

-Birinci başlık güç kavramı çevresinde şekillenen gücün doğası ve yumuşak güç tartışmasıdır. Bu tartışma 2000'li yılların başında J. Nye, R. Keohane, O. Holsti ve A.D. Robert gibi Amerikalı akademisyen ve entelektüellerin yaptığı incelemelerden oluşmaktadır. Kaynak taraması sırasında bu tartışmalardan faydalanılmıştır ancak Amerika merkezli bu tartışmalarda özel olarak NATO'nun Yumuşak Gücü ve Kamu Diplomasisi faaliyetlerine yeterince yer ayrıldığını söylemek güçtür. Bu tartışmalarda genel olarak güç kavramı temelinde yumuşak güç ve Amerikan yumuşak gücü kavramları tartışılmıştır (Keohane, O. R. ve Nye, J. S.,2000, Nye J.S., 1990, Nye, J.S. 2005, O. Holsti, 2004, A.D. Robert, 2007).

-Bir diğerk başlık Kamu Diplomasisi kavramıdır. Bu kavram hakkında gerek yurt içinde gerekse de yurt dışında oldukça yoğun bir bilimsel literatür mevcuttur. B. Gregory, R. Helbig ve R. Zaharna gibi sahada çalışmalarıyla tanınan isimlerin genellikle kavramın teorik çerçevesini çizmeye yoğunlaştıkları görölmektedir (B. Gregory, 2005, R. Helbig, 2011, R. Zaharna, 2009).

-Çalışmanın konusu olan NATO'nun yumuşak güç unsurları ve Kamu Diplomasisinin incelenmesi noktasında ise büyük bir boşluk bulunmaktadır. Bu konuya J. Benitez, R. Helbig, L. Roberts gibi isimler kısmen değinmiştir. Ancak bu isimlerin çalışmaları NATO'nun dönüşümü, geleceğı, kurumsal yapısı, "kimlik bunalımı" ve tarihini incelemekten öteye geçmemektedir. Yerli kaynaklarda ise başta C. Oğultürk, E. Tekin D. Yaman gibi isimler olmak üzere birçok ismin akademik çalışması bulunmaktadır. Bu kaynaklar da daha çok NATO'nun dönüşümü ve geleceğı konusuna değinmektedir. NATO'nun Kamu Diplomasisi faaliyetlerini inceleyen bazı yerli ve yabancı bilimsel kaynaklar bulunmakta ise de bu kaynaklar örneğın NATO'nun Afganistan operasyonun kamu diplomasisi açısından irdelenmesi gibi dar bir alanda daha çok uygulamaya yönelik incelemelerdir (J. Benitez, 2010, R. Helbig, 2011, L. Robertson, 2003, Oğultürk, 2005 Tekin E., 1969, Yaman D., 2006).

Bu çalışmada özellikle kamu diplomasisi açısından NATO'nun yumuşak güç unsurlarının kullanılması incelenmiş bu yapılırken basılı ve genel kabul görmüş eserler ile bilimsel makale ve tezler kaynak olarak kullanılmıştır. Açık kaynaklar seçilirken bilimsellikten uzak spekülative kaynakların kullanılmamasına özen gösterilmiştir. İnternet kaynakları seçilirken de NATO ve üniversiteler gibi kurumların, resmi internet sitelerinden yararlanılmıştır.

Yukarıda da değinildiğı üzere NATO'nun kamu diplomasisi faaliyetleri hakkında yoğun bir bilimsel literatür bulunmakla birlikte bu literatür NATO'nun kuruluşundan günümüze kadar yürüttüğü kamu diplomasisi uygulamasına odaklanmıştır. Bu kaynaklarda konu teorik olarak ele alınmamıştır. Yine bu kaynaklarda söz konusu kamu diplomasisi bütüncül bir şekilde ele alınmamış NATO'nun Bosna ya da Afganistan operasyonları gibi örnekler üzerinden tartışma yapılmıştır. Bu çalışmada NATO'nun Kamu Diplomasisi uygulamaları örnekler

üzerinden incelen-memiştir. Kamu diplomamasisi konusu NATO’nun yumuşak güç unsurlarının kullanımı eksenin de değerlendirilmiştir.

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Çalışma sırasında yumuşak güç ve kamu diplomasisi gibi temel kavramların açıklanması için Neoliberal teori çerçevesinde konuya yaklaşan kaynaklar kullanılmıştır. Yumuşak güç kavramını açıklayabilmek için önce güç kavramını daha doğrusu sert güç kavramını tanımlamak gerekmektedir. Bunu yaparken güç kavramı Neoliberal Teori çerçevesinde ele alınmış ancak güç kavramının tanımı açısından yoğun bir bilimsel yazın ihtiva eden Realist Teoriye de değinilmiştir.

Başta Realist Teori olmak üzere genel olarak bütün yaklaşımlar gücün doğası ve rolü hakkında yorumlarda bulunmuşlardır ancak Realist Teori birçok teori tarafından tenkit de edilmiştir. Hatta birçok teorinin Realist Teoriye bir tepki olarak doğduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Liberal Teori de Realist Teoriye bir tepki olarak doğmuştur. Liberal Teoriye göre realist teorinin güç konusundaki açıklaması günümüz şartlarını ve dünyada yaşanan detant dönemini açıklamaya yetmemektedir.

Bu çalışmanın temel konusu güç türleri ya da gücün doğası hakkında olmadığı için yumuşak güç kavramı; Neoliberal Teori çerçevesinde çalışılmış ve güç kavramı üzerindeki tartışmalardan uzak durulmuştur. Neoliberalizmin anlaşılması için Liberal Teoriden kısaca bahsetmek gerekmektedir.

Liberalizme öncülük yapan şey Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan idealizm düşüncesidir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra uluslararası alanda gerçekleşen siyasal ekonomik gelişmelerin, uluslararası örgütlerin ve organizasyonların üzerine yoğunlaşmaya başladığını ve bu örgütlerin dinamikleriyle açıklanmaya çalışıldığını görüyoruz. 70’li yıllarında gerçekleşen ekonomik ve siyasi olaylar, bu yaklaşımın gelişmesine yardımcı olmuştur (Sönmezoğlu, 2005).

Liberalizmin temelleri hakkında birçok görüş bulunmakla birlikte; siyaset bilimi açısından sınırlı bir devlet, serbest piyasa ekonomisi, birey hak ve özgürlüklerinin korunması, hukuka devleti gibi kavramların liberalizmin ortak değerleri olduğu genel kabul görmektedir.

Uluslararası ilişkiler alanında Liberalizm özellikle Neoliberalizm, Realist yaklaşımın eleştirisi şeklinde kendisini kurgulamıştır. Liberalizme göre uluslararası ilişkiler alanında sadece devletler aktörler olarak yer almaz. Çok uluslu şirketler, STK(Sivil Toplum Kuruluşları)'lar, devletlerarası örgütler ve benzeri birçok aktör uluslararası ilişkilerde rol alarak menfaatlerini korumaya ve/veya amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırlar. Bu alanda yer alan konular artık sadece devletler arasında yaşanan güç ve çıkar ilişkileri sınırları içinde açıklanamaz. Bu sebeple gücün farklı boyutları bulunduğunun kabulü gerekir ve bu boyutlar incelenerek uluslararası sistem açıklanmalıdır.

Neoliberal Teori içerisinde yumuşak güç kavramı yeni bir kavram olmakla birlikte yumuşak güç, temelde bir insan davranışı biçimidir ve tarih olarak, insanlık tarihi kadar eskidir. 1990 yılında J. Nye, yumuşak gücün uluslararası alanın değişen en önemli parametrelerinden biri olarak ortaya çıktığını öne sürmüştür. Sert gücün zorlayıcı uygulamalarına karşı, yumuşak güç diğer aktörlerin istek ve iradelerini etkilemek demektir. Soğuk Savaş döneminde politika ve bilim adamları sert güç üzerine yoğunlaşırken, Nye bu dönemde sert gücün öneminin azaldığını düşünmektedir. Nye'in tespitine göre, uluslararası alanda, ekonomik büyüme, eğitim ve teknoloji faktörleri önem kazanırken, coğrafya, nüfus ve hammadde gibi parametreler biraz daha önemini kaybetmiştir (Nye, 1990: s.188-197).

Genel kabul gördüğü üzere Yumuşak Gücün en önemli görünümünden biri olan kamu diplomasisi de bir ülkeyi yönetenlerin başka ülkelerin halkının algı ve düşüncesini kendi amaçları doğrultusunda etkilemesi ve yönetmesi demektir. Günümüzde birçok ülkenin sahip olduğu iktisadi, sosyolojik, kültürel, tarihi ve politik güç ile oluşan yumuşak güç unsurları, kamu diplomasisi çerçevesinde kullanılmaktadır. Daha doğru bir ifade ile günümüzde ülkelerin sahip olduğu yumuşak güç potansiyeli kamu diplomasisi faaliyetleri şeklinde tezahür etmektedir. Bu çalışmada bir başlık yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramları arasındaki ilişkiyi incelemeye ayrılmıştır.

Kamu diplomasisi kavramı, bugünkü anlamıyla ilk kez 1965 yılında Massachusetts ABD'de bulunan Tufts Üniversitesi öğretim üyesi Edmund Gullion tarafından kullanılmıştır. Aynı üniversitede Gullion'un kurduğu "*Edward R.*

Murrow Kamu Diplomasi Merkezi” bu kavramın şekillenmesinde ve teorik çerçevesinin çizilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Guillion’a göre Kamu kamu diplomasisi *“kamunun tavırlarının dış politikaların oluşturulmasında ve yürütülmesindeki etkisi”* konusunu tartışmaktaydı. Kavram bu haliyle politikanın hedefini, yönetici elitlerden halka çevirmek noktasında alışılmış diplomasi pratiklerinden ayrılmaktadır. (“What is Public Diplomacy?”, 2010).

Kamu diplomasisi uygulamalarının temel hedefi tek yönlü değil karşılıklı bir iletişimin kurulmasıdır. Karşılıklı bir iletişimin olmadığı herhangi bir kamu diplomasisi faaliyetinin uzun vadede başarılı olması beklenemez Bu yönüyle kamu diplomasisi propaganda kavramından ayrılmaktadır.

Melissen, kamu diplomasisi, yumuşak gücün en önemli araçlarından bir olarak tanımlamaktadır. Kamu diplomasisi bir ülkenin *“diğerlerini etkileme”* kapasitesi olarak da düşünülebilir. Bir diğer ifade ile bu kavram ülkelerin yumuşak güç potansiyeline işaret etmektedir (Melissen, 2005: s.4). Melissen ; *“siyasi amaçlar açısından değerlendirildiğinde bunun askeri ve ekonomik güçten daha az önemli olmadığı”*nı vurgulamaktadır (Melissen, 2005: s.4).

Yumuşak güç değerlendirilirken, bir ülkenin edebiyatı, dili, bilim adamları, sivil toplum kuruluşları, ulusal ve çok uluslu şirketleri, markaları, tarihi, sanatsal ürünleri, sanatçıları, vakıfları, üniversiteleri, akademik başarıları, sporcuları, ev sahipliği yaptığı spor müsabakaları, evrensel hukuka yaptığı katkılar, insan hakları konusunda gösterdiği hassasiyet (İskandinav ülkeleri en güzel örnektir) işleyen bir sosyal hukuk devleti ve buna benzer birçok parametre göz önünde bulundurulmalıdır.

Yumuşak güç açısından bir ülkenin sahip olduğu siyasi organizasyon yapısı ve politik kültürünün evrensel hukuka ve değerlere ne kadar yakın olduğu da son derece önemlidir. Mülteci akınlarının genelde bu hatlar üzerinde gelişmiş kuzeyli sosyal refah devletlerine olması bir tesadüf değildir.

Bir ülkenin yumuşak güç potansiyelinin yüksek olması, bu potansiyelin politik hedeflere ulaşmak açısından tek başına yeterli olduğu söylenemez. Bunun yanında ülkeler yumuşak güçlerini oluşturan ulusal kültür ve değerlerini başka

ülkelere iletebilecek kanallara da sahip olmalıdır. Bu kanallar kamu diplomasisi araçlarıdır. Bir ülke ne kadar çok kamu diplomasisi aracına sahipse o kadar yumuşak güce sahiptir. (Snow, 2009: s.4).

Yukarıda da değinildiği üzere Soğuk Savaşın sona ermesiyle ortaya çıkan detant dönemi liberal uluslararası ilişkiler teorileri açısından yumuşak güç kavramının ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda Soğuk Savaşın en önemli aktörlerinden olan NATO da bu tartışmalardan nasibini almıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra 11 Eylül Terör Saldırılarına kadar NATO açısından bir tür “*kimlik bunalımı*” yaşanmıştır. Bu dönemde NATO beklenildiği gibi önemi gitgide azalan bir organizasyon olarak görülmüştür. Bu dönemde genel düşünce tek kutuplu yeni bir dünya düzeni kurulduğu ve İttifakın, transatlantik coğrafyasına yönelmiş son derece korkutucu bir tehdit olan Sovyet tehdidinin ortadan kalkması sebebiyle, misyonunu tamamladığı şeklindeydi. 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında ise değişen ve genişleyen güvenlik tehditlerine cevap verebilmek için personel lojistik ve askeri doktrin olarak zaten işleyen bir sisteme sahip olan NATO'nun varlığını sürdürmesi müttefikler tarafından kabul edilmiştir (Wallander, 2000: s.705).

Soğuk Savaş sırasında askeri bir savunma örgütü olarak kurulan NATO, 2001 sonrası ortaya çıkan konjonktürde sadece askeri bir ittifak değil ortak bir yaşam tarzının, siyasi ve kültürel bir anlayışın temsilcisi olarak da kendini empoze etmiştir. (İschinger, 2005: s.84-85). Yetkililer tarafından, NATO'nun “Batı'nın sahip olduğu demokratik değerleri” ileri götürmeye hedefinin yanında ortak güvenlik kaygıları konusunda istişare ve işbirliği ile küresel istikrar ve güvenliğe de katkıda bulunmaya çalıştığı her mecrada anlatılmaya çalışılmaktadır.

Aslında NATO kurulduğu günden bu yana kamu diplomasisine özel bir önem atfetmiştir. Soğuk savaş dönemi, NATO'nun kamu diplomasisi faaliyetleri açısından temelde örgütün sert güç unsurlarını ön plana çıkarmaya çalıştığı bir dönemdir. Bu dönemde örgüt, üye ülkelerin güvenliğine yaptığı katkı ile birlikte “özgür dünyanın” güçlü ve güvenilir bir koruyucusu olduğu izlenimini iç ve dış kamuoyuna vermeye çalışmıştır. Soğuk savaş sonrası dönemde ise kamu diplomasisi çalışmalarına hâkim olan dil yumuşamaya başlamıştır. Bu çalışmanın bir boyutu da bu evrim sürecinin incelenmesidir.

Bu zamana kadar kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramları genel olarak sadece ulus devletlerin birer politik gündemi olarak düşünölmüştür. Bu sebeple uluslararası bir örgütün hele de temelde bir askeri ittifak olan NATO gibi bir örgütün, yumuşak güç unsurlarının irdelenmesi noktasında bu çalışma normatif açıdan önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Gerçekten de bu manada günümüze kadar ne ulusal ne de uluslararası hiçbir yayında NATO'nun yumuşak gücü bilimsel bir disiplin içinde ve sistematik olarak incelenmemiştir. Halbuki NATO'nun *“kimlik bunalımı”* yaşadığı ve hala da bunu tam olarak aşamadığı bir dönemde ittifakın yeni dünya düzenindeki küresel barış ve istikrara hizmet etme misyon ve iddiasının anlaşılması NATO'nun yumuşak gücünün anlaşılmasına bağlıdır.

Benitez'e göre NATO'nun geleceğı üye ülke kamuoylarının desteğinin alınması ve bu desteğın karar alma süreçlerinde politikacıların iradelerine yansıtılmasına bağlıdır. Aynı durum üye ülke hükümetlerinin, NATO'yu ilgilendiren kararları için de geçerlidir. NATO kendi içinde bağımsız ve demokratik ölkelerden oluşmaktadır. Karar alma süreçlerinde üye ülke kamuoylarının desteğı hayati önemi haizdir (Benitez, 2010).

NATO yukarıda da anlatıldığı gibi temelde üye ölkelerin güvenliğini sağlamak için askeri amaçlarla kurulmuş bir uluslararası örgüttür. Bunun yanında bu örgütün liberal batılı değerler olarak tanımlanabilecek olan ifade özgürlüğü, hukuk devleti, serbest piyasa ekonomisi gibi konularda bir tür ideolojik aktarım aracı diğer bir ifadeyle bu değerlerin bayrak taşıyıcısı olduğu iddiası da bulunmaktadır.

Yukarıda da değinildiğı gibi Sovyetler Birliğinin çökmesi ve Varşova Paktı'nın dağılmasıyla birlikte NATO açısından varoluşsal bir sorun ortaya çıkmıştır. Soğuk savaşı yaşamamış nesiller için NATO gibi uluslararası kolektif bir savunma örgütüne üye olmanın gerekliliğı son derece muğlaktır. Son yıllarda yapılan bazı kamuoyu araştırmaları İttifaka olan ihtiyaç algısının son derece düşük olduğunu göstermektedir. (Bu durumun birçok sebebi bulunmaktadır ve ilerleyen aşamalarda bu konuya değinilecektir) German Marshall Vakfı tarafından yapılan bir araştırmaya göre 2002-2007 yılları arasında İttifaka destek İngiltere'de, % 76'dan % 65'e, Almanya'da % 72'den % 55'e ve ilginç bir şekilde batı ile olan ilişkilerini gittikçe

geliştirdiği bir dönem olmasına rağmen Türkiye’de % 53’den % 35’e gerilemiştir. (German Marshall Fund, 2007).

NATO’nun “*kimlik bunalımı*” ve kamuoyu desteği bulma sorunlarına çözüm bulmak amacıyla yapılan çalışmalardan en önemlisi belki de Nisan 2009’da yapılan Strasbourg/Kehl Zirvesi’dir. Bu zirvede İttifakın geleceğine yönelik bir “*stratejik konsept*” hazırlanması kararı alınmıştır. Bu kararın ardından üye ülkelerin hükümetleri ve kamuoylarını da içine alan geniş kapsamlı bir kamu diplomasisi faaliyeti başlatılmıştır. (Babst, 2010: s.61).

Bu zirvenin NATO’nun yumuşak gücü ve kamu diplomasisi açısından çok önemli bir özelliği bulunmaktadır. İlk defa bu zirvede kararlar alınırken öncelikle kamu diplomasisi faaliyetleri ön plana çıkarılmış ve karar alma süreçlerine kamu diplomasisi faaliyetleri çerçevesinde hedef kamuoyları da dahil edilmeye çalışılmıştır. Bu zirvede NATO’nun yeni görev tanımı üzerine çalışılması ve kamu diplomasisi odaklı bir çalışma yapılması hedeflenmiştir. Çalışma sırasında NATO’nun yumuşak güç potansiyeli ile yeni görev tanımları birlikte ele alınmış ve zirvenin ana gündemi olarak belirlenmiştir. Zirvede hedef kitle sadece seçkinler değil bizzat üye ülke kamuoylarıdır. Bu sebeple kamuoyları üzerinde etkili olduğu düşünülen kanaat önderleri ve medya yetkilileri ile istişareler yapılarak konu hakkında birçok rapor düzenlenmiştir. Düzenlenen raporlar karar alıcılara iletilmiş ve karar alıcılar tarafından değerlendirilmiştir (Babst, 2010: s.62-63). Burada önemli olan kamuoyunun bilgilendirilmekle birlikte karar alma süreçlerine dâhil edilerek karşılıklı etkileşime dayanan bir ilişki kurulmuş olmasıdır.

2009 yılından bu yana yapılan kamu diplomasisi faaliyetlerinin NATO’nun yumuşak gücünü ön plana çıkarma konusunda ne kadar başarılı olduğunu ölçen bir çalışma elimizde bulunmamaktadır. Bununla birlikte ittifak üyesi ülkeler açısından yukarıda değinilen ve 2002-2007 yılları arasını kapsayan araştırma sonuçlarının değiştiğini gösteren hiçbir emare de bulunmamaktadır. Bu araştırma üye ülkeleri kapsamakla birlikte Ortadoğu halkaları nezdinde de NATO’nun ciddi bir kamu diplomasisi sorunu yaşadığı sır değildir. Daha çok A.B.D.’nin etkisiyle, NATO tarafından dünya güvenliğine yönelik yeni bir küresel tehdit unsuru olarak İslamcı Köktencilik sunulmuştur. Dolayısıyla Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı

Ülkelerin kamuoyuna yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri de ön plana çıkmıştır. NATO, oğunluğu Müslümanlardan oluşan Arap ve Ortadoğu coğrafyasına yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri yürütürken coğrafyaya özgü bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Bu coğrafyada İttifakın imajı maalesef pekiyi değildir. Bölgedeki NATO algısının kötü olması somut olarak NATO'nun herhangi bir eyleminden kaynaklanmamaktadır. Bu durum daha çok bölge halklarının tarihi mağduriyetleri ve batı karşısında yaşadığı kötü deneyimlerden kaynaklanmaktadır. Bölge halkları NATO'nun bölgede yapıcı bir rol stelenebileceğine peşin bir hükümle inanmamaktadır (Alani, 2005). Elimizde, geride bıraktığımız 10 yıl içerisinde NATO'nun yumuşak güce dayalı yeni kamu diplomasisi stratejisinin, Alani tarafından açıklanan n yargıların bertaraf edilmesi için somut bir katkıda bulunduğunu gösterir herhangi bilgi de bulunmamaktadır.

Sonuç olarak NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni bir kimlik arayışı çerçevesinde mali, askeri kaynakların neden NATO gibi bir organizasyona aktarılması gerektiği gibi bazı sorulara tatmin edici cevaplar verebildiği söylenemez. Bu, temelde ye ülkeleri ilgilendiren bir sorundur. Yine Soğuk Savaş sırasında küresel komünizm tehdidine karşı kurulmuş olan bir transatlantik ittifakının Orta Asya (Afganistan'da) ya da Ortadoğu (Libya) gibi coğrafyalarda angajmanda bulunması ye olmayan ülkelerin kamuoylarında soru işaretlerine sebep olmuştur. Yumuşak Gücü'n ön plana çıkarmaya alışan NATO kapsamlı kamu diplomasisi faaliyetleri yapmış ancak gerek kendi varoluşunu anlamlandırma çabasının zorlukları gerekse de temelde askeri bir organizasyon olmanın çelişkisi içerisinde yumuşak güç unsurlarını yeterince ön plana çıkaramamıştır.

Soğuk Savaş döneminde NATO'nun geleneksel iletişim stratejisinin Sovyet askeri tehdidine karşı bir tür farkındalık yaratılmasına odaklandığı görülmektedir. Zaman içerisinde bu strateji işe yaramış ve NATO Doğu Bloğu'na karşı ye ülke politikalarında etkin bir rol üstlenmeyi başarmıştır.

11 Eylül sonrası dönemde ise NATO küresel güvenlik alanında daha fazla yer almaya başlamıştır. Bu dönemde İttifakın artan önemi, örgütün hedef ve çıkarları doğrultusunda internet devrimiyle birlikte daha da rekabetçi bir hale gelen medya ortamında yeni iletişim stratejileri geliştirilmesini zorunlu bir hale getirmiştir. Yeni

medya ortamında örgütün ilgili olduğu pek çok güvenlik sorunu siyaset ve medya ortamında daha görünür bir hale gelmiş, İttifakın misyon arayışları, dönüşüm çabaları ve askeri operasyonları kamuoyları nezdinde daha çok yer bulmaya başlamıştır.

Bu dönemin yeni olguları; demokrasi ve insan haklarının küresel çapta teşvik edilmesi, bölgesel istikrarsızlıklar ve küresel terörizmle mücadele, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik anlamda teşvik ve özendirmeyi içine alan yumuşak güç, hesap verilebilirlik ve şeffaflık, kamu otoritelerinin mali sorumluluklarının denetime açılması ile savunma örgütlerinin ajandalarının ve bütçelerinin şeffaflaştırılması, işbirliğine dayanan güvenlik stratejileri olarak sayılabilir. İttifakın bu şartlar altında üye olmayan ülkeler, devletlerarası kurumlar ve sivil toplum kuruluşları ile daha sıkı bir işbirliği kurulması hedefine yönelmesi şarttır.

Savaş ve çatışma durumlarında özünde güvenlik örgütü olan NATO sert güç kullanımını yumuşak güç kullanımının önüne geçirmek durumunda kalmaktadır. Yumuşak güç, uluslararası ilişkilerde karşılıklı işbirliği, sorunların ve hassasiyetlerin anlaşılması, sorunlara tek taraflı olarak dayatılmamış aksine karşılıklı olarak ortak bir iradeye dayanan çözümlerin yaratılabildiği uluslararası hukukun egemen olduğu, "dinleme" ve "paylaşma" alanlarını sağlamaktadır. Bu nedenle, yumuşak güç kapsamında halkla ilişkiler temelli çift yönlü iletişim sürecini içeren kamu diplomasisi uluslararası ilişkilerde zorunlu hale gelmektedir. NATO da bu olgunun önemini kavramış ve NATO'nun bu yönünün geliştirilmesi için kapsamlı bir şekilde anlatıldığı gibi bazı önemli adımlar atmıştır ancak atılan adımların konulan hedefler göz önüne alındığında yeterince başarılı olduğu söylenemez.

Yukarıda da bir kısmı alıntılanan kamuoyu araştırmaları göstermektedir ki NATO'nun İç Kamuoyu olarak tanımlanabilecek 28 üye ülke kamuoylarında bilhassa genç nesiller arasında neden hala var olduğu konusu yeterince aydınlatılamamıştır. 'NATO'nun imkân ve kabiliyetleri çağın ihtiyaçlarına cevap verebilmekte midir?' Sorusu kısmen tatmin edici bir cevap alabilmekteyken, güvenilirlik noktasında üye ülke kamuoylarının NATO'nun varlık sebebinin ne olabileceği sorusu tatmin edici bir yanıt bulamamıştır. Yine dış ülke kamuoyları iyi niyet noktasında yeterince aydınlatılamamıştır. Yapılan çalışma içerisinde verileri

paylaşılan araştırma raporları da göstermektedir ki Çin ve Rusya gibi ülke kamuoyları NATO'yu kendilerine karşı bir tehdit olarak algılamaktadır. Ortadoğu ve Afrika gibi ülkelerde ise sınırlı bazı harekâtlar hoşgörüyü karşılansa bile genel olarak NATO'nun yaptığı müdahaleler bu ülkelere, üye ülkelerin kolonyal geçmişlerini hatırlatmakta ve menfi bir hassasiyet oluşturmaktadır.

Bu noktada NATO'ya yöneltilmiş birçok eleştiri olduğu ve NATO'nun da kendisine yöneltilmiş bu eleştiri ve şüpheleri ortadan kaldırma konusunda yeterince başarılı olamadığı yapılan çalışma neticesinde ulaşılan tespitlerden biridir. Çalışmada yer alan bazı kamuoyu araştırmaları göstermektedir ki, Soğuk Savaş'ın bittiği bir dönemde hiçbir müttefik ülke kamuoyu, soğuk savaş için üretilmiş bir paradigma ile “*küresel emperyalizm*” mücadelesine girecek bir örgüte; finansal, mali destek ve insan kaynakları desteği vermeye ikna edilemez. Bu sebeple NATO'nun ajandasını şeffaflaştırması ve bunu dünya ile paylaşması, ittifakın kendi geleceği açısından zaruri görünmektedir. İttifakın bunu başarmasının tek yolu ise yumuşak güç unsurlarını devreye sokmaktır.

NATO'nun yumuşak güç unsurlarını harekete geçirmesi ve etkin bir kamu diplomasisi izlemesi önündeki belli başlı engeller ise şu şekilde özetlenebilir: Kamu diplomasisi incelenirken egemen devletler tarafından oluşturulmuş bir siyasi, kültürel ve ekonomik faaliyetler bütünü akla gelmektedir. Ancak NATO karar alma süreçlerinde en azından kâğıt üzerinde eşit oy hakkına sahip egemen ve demokratik devletlerin bir araya gelerek oluşturdukları devletlerarası bir örgüttür. Bu sebeple bütüncül ve hızlı bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütülememektedir. Örneğin siyasi ve kültürel bir faaliyet yürütüleceği zaman bu faaliyet hangi ülke ya da ülkelerin kültürleri çerçevesinde ya da siyasi çıkarları doğrultusunda yürütülecektir?

Bir diğer sorun NATO'nun yumuşak güce dayalı kamu diplomasisi'nin yöneleceği kitlenin tayini açısından ortaya çıkmaktadır. Uluslararası ilişkiler yazınında yapılmış olan yumuşak güç tanımları değerlendirildiğinde örgütün temel hedefinin üye olmayan ülkelerin kamuoylarına yönelik olması gerekirdi. Ancak çalışmada ele alınan birçok faaliyetten de anlaşılacağı üzere Afganistan ve Balkan operasyonları gibi bazı istisnalar dışında NATO'nun dış kamuoyuna yönelik yumuşak gücünü ön plana çıkaran etkin bir kamu diplomasisi yürüttüğünü söylemek

mümkün değildir. İttifakın yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri üye ülke kamuoylarına dönük olup daha çok bir halkla ilişkiler intibası vermektedir. Soğuk savaş sonrası NATO'nun yaşadığı yukarıda ayrıntıları ile anlatılan “*Kimlik Bunalımı*” sorunu bu konunun temelinde yatan sebeptir. NATO'nun yukarıda değinilen yeni stratejik konseptinde de belirtildiği üzere tartışma konularının en başında İttifakın uzun vadede nasıl bir örgüt olacağı, hedef ve misyonun ne olacağı konusu gelmektedir. Böylesine varoluşsal sorunları olan bir örgütün dışa dönük etkin bir yumuşak güç gösterisinde bulunması pek mümkün görülmemektedir. Doğası gereği yumuşak güç aynı zamanda bu gücü ortaya koyacak ulus ya da uluslararası örgütlerin özgüvenini de yansıtmak zorundadır. Gücün doğası konusu tartışılırken bu konu ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

NATO'nun egemen ve demokratik ülkelerin oluşturduğu bir örgüt olduğuna yukarıda değinilmişti. Uluslararası bir örgütün yumuşak gücünü ön plana çıkarmasındaki en önemli sorunlardan biri imkân ve kabiliyetlerini üye ülkelerin destek verdiği ölçüde kullanabilmesidir. Bu durum kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmekle sorumlu birimlerin zaman ve enerjisini çoğunlukla iç kamuoyunu ikna etmek gibi sorunlara harcamasına yol açmaktadır. Benzer bir durum kamu diplomasisi stratejilerinin belirlenmesi için gereken istişareler için de geçerlidir. Bu tür karar alma süreçleri oldukça uzamakta bazen dakikaların bile çok önemli olduğu durumlarda önemli bir zafiyet ortaya çıkarmaktadır.

Diğer bir husus da, birden fazla ülkenin kamuoylarına hitap etmeye çalışmanın yaratabildiği zorluklardır. Gerek iç kamuoyları, gerek operasyon yapılan ülkelerin kamuoyları ve gerekse de üçüncü ülke kamuoyları farklı duyarlılıklara ve bakış açılarına sahiptir. Bu durumda uzlaş, diyalog ve karşılıklı işbirliğini içinde barındıran yumuşak güce dayalı bir kamu diplomasisi stratejisi izlemek tüm tarafların iradelerinin belirli noktalarında birleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu durumun büyük güçlükler ortaya çıkardığı ve NATO'nun bu güçlüklerin üstesinden yeterince gelemediği anlaşılmaktadır. Soğuk savaş sırasında düşman bir tanedir ve iddiası bellidir. Soğuk savaş sonrasında neredeyse her coğrafyada farklı bir düşman bulunmakta ve bunların her birine karşı farklı bir kamu diplomasisi stratejisi belirlemek, üstelik bunları da farklı çıkarları, kültürleri, amaçları olan farklı ulusların kamuoylarını ikna ederek yürütmek gerekmektedir. Bu da bir hayli zor olmaktadır.

NATO'ya karşı dünya kamuoylarında var olan peşin hükümler de başlı başına bir sorun teşkil etmektedir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki NATO'ya karşı düşmanlık hemen hemen her coğrafyada farklı sebeplere dayanmaktadır. Buradaki temel sorun NATO'nun İttifak üyesi ülkelerden daha farklı bir kimlik yaratmayı başaramamış olması yahut başarsa bile bunun hedef kitlelere yeterince yansıtılamamış olmasıdır.

Yapılan çalışma sırasında görüldüğü üzere NATO'nun yumuşak Güç unsurlarını harekete geçirebilmesi ve etkin bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütebilmesi çok zor birtakım peşin hükümlerin ortadan kaldırılması ve yapısal sorunların çözülmesine bağlıdır. Bu bağlamda yapılması gerekenler ve yapılabilecekler iki farklı kategoride incelenmelidir. Çünkü yapılması gerekenler ile yapılabilecek şeyler kimi zaman farklılaşmaktadır.

NATO ile ilgili olarak dünyada var olan en önemli ön yargı NATO'nun Batı'nın çıkarlarını kollayan saldırgan bir örgüt ve emperyalist bir yapı olduğu şeklindedir. Bu ön yargının haklılığı yahut haksızlığı tartışmanın dışındadır ancak bu ön yargının ortadan kaldırılması gerektiği tartışmasıdır. Bu ön yargı sadece örgüte üye olmayan kamuoylarında değil müttefik ülke kamuoylarında da bulunmaktadır.

NATO'nun özellikle Ortadoğu ve Afrika coğrafyalarında yukarıda bahsi geçen peşin hüküm yüzünden oldukça kötü bir algısı vardır. Bu duruma İsrail-Filistin sorununda ABD ve genel olarak batılı ülkelerin tarihsel tutumu yol açmıştır. NATO ile ilgili bu kötü algı her ne kadar çok köklü ise de değiştirilemez değildir. Bu kötü algının değiştirilebilmesi için neler yapılabileceği sorusuna ilgili bölümde değinilmiştir.

Bu çalışmanın amacı NATO'nun yumuşak güç unsurlarını başta kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında olmak üzere kullanıp kullanmadığını sorgulamaktır. Bu sorgulamanın NATO'nun geleceği, olası yeni müdahaleleri ve bu müdahaleler çerçevesinde küresel barışa, istikrara katkıda bulunup bulunamayacağı gibi güncel sorularla oldukça yakın bir bağlantısı bulunmaktadır. NATO halen uluslararası sistemin en eski ve en güçlü askeri organizasyonudur. Bu organizasyonun uluslararası barışa hizmet etmesi amacına yönelmesi de bir ölçüde yumuşak gücünün ön plana çıkarılmasına bağlıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu

konu normatif olarak bu zamana kadar ne ulusal ne de uluslararası hiçbir bilimsel çalışmanın konusu olmamıştır. Bu açıdan önemli bir bilimsel boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ile NATO'nun askeri eylemler dışında alternatif çözüm yollarına yönlendirilmesi konusunda; ilgililerine bilimsel ve disiplinli bir kaynak sunularak önemli bir boşluğun doldurulmuş olması ümit edilmektedir.

ÇALIŞMANIN KISA İÇERİĞİ

Çalışmanın birinci bölümünde, yumuşak güç kavramı teorik çerçevede incelenmiş ve 2001 yılında 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında ortaya çıkan yeni uluslararası politik sistemin en iyi hangi kuramla açıklanabildiği sorusuna cevap aranmıştır. Bu bağlamda son yıllarda ortaya çıkan “*akıllı güç*” kavramına kısaca değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, kamu diplomasisi kavramı kuramsal olarak açıklanmış bu kavramın tarihi ve bazı uygulamaya dönük örneklerle konu somutlaştırılmıştır. Aynı zamanda bu bölümde kamu diplomasisi kavramının benzer kavramlarla ilişkisi ve farklı yönleri ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, NATO'nun kuruluşu, ideolojisi, amaçları, günümüz stratejileri ve bu stratejilere yön veren zirveler incelenmiştir. 2001 yılı sonrasında NATO'nun dış politikadaki misyon, amaç ve hedefleri ele alınmıştır. Bu bağlamda, 2001 yılı sonrasında NATO'nun kamu diplomasisi anlayışındaki değişim açıklanmıştır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde, çalışma konusunun çerçevesi, belirli bir bütünlük içinde incelenerek belirlenmiş; her bir temel kavram ayrıntılarına girilmeksizin birbirleri ile olan ilişkileri ele alınarak açıklanmıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında yumuşak güç kavramının öne çıkarılması çabalarıyla NATO'nun dönüşümü ve kamu diplomasi stratejisine yansımaları esas alınarak incelenmiştir. Son olarak bu bölümde yumuşak güce dayalı bir kamu diplomasisi izlemeye çalışan örgütün yöntemlerine yönelik eleştiriler sıralanmıştır. Bu eleştirilerle birlikte sınırlı olmamak üzere somut ve uygulanabilir bazı çözüm önerileri sunulmuştur. Sonuç kısmında ise ulaşılan bilimsel sonuçlar açıklanmıştır.

Bu bilimsel sonuçların nesnel ve genel geçer sonuçlar olmasına gayret edilmiş, yaşanan kuramsal güçlüklerin çözülmesi için bazı önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜÇ KAVRAMI, YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMI VE KULLANILDIĞI ALANLAR

1.1. Güç Kavramı

Bu bölümde güç kavramının çeşitli tanımları yapılarak bu tanımlar içerisinde Yumuşak Güç kavramının yeri tespit edilmiş ve kavramın teorik çerçevesi çizilmiştir.

1.1.1. Güç Nedir?

Klasik uluslararası ilişkiler kuramında güç, devletlerin olaylar ve sorunlar üzerinde bir tür kontrol kurabilme ölçüsü olarak tanımlanır. Güç uluslararası ilişkiler teorisinde ekonomik güç ve askeri gücün bir karışımıdır. Güç kavramıyla ilgili ilk tanımlar Antik Dönemde başlamıştır. Bu dönemden itibaren siyaset felsefesi güç değer ilişkisini tanımlamaya çalışırken yapılan analizler gücün dinamik yapısını ve bu dinamizme yol açan unsurları açıklamaya çalışmıştır. Bu noktada ortaya Realist ve İdealist teorilerin ayrımı çıkmıştır. Realist Teori uluslararası ilişkileri devletlerin başat aktörleri olduğu bir tür güç mücadelesi olarak tanımlarken, İdealist Teoriler uluslararası sistemi uluslararası hukuk temelinde inşa edilen ulus-devletler arası bir alan olarak tanımlamaya çalışmıştır.(Yılmaz, 2008, s:28-29).

Uluslararası ilişkiler teorilerine bakıldığında güç kavramından bahseden ilk ismin Robert Dahl olduğu görülmektedir. R. Dahl 1957 yılında yazmış olduğu “*The Concept Of Power*” isimli makalesinde, gücü, bir devletin başka bir devlet üzerinde nüfuza sahip olması ve bu nüfuzu vasıtasıyla güç kullanımının muhatabı olan devleti kendi hedefleri doğrultusunda yönlendirebilmesi şeklinde bir tanımlama yapmıştır (Dahl, 2007, s: 201215). R. Dahl’ın bu tanımı bilimsel literatürü etkileyerek sonraki tüm tartışma ve açıklama gayretlerinde referans olarak kullanılmıştır.

Güç kavramının tanımlanması konusunda birçok farklı görüş bulunmaktadır. J. Nye tarafından yapılan bir benzetme çok açıklayıcıdır, Nye gücü hava durumuna benzetmektedir. Nye’ a göre güç herkesin üzerine bir şeyler söylediği bir kavramdır.

Ancak pek az kimse bu kavramın dinamiklerini ve işleyişini anlayabilmektedir. Nye bu noktada 3 tür güç tanımından bahsetmektedir “Sert Güç, Yumuşak Güç ve Akıllı güç” (Nye, 1990, s:105).

Uluslararası ilişkiler yazınında güç hakkında tek ve kapsayıcı bir tanım yapmak mümkün değildir. Güç uygulamaları birçok farklı boyutu olan zamana ve coğrafyaya göre değişen özellikler gösterdiğinden, birçok farklı yazar ve bilim adamının birbirinden bağımsız ve farklı yorumları bulunmaktadır. Güç aslında son derece soyut bir kavramdır. Gücün tanımı ancak farklı ülkelerin sahip oldukları güç kapasiteleri birbiri ile karşılaştırıldığında bir mana ifade etmektedir. Modern zamanlar için Nye, güç kavramının değişimini küreselleşme ve karşılıklı çıkar ilişkilerine dayanan ekonomik konjonktürün varlığına bağlamaktadır. Nye bu noktada askeri gücün ağırlığını kaybettiği, ekonomik ilişkilerin ve devlet dışı aktörlerin ön plana çıktığı yeni bir dönemin başladığını iddia etmektedir (Nye, 1990, s:156-157; Barber, 1996, s:23-34).

Güçle ilgili tüm tanımlamaların ortak yönü bu kavramın yöneldiği bir muhatabının mutlak şekilde var olması gerekliliğidir. Güç eldeki potansiyelin doğru aktarım araçları ile muhatap üzerinde belirli bir nüfuz elde edildiği takdirde anlamlı olmaktadır. Güç ulaşılmak istenen hedeflerle bağlantılı bir kavramdır. Aktörler hedeflerine ulaşma konusunda zorlayıcı yöntemler deneyebilecekleri gibi, muhatapları ile asgari müştereklerde buluşarak teşvik edici politikalarla da hedeflerine ulaşabilirler.

Uluslararası ilişkiler yazınında üç tür güç tanımı bulunmaktadır: bunlardan ilki zorlayıcı yöntemlere dayanan sert güç, etkileme ve ikna etme temeline dayanan yumuşak güç ve son olarak her iki gücün dengeli bir sentezinden oluşan akıllı güç. Güç kavramı tek bir tanımlama ile yapılamaz her güç tanımı farklı bir dünya görüşüne dayanmaktadır. Güç kavramı uluslararası ilişkiler yazınının konusu olmakla birlikte bu literatürde yeknesak ve tek bir tanım bulunmamaktadır (Ekşi, 2014, s:32-33).

1.1.2. Gücün Çeşitli Görünümleri

Sert güç içerisinde askeri gücü ve zorlamayı da barındıran tehdit, ekonomik

baskı, yaptırımlar ve yalnızlaştırma gibi bir takım yöntemlerin kullanılması suretiyle aktörlerin hedeflerine ulaşma amacını tarif etmektedir. Nye, sert güç konusunda aktörlerin sahip olduğu askeri ve ekonomik güçlerini belirli bir hedefe yönelik olarak kullanması şeklinde bir tarif yapmaktadır. Sert güç doğası gereği bir zorlamaya dayanmaktadır. Bu zorlama belirli bir amacı dikte etmek şeklinde olabileceği gibi, koruyucu ve caydırıcı bir etken de olabilir. Sert güç genel olarak tehdit baskı ve zorlama şeklinde tezahür etmektedir (Nye, 1990, s:161-169).

Sert güç, dünya tarihinde ilk site devletlerinin kurulmasından günümüze kadar uygulanan en yaygın güç türüdür. Birinci ve ikinci dünya savaşları ile Irak-İran savaşı, Arap-İsrail savaşları askeri sert güç uygulamalarının tipik örnekleridir. Aktörlerin sorunlarını hallederken başvurdukları bu sert güç örnekleri milyonlarca insanın ölümüne, sayısız kayıplara ve benzersiz yıkımlara yol açmıştır.

Uluslararası sistemde askeri ve ekonomik güç unsurlarının kullanımı 21. yüz yıl'ın başlarından itibaren değişikliğe uğramıştır. Özellikle 11 Eylül terör saldırılarından sonra askeri ve ekonomik tedbirlerin tek başına ülkelerin menfaatlerini ve güvenliklerini korumaya yeterli olmadığı görüşü yaygınlaşmıştır. İnsanların hayallerine hitap etmek ve takdirlerini kazanmak da ayrı bir güç türüdür (Yılmaz, 2014 s:5).

Yumuşak güç kavramı, tarihi ve kültürel değerler, diyalog, iyi örneklerin öne çıkarılması, demokrasi ve insan hakları gibi kavramların empoze edilmesine dayanmaktadır. Bu tanıma göre yumuşak güç bir ülkenin diğerini baskı altına almak zorlamak yerine muhatap ülke üzerinde hayranlık uyandırarak hedeflerine ulaşma çabasını ifade etmektedir. Yumuşak güç “ülkenin sahip olduğu değerleri, kültürü, uyguladığı politikası ve etkin bir biçimde çalışan kurumları” gibi parametrelere dayanan bir kavramdır (Demir, 2012, s:60).

Yumuşak gücün en önemli tarafı kamu diplomasisi ile ilişkilendirilmesi ve çok taraflı bir diplomasi dilinin kullanılması gerekliliğidir. 21. yüzyılda ülkeler artık konvansiyonel askeri ve ekonomik güçlerini kullanmak yerine yumuşak güç diplomasisini etkin bir şekilde kullanma eğilimi göstermektedir.

Yakın tarihte görülen ilk yumuşak güç uygulaması ABD'nin Marshall

yardımları ile gerçekleşmiştir. Bu plan çerçevesinde dünyanın birçok yerine yüzlerce “barış gönüllüsü” gönderilmiş, bu barış gönüllüleri başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülkenin iktisadi ve sınai kalkınmasına yardımda bulunmuştur. Barış gönüllerinin bu çabaları sayesinde Amerikan dili ve kültürü birçok ülkeye yayılmış bu şekilde ABD bu ülkeleri kendi kampına çekmeyi başarmıştır (Yılmaz, 2007 s:67-103).

Ernest J. Wilson ve Nye’in içinde bulunduğu bazı Amerikalı analistler, Yumuşak Gücün yetersiz kaldığı, alanlarda akıllı gücün devreye girmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Akıllı güç yumuşak güç ve sert gücün dengeli ve dinamik bir karışımından oluşmaktadır.(Cull, 2009, s:15). Akıllı güç sert güç ya da yumuşak güç olmayıp her iki güç türünün akıllıca kullanıldığı bir terkiptir. Akıllı güç muhatap ülkeler içerisinde bir düşmanlık ve zafiyet yaratmak değil, muhatap ülkeleri uygulayıcı aktörün menfaatleri doğrultusunda yönlendirdikten sonra bir müttefik kazanmaktır (Demir, 2012 s: 24).

Yumuşak gücün, sert güce göre bir tanımını yaparak kavramsal çerçeveyi somutlaştırmak yerinde olacaktır. Temel ayrım kullanılan araçlarda ortaya çıkmaktadır. Sert güç söz konusu olduğunda zorlayıcı tedbirler, baskı, savaş ve zorlayıcı diplomasi sıklıkla kullanılmaktadır. Yumuşak güç söz konusu olduğunda ise hayranlık uyandırma özendirme ve teşvik etmek şeklinde sayılabilecek araçlar devreye girmektedir. Sert güç kavramı dayatma şeklinde tek yönlü bir diplomatik tavırken yumuşak güç karşılıklı iletişim ve mutabakata dayanan çok yönlü bir diplomasi dilini kullanmaktadır.

Sert güç ve yumuşak gücün ayrıldığı bir diğer nokta ise gücün ölçülebilmesi sorunudur. Sert güç askeri ve ekonomik araçları kullandığı için sert güç potansiyelinin ölçülmesi sırasında nispeten kantitatif sonuçlara ulaşılabilirken, yumuşak güç unsurlarını kültür, tarih, dil gibi kavramlar oluşturduğundan bu kavramların etkisini ölçmek çok daha zor olmaktadır. Bu duruma göre Sert Güç Yumuşak Güce göre çok daha fazla ölçülebilir bir güç türüdür.

1.2. Yumuşak Güç, Unsurları Ve Kullanıldığı Alanlar

1.2.1. Yumuşak Gücün Tanımı

Yumuşak güç kavramından ilk defa Joseph S. Nye'in 1990 yılında yayımlanan *"Bound To Lead"* adlı kitabında bahsedilmiş, daha sonra yazar, *"Amerikan Gücünün Paradoksu"* adlı kitabında tekrar bu kavrama değinmiştir (Nye, 2002 s:122).

Uluslararası arenada bir ülke, muhatap ya da muhataplarına birçok yolla etki etme olanaklarına sahiptir. Bu bağlamda bir devletin hedeflerine ulaşması zorlayıcı diplomasi yöntemlerinin yanı sıra muhatap ya da muhataplarının uygulayıcı devletin siyasal sistemini olumlaması ve uygulayıcı ülkenin değerlerini benimsemesi ve uygulayıcı devletin yönlendirdiği hedefe gitmesi halinde de mümkün olabilmektedir (Nye, 2002 s:9). Yumuşak güç vasıtasıyla ortak değerler etrafında toplanmak ve diğer devletlerle işbirliği alanı oluşturmak, açık bir tehdit olmadan karşı tarafa amaçlarını kabul ettirme ve onları etkileme imkânı yaratmaktadır (Nye, 2005 s:16).

İnsan davranışları açısından konuya bakıldığında ikna ve teşvik önemli olmakla birlikte yumuşak güç yalnızca ikna ve teşvik kavramları ile izah edilemez. Yumuşak güç muhtevasında hayranlık uyandırma ve kendine çekme becerisini de bulundurmaktadır. *"Bu çerçevede yumuşak güç davranışsal açıdan cezbedici gücü, tarafları etkileyebilmeyi ve yönlendirmeyi; kaynaklar açısından ise böylesine bir cazibeyi teşkil eden kavramları ifade etmektedir"* (Dağcı, 2006 s:81). Bu kavramlar ise *"bir ülkenin ve milletin tarihi ve kültürel bağları, ülke içinde ve dışında icra edilen politikalar ve milletler arası sahada kendini tanıtmaya tarzıyla"* şekillenmektedir (Demir, 2012 s:60). Bu bağlamda ülkenin teknolojik, eğitimsel, kültürel ve sosyal değerlerinin pazarlanması o ülkenin yumuşak gücünün ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır (Sancar, 2012 s:24).

Devletlerin yumuşak güç potansiyelinin farkına varmaları özellikle küreselleşme çağı ve enformasyon teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerle mümkün olmuştur. Toplumların bilgiye ulaşma, onu kullanma ve yayma yeteneği artmıştır. Ayrıca bilgi teknolojisindeki ve iletişim yöntemlerindeki patlama vatandaşlara birçok konuda araştırma, meşgul olma ve onların savunuculuğunu yapma imkânı vermiştir. Yaşanan gelişmelere bağlı olarak bir ülkenin iç meselesi olan suç, sağlık ve çevreyle ilgili olan konular bile küresel güvenliğin önemli meseleleri haline gelmiş, iç politika ve dış politika meseleleri arasındaki boşluk

kapanmaya başlamıştır (Potter, 2002 s:114). Dolayısıyla bir ülke içinde yaşanan olumlu ve olumsuz olayların diğer devletlerin vatandaşları tarafından aynı hızla, hatta devletlerden daha hızlı bir şekilde duyulması engellenemez hale gelmiştir (Melissen, 2005 s:3). Bu bağlamda ortaya çıkan küresel boyuttaki şeffaflık bir ülkenin yumuşak gücünün artması ya da azalması konusunda önemli bir rol oynamaya başlamıştır.

İletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler devletlerin bilgiyi kontrol edebilme yeteneğini bir yandan sınırlasa da diğer yandan yumuşak gücünü aktarma konusunda onlara çok fazla imkân tanımaktadır. Nitekim özellikle küresel medya şirketlerinin varlığı (örneğin; Time Warner/AOL, Disney, Bertelsmann) bir ülkenin kendisini ve kendi özelliklerini dünyaya tanıtabilmesi ve hayranlık uyandırabilmesi konusunda önemli araçlar arasında yer almaktadır (Potter, 2002 s:64).

Devletlerin kendi istekleri doğrultusunda yönlendirebildiği medya faaliyetlerinin yanı sıra Internet gibi iletişim araçları vasıtasıyla yabancı toplumların karşılıklı olarak birbirlerini tanımaya ve anlamaya yönelik çabaları, *"hükümet dışı organizasyonların, toplulukların, şirketlerin meydana gelen olaylarla ilgili fikir alışverişinde bulunması"* (Gilboa, 2008 s:56) da bir ülkenin yumuşak gücünün aktarılmasında etkili olmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme ile birlikte küçük bir köy haline gelen dünyada, sadece devletlerin faaliyetleri değil, toplumların etkileşimleri de yumuşak gücü karşı tarafa hissettirmede ve aktarmada etkin bir araç olarak kullanılmaktadır. Resmi organlar vasıtasıyla yürütülen faaliyetler ve bir ölçüde müdahale edilebilen medya faaliyetlerinin yanı sıra vatandaşların bireysel olarak yabancı toplumlarla iletişimde ve faaliyetlerde bulunabilmesi devletlerin *"kendi imajları, davranışları kısacası kendi markaları konusunda daha fazla dikkatli olmalarını sağlamıştır"* (Van Ham, 2001 s:23).

1.2.2. Yumuşak Gücün Unsurları ve Araçları

Şanghai Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Başkan Yardımcısı Zhu MAJİE yumuşak gücü; "kültürel güç" olarak adlandırmıştır. Majie'ye göre yumuşak güç; uluslar ve ulus topluluklarının ilişkilerini yönlendiren bir lokomotifir. Yumuşak güç; ideoloji, sosyal sistem, örgütlenme yapısı, hayat tarzı, gelişme modeli, sahip olunan kültürel miras, değerler, etnik özellikler, dini inançlar, bilgi kaynakları, karşılıklı

bağımlılık ve güvenden kaynaklanır. Majie, bütün bu kaynakları üç temel kategoride inceler. Bunlar; Kültür, siyasi değerler ve dış politikadır (Majie, 2006 s:20)

Kültür kavramına bakıldığında, kültürün toplumlara özgü tecrübe, dünya görüşü ve yaşam tarzından oluşan bir bütünü, bu bütünü oluşturan somut nesneleri, konuşulan dil, kalıplaşmış düşünce tarzlarını, kurumlarını, yasalarını, aletlerini, sanat yapıtlarını içine alan her türlü somut ve soyut insan ürününü kapsamaktadır. Kültür bir toplumun sosyal mirasıdır organik, değişim ve etkileşim içindedir. Bir kültür kendisini geliştirebilmek için başka kültürlerle gereksinim duyar. Sadece kendi özünden yola çıkarak bir kültürün gelişmesi mümkün değildir (Grusec, 2007 s:81).

Küreselleşme süreci ve iletişim devrimiyle birlikte sınırların ortadan kalkması kültürler arası etkileşimi artırarak farklı kültürlerden gelen toplulukların birbirlerini daha iyi tanımasına olanak sağlamıştır. Küreselleşme süreci aynı zamanda kültür alanındaki hegemonya mücadelesini de hızlandıran bir süreçtir.

Kültürel öğeler, bir ulusun yaşayan kültürel imajını yansıtır. Bir toplumun kültür alanında dünya halkları nezdindeki imajını güçlendirecek, kültürel değiş tokuşun gerçekleştirilmesine yardımcı olacak, kültürel ve toplumsal değerlerin geçişkenliğini sağlayacak planlar bütünü, kültürün yumuşak güç unsuru olma özelliğini ortaya koymaktadır. (Grusec, 2007 s:32).

Kültürel güç kaynaklarının etkileyciliği, koşullara göre değişebilmektedir. Örneğin; bazı Ortadoğu rejimlerinin nefret ettiği Hollywood dizi ve filmleri genç kuşakları kendisine çekmektedir. Bu durum bir ülke kültürünün kabul veya reddi şeklinde birbirini dengeleyebilmektedir. Ticaret de kültürel etkileşimin yollarından biridir hatta antik çağlarda seyahatler ve savaşlar dışında geriye kalan tek kültürel etkileşim aracı ticaretti. Eğitim de kültürel etkileşim araçlarından biridir. Amerikan ve İngiliz eğitim kurumlarından mezun olan gençler, ülkelerine döndüklerinde eğitimini aldıkları kültürün taşıyıcılığını yapmaktadırlar (Grusec, 2007 s:12). Kültürel örgütler, kitle iletişim araçları dâhil egemen sınıfın ideolojisini taşımaktadır. Strateji üretimi devleti olduğu gibi askerî ve sivil sanayi, bilim çevrelerini, üniversiteyi, medyayı ve geniş ölçüde sivil toplum kuruluşlarını da harekete geçiren devasa bir ortak faaliyeti temsil etmektedir.

Sinema ve diziler de bu açıdan bakıldığında kültürü yaymada yumuşak güç unsuru olarak önemli bir araçtır. Sinema ve diziler, işlenen konuya bu sanatların görsellik gerçeğini ve yoğunluğunu katarak, hayal edilen alternatif bir hikâye meydana getirmek suretiyle aktüel, tartışmaların uygulayıcı ülke yönünden müspet bir yönde gelişmesine yardımcı olacak zihin dünyasını inşa etmektedir (Valantin, 2006 s:8).

Bir ülkenin yumuşak güç potansiyeline katkıda bulunan en önemli unsurlardan biri de ülkede var olan politik rejimdir. Demokratik hak ve hürriyetlere saygı duyan insan haklarını merkeze alan şeffaf, paylaşımcı ve hukuk sistemlerinin oturmuş olduğu ülkelerin Yumuşak güç kapasiteleri de yüksektir. Yumuşak güç ülkelerin askeri ve ekonomik güç dışında sahip olduğu tüm siyasal değerleri de kapsamaktadır. İskandinav ülkeleri, Kanada ve Hollanda gibi ülkeler görece sınırlı askeri güçlerine karşın yumuşak güç kapasitesi yüksek olan ülkelerdir. Sayılan ülkeler, sınırlı askeri güçlerine oranla uluslar arası politikada oldukça yüksek bir etkiye sahiptirler (Nye, 1990 s:18).

Yumuşak güç, sert güce kıyasla halka daha yakındır. Örneğin bir sert güç unsuru olan askeri güç tamamen yönetimlerin kontrolündedir. Demokrasilerin otokrasilere kıyasla karar alma, strateji geliştirme ve anlaşma yapma özgürlükleri çok daha kısıtlıdır. Demokrasilerde halkın iradesi bu tür karar alma süreçlerinde çok daha etkili olmaktadır. Bu sebeple yumuşak güç ve sert güç arasında bir seçim yapılmak zorunda kalındığında halkın temsilcilerinin yumuşak güce daha fazla eğilim gösterdikleri görülmektedir. 2003 yılında Türkiye Parlamentosunda reddedilen Amerikan askerlerinin geçişine izin verilmesi önerisini içeren tezkere çok tipik bir örnektir.

Bununla beraber günümüzde askerî gücün uluslararası politikada hiçbir rol oynamadığını iddia etmek doğru olmayacaktır. Tersine, bilgi devrimi, dünyanın birçok yerini değiştirmek zorundadır ve birçok ülke demokratik toplumsal güçler tarafından serbest bırakılmış durumdadır. Sert ve yumuşak güç bu tür durumlarda, bazen birbirlerine güç vermekte, bazen de çatışmaktadır. Yumuşak gücü üzerindeki etkilerini önemsemeden etrafına hükmeden bir ülke, sert gücünü engellemeye çalışanlarla karşılaşabilir (Nye, 1990 s:111).

Bir dış politika aracı olarak diplomasi, egemen uluslardan kurulu bir toplumda, barışı korumak adına kullanılacak en iyi araçtır. Diplomasi, uluslararası sistem içinde yer alan diğer egemen ulusların ve hatta ulusal olmayan güçlerin amaç, hedef ve güçlerini değerlendirmeyi gerektirmektedir. Kendi ulusal çıkarlarını korumada ve hedeflerine ulaşmada bu değerlendirmeyi de dikkate alarak kendisine ait farklı ulusal güç unsurlarını en yüksek etkiyi yapabilecek şekilde kullanmayı, karşı tarafı bu yolla yönlendirmeyi ve etkilemeyi içeren geniş kapsamlı bir kavramdır diplomasi.

Uluslararası diplomatik ilişkiler düzeninde iletişim biçimleri; uluslararası ikili iletişim (iki ülke arasındaki iletişim) ve çoklu iletişim (NATO, SEATO vb. bölgesel ve küresel gruplaşmalarla oluşan iletişim) şeklinde gerçekleşmektedir. Yumuşak güç unsuru olarak bu diplomatik iletişim şekilleri, sert güce destek veren bazen de sert güce karşı alternatif olarak kullanılan yöntemler haline gelmektedir. Hükümetlerin ve çok uluslu örgütlerin, kendi ideoloji ya da çıkarları doğrultusunda kamuları ya da toplumların yaşam biçimlerini biçimlendirme amacıyla yarattıkları diplomasi türü de kamu diplomasisi olarak ortaya çıkmıştır ve zor kullanmaya karşı bir alternatif olarak doğduğu için de bir yumuşak güç aracı olarak tanımlanabilir (Tuch, 1990 s:13).

Bir yumuşak güç uygulaması olarak kamu diplomasisi muhatap ülke halklarının amaçlarını, ihtiyaçlarını anlamak, asgari müştereklerde buluşmak ve yanlış anlaşılmalara ortadan kaldırmak için yeni köprüler inşa etmektir. (Sancar, 2012 s:83). Yumuşak güce dayanan bir kamu diplomasisi; politikası uygulayıcıların dünya görüşlerini, ideallerini, fikirlerini muhataplarına aktarma aracıdır (Tuch, 1990 s:14).

Siyasi iletişim ise bu süreçte bilginin muhatapları olan örgütler, hükümetler, kamuoyları yahut bireyler tarafından paylaşılması, kullanılması ve bilgi üretim sürecine dâhil edilmesi demektir (Tuch, 1990 s:15-17).

Kamu diplomasisi iletişim faaliyetleri açısından kimi zaman zayıf ya da başarısız hale gelebilir. Özellikle, kültürel farklılık söz konusu olduğunda, mesajların algılanmasında bu sıkıntı yaşanabilir. Ağ iletişimi, kültürel farklılıkların üstesinden gelebilir. Kullanılan ağlar, sivil toplum örgütlerinin getirdiği esneklikle yeni kamu diplomasisi amaçlarını gerçekleştirmektedir. Yabancı kamuoyuna hizmet veren kampanyalar, doğrudan devletler ve uluslararası kurumlar aracılığıyla yapılmaktadır

(Nye, 2009 s:126). Uluslararası siyasal ilişkilerde iletişimin çok önemli bir rol oynadığına kuşku yoktur (Gönlübol, 2010 s:22-27).

Demokrasilerde kamuoyu desteği olmadan dış politika, ekonomi yahut sosyal güvenlik sistemi ve çevre konularında başarılı stratejiler geliştirmek mümkün değildir (Erzen, 2012 s:107). Başarılı bir yumuşak güç politikası uygulamanın yolu amaçlanan hedeflerin ve bu hedeflere ulaşma konusunda oluşturulan stratejilerin ikna edici ve gerçekçi olmasıdır. Evrensel değerlerle çatışan politikaların savunulması ve bu politikalara kamuoylarının ikna edilmesi çok zordur. İçinde bulunduğumuz çağda zorbalık ve tehdide benzeyen çağrışımlarda bulunan politikalar ne savunulabilir ne de dünya kamuoyuna anlatılabilir. Kalın, “Çin’in Doğu Türkistan bölgesindeki politikaları, İsrail’in Filistin topraklarını işgal etmesi ve Bush döneminde Afganistan ve Irak’ın işgal edilmesi, Guantanamo ve Ebu Gureyb hapishanesi” gibi örneklerin müsebbibi olan ülkelerin yumuşak güç uygulaması mümkün değildir (Kalın, 2009 s:17).

1.2.3. Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi Olarak Halkla İlişkiler

Her toplumun karar vererek, anlaşmazlıkları sonuca bağlamak ve faaliyetleri düzenlemek için bir mekanizmaya ihtiyacı vardır (Aranson, 2008 s:11-13). İnsanların evrimsel süreçler içerisinde konuşma yetisini geliştirmesiyle birlikte muhataplarını ikna etme ve yönlendirme kapasitesi doğmuştur. Bu kapasite fiziki güç kullanılması zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır (Milburn, 1998 s:29-31). Hükümetler yumuşak güç kullanımında kendi hegemonya alanlarında sert güç kullanmak yerine kitleleri ikna ve rıza yoluyla elde etme yoluna gittikleri için halkla ilişkiler söz konusu bütün politikalarda önemli rol oynar (Aranson, 2008 s:13-14). Bu nedenle, halkla ilişkilerin tanımına burada yer vermek gerekmektedir.

Halkla ilişkiler, ise bir kamuoyu oluşturma, rıza üretme ve güven kazanma yöntemi olarak kabul edilmektedir (Seitel, 2004 s:26). Günümüzde kullanılan anlamıyla halkla ilişkiler kapitalist üretim tarzının yaygınlaşmasıyla ortaya çıkmıştır (Keloğlu, 2006 s:1-8). Yöneten- yönetilen ayrımının ortaya çıktığı anda ki, burada kastedilen ilkel devletler yahut site yönetimleridir, halkı yanına çekmek için iktidara talip elitler halkla ilişkiler yöntemleri geliştirmişlerdir (Kazancı, 1980 s:10-15). Halkla ilişkiler bir siyaset yöntemi olarak antik çağlardan beri uygulanmakla birlikte

günümüzde ancak bilimsel bir yöntemle ele alınabilmektedir (Ertekin, 2000 s:1).

Bir iletişim türü olarak halkla ilişkiler günümüzde oldukça gelişmiş ve teknolojik imkânlarla desteklenmiştir. Gelişen teknoloji sayesinde kitle iletişim araçlarının artması ve çeşitlenmesi ile birlikte demokratik sistemlerin beraberinde getirdiği sorgulayıcı kitle tipi ortaya çıkmıştır (Çomu, 2010 s:141-147).

Halkla ilişkiler biliminin ortaya çıkışından sonra politika oluşturan elitlerin bu bilime ilgi duymasının temelinde de yatan motivasyon kaynağı kamuoyunu oluşturmak, ve hükümetlerin Yumuşak Gücüne katkıda bulunmasını sağlamaktır.

Yeni medya ortamı da bir yumuşak güç unsuru olarak halkla ilişkiler faaliyetlerinin daha geniş alana yayılmasına olanak sağlamaktadır. Yönetimler ve çok uluslu örgütler tarafından, eylemlerini, tartışmalarını organize etmek, siyasi kararlarını duyurmak için giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, e-gruplar üzerinden siyasal örgütlenme tartışmalarının şekillendirilmesi, siyasal kampanyaların planlanması, e-postalar üzerinden eylemin duyurulabilmesi ve yaygınlaştırılması, sayılabilir (Çoban, 2010 s:19-21). “*Devletin dış politika amaçlarına yönelik yapılan uluslararası halkla ilişkiler*” faaliyeti olarak tanımlanan ve en önemli yumuşak güç unsuru olan Kamu Diplomasisi, çok uluslu halkla ilişkiler şeklinde yürütüldüğünde ve uygulayıcı hükümetlerin dış politikalarına yön vermeye başladığında “*uluslar arası halkla ilişkiler*” ilişkiler olarak adlandırılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİNİN TEMEL BİLGİLERİ

2.1. Geleneksel Diplomasi ve Küreselleşme

Geleneksel Diplomasi, hükümetler arası görüşmelerin ilgili devletler tarafından görevlendirilen dışişleri personeli ve diplomatları tarafından yapılarak birtakım müzakerelere birden fazla devletin katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Geleneksel diplomaside sürecin tarafı olan devletlerin vatandaşları karar alma süreçlerine katılmamaktadır. Bu bağlamda Nicolson şu şekilde tanımlamıştır: *“Mevcut literatürde diplomasi kelimesi dikkatsizce birçok farklı anlamı ifade etmek için kullanılmaktadır. Eski dönemlerde dış politikanın eş anlamlısı olarak kullanılırdı. Daha sonraları müzakere anlamında kullanıldı. Ayrıca müzakerenin yapılma safhasını ifade etmek için de kullanılmıştır. Dördüncü manada dış hizmetlerin bir bölümünü açıklamak için kullanıldı. Beşinci anlamında ise uluslararası müzakerelerde diplomatik ve soyut yetenekleri ifade etmek için kullanılmıştır.”* (Nicolson, 1988 s:3-4).

Geleneksel diplomasi hükümetler arasında çıkan sorunların devletler tarafından görevlendirilmiş dış politika konularında uzman kişiler aracılığıyla müzakere edilerek çözümlenmesidir. Diplomasi bilimi, sadece iletişim tekniklerinin değil bunun yanında ekonomi, strateji, tarih ve sosyoloji gibi birçok sosyal bilimlerin disiplini içinde barındıran bir bilimdir. Sert gücün modasının geçtiği 21. yy’da devletler uluslararası ilişkiler alanında diplomasiye hiç olmadığı kadar önem vermektedir.

Bunların yanı sıra diplomasi, istihbarat ve bilgi toplama konusunda da kullanılagelmiştir. Ülkelerin bilgi toplama konusunda büyük bir bütçeyi ayırdığını söylemek mümkündür. Devletler başka devletlerin ajandalarını öğrenmek ve buna göre stratejik planlamalarını yapmak istemektedirler. Bunlara ek olarak diplomasi bir ülkenin sadece başka ülkelerdeki resmi işlerinin yürütülmesi değil haber kaynakları elde ederek bilgi kazanmak ve bu bilgiler doğrultusunda politikalar geliştirmek amacına da hizmet etmektedir. Diplomatik misyonlarda istihbarat ve bilgi paylaşımı ile ilgilenen görevlilerin bulunduğu bilinmektedir.

21.yy'da geleneksel diplomasinin yeterli olmadığı yeni alanların ortaya çıktığı görüldü. Bu durum küreselleşme olarak anılan fenomenin bir sonucuydu bu alanların kamu diplomasisi adı verilen yeni bir yöntemle doldurulması gerektiği konusunda tüm otoriteler hemfikirdir zira küreselleşmeyle beraber insanların düşünceleri, fikirleri ve ideolojileri hep bir alışveriş ve dönüşüm halindedir. Bu hareketlilik iki önemli unsurla açıklanmaktadır. Bunlardan birincisi eskiden beri varlığını sürdüren ahlaki ve sosyal çerçevenin ortadan kalkmasıdır. İkinci unsur ise sanayi devriminin ve günümüz teknolojilerinin yeni sosyal normları inşa etmeleridir (Bon, 1997 s:10). Bu iki nokta küreselleşmenin hızlanmasına sebep olan hususlardır.

Küreselleşme çağında ülkelerin hedeflerine ulaşmak için kamu diplomasisine daha fazla önem vermeleri gerektiği tartışmasıdır. Küreselleşme dünyanın sadece tek bir coğrafyasında ortaya çıkmadığı için birçok coğrafyada bulunan farklı insan toplulukları ile iletişim kanalları oluşturmak önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir. İnternet devrimiyle birlikte farklı ülkelere birçok insan her gün birbiriyle etkileşim içine girmekte ve bilgi paylaşımında bulunmaktadır. Her ne kadar küreselleşmenin merkezi ABD gibi görünmekteyse de küreselleşmeye birçok farklı ülkenin katkıda bulunduğu kabulü daha gerçekçidir (Nye, 2002 s:80).

Tüm bu değerlendirmeler sonucunda geleneksel diplomasinin devletler arasında olduğu ancak küreselleşme ve iletişim devrimiyle birlikte sıradan insanların bile bazen politik figürler haline gelebildiği görülmektedir. İşte devletlerin dışında kalan bu alanlarda doğan diplomasi açığı kamu diplomasisi ile doldurulmaya çalışılmaktadır. Geleneksel diplomasi kamu diplomasisi kadar çift yönlü bir iletişim içinde olamamaktadır. Buna bağlı olarak toplumsal ve insani hakların ön plana çıktığı yeni dünya düzeninde kamu diplomasisinin uygulanması bir zorunluluk haline gelmektedir.

2.2. Kamu Diplomasisi

Demokratik devlet sayısının artmaya başlaması, bilginin dağılım ağlarının genişlemesi, toplumların bilgi toplumuna evrilmesi gibi gelişmelerin klasik diplomasiye ek olarak yeni diplomasi türlerini ortaya çıkarmıştır. Kamu diplomasisi işte bu diplomasi türlerinden en önemlilerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletlerin, tarihin ilk zamanlarından beri sert gücü kullanarak fetihler yaptığı,

sınırlarını genişlettiği, varlığını diğer devletlere kabul ettirdiği tarihi bir gerçektir. Ancak dünyanın hızla değişmeye başlaması ile bu gerçeklik anlamını yitirmeye başlamıştır. Dünya üzerinde yer alan devletlerin bir “güç” olma savaşı fiziksel bir savaşı mecbur kıldığı gibi psikolojik olarak da diğer devletlere hükmetme isteklerini açıklamaya muhtaç bir hale getirmiştir. Bugün büyük stratejilerin hâkim olduğu arenayı üç boyutlu bir satranca benzeten Nye, siyasi liderlere bu üç boyutlu oyunun tek boyutlu oyuncuları olarak klasik askeri varlıklardan ziyade yumuşak güç değerlerinin kullanımını önermektedir (Nye, 2005 s:14). Kaçınılmaz surette güçle bağlantılı olan kamu diplomasisi yumuşak güç değerlerinin kullanım alanı olarak bu noktada devreye girmektedir. (Snow & Taylor, 2009 s:3). Kamu diplomasisi Yapacakları her hamlenin ayrı bir önem kazandığı bir oyunda bulunan devletler için giderek değerini artırmaktadır. Bu değerın arka planını anlamak için kamu diplomasisini kavramsal açıdan incelemeye başlamak isabetli olacaktır.

Uluslararası ilişkilerin devletlerin, dolayısıyla devlet yetkililerinin tekeline çıkması özellikle Soğuk Savaş sonrasına denk gelmektedir. “Kamu”nun da uluslararası sistemde denkleme dâhil edilmesi ile birlikte devletler, muhatap olarak artık çok daha geniş bir kitleyi hedef almak ve bu hedef kitle ile çok türlü araçlar vasıtasıyla iletişime geçmek zarureti hissetmiştir. Amerikalı diplomat Gullion tarafından uluslar arası ilişkiler literatürüne kazandırılmış olan kamu diplomasisi kavramı, basitçe uluslararası aktörlerin kamuoyunu kullanarak uluslararası ortamı yönetme girişimi olarak tanımlanmaktadır (Cull, 2009 s:12) Gullion’ın kamu diplomasisine ilişkin diğer tanımı ise kamu diplomasisinin, uluslararası ilişkilerin klasik diplomasinin ötesinde boyutlarını, devletlerin diğerleri üzerinde kamuoyu oluşturmalarını, çıkar gruplarının diğer ülkelerle etkileşimini, devletler özelinde var olan klasik diplomasi kurumlarının diğer devletlerin kurumları ile kültürel iletişimini içerdiğini belirtmektedir.

Kamu diplomasisi köklü, kalıcı ve proaktif ilişkiler inşa etmeyi amaçlamaktadır. Başlıca hedefleri diğer devletlerin amaçlarını, hedeflerini ve stratejilerini kavramak; ülkeler hakkında oluşan olumsuz algıları ortadan kaldırmak, diğer ülkeler ile asgari müştereklerde birleşmek olarak sıralanabilecek olan kamu diplomasisi, uygulayan ülkenin yumuşak güç olarak adlandırılacak değerlerinin sorunların çözülmesi ve ilişkilerin geliştirilmesi için ortak bir zemin yaratabileceği

kabulüne dayanmaktadır (Leonard, Stead, & Smewing, 2002 s:8). İtibar ve güvenilirlik inşası olarak da düşünülebilecek olan kamu diplomasisi, bilgi çağında karşı karşıya kaldığı “bolluk paradoksu” sebebiyle artık ülkelerin itibarını güvenilirlik ile beslemek durumundadır. (Aydoğan & Aydın, 2011 s: 50).

Kamu diplomasisi çok dinamik bir alan olması sebebiyle tanımı da günün gereklerine göre şekillenebilir dinamik bir yapı niteliğindedir. Örneğin; J. Nye, yumuşak gücü kamu diplomasisinin temel belirleyicisi ve Soğuk Savaş’ın esas kazananı olarak belirtmekte; iyi bir kamu diplomasisinin propagandanın ötesinde olduğunu ve sadece halkla ilişkiler kampanyaları ile yürütülemeyeceğini söylemektedir (Nye, 2008: s.101). Leonard, kamu diplomasisini propagandanın “*hüsn-ü talil*”i olarak nitelendirmekte ve diğer ülkeleri, kültürleri ve insanları anlamak, bakış açıları ile iletişim kurmak, yanlış algıları düzeltmek ve bunların ortak nedenlerini bulmak için kamu diplomasisinin önemini altını çizmektedir. Kamu diplomasisi ülkenin şöhreti ve olumlu imajı için çeşitli öğelerin kullanımına dayanmaktadır (Leonard, Stead, & Smewing, 2002: s.8-9). Tuch ise kamu diplomasisini devletlerin kendilerini, amaçlarını ve politikalarını başka ülke halklarına anlatmasını içeren bir iletişim süreci olarak görmektedir (Tuch, 1990: s.3).

Bütün bu tanımlar birleştirilecek olursa; kamu diplomasisi, hükümetlerin yabancı halklara yönelik olumlu imaj yaratma amacıyla yürüttükleri algı yönetimi olarak görülmekte; kültür, yerel değerler ve politikalar, dış politika üslubu gibi kaynakları kullanarak kamuoyunu bilgilendirme ve etkileme süreci olarak da açıklanmaktadır (Aydoğan & Aydın, 2011: s.48). Tanımların genel olarak ilişkilendirildiği kavramları da açıklamak gerekmektedir. Kamu diplomasisi aslında bütün bu kavramlara benzemesine rağmen neden yeni bir kavram olarak doğmuştur bunu anlamak adına faydalı olacaktır.

Uluslararası halkla ilişkiler, propaganda ve yumuşak güç kamu diplomasisi için zaman zaman ilişkili kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlardan ilki olan uluslararası halkla ilişkilerin iki aşamada açıklanması yerindedir. Kapitalizmin etkisiyle doğan ve gelişen halkla ilişkiler kavramının “*ilişki inşaa etme*” yönü bütün halkla ilişkiler tanımlarının odak noktasıdır. Asna’nın belirttiği üzere halkla ilişkiler; mesajı gönderen ve mesajı alan olmak üzere en az iki taraf

arasında gerçekleşen dolayısıyla karşılıklı olan, hedef kitlenin ilgisinin sağlandığı, bu sağlanan ilginin değerlendirilerek hedef kitleye bilgi aktarımının gerçekleştirildiği ve hedef kitlenin bu bilgi aktarımı sonucunda yönlendirilmesinin amaçlandığı bir iletişim sürecidir (Asna, 1998: s.24). Ancak uluslararası halkla ilişkiler, çok uluslu bir örgüt veya uluslararası bir kuruluşun, hedef ülkedeki faaliyetleri için olumlu bir zemin yaratma amacını güden ve örgütün o ülkedeki ev sahibi halkın çıkarlarına zarar vermeden politikalarına ulaşmasını kolaylaştıran planlı iletişim aktiviteleri olarak tanımlanmaktadır (Tench & Yeomans, 2006: s.115). Yani tanımdan da anlaşılacağı üzere uluslararası halkla ilişkilerde hedef kitle doğrudan başka bir ülke kamuoyudur. Küreselleşmenin etkisi ile sivil toplum kuruluşları veya uluslararası platformda söz sahibi olan örgütler, insanlar arasında bir iletişim kurabilmek için uluslararası halkla ilişkilere ve bunun araçlarına ihtiyaç duymaktadır. Hükümetler, uluslararası örgütlenmeler, STK'lar, üniversiteler ve çok uluslu şirketler uluslararası halkla ilişkilerin uygulayıcılarıdır. Hedef kitle ise muhatap ülke vatandaşlarıdır.

Kamu diplomasisi ile ilişkili bir diğer kavram propaganda, önemli sembollerin manipüle edilmesi yoluyla toplu tutumların belirlenmiş bir amaç doğrultusunda yönlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Lasswell, 1927: s.627). Kamuoyunun güçlendirilmesi ya da değiştirilmesi olarak da açıklanabilecek olan propaganda, tutumları etkilemeye çalışırken kullandığı araçlara bağlı olarak kara, gri ve beyaz olarak sınıflandırılmaktadır (Berridge & Alan, 2003: s.215). Propagandanın genel olarak pejoratif anlamda algılanması yanlış bilgiler ve karalama üzerinden yapılan kara propaganda kavramından kaynaklanmaktadır. Oysaki propagandanın doğru bilgiler ve belli kaynaklar üzerinden yapılması mümkündür. İçeriğine bağlı olarak olumlu veya olumsuz algılanabilecek olan bu kavram ile kamu diplomasisinin birbirinden ayrıldığı yer de bu bağlamda değerlendirilmektedir. Bilginin kaynağı ve doğruluğu noktasında ayrımın gerçekleştiği kabul edildiğinde; beyaz propaganda ile kamu diplomasisi ilişkilendirilebilmektedir. Ancak propaganda psikolojik savaş tekniklerini de içerdiğinden doğru olmayan bilgilerin kullanımı propagandada oldukça fazla görülmektedir (Akgönenç, 2009: s.14). Çünkü propagandada esas olan nihai hedefe ulaşmaktır ve bu yolda her türlü araç kullanılabilir bir niteliktedir. Kamu diplomasisi ve propagandayı, kavramsal olarak ikisi de merkezinde kamuoyunun etkilenmesini barındırdığından birbirinden bağımsız olarak düşünmek

mümkün değildir. I. Dünya Savaşı'nda aktif olarak kullanılan propagandanın kötü şöhrete sahip olmasının da sebebinin II. Dünya Savaşı'nda yapılan Nazi propagandası olduğu düşünüldüğünde kitleleri etkilemenin temele alınması yönü ile iki kavram birbirine bağlı; kullandığı araçların içeriği ve kaynakların şeffaflığı açısından bakıldığında ise birbirinden uzak değerlendirilebilmektedir (Ekşi, 2014: s.99).

Yumuşak güç ve kamu diplomasisi bir önceki başlıkta kısaca değerlendirilmekle birlikte tekrara düşmemek adına bu iki kavram arasındaki ilişkinin derinlikli bir şekilde incelenmesi dördüncü bölüme bırakılmıştır.

Kamu diplomasisinin yeni ortaya çıkan diğer diplomasi türleri için de bir çatı kavram olduğu iddia edilebilir. Kültürel ve dini diplomasi ile diaspora diplomasisini kamu diplomasisinin alt unsurları şeklinde değerlendirilebilir. Çünkü bunlar da bir ülkenin itibar ve imajına odaklanmakta; ancak bunu sadece tek bir husus açısından gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Kültürel diplomasi, devletlerin dış politikalarının stratejik çıkarların yanında kültürel unsurlar etrafında da şekillenmesini içermektedir. Dini diplomasi ise kültürün bir alt başlığı olan ve uluslararası politikaların şekillenmesinde büyük önem arz eden din kavramını diplomasiye dahil etmektedir. Nitekim Huntington tarafından “medeniyetler çatışması” tezi ile işaret ettiği küresel politikalarda yaşanacak mücadelelerin kültür ve din ekseninde olacağı öngörüsü uluslararası arenada da din ve kültürün önemini açıklamaya çabalamaktadır (Ekşi, 2014: s.129-135).

Türk Dil Kurumu tarafından “*herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer; herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu.*” olarak tanımlanan diaspora kavramı ise diplomasiye bu ulusun ana yurtlarından çıkmak durumunda kalmış kesimini dahil etmektedir. Soydaşlar üzerinden yürütülen bu diplomasi türünün de yine kamuoyunu etkileme amacını tek yönden gütmesi sebebiyle kamu diplomasisi çatısı altında değerlendirileceği düşünülmektedir (TDK sözlük <http://sozluk.gov.tr/>).

Kamu diplomasisinin kamuoyundan gelen kökeni gibi oldukça geniş bir tatbik sahası olduğu görülmektedir. Kavramın içeriğinin oldukça zengin olduğu; ilişkili kavramlardan ve kapsadığı diğer diplomasi türlerinden rahatlıkla

anlaşılmaktadır. Hedef kitlesinin dünya üzerinde yaşayan bütün bireyler ve onların ilişkili olduğu bütün örgütlenmeler olduğu düşünülecek olursa bu zenginlik daha net görülebilecektir. Kavramsal çerçevesinin çizilmesinin ardından kamu diplomasisinin bir başka boyutunun, aktörlerinin de açıklanması bir zarurettir.

Kavramsal olarak klasik diplomasiden ayrılan kamu diplomasisinin aktörleri de bu doğrultuda farklılaşmaktadır. Önceki başlıkta belirtilen diplomasiye yeni dâhil olmuş kurumlar aracılığıyla yürütülen kamu diplomasisi, devlet tarafından oluşturulan kamu diplomasisi politikalarının uygulanması aşamasında birçok aktörü içine almaktadır. Bu aktörleri kamu diplomasisinin araçları olarak da nitelendirmek mümkündür ancak bu diplomasi türüne ilişkin politikaların imaj ve itibar odaklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda araçların uluslararası arenada birer aktöre dönüştüğü açığa çıkmaktadır. Bu sebeple başlığın kamu diplomasisi araçları yerine kamu diplomasisi politikalarının her aşamasında rol oynayan aktörleri olarak belirlenmesi gerekmiştir.

Kamu diplomasisinin aktörlerine bakıldığında, en başta sivil toplum kuruluşları karşımıza çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ellerinde güvenilirlik, yeterlilik/uzmanlık ve uygun ağlar gibi diğer ülkelerdeki sivil topluluklarla etkileşimli ilişkiler yürütmesini kolaylaştıracak hususlar barındırmaktadır. G20 ülkelerinde yapılan bir araştırmada sivil toplum kuruluşlarının ulusal hükümetlerden yüksek oranda çıkan güvenilirlik oranı da bu anahtarları ne denli kullanabildiklerini daha iyi anlamak açısından önemli görünmektedir. Araştırmaya göre her bir G20 ülkesinde 10.000 kişiye yapılmış olan anketlerde %65'inin sivil toplum kuruluşlarına toplum yararı adına çalışmalarında hükümetlerden daha fazla güven duyduğu sonucuna ulaşılmıştır (Leonard, Stead, & Smewing, 2002: s.55-56). Sivil toplum kuruluşlarının toplumun içinden doğmuş olması diğer bireyler üzerinde; onları hükümetlerden daha fazla düşünecekleri konusunda bir güdülenme yaratmaktadır. Bir kuruluşların yapacağı araştırmaların, bütün dünyadaki bireyleri etkileyecek bir başarı elde etmesi durumu o kuruluşun ilişkili olduğu ülke adına olumlu bir imaj yaratmak için önemli bir adım olabilecektir.

Üniversiteler, uluslararası kulüpler ve küresel işletmeler de kamu diplomasisinin önemli aktörlerindendir. Bu kurumlar öncelikle birden fazla ülke

vatandaşlarını bünyesinde bulundurarak kültürel açıdan etkileşimi artırmakta ve sergilediği davranışlar üzerinden o bireyin ülkesi ve ülkesindeki diğer vatandaşlar ile ilgili kültürel çıkarsamalar yapmalarına ön ayak olmaktadır. Uluslararası anlaşmalarla kurulan üniversiteler, birden fazla ülkede varlık gösteren ve çalışanları arasında iletişimin kuvvetlenmesine özen gösteren küresel işletmeler, yine farklı ülkelerden bireyleri ortak bir paydada buluşturan kulüpler bilhassa kültürel alışverişi de desteklemektedir. Bu tür organizasyonlar kamuoyunda ülkeler hakkında fikir uyandırabilmek için önemli platformlar yaratmaktadır. Hükümetlerin sorumluluğu paylaşma noktasında özel sektör ve küresel işletmelerin uluslararası arenada devletler kadar söz sahibi olmaya başlamaları kamu diplomasisi alanında da tüm aktörler arasında işbirliğini zorunlu kılmaktadır. (Sancar, 2012: s.102).

İlk olarak üniversiteleri ele alındığında; değişim programları ve akademik faaliyetler ile bu kuruluşların kamu diplomasisi adına önemli roller üstlendikleri görülmektedir. Değişim programlarını “insan faktörünü barındıran borsa”ya benzeten Scott-Smith, eğer dış politika ile koordinasyon içinde çalışılırsa olumlu sonuçların ağırlıklı olacağını belirtmektedir (Scott-Smith, 2009: s.50-56). Son olarak küresel şirketler konusunda bir değerlendirme yapmak gerekirse, uluslararası alanda üretilen ve dağıtılan ürünlerin ülke imajına katkıda bulunmak adına strateji oluşturması; kamu diplomasisi konusunda önemli bir rolü de küresel şirketlerin üstlendiğini göstermektedir. Nitekim bu noktada ulus-markalama önemli kamu diplomasisi araçlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Ulusların birbiriyle bağlantılı ve rekabet içinde oldukları en önemli üç alan olarak sıralanan marka ihracatı, yabancı yatırım ve turizm endüstrisi için düşünüldüğünde bu alanlarda kazanan veya kaybeden olmanın yolunun başarılı bir ulus-markalamadan geçtiği görülmektedir. Almanya’nın uluslararası pazarda otomobilleriyle anılması, Coca-Cola ve Mc Donalds’ın Amerika ile özdeşleştirilmesi, Louis Vuitton’un Fransa markalaması bunun en iyi örnekleridir. Turizm de önemli bir kamu diplomasisi aracıdır. Turizmin Dünyanın 4. Büyük sanayisi olduğu düşünülecek olursa değeri daha iyi anlaşılacaktır. Örneğin, Yeni Zelanda gelirinin en büyük kısmını turizmden karşılamaktadır. Bu yönü ile dünyadaki pazara ve rekabete dahil olması çevre adına farklı riskleri doğursa da ortaya çıkardığı markalama sayesinde sağlanacak getirinin yanında bu riskler önemsenmemektedir (Olins, 2005: s.173). Bu noktadan

bakıldığında ulus-markalamanın başat aktörleri olan küresel şirketlerin kamu diplomasisinin en önemli aktörleri arasında yer almasının anlaşılması kolaylaşmaktadır.

Devlet üstü kuruluşları da aktörler arasında saymak yerinde olacaktır. Bugün devletler üstü yapılanması ile en önemli örnek olarak anılan Avrupa Birliği üzerinden düşünülecek olursa; bu kuruluşları yumuşak güç açısından en zengin aktör olarak değerlendirmek isabetlidir. Bugün Amerika dâhil pek çok gücün Avrupa Birliği'ne sempati duyması birliğin başarılı bir kamu diplomasisi yürütücüsü olduğunu kanıtlamaktadır (Nye, 2005: s.158). Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi başarılı bir kamu diplomasisi yürütmelerinin yanı sıra bu kuruluşlara üye olan hükümetlerin politikalarını onaylatması ve bu politikaların meşru tabanını kuvvetlendirmesi açısından bu kuruluşlar özel bir öneme sahiptir. Kuruluş üyelerinin bu kuruluşun politikalarına da yön verdiği görülmektedir (Sancar, 2012: s.107). Elbette bu üyenin gücüyle doğrudan alakalıdır ancak etkileyebilmesi halinde kendi devlet politikalarından birinin devlet üstü bir aşamaya taşınmasının, en azından aynı doğrultuda bir ulus üstü politika oluşumunu sağlamasının, ilgili ülkenin yürüttüğü kamu diplomasisine yapacağı katkı tartışmasızdır.

Son olarak Nye'in da *"kamu diplomasisinin ilk basamağı olarak"* değerlendirdiği medyayı ele almak gerekmektedir. Krizlerle başa çıkmak için medya şüphesiz önemli bir araçtır (Nye, 2008: s.101). Bunun yanı sıra ulaşabildiği her haneyi etkileyebilme oranının yüksekliği düşünüldüğünde kamu diplomasisi için ne denli önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bugün herhangi bir mesajın iletilmesi istendiğinde medya bunun için vazgeçilmez bir araç olarak kullanılmaktadır. Medya gündemine giren bir konu politik gündemde de yer almakta ya da hükümetler gündemlerini medya aracılığı ile yaymakta, bundan fayda sağlamaktadır. Medyanın doğru kullanımı ve kontrolü sayesinde artık bütün dünyaya ulaşmanın mümkün olduğu bilinmekte ve hükümetler tarafından medyaya özel bir önem verilmektedir.

Kamu diplomasisinin bütün aktörlerini birer kamu diplomatı olarak düşünmek yerinde olacaktır. Çünkü her biri ülke örneklerinde de görüleceği üzere kamu diplomasisi alanında bilinçli veya bilinçsiz önemli görevler üstlenmişlerdir. Bu aktörlerin yürüttüğü faaliyetlerden kamu diplomasisi adına olumlu sonuçların elde

edilmesinin ise dış politika ile koordinasyon içinde yürütülmesi sonucunda gerçekleşebileceği unutulmamalıdır. Bu sebeple kamu diplomasisi politikalarının, aktörleri her ne kadar devlet dışı örgütlenmelerden oluşuyor olsa da, devlet tarafından belirlenmesi ve bu doğrultuda aktörlerin faaliyetlerini gerçekleştirmesi gerekmektedir. Böylece tek bir politikanın birçok kanal üzerinden monolog, diyalog ve işbirliği yöntemleri kullanılarak yürütülmesi sağlanabilecek ve başarılı sonuçlar elde edilecektir (Aydoğan & Aydın, 2011: s.117).

2.3. Kamu Diplomasisinin Kavramsal Karşılaştırması

Kamu diplomasisi, uygulamalarında halkla ilişkiler, pazarlama ve ulus markalama alanlarına temas ettiği için genellikle bu kavramlar ile karıştırılmaktadır. Hedef kitleye odaklanmayı esas alan modern pazarlamanın kurallarından yararlanan kamu diplomasisi, artık birçok terimle birlikte kullanılmaktadır. Kamu diplomasisi pazarlamanın kurallarından faydalanarak dış hedef kitlesine ulaşma konusunda faaliyetlerini yürütürken aynı zamanda halkla ilişkiler uygulamalarına da yer vermektedir. Bütünleşik bir iletişim faaliyeti olarak gerçekleştirilen bu süreç kamu diplomasisi ile pazarlamayı, halkla ilişkileri ve ulus markalamayı tek potada eritmiştir.(Bilbilik, 2004: s.197). Ayrıca faaliyetlerinde temsil edilen ülkenin dış kamuoyu tarafından tanınması ve bu kamuoyunun etki altına alınması amaçlandığı için kamu diplomasisi, propaganda faaliyeti ile birlikte yazında kullanılmaktadır. Bununla beraber bir arada kullanıldığı bir diğer kavram olan lobicilik yasa yapıcıları etkilemeyi ve istenilen yönde karar almaya yönlendirmeyi ifade etmektedir. Kamu diplomasisi lobicilik ile zaman zaman birlikte kullanılan bir kavram olmakla beraber farklı yönlerini araştırmacılar açıklamaktadır. Kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesinin çizilebilmesi için bu kavramlarla arasındaki farkların ve benzerliklerin belirtilmesi elzemdir. Bu açıklamaların ışığında bu bölümde kamu diplomasisi ile halkla ilişkiler, pazarlama ve ulus markalama alanlarının ilişkisi ifade edilecektir. Ayrıca kamu diplomasisi, propaganda ve lobicilik arasındaki farklar ve benzerlikler açıklanacaktır.

Propaganda kavramı, 1622 yılında Roma Katolik Kilisesi çatısı altında kurulan İnancı Yayma Cemaati (Congregatio de Propaganda Fide) şemsiyesi altında ilk defa hayat bulmuştur. Cemaatin amacı inancın Katolik olmayan bölgelerde

yayılmasını sağlamaktır. Bu ortamda dini inançların yayılması oldukça zor bir hadiseydi. Bektaş, dinsel faaliyetlerde veya siyasi hareketlerde propaganda kavramının günümüze kadar çok önemli bir yeri teşkil edecek şekilde hayata geçtiğini ve bu sayede tarafların birbirleri üstünde kontrol sağlayabildiğini ifade etmiştir (Bektaş, 2002: s.80). Ertem de propagandanın sunduğu kontrol mekanizmasının Papalığın böyle bir faaliyeti başlatmasında etkili olduğunu ve bununla beraber iki temel sebebin de bulunduğunu açıklamıştır. Bunlardan birincisi kurumun kendini bir otorite olarak göstermesidir. İkincisi ise ortaya çıkan yeni mezhepleri saf dışı bırakmaktır. Rönesans neticesinde ortaya çıkan bazı heretikler ve Protestan mezhebi Katoliklerin mücadele etmek istediği taraflardır. Bundan ötürü propaganda adı altında bir dini faaliyet başlatmışlardır (Ertem, 1942: s.9).

Propaganda farklı şekillerde tanımlanabilen bir kavramdır. (Nilsson, 2012: s.316). Bektaş'a göre insanların bazı hususlarda fayda elde etmek için başka grupların tavırlarını ve düşüncelerini çeşitli ikna yöntemlerini kullanarak tesir altına almalarına propaganda denir. Genel olarak propaganda, fikir yayan bir iletişim süreci olarak tanımlansa da araştırmacılar kavramın kötü bir anlamı olduğu hususunda uzlaşmışlardır. Bu kavram, her toplumda farklı şekillerde değerlendirilmektedir. Bir metot olması sebebiyle hedefinin ne olduğu hususu da sorgulanan konular arasındadır. Modern devletlerin doğmasıyla beraber propaganda kavramı da değişim geçirmiştir. Günümüzde doğruyu yansıtan ve/veya yansıtmayan şeyleri yaymak için kullanılan bir yöntem olarak açıklanmaktadır. Propaganda süreci belli bir hedef çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Yayılması amaçlanan fikrin veya hedefin insanlar tarafından kabul edilmesi ve insanların sürece aktif olarak dâhil edilmesi amaçlanır. Propaganda ifade ettiği mesajı alternatif olarak sunmamaktadır, aksine mesajın kitleler tarafından kabul edilecek yegâne şey olduğunu söylemeye çalışmaktadır. Propaganda faaliyeti 3 parçayı barındırmaktadır. Bunlar sırasıyla fikir aşılama aktivitesini yürütenler, faaliyetin yapılmasına imkân tanıyan yöntemler ve tesir altına alınmak istenen kişiler veya gruplar olarak sıralanabilir. Propaganda faaliyeti uygulamada siyasi partiler, bireyler ve çeşitli çıkar ve baskı grupları tarafından icra edilmektedir (Bektaş, 2007: s.144-174).

Propaganda tarihi süreci içerisinde analiz edildiğinde fikir aşılama faaliyetlerine Antik Yunan'da bile rastlanmaktadır. Antik dönemlerde yönetici

vasfındaki insanlar giyimlerinden çeşitli tavırlarına kadar pozisyonlarını meşrulaştırmak için fikir aşılama faaliyetlerine başvurmuşlardır. Eski dönemlerden beri uygulanmasına rağmen propaganda kavramsal olarak siyasal hayata Fransız Devrimi ile beraber girmiştir. Bu dönemden sonra özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı fikir aşılamanın tam olarak uygulandığı iki dönemi ifade etmektedir. Hitler ve Lenin gibi bazı isimler propaganda faaliyetini başarıyla icra etmişlerdir. Joseph Goebbels Nazilerin yönetimindeki Almanya’da fikir aşılama aktivitelerinde çok etkili işler gerçekleştirmiştir. Bu dönemde kitle iletişim teknolojilerinin de gelişimi propagandayı dünyada çok etkin bir konuma yükseltmiştir. Özetle, son 300 yıl modern kurumların, ticari yapıların ve özel amaçlar üzerine kurulan bazı organizasyonların yaygınlaştırılmasına, propaganda aracılığıyla tanık olmuştur (Bektaş, 2007: s.144-174). Bunların yanı sıra propagandayla gerçekleştirilen fikir aşılama faaliyetleri politik aşırıcılıkla her zaman bağdaştırılmıştır (Koppang, 2009: s.117). Propagandanın politik aşırıcılık ile eşleştirilmesi sürecinde kaynak veya hedef kitle olarak sisteme dâhil olan insanlar bu sürecin bir parçası haline gelmektedir. Teknolojik gelişmeler bu faaliyetin mesajlarının internet aracılığıyla oluşturulan sosyal ağlar dâhil olmak üzere birçok yöntemle yayılabilmesine ve online “*word of mouth*” hadisesinin gerçekleşmesine imkan tanımaktadır (Croft ve Dean, 2014: s.47).

Propaganda ile ilgili genel bilgilere ek olarak siyasetin ve medyanın bu sistemdeki yerinin de anlaşılması propagandayı daha anlaşılır bir hâle getirecektir. Herman’a göre propagandanın temel araçları özellikle ana akım medyanın ekonomik pazar sistemindeki yerine göre belirlenmektedir. Medya şirketleri çoğunlukla kâr amacı güden kuruluşlardır ve sahipleri zengin kişiler ve şirketlerdir. Ayrıca kâr amacı güden ve reklamlarının medyada görünmesini isteyen kuruluşlar tarafından finanse edilmektedir. Medya, hükümetler ve büyük şirketler örtüşen çıkarları yüzünden aralarında bir dayanışma gerçekleştirmektedir. Hükümetler ve medya alanı dışında faaliyet gösteren büyük kuruluşlar medya şirketlerini çeşitli finansal yaptırımlar aracılığıyla baskı altına almaktadır. Bu baskılar sonucunda medya, Soğuk Savaş öncesinde ve sırasında komünizm ideolojisini bastırmak için pozisyon almış ve A.B.D.’nin komünizm ideolojisinin hâkim olduğu coğrafyalarda gerçekleştireceği harekâtları desteklemek için faaliyet göstermiştir. Bu faktörler büyük şirketlerin ve hükümetlerin bilgi akışını kullanabilme ve siyaseti yönetebilme kapasitesini

gösterirken propagandanın medyayla olan ilişkisini de göstermektedir. Bu bağlamda propaganda modelinde 5 tane geçirgenlik bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla mülkiyet, reklam, kaynak yaratma, eleştiri ve anti-komünist ideoloji olarak sıralanabilir. Propaganda faaliyetleri sadece bu 5 filtreyi kontrol edenlerin amaçlarına hizmet ettiği taktirde uygulanabilir (Herman, 2000: s.102-103). Propagandanın açıklanan çalışma modeli İkinci Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş boyunca gerçekleşen bir tarafını ifade etmektedir. Sistemin diğer tarafında komünist ideoloji propagandası bulunmaktadır.

Buna ek olarak propagandayı diğer ikna yöntemlerinden ayıran bazı hususiyetler mevcuttur. Öncelikle propaganda mesajını aktarmaya odaklıdır. Aynı zamanda propaganda basittir. Dünyadaki bütün propaganda uygulamaları bu iki özelliği içermese de çoğunluğunda bu niteliklere rastlanır. Bunların ötesinde bir gazetecinin, öğretmenin ve bilim insanının ortaya koyabileceği eserlerin tersine propagandanın amacı doğruyu anlatmak değil muhatabını ikna etmektir. Bu özelliklerinden ötürü kavram, günümüzde Hitler, Stalin ve 20. yüzyıl Kuzey Kore rejimi ile birlikte anılmaktadır (Baines ve O'Shaughnessy, 2014: s.2).

Tarhan'a göre propaganda psikolojik harbin araçlarından biridir. Psikolojik harpte temel olarak beyin yıkama faaliyetine dayalı bir şekilde sistematik rıza üretimi gerçekleştirilmektedir. Propaganda insan gruplarında istenilen yönde davranış değişikliği oluşturmak için onların fikirlerini etkilemeye odaklanmıştır. Propagandada amaç kaynağa direkt olarak katkı sağlamaktır. Kaynağın istediği yönde fikir değişikliklerinin sağlanmasıdır. Faaliyet aşamasında söylemler çok önemlidir. Bu bağlamda propaganda türleri ak propaganda, gri propaganda ve kara propaganda olarak sıralanabilmektedir (Tarhan, 2002: s.35-37).

Ak Propaganda: Bilgi kaynakları belirlenebilir olan bir propaganda şeklidir. Doğru bilgiler aktarılmaya çalışılır ve amaç karşı tarafın yargılarını çürütmektir. Haberler vasıtasıyla gerçekleştirilir. Karşı tarafın zayıf yönlerinin belirlenmesi neticesinde bilgi sağlaması yapılmaktadır. Yalan kullanılması halinde anlaşılmasından korkulduğu için doğru veriler süreç içerisinde karşı tarafa aktarılmaktadır. Aynı mesajın çok kez tekrarlanması önemli yöntemlerden biridir (Tarhan, 2002: s.38-39).

Gri Propaganda: Bu tip propaganda beyaz propagandaya göre daha fazla şüphe uyandıran bazı unsurlara sahiptir. Kaynağın ortada olmaması yani bilinmemesi dikkat edilmesi gereken hususlardandır. Bilgilerin doğruluğu şüphelidir yani hedef kitleye aktarılan bilgilerin yanlışlığı veya doğruluğu tam olarak saptanamamaktadır. Kaynak belli olmadığı için faaliyetin bir propaganda süreci olduğu açık değildir. Bu tarz propagandada açık bir olaya çeşitli yalanlar eklenerek karşı taraf aciz ve küçük düşürülür. Kaynağı belli olmayan haberler sık sık kullanılır. Örneğin kapitalist devletler ile komünist devletlerin birbirleri hakkında çıkardıkları haberlere gri propaganda denmektedir. Hedeflenen amaç karşı tarafı negatif bir imaj içerisinde göstermektir (Tarhan, 2002: s.39).

Kara Propaganda: Mesajın çıktığı kaynakla ilgili ihtilaflar mevcuttur. Mesajı iletenin temel amacı mesajın başkaları tarafından verildiğini karşı tarafa düşündürmektir. Her türlü karalama kampanyasına başvurulmaktadır. Doğru bilgiler kasıtlı olarak değiştirilir ve karşı tarafın istenilen şeylere inanması sağlanmaya çalışılır. Kaynak her zaman gizli tutulur. Bir aksilik olması halinde yani kaynağın deşifre olması durumunda her türlü yalanlama planı hazırdır. Kaynağın gizli olması kara propaganda faaliyetinin başarıya ulaşmasında en önemli etkidir. Kara propagandada her kişi, obje ve konu, hedefe giden bir araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle hedef alınan insanların zaafları onların aleyhine güçlü bir koz olarak tehdit unsuru olmaktadır. Kara propaganda hedefe giden yolda her şeyi mübah görmektedir. Kampanya karşıtları ise hain olarak değerlendirilir (Tarhan, 2002: s.40-43).

Bu bağlamda değerlendirdiğimiz zaman herhangi bir fikir aşılama faaliyetinin hedefinde genel olarak kitleler vardır. Onlara psikolojik ve sosyolojik açıdan tatmin sağlamak çabasıdır. Canetti'ye göre insanlar toplumsal yaşamda hep bir statü ve ekonomik savaş içerisinde. Bu durum onları sosyolojik açıdan çeşitli ekonomik sınıflara bölmektedir. Çeşitli katmanlar halinde toplumda yaşamayı sürdüren insanların psikolojik seviyelerinde sorunlar görülmektedir. İnsanlar arasında oluşan bu sorunların temelinde mülkiyet farklılıkları veya icra edilen meslek farklılıkları bulunmaktadır. Bunun neticesinde insanlar arasındaki mesafeler açılmaktadır. İnsan grupları birbirleri arasında mevki üstünlüğüne sahip olsa bile yaşam alanlarının kısıtlanmasından kurtulamamaktadır. İnsanlar tek başlarına gerçekleştirdikleri

faaliyetler ile sosyal yaşamdaki bu mesafe sorununu aşamamaktadır. Bunun için insanlar mesafelerden kurtulmak ve sınava tabi olma duygusundan arınmak için kitleler oluşturmaktadırlar. Bu kitleler aracılığıyla belli bir gruba üye insanlar arasındaki mesafeler kalkmakta ve insanların hepsi tek düzlemde eşit seviyelerde birleşmektedir. Herkes yanındakiyle eşit hâle gelir ve bunun neticesinde *deşarj* sağlanmış olur. İnsanlar böyle ortamlarda birbirlerinden üstün değildir. Bu durum onlarda bir gevşemeye ve rahatlamaya sebep olur. Bu döngü gruba sürekli yeni insanların eklenmesiyle korunabilmektedir (Canetti, 1998: s.18-19). Propaganda temel olarak işte budeşarj halini gerçekleştirmek için faaliyet göstermektedir.

Bu ifade edilen bilgiler ışığında kamu diplomasisi ile propaganda arasındaki ilişkinin ne olduğu hususunda net bir ayırım yapmak mümkündür. Kamu diplomasisi farklı ülkelerdeki toplumları etkilemek ve temsil edilen ülkenin tanınmasını ve takdir edilmesini sağlamak için gerçekleştirilen stratejik ve taktik bir iletişim yönetimidir. Kamu diplomasisi kara ve gri propagandadan tamamen farklıdır. Onların yöntemlerini uygulamadığı gibi buna ek olarak kamu diplomasisinde mevcut bir kaynaktan söz edilmektedir. Kara ve gri propaganda bunun tersine ortada kaynağın olmaması ve yalan bilgileri kullanmaları açısından kamu diplomasisinden tamamen ayrılmaktadır. Kamu diplomasisi gri ve kara propagandadan ayrılırken beyaz propaganda ile benzeşmektedir.

Kamu diplomasisinin beyaz propagandanın modern hali olduğunu söylemek kısmen mümkündür. Dış kamuların etkilenmesi için doğru bilgiler üzerinden veri aktarımı yapılması, karşı tarafın etki altına alınmak istenmesi, sistemli bir şekilde bilgi akışının sağlanması ve kaynağın ortada olması gibi unsurlar kamu diplomasisinin beyaz propagandanın modern hali olduğunu kısmen göstermektedir. Kamu diplomasisinin karıştırılabileceği bir diğer kavram ise lobiciliktir.

Peltekoğlu'na göre bazı grupların yasa yapıcılarda istenilen yönde davranış değişikliği oluşturmak ve arzulanan kanunların ve yasal düzenlemelerin yapılması yolunda baskı yapmak için gerçekleştirdikleri faaliyetlere lobicilik denir. Dünyanın her yerinde birçok farklı grup tarafından gerçekleştirilen lobicilik faaliyetleri özellikle ABD'de çok gelişmiş seviyede bulunmaktadır. Ticari işletmeler, dernekler ve sendikalar lobicilik alanında faaliyet gösteren yapılara örnek olarak

gösterilebilirler (Peltekoğlu, 2009: s.596-597).

Lobi faaliyeti bir kurumun kendi çalışanları tarafından yapılabileceği gibi lobcilik alanında faaliyet gösteren şirketler aracılığıyla da gerçekleştirilebilmektedir. Lobcilikte amaç hedef kitleyi bazı amaçlar yönünde ikna etmek ve istenilen kararları almalarına sevk etmektir. Bir meslek olarak icra edilen lobcilik, yasa yapıcıları sadece meclis içinde değil özel hayatlarında da yakalamayı amaç edinmektedir. Faaliyetin amacı karar alıcıları ikna etmek üzerine kuruludur. Lobcilik sadece yasa yapıcılara ulaşarak icra edilmemektedir, aynı zamanda çeşitli konferanslar ve kanaat önderlerinin yasa çıkartılması istenilen konular hakkında yaptıkları konuşmalar da lobcilik faaliyetleri arasında gösterilmektedir (Peltekoğlu, 2009: s.597-598).

Lobi faaliyetleri yasa yapıcıları etkilemenin yanı sıra yapmış oldukları tanıtım çalışmalarıyla çıkacak kararlara da toplumu hazırlamaktadır. ABD’de belli yasalar çerçevesinde icra edilen lobcilik faaliyetlerinden çeşitli kurum ve kuruluşlar faydalanabilmektedirler. A.B.D.’de halkla ilişkiler mesleği hakkında bilgi sahibi kişiler tarafından lobcilik faaliyetleri yoğun olarak yapılmaktadır. Lobi faaliyetlerini gerçekleştirmek için bu çağda artık sadece yasa yapıcılarla olan tanışıklık yeterli olarak görülmemektedir. Lobi faaliyetlerini gerçekleştirenlerin iyi eğitim almış olmaları gerekmektedir. Başarılı lobi çalışmalarına örnek olarak Chrysler şirketinin personelinin kurumun A.B.D.’de ifade ettiği önem hakkında yasa yapıcıları bilgilendirmesi ve maddi sıkıntılar yaşayan şirketin lehine bir karar aldırarak yasa yapıcıları ikna etmesiyle beraber maddi anlamda şirketi rahatlatması gösterilebilir. Lobcilikten özellikle A.B.D.’de ciddi paralar kazanılmaktadır. A.B.D.’de lobi faaliyetleri icra eden Deaver 2.1 milyon dolarlık bir gelire sahiptir. Bu durum lobi faaliyetlerinin ülkede hem lobi şirketleri için hem de lobi yaparak lehine karar aldirmek isteyen kurumlar için önemini anlatmaktadır. Bu ve buna benzer birçok örnek lobcilik alanında gösterilebilmektedir (Peltekoğlu, 2009: s.598-600).

Erzen’e göre kamu diplomasisi ve lobcilik uygulama alanları, araçları ve yöntemleri sebebiyle farklı kavramları ifade etmektedir. İki kavram da A.B.D.’de ortaya çıkmıştır. A.B.D. kurulduktan sonra 1800’lü yıllarda lobcilik faaliyetlerine rastlanmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısıyla beraber lobcilik faaliyetleri A.B.D.’de hız kazanmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesiyle devletler savaşarak

bir kazanç elde edemediklerini görünce uluslararası arenadaki sorunlarını kurmuş oldukları ve anlaştıkları organizasyonların lobicilik faaliyetleri ile siyasilerin karar süreçlerine etki ederek çözüme yoluna gitme eğili göstermişlerdir. Bu dönemde lobicilik emekli kamu memurları ve üst düzey emekli askerler tarafından gerçekleştirilmiştir. 1980'lerden itibaren lobicilik siyasiler dışında sokaktaki insanın da etkileneceği bir şekle dönüşmüş ve siyasilerin karar süreçlerine etki ederken halkın da istenilen yönde düşüncelere sahip olması adına çalışmalar yapılmıştır. Kamu diplomasisi lobicilikten tarihi gelişimi ve hedef kitlesi noktasında ayrılmaktadır. Lobiciliğin aksine bu yeni diplomasi modelinde amaç bir ülkenin kültürel değerleri ve birçok niteliği ile dış hedef kitleleri etkileme çabasıdır. Kamu diplomasisi 1945 yılından sonra askeri güç yerine yumuşak güç ile dünya düzeninde huzurun oluşturulması ve dış hedef kitlelerin etki altına alınması için üretilmiş bir kavramdır (Erzen, 2012: s.36-37).

Kamu diplomasisinde yabancı halkları etki altına almak temel amaçtır. Aydeniz, bu durumu şöyle özetlemektedir:

“Kamu diplomasisi ve lobicilik iki farklı alanı ifade etmektedir. Lobicilik herhangi bir toplumsal kesimin beklentilerini ve taleplerini yasama sürecine dâhil ederek yasalaşmasını sağlayıp hukuk düzenine katmak için gerçekleştirilen stratejik iletişim faaliyetleridir. Kamu diplomasisi ise klasik diplomatik ilişkilerin düzey ve nitelik değişimine ilişkin bir tanımlamadır. Yani kamu diplomasisi devletin veya bireylerin doğrudan farklı bir ülkenin halkına ulaşarak temsil edilen ülke hakkında olumlu bir kanaat oluşumuna destek vermektir. Lobicilik karar alma süreçleriyle ilgilenirken kamu diplomasisi hem dış hem de iç hedef kitleleriyle iletişim kurmaktadır. Dış hedef kitleye tanıtım yapmak ve iç hedef kitleye de dış hedef kitleye anlatılanları aksettirerek onların da gelecekte birer kamu diplomasisi uygulayıcısı olmasına zemin hazırlamak temel amaçlar arasındadır” (Aydeniz, 2016: s. 16-17).

Yurt dışındaki hedef kitleleri konu alan kamu diplomasisi, temsil edilen ülkenin iyi bir uluslararası imaja sahip olması için çaba sarf eder. Halkla ilişkiler de kendi faaliyetlerinde benzer olarak kamu diplomasisinin icra ettiği tanıtımı ve karşılıklı anlayışı oluşturma çabası içindedir. Bu faaliyetleri geçmiş yüzyıllardan beri gerçekleştiren halkla ilişkilerin tarihçesine bakıldığında Kogan'ın da ifade ettiği gibi

halkla ilişkiler, A.B.D.'nin kurucularından olan Alexander Hamilton döneminde yapılan bilgilendirme faaliyetlerine kadar gitmektedir. Daha sonraki dönemlerde kademeli bir gelişim gösteren halkla ilişkiler, George Westinghouse, Ivy Lee ve George Michaelis gibi kişiler tarafından kurulan özel şirketlerle, danışmanlık ve iletişim alanında faaliyet gösterilen bir pazarda yoğunlaşmıştır. İş liderleri halkın da fikirlerinin önemli olduğunu görünce kurumsal faaliyetlerini onlara göre güncelleştirmeye çalışmışlardır. Bu süreçle beraber halkla ilişkiler kamuoyu yoklamalarına önem veren bugünkü şekline ulaşmıştır (Kogan, 1965: s.2-5).

Bir ülke markası oluşturmak ve ulus markalama sürecini başarıyla icra etmek dış kamuları etkileme sanatının gerçekleştirmek istediği diğer amaçlar arasında gösterilmektedir. Tüketiciler üzerinde marka sadakati oluşturur gibi ülke sadakati oluşturmak kamu diplomasisinin dış kamuoyunda yerine getirmek istediği temel amaçtır. Bu anlamda değerlendirildiğinde Tosun'a göre bu yüzyılda dünya sahnesine katılmış tüm organizasyonlar marka olmaya ihtiyaç duymaktadır. Bunlara birçok ürünle beraber devletler, coğrafi alanlar ve kentler de eklenmektedir (Tosun, 2014: s.16). Aktuğlu'nun da açıkladığı gibi marka unsuru seçime sunulan alternatifleri belirleme ve ticari malların farklı niteliklerini anlama fırsatını sunduğundan tam olarak kamu diplomasisinin yapmak istediği hedefi ifade etmektedir (Aktuğlu, 2014: s.11). Yani kamu diplomasisinin temel amacı, temsil edilen ülkenin farklılıklarını ön plana çıkararak dünya kamuoyunda ülke adına olumlu ve iyi bir görüntü sağlayarak farkındalık oluşturmaktır.

Dünyanın her noktasına ulaşmak artık 21. yüzyılda iletişim teknolojileri göz önüne alındığında hayal değildir. Böyle düşünüldüğünde zengin bir kültürel birikime sahip Doğu ülkelerine ve sanayi alanında ilerlemenin sembolü haline gelen Batı toplumlarına temas etmek artık kolaylaşmıştır. Doğu kendi içinde kültürel zenginliği, mirası olan ve teknolojisini geliştiren bir ülkeler topluluğu olarak yaşamını sürdürmektedir. Batı ise farklı dillere sahip, farklı coğrafi şartlarda yaşayan ve teknolojik anlamda gelişmiş olan ülkeleri ifade etmektedir (Ortaylı, 2013: s.20). Bu geniş iletişim ağı ile kamu diplomasisinde temsil edilen ülkenin uluslararası arenada turizm anlamında, ekonomik anlamda, kültürel değerleri açısından ve siyasi arenada olumlu, arzulanan ve etkileyici bir imaja sahip olması istenmektedir. Kamu diplomasisi, faaliyetlerinde halkla ilişkilerin uzmanlık alanlarından yararlanarak dış

kamuoyunu etki altına almaya çalışmaktadır. Bu sebeple iki alanın birbiriyle çok yakın bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Bu noktada pazarlama kavramına da değinmek gerekmektedir.

Pazarlama en dar tanımında bir ürünün satılması için gerekli tanıtım faaliyetlerinin yapılmasıdır denilebilir. Pazarlama insan ihtiyaçlarını tanıma ve karşılamaktır (Kotler ve Keller, 2009: s.45). Dış kamuoylarını etkileme sanatı tamamen bir ulusun dış hedef kitlelere tanıtımının yapılması ve bu hedef kitlelerin algı yönetiminin gerçekleştirilmesi süreçleriyle ilgilidir. Bunun neticesinde temsil edilen ülkenin uluslararası arenada, kültürel ve ticari anlamda hegemonyasının kurulması amaçlanmaktadır. Ayrıca zihinleri ve kalpleri kazanmak yine bu tanıtım faaliyeti ile gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple kamu diplomasisi halkla ilişkiler ile olduğu kadar pazarlama dalıyla da ilişkili bir alan olmaktadır.

Pazarlamada tıpkı bir ürünün tanıtımı yapılması gibi bir ülkenin, toplumun veya coğrafi bölgenin de tanıtımı yapılabilir. Kamu diplomasisi bu anlamda değerlendirildiğinde bir ülkenin pazarlamasının yapılmasıdır. Temsil edilen ülkenin maddi ve manevi tüm değerlerini dış hedef kitlelere tanıtmaktadır. Bunun neticesinde sadece kültürel tanıtım gerçekleşmemektedir, aynı zamanda ulusal turizm alanında cirolar artırılmaktadır. Kamu diplomasisi bu yüzüyle sadece kalpleri ve akılları kazanmanın sanatı değil aynı zamanda ticari bir değeri olan ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan bir çalışma sahası da olmaktadır. Gelişmiş pazarlama yöntemleri neticesinde uzun ömürlü müşteri ilişkileri gerçekleştirildiği gibi ülkeler de yapmış oldukları kamu diplomasisi faaliyetleriyle oluşturmuş oldukları ülke imajlarını uzun ömürlü hale getirmektedir.

Zamanın değerli olduğu 21. yüzyılda pazarlama stratejilerine dayalı iletişimden hem ülkeler hem de uluslararası ticari kuruluşlar oldukça iyi faydalanmaktadır. Hem tanıtımın hem de ticari hedeflerin gerçekleştirilmesinde kamu diplomasisi pazarlama faaliyetlerini sıklıkla uygulamaktadır. Uygulama sahasında genellikle hedefler gerçekleştirilme zamanlarına ve önemlerine göre değişiklik göstermektedir. Bu sebeple uygulamaların hedef ve amaçlarına göre taktikler geliştirilmektedir. Olgun bir pazarlama stratejisi, şüphesiz hemen her sektörde buna kamu sektörü de dâhil olmak üzere bir ürünün veya hizmetin

tanıtılmasında ve istenilen yönde davranış değişikliği oluşturulmasında ciddi bir etkiye sahiptir.

Pazarlamada müşterileri ve pazarı ilgilendiren 5 grup kavram mevcuttur. Bunlar aşağıdaki gibi tanımlanmışlardır:

İhtiyaçlar, İstekler ve Talepler: İhtiyaçlar bir şeyden yoksunluk durumunu ifade etmektedir. İstekler insanların kişisel tercihleri ve kültürün de etkisiyle oluşan insani ihtiyaçlardır. Örneğin bir Amerikalı için yemek bir ihtiyaçken Whooper menü bir istektir. İstekler yaşanan toplumun etkisinde gelişirler. İnsanların en üst seviyede değere ve memnuniyete sahip olmak için elde etmeye çalıştıkları ürünler talepleri göstermektedir. Üst seviyede değere ve memnuniyete sahip olmak bir ürünü veya hizmeti talep etmek anlamına gelmektedir (Kotler ve Armstrong, 2016: s.29-33).

Pazarın Sunduğu Şeyler (Ürünler, Hizmetler, Bilgiler ve Tecrübeler): Bu grup bir ihtiyacı veya isteği tatmin etmek için pazara sunulan bilgiyi, tecrübeyi ve ürünleri ifade etmektedir. Bunlar sadece fiziksel ürünlerle sınırlı değildir. Aynı zamanda çeşitli hizmetleri, aktiviteleri ve satışa sunulan faydaları içermektedir. Bu sunulan faydaların bazılarını bankacılık, hava taşımacılığı hizmeti, toptancılık ve ev tamir hizmetleri basit birer örnek olarak verilebilir. Ayrıca kimi zaman fikirler de pazara sunulan hizmetler arasında gösterilmektedir (Kotler ve Armstrong, 2016: s.33-35).

Müşteri Değeri ve Memnuniyeti: Müşterilerin pazardan bazı beklentileri mevcuttur. Bunlar müşterilere şirketler tarafından sunulmaktadır. Aldıkları üründen veya hizmetten memnun olan müşteriler tekrardan ürünü veya hizmeti satın alırken, memnun olmayanlar ise tercihlerini değiştirmeye yöneleceklerdir. Müşteri değeri ve memnuniyeti müşteri ilişkileri yönetiminin temel kavramlarıdır (Kotler ve Armstrong, 2016: s.35-41).

Değiştirme: Pazarlama, insanların ihtiyaçlarını ve taleplerini tatmin etmek için değiştirme ilişkisine girmeleriyle başlar. Değiştirme arzulan bir objenin veya hizmetin karşılığında bir şey sunarak o objeye, bilgiye veya hizmete sahip olmayı ifade eder. Pazarlama çeşitli objelerin, fikirlerin, hizmetlerin veya ürünlerin hedef kitlelerle ilişkiye girerek bir şey karşılığında değiştirilmesi için gerekli olan

aktivitelerin yapılmasına denmektedir (Kotler ve Armstrong, 2016: s.41-44).

Pazar: Değiştirme ve ilişki kavramları Pazar ekonomisi konseptini ortaya koymaktadır. Pazar kavramından bir ürünün veya hizmetin potansiyel ve mevcut alıcıları anlaşmalıdır. Bu alıcılar ortak bir ihtiyacı, isteği paylaşırlar ve bunu tatmin etmek için bir ürünü veya hizmeti değişim ilişkisiyle alırlar (Kotler ve Armstrong, 2016: s.44-46).

Bu anlatılanlara bağlı olarak pazarlama süreci 5 aşamadan oluşmaktadır denilebilir. Birinci safhada müşteri ihtiyaçları ve talepleri pazar yapısıyla beraber öğrenilir. İkinci safhada müşteri değeri odaklı bir pazarlama taktiği oluşturulur. Üçüncü aşamada müşteriye bir değer sunan bütünleşik bir pazarlama programı yapılır. Dördüncü aşamada kârlı bir müşteri ilişkisi kurulur ve müşteri memnuniyeti sağlanmaya çalışılır. Son aşamada ise müşteri değeri oluşturularak satışlar yoluyla kar elde edilir. Tüm bu süreçler değişen ekonomik çevrelerde ve pazarlama çağında gerçekleştirilmektedir. Mobil teknolojilerin gelişmesi ve artık internetin insan hayatına daha çok girmesi sosyal medya pazarlamasını ve dijital pazarlamayı pazarlama trendlerinde daha ön plana çıkarmıştır. Pazarlamanın sahası da bu şekilde gelişmiştir (Kotler ve Armstrong, 2016: s.46-50).

Bu veriler ışığında kamu diplomasisinin pazarlamayla ilişkili bir alan olduğunu söylemek oldukça mümkündür. Bölümün başında da ifade edildiği gibi kamu diplomasisi pazarlama faaliyetlerinden yararlanarak ülke pazarlaması yapmaktadır. Ülkenin değerleri, kültürü ve politikaları yabancı coğrafyalarda insanların zihnine entegre edilmeye çalışılmakta ve buna bağlı olarak bir görüntü yönetimi yapılmaktadır. Kamu diplomasisi pazarlama faaliyetlerini yerine getirerek ülke tanıtımını gerçekleştirmektedir. Buna bağlı olarak turizm alanında da gelişim sağlanması konunun ekonomik boyutunu da eklenmektedir. Kamu diplomasisinde pazarlama karması oluşturulacak olursa ürünü ülke, ücreti yabancı halkların temsil edilen ülkeyle ilgili katılacakları faaliyetin bedeli, yeri ülkenin kendi coğrafyası veya ülkenin herhangi bir değerine ulaşılabilen alan ve son olarak tutundurmayı da ülke adına hızla gerçekleştirilen tutundurma faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu anlamda pazarlamanın da tanımı hatırlanacak olursa, kamu diplomasisi uygulayıcılarının hedef kitleleriyle değerlerin değişimini gerçekleştirerek kârlı bir müşteri ilişkisine

girer gibi bir ilişki kurdukları söylenebilir. Bunun neticesinde kamu diplomasisini uygulayan taraf temsil ettiği ülkeyi karşı tarafa benimsetirken hedef kitle de bundan gündelik hayatında ve geleceğinde faydalanmasını sağlayacak ve ona bir şeyler sunabilecek farkındalık sürecini kazanmış olmaktadır. Bu anlamda vurgulanması gereken temel husus, kamu diplomasisinin pazarlamayla kısmen yakın bir çalışma sahası olduğudur.

Daha önce de değinildiği gibi küreselleşme günümüzün en tartışmalı konularından biri olarak görülmekte ve toplumların, uygarlıkların ve ekonomilerin entegrasyonunu ifade etmektedir (Chen, Lee ve Yang, 2012: s.1355). Küreselleşen dünyada ülkeler arasında daha fazla iletişim gerçekleşmekte ve bunun neticesinde ulus markalama kavramı önemini artırmaktadır. Yumuşak güç aracılığıyla farklı coğrafyalarda yaşayan insanların gönülleri fethetmek artık ülkeler için temel bir amaç haline almıştır. Uluslararası platformlarda temsil edilmek artık ülkelerin gücünün bir ölçüsü haline gelmiştir. Bu sebeple ulus markalama kavramı, her ülkenin gündemine aldığı ve başarılı olmak için çaba harcadığı bir saha olmuştur. Uluslararası ekonomik alanda da başarı sağlamak artık her devletin temel endişesi haline gelmiştir (Porter, 1998: s.1). Ulus markalama turist hareketliliğini artırarak, temsil edilen ülkenin imajını geliştirerek ve farklı coğrafyalarda yaşayan insanların gönülleri fethederek temsil edilen bölgeyi ekonomi, turizm, kültür veya politika başkenti kılabilirdiği için ve ekonomik anlamda ülkelere olumlu bir geri dönüş sağladığı için her devletin siyasi politikasında önemli bir yere sahiptir. Anholt'un da ifade ettiği gibi dünyanın en etkileyici tanıtımları ve reklamları dahi yetersiz bir markanın dünya arenasında başarılı olmasını sağlayamamaktadır. (Anholt, 2004: s.95). Bu sebeple ulus markalama süreci ülke markası inşa etme konusunda kamu diplomasisinde çok mühim bir hususu ifade etmektedir.

Ulus markalama kavramını daha iyi anlayabilmek için önemli örnekleri incelemekte fayda vardır. Önemli bir Avrupa ülkesi olması sebebiyle Fransa'yı incelemek açıklayıcı olacaktır. Favre'ye göre, Fransa dünyanın beşinci büyük ekonomisidir. Avrupa'nın kalbinde bulunan modern ve dinamik bir ülkedir. Anahtar sektörlerdeki yenilikleri ve özelleştirmeleriyle Fransa, kendisini yeniden keşfetmiştir. Fransa'nın dünya çapındaki itibarını artıran temel faktörler arasında yetenekli iş gücü, birinci sınıf altyapısı, iş hayatının basitleştirilmesi ve çalışma saatlerini

düzenleyen kuralların geliştirilmesi gibi dinamikler gösterilebilir. Bunların neticesinde yabancı yatırımcıları çekmek temel amaçlardan biridir. Bu gerçekliklere rağmen özellikle ABD’de ve İngiltere’de bazı iş grupları Fransa’nın iş kapasitesini ciddiye almamakta ve buna ek olarak Fransa’yı sadece turizm alanında gelişmiş ülkelerden biri olarak görmektedir. Fransa’nın sağlık sistemindeki yenilikleri ve gelişmiş teknolojileri, ABD’nin ve İngiltere’deki iş dünyası tarafından tam olarak algılanamamaktadır. Fransız devleti bu sorunu çözmenin ekonomik gelişimine büyük katkı sağlayacağını düşünmektedir. Ancak buradaki soru işareti bir ülkenin kendisini farklı bir ülkenin önemli bir iş ortağı olarak nasıl göstereceği ve nasıl bu alanda büyüme kaydedeceği sorusudur (Favre, 2008: s.239-242).

Bu süreçte Fransa’da sorunun çözümüne yardımcı olan mühim bir kurum mevcuttur. The Invest in France Agency (I.F.A.) bu görevle kurulan bir organizasyondur. Temel amacı bir hükümet kuruluşu olarak uluslararası yatırımcıların Fransa’da başarıyla ticari faaliyetlerini gerçekleştirmelerine yardım etmektir. I.F.A. temel olarak Fransa ile ilgili ortaya çıkan yanlış algılamaların ortadan kalkmasına yardımcı olmuştur. I.F.A.’nın yönetiminde toplamda 35 milyon avroluk bir projeye Fransa’nın yabancı yatırımcılar için iyi bir iş ortağı olacağı anlatılmaya çalışılmıştır. Proje, I.F.A. yönetiminde Uluslararası İş Geliştirme Ajansı, ülkenin resmi turizm ofisi olan UbiFrance, Fransız Dışişleri Bakanlığı ve eğitim konusunda çalışmalar yapan EduFrance gibi Fransız hükümetine bağlı bazı kuruluşlarla birarada hayata geçirilmiştir. Projenin temel amacı ABD, İngiltere, Almanya, Japonya ve Çin gibi büyük yatırım ülkeleri arasında Fransa’nın ekonomik görünümünü güçlendirmektir. I.F.A. yabancı yatırımcının Fransa ile ilgili fikrinin değişmesi ve yatırımların artması için faaliyetler gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir. Yabancı yatırımcılarla uzun süreli ilişkiler kurmak önemli bir hedeftir. Bu amaçla mühim komitelerden ve basın mensuplarından hedef ülkelerde güçlü iletişim kurulması için yararlanılmıştır. Projenin stratejisi Fransa’nın siyasi, sosyal ve ekonomik faydalarını güvenilirlik ve görünürlük çerçevesinde en iyi şekilde ifade etmektir. Somut değerlerden ve etkin referans noktalarından imajın zayıf olduğu A.B.D. ve İngiltere pazarında güçlenmek için faydalanılmıştır. FedEx, Toyota, Xerox, GE ve Sony gibi önemli şirketleri de içeren 12 dünya çapında şirketten üst düzey yöneticiler tecrübelerini anlatarak Fransa’yı yeni bir yatırım fırsatı olarak ön

plana çıkarmıştır. Ülke bu yöneticilerden sosyal ve ekonomik profilin güçlenmesi için ulus markalama sürecinde faydalanmıştır. Almanya, İtalya, Japonya ve Çin gibi Fransız imajının yeterli olduğu ülkelerde amaç 10 ana endüstride Fransa'nın imajının güçlendirilmesiydi (Favre, 2008: s.239-240).

Başarı hikâyelerinden, referanslardan, reklamlardan ve sektör raporlarından faydalanılarak amaç 10 ana endüstride Fransız üretimindeki gücü, liderliği ve yapılan yenilikleri anlatmaktır. Sayılan bütün hedef ülkelerde Fransa'nın esnek iş kuralları, üstün sağlık sistemi ve çeşitli iş alanları vurgulanarak ülkenin yabancı yatırımcı için çekiciliğinin artırılmasına çalışılmıştır. Fransa'nın yatırım için cazip bir ülke olduğunu anlatan ve 'Yeni Fransa' sloganını taşıyan 180'in üzerinde reklam The Financial Times, The Wall Street Journal, Handelsblatt, Zeitung ve Nikkei gibi ekonomi konusunda yayın yapan önemli gazetelerde yayınlanmıştır. Ayrıca birçok reklam A.B.D.'de, İngiltere'de, Japonya'da ve Çin'de büyük havaalanlarına yerleştirilmiştir. Bunlara ek olarak Paris-Charles de Gaulle Havalimanı'na da birçok reklam yerleştirilmiştir. Proje için oluşturulan internet sitesinde mühim bilgiler anlatılırken Fransa'nın yabancı yatırımcılar için dikkate değer bir ülke olduğuna değinilmiştir(Favre, 2008: s.240-241).

Sektöre yönelik çok dilli videolar Fransa'nın tanıtımını yapmak için ciddi anlamda kullanılmıştır. Basın faaliyetlerine ek olarak 150'ye yakın yüksek profilli etkinlikte I.F.A. yöneticileri ekonomi liderleriyle görüşmüşlerdir. Bu etkinlikler arasında Dünya Ekonomik Forumu, Forbes CEO Konferansı, BusinessWeek Liderlik Forumu ve Fortune İnovasyon Forumu, Davos Forumu sayılabilir. Bu organizasyonlar Fransa'nın uluslararası imajını kilit insanlara anlatmak için değerli fırsatlar olarak görülmüştür. 'Yeni Fransa' isimli kampanya stratejik reklam, halkla ilişkiler, internet teknolojisi ve medya araçlarıyla hayata geçirilmiştir. Proje 2004 yılında ekonomi konusunda yayın yapan 21 adet süreli yayında çıkan 51 reklamla başlamıştır. Konu ile ilgili internet sitesi de aynı yılın sonunda hizmete açılmıştır. 87 reklamın 21 yayında çıkmasıyla beraber 2005 yılında genişletilmiş ve çok katmanlı bir plan uygulamaya konmuştur. Kampanyanın etkisini ölçmek için bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın neticesinde Almanya'da projenin reklamlarının ana sektörlere yönelik dergilerde çıkmasına karar verilmiştir. Almanya'da finansal dergilerden vazgeçilmiştir (Favre, 2008: s. 241).

Ayrıca proje finans konusunda ön plana çıkan bazı önemli internet sitelerine reklam vermeye başlamıştır. Fransa'nın imajının güçlendirilmesine 2006 yılında A.B.D.'de, İngiltere'de ve Japonya'da faaliyet gösteren 17 etkin finans dergisinde çıkan 59 reklamla devam edilmiştir. I.F.A., internet sitesindeki varlığını artırarak ilişkilerin gelişmesine ve yatırımcıların taleplerine daha iyi cevap verebilmeye önem vermiştir. B.B.C. World Service anketine göre 'Yeni Fransa' projesi dikkate değer sonuçlar elde etmiştir. Sonuçlar projenin Fransa'nın güçlü yanlarını iyi derecede gösterdiğini ve Fransa'nın farklı bir imajla algılanmasını sağladığını açığa çıkarmıştır. 2006 yılında Fransa'da 40.000 yeni iş imkânı yabancı yatırımcılar sayesinde oluşturulmuştur. Uluslararası pazarda Fransa lider olma yolunda ilerlemektedir. Ülkenin yabancı yatırımcılar geldikçe ekonomik profili de gelişmektedir. Potansiyel yatırımcılar fırsatları görerek ülkeye gelmekte ve I.F.A. gelecek yıllarda daha çok yatırımcıyı ülkeye getirmeyi planlamaktadır. Bunun neticesinde ülkenin ekonomik profili güçlenme yolunda ilerlemektedir (Favre, 2008: s.241-242).

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere bir ülkenin markalamasının yapılması için gerçek anlamda ciddi bir çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca yasal düzenlemeler ve sosyal hayatın cezbedici olması gerekmektedir. Ulus markalama sürecini icra etmek aslında bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütmek anlamına gelmektedir. Bu sebeple kamu diplomasisi uygulamalarında ulus markalama yapıldığı sonucuna da varılabilir. Ulus markalama sürecinde mikro düzeyde faaliyetler arasında şehir markalama da mühim bir noktaya karşılık gelmektedir. Bu süreçte şehrin bir kimliğinin olması, şehrin çevresinin ve yapısının iyi düzenlenmiş olması, yaşayanlarına iyi belediye hizmetleri sunması ve yeterli barınma ve eğlenme araçlarına sahip olması çok önemlidir (İlgüner ve Asplund, 2011: s.221). Bu şekilde tasarlanan ve tanıtımı iyi yapılan şehirler veya bölgeler temsil edilen ülkenin kamu diplomasisine ciddi katkılar sunmakta, turizm hareketlerini geliştirmekte ve buna bağlı olarak ülkenin farklı coğrafyalardaki bilinirliğine katkı sağlamaktadır. Fransa örneğinde olduğu gibi bir ülkenin finans ve iş dünyasıyla da imajı oluşturulabilirken birçok farklı alanda gerçekleştirilen aktiviteyle de imajı güçlendirilebilmektedir. Medya bu süreçte etkin olarak kullanılmaktadır. Kamu diplomasisi ulus markalama sürecini icra ederek dış kamuoyunu temsil edilen ülkenin lehine olacak şekilde

etkilemektedir. Bunun neticesinde temsil edilen ülkenin imajı yabancı kamuoylarında gelişmektedir. Kamu diplomasisiyle ulus markalama süreci yakın bir çalışma sahasıdır ve birbirlerini tamamlayan birer unsurdurlar.

2.4. Kamu Diplomasisinin Araçları ve Aktörleri

Kamu diplomasisinin ulus markalama, halkla ilişkiler ve pazarlama alanlarında göstermiş olduğu faaliyetler ülkelerin uluslararası menfaatlerinin korunmasına büyük katkı sunmaktadır. Kamu diplomasisi bu faaliyetlerini araçları ve aktörleri vasıtasıyla gerçekleştirmekte ve belli şartlar çerçevesinde farklı ulusları etkilemektedir. Başka ulusların etkilenmesi belli başlı kriterlere ve süreçlere bağlı bir husustur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ülkelerin gelecekteki kaderlerinin çizilmesinde kamu diplomasisi önemli bir kilometre taşıdır. Anholt tarafından yayınlanan araştırmalara bakıldığında ülkelerin kaderlerinin başka ulusların hükümetleri ile kurulan iletişime değil uluslararası kamuoyuyla kurulan ilişkilere bağlı olduğu görülmektedir. Başka ülkelerin halklarının sevgisini kazanmak temsil edilen ülkeye büyük artılar sağlamaktadır. Coğrafi yerler kendi imajlarını sadece sloganlarla geliştiremezler. Etkili bir kamu diplomasisi her zaman uygulanabilecek etkin güçlerden biridir. Simon Anholt'un geliştirmiş olduğu "*Rekabetçi Kimlik*" yaklaşımı aşağıda ifade edilen unsurlar çerçevesinde ülkelere, şehirlere ve bölgelere daha güçlü bir itibarın nasıl oluşturulacağı konusunda yol göstermektedir:

- Cesur ve aydınlanmış çevresel, sosyal ve ekonomik dış politikalar,
- Turizmin, ihracatın ve yabancı yatırımın dinamik gelişimi,
- Özenle seçilen uluslararası kültürel, sportif ve politik aktiviteler,
- Diğer ülkelerle geliştirilen güçlü kültürel ve akademik ilişkiler,
- Uluslararası gelişime ve yoksullukla savaşılmaya stratejik adanmışlık,
- Yurt içinde ve yurt dışında çok uluslu kuruluşlara ve bölgesel organizasyonlara katılım,
- Sivil toplum, endüstri ve hükümet arasında etkili koordinasyon,
- Geliştirilmiş kamu ve özel denizaşırı diplomasi uygulamaları,
- Eğitime, inovasyona ve yatırıma uzun süreli vizyoner bir yaklaşım ülkelere markalama konusunda katkı sunmaktadır (Anholt, 2004 s: 95-99).

Kamu diplomasisi yukarıda ifade edilen noktalarda ulus markalama ve yer markalama süreçleri de dâhil olmak üzere tüm iletişim faaliyetlerinde bazı aktörlerden ve araçlardan faydalanmaktadır. Kamu diplomasisinin aktörleri arasında devlete ek olarak uluslararası ticari kuruluşlar, kanaat önderleri, eğitim kurumları, medya organları ve S.T.K.'lar sayılabilir. Temsil edilen ülkenin uluslararası ticari kuruluşları yani özel sektöründe faaliyet gösteren ticari şirketleri tarafından dünyanın farklı coğrafyalarında tanıtılması ve imajının geliştirilmesi mümkündür. Örneğin, Türkiye'nin en köklü ve önemli ticari kuruluşlarından biri olan Koç Topluluğu, dünyanın her yerinde ithalat ve ihracat faaliyetlerini sürdürmektedir. Yine bu kuruluşa bağlı olan Beko markası dünya çapında bir teknolojik ürün ticareti icra etmektedir. Beko, Almanya, Rusya ve İtalya gibi ülkelerin basketbol liglerine sponsor olarak Türkiye'nin adını bir Türk şirketi olması sebebiyle tüm dünyaya taşımaktadır. Buna bağlı olarak da Türkiye'nin dünya çapındaki ihracatçı ülke konumunu geliştirmektedir (Anholt, 2004 s: 99-101).

Kanaat önderleri ise her alanda ulusal ve uluslararası toplumun saygı duyduğu kişileri ifade etmektedir. Bu kişiler katıldıkları organizasyonlar ve yaptıkları açıklamalar vasıtasıyla dünya toplumunu yönlendirebilen bazı kişilerdir. Bilim dünyasından kanaat önderlerine örnek olarak 2015 yılında Nobel Kimya Ödülü kazanan Aziz Sancar verilebilir. Aziz Sancar, hücrelerin genetik yapısını nasıl korumaya aldığını açıklayan çalışmasıyla İsveç'te 2015 yılında Nobel Kimya Ödülü'nü kazanmıştır. Türkiye'den yetişen birinin 2015 yılında Nobel Ödülü'nü kazanması ülke imajını geliştirirken Türkler başarılı kişiler yetiştirebiliyor algısının oluşmasına katkı sunmuştur. Ayrıca bir ülkenin eğitim kurumları da kamu diplomasisi alanında önemli faaliyetler icra etmektedir. Türkiye'den örnek vermek gerekirse İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Bilkent Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi gibi kurumlar ülkeyi yapmış oldukları bilimsel çalışmalar ve yetiştirdikleri öğrenciler aracılığıyla dış kamuoyunda temsil etmektedirler. Benzer şekilde A.B.D.'den Harvard Üniversitesi ve İngiltere'den Oxford Üniversitesi örnek olarak gösterilebilir. Bu kurumlar da yapmış oldukları akademik çalışmalar ile ülkelerini dış kamuoyunda temsil etmektedir (Anholt, 2004 s:101-102)

Medya organları kamu diplomasisi alanında hem yeni medyada hem de

geleneksel medyada çok mühim bir yeri işgal etmektedir. C.N.N. ve B.B.C. gibi kanallara ek olarak uluslararası haber ajansları kamu diplomasisi alanında faaliyet gösteren medya kuruluşlarına örnek olarak verilebilir. Bu kuruluşlar kendi ülkelerini uluslararası platformda temsil etmektedirler. C.N.N. ve B.B.C. gibi kuruluşların dünya çapında izlenen dev medya kurumları olduğu düşünüldüğünde çok ciddi bir kamu diplomasisi noktasını temsil ettikleri görülmektedir. Kitle iletişim alanında medyanın kilometre taşı olan bu kuruluşlar dünyanın her noktasında canlı yayınlar yaparak ait oldukları ülkenin ve kültürün kamu diplomasisi sahasında temsilini gerçekleştirmektedir (Anholt, 2004 s:103-106)

Medyanın yapısı son 20 yılda reklam ve tutundurma faaliyetleri için bazı değişiklikler geçirmiştir (Hackley, 2005: s.106). Bu sürecin neticesinde ülkeler için iç ve dış hedef kitleye erişimde medya ana aktörü temsil eder hâle gelmiştir. Kitle iletişimnin etkin faaliyetleri neticesinde hâkim kültürler alt-kültürler ve farklı gelenek ve görenekler üzerinde hegemonyasını oluşturabilmektedir (Oskay, 1993: s.26). Medya bu anlamda kamu diplomasisi için anahtar rolü oynamakta; farklı gelenek ve görenekleri temsil eden insanlara ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Bunların dışında Sivil toplum kuruluşları kamu diplomasisi alanında iki şekilde faaliyet gösterebilmektedir: Birincisi bir ülkenin, kendi sivil toplum kuruluşlarının farklı coğrafyalardaki çalışmalarıyla ülkesini temsil etmesidir. İkincisi ise bir ülkenin, uluslararası alanda faaliyet göstermesi için bir sivil toplum kuruluşuyla işbirliği yaparak temsil edilen ülkenin istenilen coğrafyalarda imajını güçlendirmeye çalışmasıdır (Curran, 2002: s.71).

Bunlara ek olarak S.T.K.'lar aracılığıyla gerçekleştirilen çeşitli projeler ülkelerin imajlarına katkı sağlama noktasında önemlidirler. Fransa'da ve ABD'de faaliyet gösteren Ermeni lobileri bu duruma önemli birer örnek olarak gösterilebilir. Bu kuruluşlar lobicilik çalışmalarının yanı sıra Ermenistan'ın bu ülkelerdeki tanıtımına kamu diplomasisinin araçlarından faydalanarak katkı sağlamaktadır. Matbu eserlerde kitaplar, broşürler ve çeşitli yayınlar hazırlanarak ülke tanıtımına katkı sağlanmaktadır. Ayrıca bu faaliyetler neticesinde Ermenistan'ın bu ülkelerde yaşayan vatandaşlarının kendi kültürlerine uzak kalması engellenirken aynı zamanda Ermeni kültürü Fransa'da ve A.B.D.'de anlatılmaya çalışılmaktadır. Türkiye ile Ermenistan arasındaki tarihi soykırım iddiaları tartışması da bu lobilerin çalışma

alanı içerisinde. Ermenistan lobisi Fransa'da ve A.B.D.'de yasa yapıcıları kendi lehine etkilemek için faaliyet gösterirken bir yandan lobicilikten farklı bir çalışma sahasını ifade eden kamu diplomasisiyle Fransız ve A.B.D.'li vatandaşların gönüllerine ve kalplerine hitap etmeye çalışarak lobicilik faaliyetlerini dolaylı yoldan da olsa desteklemektedir. S.T.K.'lar bu şekilde çeşitli ekonomik ve siyasi kuruluşlar hüviyetinde kamu diplomasisi alanında faaliyet gösterebilmektedir. Bunun neticesinde gerçekleştirilen ülke tanıtım çalışmaları farklı coğrafyalarda temsil edilen ülkenin bilinirliğini artırmakta ve temsil edilen ülkeye olan sevgi ve iyi düşünceler de yükselmektedir (Curran, 2002: s.104-111).

Bu tarz kamu diplomasisi uygulamalarıyla, Ermenistan ile Türkiye arasında tartışmaları hâlen devam eden soykırım konusu gibi siyasi ve ekonomik hususlar ilgili bölgede temsil edilen ülkenin imajının güçlenmesine müteakip otomatik olarak desteklenmiş olmaktadır. Fakat burada ayrımı yapılması gereken temel nokta kamu diplomasisinin yalnızca ciddi bir tanıtım faaliyetini kapsamasıdır. Kamu diplomasisinde gerçek hayatta karşılığı olan değerlerle temsil edilen ülkenin imajı geliştirilmektedir. Bu durum iyiye kullanılabildiği gibi kötü emeller için de kullanılabilmektedir. Dünyanın her yerinde lobicilik halklara ve siyasilere karar aldirmek amacıyla yapılmaktadır. Burada söz konusu tarafların çıkarları ön plandadır. Bu sebeple lobicilik uygulamaları halkla ilişkiler ve daha birçok iletişim faaliyetinden yararlansa da kamu diplomasisi gibi kavramlarla karıştırılmamalıdır. Fakat kamu diplomasisi ve pazarlama gibi daha birçok yöntem lobicilik çalışmalarında da kullanılmaktadır.

Kamu diplomasisinin araçları ise geleneksel medya, sosyal medya ve çeşitli uluslararası organizasyonlar olarak sıralanmaktadır. Geleneksel medya içinde televizyonlar, radyolar, gazeteler, dergiler ve sinema filmleri bulunmaktadır. Sosyal medya içinde ise Twitter, Facebook, Instagram, Youtube, sanal haber siteleri ve Google+ gibi siteler sıralanabilmektedir. Sosyal medya özellikle üstünde durulması gereken konulardan biridir. Bu yeni medya sahası yeni güç odaklarını ortaya çıkarmıştır (Curran, 2002: s.55). Örneğin artık Facebook sosyal medya pazarında ürün alışverişi bile yapılabilmektedir. (Holzner, 2009: s.177). Buna benzer olarak fikirlerin, ülkelerin ve ideolojilerin de tanıtılması Facebook gibi yapılar aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. Bireyler de artık bir kanaat önderi olma şansına sosyal

medya sayesinde erişmişlerdir.

Uluslararası organizasyonlar arasında ise spor aktiviteleri, sanat aktiviteleri, siyasi toplantılar, ekonomik toplantılar ve çeşitli festivaller sıralanabilmektedir. Bunlara futbol dünya kupası organizasyonları, basketbol dünya kupası organizasyonları, tenis organizasyonları ve atletizm sporları örnek olarak verilebilir. Bu organizasyonların düzenli olarak yürütülmesi kamu diplomasisi alanında temsil edilen ülkelere artılar sağlamaktadır. Özellikle kitle iletişim teknolojisi dünya kamuoyuna ulaşmayı kolaylaştırdığından bu tip faaliyetler düzenlendiği ülkelere basının ilgisini çekerek imaj oluşumuna katkı sağlamaktadır. Bunun neticesinde dış hedef kitle ile iletişim kurmak daha kolay bir hale gelmiş ve kamu diplomasisi uygulamaları neticesinde dış kamuoyunda güçlü bir itibar sağlamak kolaylaşmıştır. Kitle iletişim teknolojilerinin kültürel etkileri göz önüne alındığında kamu diplomasisinin kitle iletişim teknolojileriyle beraber önemli bir gücü temsil ettiği görülebilmektedir. Bu açıklamaların ışığında sonuç olarak, bir ülkenin temsiline katkı sağlayan her şey kamu diplomasisinde aktör olurken bu süreçte mesajların iletildiği kanalları oluşturan yapılar ise araçları oluşturmaktadır (Nielsen, 2011 s:56).

2.4.1. Kamu Diplomasisi Aktörleri

1990'lı yılların sonuna doğru kamu diplomasisine olan ilgi azalsa da özellikle bu dönemde uluslararası arenada birbiri ardına meydana gelen değişimler kamu diplomasisinin uygulanmasını büyük ölçüde değiştirmiştir. Soğuk Savaş'ın sonu beraberinde *“Bilgi Çağı'nı getirmiş, bu dönemde iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, özellikle cep telefonlarının, internetin, uydu televizyonlarının yaygınlaşması küresel seviyede anlık iletişimi hızlandırmıştır”* (Zaharna, 2010: s.81). Yeni teknolojiler bir nevi dünyadaki uluslararası sınırları kaldırmış ve dünyayı küresel bir köy haline getirmiştir. *“İnsanlar daha fazla güç elde etmiş ve hatta yaşanan gelişmeler insanlara, hükümetler için gizli olana da erişme imkânı sağlamıştır. Dolayısıyla bilgi kamuoyu fikrini, kamuoyu fikri de iç ve dış politikaları daha fazla etkilemeye başlamıştır”* (Zaharna, 2010: s.81).

Ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak, diplomasiinin amacında da değişiklikler meydana gelmiştir. Hem yurt içinde hem yurt dışında hükümet dışı taraflarla bağlantı kurmayı amaçlayan; yeni kamu diplomasisi anlayışı ulus-ötesi işbirlikleri, hükümet

dışı organizasyonlar, kişiler ve özel aktörler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası medya, üniversiteler ve okullar gibi yeni aktörlerin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

Ortak bir amaç, ortak bir duyarlılık, ortak bir bakış açısı ile bir araya gelen bireylerin oluşturduğu devletlerden bağımsız örgütlenmelere sivil toplum kuruluşu denmektedir (Akçadağ, 2010: s.1). *"Bu kuruluşlar devletin hukuki, ticari, idari ve kültürel organlarının dışındaki alanda meydana getirdikleri dernek, vakıf, sivil girişim, platform, ilişki ağı ve benzerlerinden oluşan yapıları ve etkinlikleri kapsamaktadır"* (Akçadağ, 2010: s.1).

"Katılımcı demokratik yapı ve çoğulcu bir toplumun oluşmasına katkıda bulunan STK'lar, bugün modern toplumların en etkin siyasi baskı ve toplumsal değişim aktörleri arasında bulunmakta ve ülkelerin kamu diplomasisi faaliyetlerinde yer almaktadır" (Akçadağ, 2010: s.1). İletişim devrimi ve küreselleşmeyle birlikte yeni haberleşme araçlarını çok daha faal bir biçimde kullanarak örgütlenme alanlarını genişleten STK'lar hükümetlerle birlikte önemli aktörler olarak politik arenaya çıkmaya başlamışlardır (Demir, 2012: s.66).

Sivil toplum kuruluşlarının politika sahasında iki şekilde etkili oldukları görülmektedir. İlki hükümetlerin yanında onların stratejilerini güçlendiren faaliyetler içinde bulunan STK'lar, ikincisi ise hükümetlerden bağımsız olarak ajandalarını belirleyen ve hatta hükümetlerle birçok politik konuda çatışan STK'lardır (Demir, 2012: s.65-66). Kamu diplomasisi ile hedeflerine ulaşmak isteyen hükümetler STK'larla daha sıkı bir işbirliği içerisinde hareket ederek onların desteğini yanlarına almaya çalışmalıdırlar. *"Sesini dışarıda duyurmak ve dışarıdaki olayların kontrolünü ele almak isteyen bir ülkenin, devletten ayrı, müstakil ve devletle kültürel bağlantısı muğlak müessese ve organizasyonlar vasıtasıyla faaliyetlerde bulunması kamu diplomasisi faaliyetlerinin olumlu sonuçlar vermesi açısından önemlidir"* (Leonard, 2002: s.55-56). STK'lar ile birlikte hareket etmenin kamu otoritelerine sağladığı bazı avantajlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki STK'ların hedef ülke kamuoyu ve devlet dışı aktörlerle daha kolay iletişim kurabilmesidir. Her bir STK'nın belirli uzmanlık alanları bulunmakta bu uzmanlık alanlarında STK'lar politik kaygılardan bağımsız olarak daha geniş çaplı ve kapsayıcı faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Bir diğer

avantaj ise STK'ların *"itimat, uzmanlık ve uygun araçlar"* gibi önemli araçlara sahip olmalarıdır. Bu tür araçlar devletler tarafından daha zor elde edilmektedir (Leonard, 2002: s.56). Nitekim ulusal hükümetlerin yabancı toplumların gözünde güvenilirlik konusunda yaşadığı temel problemin üstesinden gelmek; bu özellikler sayesinde STK'lar açısından daha kolay olmaktadır (Wang, 2005: s.37).

Hükümet dışı kuruluşlar kamu diplomasisinde temel olarak benimsenen amaçları gerçekleştirmede özellikle ulusal fikirlerin ve değerlerin diğer toplumlara iletilmesi, ayrıca bu toplumlarla münasebet inşa edilmesi aşamasında önemli bir rol oynayacaktır.

STK'ların küreselleşmesi ve yükselişi dünyanın birçok bölgesinde 1970'lerde başlamış ve 1990'lı yıllarda sayılarında büyük bir artış yaşanmıştır. 1990'larda ortaya çıkan birtakım küresel sorunlarla birlikte; uluslararası hükümet dışı organizasyonlar yeni kamu diplomasisinin dikkat çeken aktörleri arasında yer almaya başlamıştır. STK'lar sürdürülebilir kalkınma, HIV/AIDS ve diğer salgın hastalıklar, insan hakları, işçi sorunları gibi acil olarak baş edilmesi gereken konularda öncü bir güç haline gelmiştir. Özellikle uluslararası kalkınmaya katkıda bulunma ve insani yardım koşulu STK'ların önemli rol üstelenmeye başladığı alanlar olmuştur (Katjusi ve Kaori: s.264-265).

Kamu Diplomasisinde de tıpkı geleneksel diplomaside olduğu gibi düzenleyici ve uygulayıcı ana aktör devlettir. Ancak zaman zaman bazı durumlarda devletlerin de nüfuz edemediği alanların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu tür durumlarda STK'lar hedef ülke kamuoyu üzerinde devletten çok daha güçlü bir etki bırakma şansına sahip olabilmektedir.

Kamu Diplomasisi süreçlerinde eğitim kurumları sosyal ve kültürel alanda oldukça etkili bir araç olabilmektedir. Sancar'a göre *"Üniversiteler daha çok kültürel diplomasi uygulamaları bakımından etkili olmakla birlikte, okullar genellikle bulundukları ülkenin vatandaşlarına kültürel değerlerin aktarılmasını sağlamaktadır"* (Sancar, 2012: s.92). Yabancı ülkelerde kurulan eğitim kurumları ait oldukları ülkelerin dili, kültürü ve dünya görüşünü hedef kitleye aktarma konusunda son derece başarılı sonuçlar elde edebilmektedir. Bu kurumlarda yapılan öğrenci değişimleri, kongre ve konferanslar gibi vasıtalarla başvurularak istenilen mesajların

hedef konumundaki kamuoyuna aktarılması sağlanmaktadır.

Entelektüel ve kanaat önderi, fertlerin ve toplumların anlama ve kavrama farklılıklarından dolayı bir gruba ya da topluluğa problemi onların anlayacağı dilde anlatan ve çözüme kavuşturan kişi anlamına gelmektedir. Bu kişilerin bütün gelişmeleri yakından takip ediyor olmaları, fikir üretme kabiliyetine sahip olmaları ve toplumda sözü dinlenen kişiler olmaları en belirgin özellikleri arasında yer almaktadır.

Hedef kitleler üzerinde belirli bir etkiye sahip aydınlar da sağlıklı ve güvenilir bilgi kaynakları olarak görüldüklerinden önemli kamu diplomasisi aktörlerinden birisidir. Yine Sancar'a göre *"Bir ülkenin sahip olduğu kanaat önderleri, ödüllü sanatçıları, edebiyatçıları o ülkenin yumuşak güç kaynakları arasında yer almaktadır"* (Sancar, 2012: s.94).

Bir hükümetin kendi halkına karşı gösterdiği politik tavrı başka ülkelerde bulunan hedef kitleye gönderilen mesajın doğru algılanması konusunda da büyük bir önem taşımaktadır(Sancar, 2012: s.98). Bir hükümet uluslararası arenada vermek istediği mesajı öncelikle iç hedef kitlesine yönelmeli, bu konuda onları yeterince aydınlatmalıdır. Uluslararası alanda iletilmek istenen mesajın iç hedef kitle üzerinde beklenen etkiyi göstermesi durumunda, bu kişiler görsel, yazılı ve işitsel araçları kullanarak hedeflenen mesajın yerine ulaştırılmasında önemli bir kamu diplomasisi aktörü olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir hükümetin içerden başlayarak dışarıya verdiği mesajın içeriği kadar bunların iletilmesi de büyük önem taşımaktadır. Dış basında çıkan haberlerin bir ülkenin hedef kitle üzerinde oluşturmak istediği imajın inşa edilmesinde büyük bir katkısı bulunmaktadır. Kamu diplomasisi süreci yürütülürken uygulayıcı ülkenin yabancı medya kuruluşları ile sıkı bağlantılar kurması gerekmektedir nitekim Zahara, *"Uluslararası medya özel, kar amacı güden girişim olması sebebiyle haberlerin yarıştığı çevreye ve dinleyicilerin taleplerine cevap vermeye daha yatkındır. Ayrıca dünyadaki gelişmeler 7/24 yayınlanmakta ve herhangi bir yerde meydana gelen olaylar anında medya vasıtasıyla aktarılabilir. Bununla birlikte medyanın kamuoyu ile olan iletişimini görsel efektlerle birleştirmesi hükümetlerin yapamadığı kamuoyunun dikkatini yönetme imkânı sağlamaktadır"* görüşündedir (Zahara, 2010:

s.85).

Ayrıca yeni medya kitlelerle arasındaki ilişkiyi sağlama konusunda geleneksel iletişim kanallarını kullanmakla birlikte farklı araçları da kullanmaya başlamıştır. Bağlantı ve etkileşim yeni medyanın açıklayıcı özellikleri arasında yer almaktadır. *“E-mailler, bloglar, cep telefonları etkileşimi sağlarken, özellikle interneti içinde bulunduran yeni medya daha geniş kitlelere ulaşabilme imkanına sahip olmuştur”* (Zahara, 2010: s.87). Örneğin sosyal medya (facebook, twitter, instagram youtube vs.) iletişim alanında, özellikle algı oluşturma ve yönetmede önemli araçlar haline gelmiştir.

Başka bir ülkede yatırımlarını yeni şirket kurma, var olanları satın alma veya yerli sermaye ile ortak şirket kurma şeklinde gerçekleştiren küresel işletmeler de (Jorona, Samsung gibi), kamu diplomasisi faaliyetlerine önem vermekte ve bunun için büyük kaynaklar ayırmaktadır. Zaharna’ya göre, *“Ekonominin ve finansın küreselleşmesi nedeniyle şirketler çok az devlet müdahalesi varken ya da hiç devlet müdahalesi söz konusu olmadan yüklü miktarda değişim gerçekleştirmeye başlamış ve buna e-ticaretinde eklenmesiyle birlikte şirketlerin gücü artmaya başlamıştır”* (Zaharna, 2010: s.84).

Çok uluslu şirketlerin kamu diplomasisi faaliyetleri, bu şirketlerin tarihi, kurumsal kültürleri ve içinden çıktığı ülkeleri tanıtmaları dolayısıyla devlet dışı bir aktör olarak oldukça önemlidir.

Uluslar üstü kuruluşlar belirli bir eylem alanında ulusların uyacağı kuralları, süreçleri, usulleri, işlevleri ve davranış kalıplarını oluşturmayı amaçlamaktadır ve Avrupa Birliği gibi bu nitelikteki kuruluşlar tüzel kişiliğe sahip bir uluslararası aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslar üstü kuruluşların kamu diplomasisi açısından diğer aktörlere nazaran biraz daha farklı bir rolleri bulunmaktadır. Sancar’a göre *“Bu tür kuruluşlar bazı durumlarda devletlerin eylemlerini sınırlamakla birlikte aynı zamanda hükümetlerin stratejilerinin doğrulanması ve eylemlerine meşruiyet kazandırılması açısından önem taşımaktadır”* (Sancar, 2012: s.106). *“Devlet üstü kuruluşlar devletlerin dış politikalarının zemini olarak da kullanılabilir”*.

2.5. Kamu Diplomasinin Boyutları

Nielsen'e göre kamu diplomasisi aktiviteleri genel olarak reaktif (istihbarat ve bilgi organizasyonu), proaktif (karşılıklı bilgi paylaşımı) ve münasebet kurmak olarak üç boyuta bölünebilir ve siyasi/askeri, ekonomik, toplumsal/ kültürel ve/veya bunların herhangi bir kombinasyonuna yöneltilebilir. Boyutların her biri, farklı zaman ölçeğine göre işlemektedir. Kamu diplomasinin reaktif uygulamaları merkezine haber yönetimini alır ve hükümeti herhangi bir şekilde etkileyen olaylarla ilgili resmi fikrinin yayılması için saatler ve günler gibi zaman dilimlerinin kullanıldığı kısa dönemli bir stratejidir. Proaktif yaklaşım ise orta vadeli stratejidir ve hükümetin dışarıya göndermek istediği herhangi bir mesaja ilişkin olumlu algı yaratmak amacıyla yürütülür. Bu stratejiye ilişkin düzenlenen proaktif iletişim ve algı değişim faaliyetleri haftalar ve aylar için planlanır. Çeşitli organizasyon ve faaliyetler bunun içerisinde yer alır. Son olarak uzun dönem stratejisi ilişki inşa etme ise, yabancı toplumlarla ve ülkelerle ilişki kurma, sürdürme ve geliştirme amacıyla uygulanır. Diğerlerine göre bu stratejinin kazanç olarak geri dönmesi biraz daha fazla zaman alacaktır (Nielsen, 2011: s.16). Bu üç farklı boyutun varlığı aynı zamanda farklı yetenekleri ve kurumsal kültürleri de gerektirmektedir. Haber yönetimi esnek, tepkisel ve hükümet mekanizmalarına bağlı olmalıdır. Proaktif iletişimlerde oldukça gelişmiş iletişim maharetlerine, stratejik planlamaya, bütçeye, kaynaklara ve imaj oluşturabilmek amacıyla organizasyon düzenleyebilmek için farklı dallarda uzmanlara ihtiyaç duyulacaktır. Münasebet inşa etme ise güven kazanmaya, tarafsız ve güvenli çevre yaratmaya dayanır, en iyi şekilde hükümetten uzaklaşıldığında yapılır (Leonard, 2002: s.11).

Tablo 1: Leonard, Kamu Diplomasinin Üç Boyutu

Amaç	Tepkisel (saat ve gün)	Temkinli (haftalar ve aylar)	İlişki inşa etme (yıllar)
Politik/Askeri			
İktisadi			
Kültürel			

Kaynak: Leonard, 2002: s.10-11

Leonard kamu diplomasisi faaliyetlerini süreç açısından Tablo 3'teki gibi göstermiş ve bu sahalardan her birinde kamu diplomasisi faaliyetlerinin üç boyutunu

şu şekilde ifade etmiştir:

- Haberlere stratejik amaçlarımıza uygun şekilde tepki vermek.
- Temel mesajları güçlendirmek ve algıları etkilemek için faaliyetler ve organizasyonlar vasıtasıyla ileriye yönelik haber gündemi yaratmak.
- Değerlerimizin ve varlıklarımızın tanınmasını sağlamak ve diğer ülkeleri öğrenmek amacıyla başka ülkelerle uzun süreli ilişkiler kurmak.

Kamu diplomasisinin reaktif boyutu kısa dönemli hızlı cevap stratejisini ihtiva etmektedir. Bu yaklaşımın ardındaki temel fikir, dünyada hükümetin durumuna ilişkin insanların algısını etkileyecek bir olay meydana geldiğinde hükümetin resmi pozisyonuna ilişkin halka açıklama yapmanın ve halkı aydınlatmanın gerekli olduğu şeklinde bir düşüncedir (Nielsen, 2011: s.16). Geleneksel diplomasi ile iletişimi bağdaştırma ihtiyacı sonucunda ortaya çıkan bu iletişim, yönteminin gerekliliğini emekli olmak üzereyken İslam dünyası ile diplomasiyi idare etmek üzere geri çağrılan, Amerikalı diplomat Cristopher Ross tarafından şu şekilde ifade etmiştir: *"Ben kamu diplomasisini geleneksel diplomasinin kamusal yüzü olarak görmekteyim."* Geleneksel diplomasi başka devletlerin yetkilendirdiği kişilerle yapılan gizli veya açık anlaşmalar aracılığıyla Amerikan çıkarlarını koruma arayışıdır. Kamu diplomasisi geleneksel diplomasiyi topluluklar ya da elitlerden oluşan sivil gruplara hitap ederek desteklemeyi amaçlar, kamu diplomasisi ile işbirliği halinde ve ona paralel olarak çalışmaktadır (Leonard, 2002: s.12).

Haber yönetimi, farklı hedef kitleleri için- yerli ve yabancı toplum- değişik ve yeni haberler üretmenin giderek zorlaşması nedeniyle oldukça karmaşıktır. Birçok televizyon, radyo ve yazılı basın ulusal ve yerel kitleleri dikkate alsa da, yabancı muhabirler mesajların bir bölgeden diğerine aktarılmasını sağlamaktadır. Nitekim ABD Dışişleri Bakanı C. Powell şöyle bir açıklama yaparak konuyu aydınlatmıştır: *"Çöl Fırtınası sırasında bu 7/24 olayını, en azından benim düşüncem, ilk kez görmekteydik. Personelimizin tamamına şunu söyledim: "Televizyona çıktığımızda tüm dünya ile aynı anda iletişimdayken beş tür seyirciye seslendiğimizi unutmayın. Birincisi soruları soran gazeteciler - önemli kitle. İkinci seyirci; Amerikalılar. Üçüncü seyirci konuyla ilgilenen 170 başkent. Dördüncü olarak düşmanınızla"*

konusuyorsunuz. Bu bilinmesi gereken tek bir durum ki, düşmanınız sizin niyetlerinizin en açık belirtisini siz mesajı verirken görmektedir. Ve beşinci olarak hayatları risk altında olan birliklere hitap ediyordunuz” (Leonard, 2002: s.12-13).

Farklı hedef kitlelere seslenmesi dolayısıyla haber yönetimi; hem yerli hem de uluslararası medyanın etkin bir şekilde kullanımını gerektirmektedir. Hedef kitle ile doğrudan ve doğru bir şekilde iletişim kurulabilmesinin direkt yolu ise yerel medya için desteğin artırılması, potansiyel olarak mali yardımda bulunulmasıdır (Nielsen, 2011: s.17).

Nielsen'e göre proaktif boyut (stratejik iletişim), kamu diplomasisinin orta vadeli stratejisini ifade etmektedir. Bu yaklaşım meydana gelen olaylara yalnızca cevap vermek yerine, organizasyonlar ve reklam kampanyaları vasıtasıyla gündem oluşturmak üzerine odaklanmaktadır. Stratejik iletişimle siyasi, ekonomik ve kültürel alanlardaki ilişkileri geliştirmek de amaçlanabilir. Organizasyonlar olimpiyatlara ya da küresel ısınma üzerine bir zirveye ev sahipliği yapmak olabileceği gibi; bir ülkenin geliştirmek istediği imaja yönelik düzenleyeceği başka türlü faaliyetler de olabilmektedir. Kamu diplomasisinin bu boyutunun ilk boyutundan farkı, aktörlerin dışarıya verecekleri mesajları daha fazla planlama ve düşünme imkânı bulunması ve mesajları ve imajlarıyla etkileyecekleri insanları ve organizasyonları daha kolay bir şekilde hedef alabilmeleridir (Nielsen, 2011: s.17). Tüm bu özellikleri göz önüne alındığında stratejik iletişimin, istenilen etkiyi elde etmek için faaliyetlerin, imajların ve sözlerin eş zamanlı olarak sürece dâhil olmasını sağlamak ve planlamak olarak tanımlanması gayet mümkündür (Carnish ve Lindley, 2011: s.136).

Kamu diplomasisinin üçüncü ve en uzun vadeli boyutu ise münasebet inşa etmektir. *“Bir ülkenin imaj ve itibarının diğer ülkelerde olumlu bir hale getirilmesi pek çok faaliyetin uzun vadeli olarak bir arada ve koordineli biçimde yürütülmesiyle gerçekleştirilebilir. Bütün bunların bir arada icra edilmesine 'münasebet inşa etme' adı verilir” (Demir, 2012: s.92).*

Münasebet inşa etme programları yıllara yayılır ve bu programlar aracılığıyla hedef olarak seçilen ülkenin insanlarına, derin bir bakış açısı kazandırmak amaçlanır. (Nielsen, 2011: s.18). Burs, ülke değişimi, eğitim, seminer, konferans, gerçek, sanal iletişim ağları ve medya kanalları söz konusu amaca ve hedefe yönelik uzun vadede

gerçekleştirilen faaliyetler arasında yer alır. Bu yaklaşımın önemli özelliği hükümet organizasyonlarının ikinci planda kalması ve daha çok politikacılar, iş adamları, kültürel girişimciler veya akademisyenler arasında kurulan bağlarda kolaylaştırıcı rol oynamasıdır (Leonard, 2002: s.18).

Bu süreç kamu diplomasisinin tüm boyutlarında gerçekleştirilebilir. Ancak münasebet inşa etme, haber yönetiminden ve stratejik iletişimden çok farklı bir kavramdır (Leonard, 2002: s.18). Münasebet inşa etmede iki taraf arasında ilişki kurulması sırasında karşılıklı etkileşim söz konusudur ve başarılı olabilmesi için içinde bir samimiyeti barındırması gerekir. Dolayısıyla bu süreçte tarafların olumlu özelliklerini yansıttığı kadar olumsuz yönlerinden de doğru bir şekilde bahsedebilmesi önem arz etmektedir.

Münasebet inşa etme, geleneksel olarak kişiler düzeyinde ve yüz yüze yürütülmesi gereken bir süreç olarak görülmektedir. Bu süreçte başarılı olma konusunda en fazla katkı sağlayacak araçları, planlanması uzun süren ve birim başına maliyeti fazla olan burs, ziyaret ve mübadele programları oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO’NUN KURULUŞU, GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZ STRATEJİLERİ

3.1. Savaş Sonrası Kutuplaşma.

İkinci Dünya Savaşı’nın 1945 yılında sona ermesinin ardından, Avrupa bir güç merkezi olarak dünya sahnesinden çekilmiş ve uluslararası sistemde iki kutuplu güç olarak yalnızca ABD ve SSCB kalmıştır. Avrupa Devletleri’nin aksine, 2. Dünya Savaşı’ndan güçlenerek çıkan ve Nazi Almanyası’na karşı ittifak ilişkisi kuran bu iki süper güç, savaş sonrasında ise kendi çıkarları doğrultusunda tamamen farklı politikalar takip etmiş ve uluslararası sistemde karşı karşıya gelmiştir. İki kutuplu sistemin doğası gereği, uluslararası sistemin diğer aktörleri bu iki süper gücün etrafında toplanmış ve sonuçta uluslararası sistem iki ayrı kampa bölünmüştür. Uluslararası sistemin iki ayrı kampa bölünmüş olması siyasi, iktisadi çıkarları ve en önemlisi de dünya görüşleri birbiri ile çatışan bu büyük güçlerin askeri ittifaklar kurmasını kaçınılmaz bir hale getirmiştir.

Müttefikler, İkinci Dünya Savaşı sırasında zafere ulaşılması ve savaş sonrası düzenin belirlenmesi amacıyla, Tahran, Yalta, Potsdam gibi önemli bazı konferansları düzenlenmişlerdir. Bu konferanslarda taraflar, savaş sonrası düzenle ilgili önemli kararlar almışlardır.

Bu konferanslardan biri olan Tahran Konferansı’nın ana gündem maddelerini daha çok savaş stratejisinin nasıl şekilleneceği oluşturmuştur. Müttefikler için çok daha önemli olan savaş sonrası düzeni ise, 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında toplanan Yalta Konferansı’nda görüşülmeye başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulması planlanan ortak güvenlik sisteminin anayasası da 1944 yılında gerçekleşen Dumbarton Oaks’tan itibaren hazırlanmaya başlanmıştır. Almanyası’nın üç bölgeye ayrılarak, üç devlet arasında işgal bölgelerine ayrılması konusunda da 1944 sonbaharında anlaşma sağlanmıştır. Yeni oluşan uluslararası sistemde sadece savaştan güçlenerek çıkan, ABD ve SSCB aralarında rekabet edebilecek durumda kalmıştır. Tüm Avrupa birleşse bile bu iki devletten birisiyle baş edecek durumda

olamamış, Yalta Konferansı'nda SSCB ile karşı karşıya gelinerek bir denge yaratılması da planlanamamıştır. Liderlerin daha sonra açıkladıkları anılarında, gerçekte Müttefikler arasında derin bir güven bunalımının daha Yalta Konferansı'nda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Sander, 2008: s.193-198).

İngiltere Başbakanı Churchill, SSCB'nin yayılma politikalarından derin endişe duyan Batılı devlet adamlarının başında gelmektedir. İngiltere savaş sonrasında çok fazla güç kaybettiği için Sovyetlerle rekabet edememiştir. Bu sebeple Churchill, SSCB ile nüfuz hâkimiyeti konusunda anlaşma yolunu seçmiş ve bir anlaşma yapmak amacıyla, 9 Ekim 1944'te Moskova'ya gitmiş ve Stalin ile görüşmüştür. Stalin ve Churchill arasında yapılan bu görüşmede Doğu Avrupa Balkan ülkeleri iki devlet arasında nüfuz bölgelerine ayrılmıştır. Anlaşmaya göre Romanya SSCB, Yunanistan İngiliz nüfuzuna terk edilmiş, Yugoslavya ve Macaristan %50 İngiliz %50 SSCB nüfuzuna geçmiş, Bulgaristan için bu oranlar %75 SSCB ve %25 İngiliz şeklinde olmuştur. Söz konusu ülke kabinelerine girecek ve temsil edilecek siyasal eğilimlerde bu yüzdelere göre tespit edilmiştir (Armaoğlu, 2007: s.398-399). Bu hususlar göz önüne alındığında, Avrupa'da henüz savaş bitmeden savaşın galipleri büyük güçler arasında ilgili coğrafya siyasal nüfuz bölgeleri olarak zaten paylaşılmış ve savaş sonrası uluslararası düzenin temelleri atılmıştır.

Savaş sonrasında uluslararası sistemde meydana gelen güç kutuplaşmalarının ve siyasal bölünmelerin belirtileri, daha Avrupa'da savaşın sona ermesinden önce kendini hissettirmeye başlamıştır. Bu belirtiler, Stalin'in olumsuz yaklaştığı bir Polonya düzenlemesini, ABD ve İngiltere'nin Sovyetlere kabul ettirememesinden, ayrıca İtalya'nın işgaline ve sömürge imparatorluğunun parçalanışına katılmak isteyen SSCB'nin, ABD ile İngiltere tarafından engellenmesinden belli olmaya başlamıştır. Bunlara ek olarak, Stalin Yunanistan'ın bir İngiliz nüfuz alanı olmasını ve İngiltere'nin bu alanda sınırsız söz hakkına sahip olmasını kabul etmiş fakat aynı karşılığı Romanya'da kendileri için de istemiştir. Neticede Sovyetler bu hakka da sahip olmuştur. ABD savaş sonrasında bir daha sıcak çatışmaların yaşanmaması için keskin nüfuz küreleri politikasından uzak kalmaya çalışırken, SSCB nüfuz küreleri politikasını kabullenmeye çok daha yatkın politikalar izlemiştir (Roberts, 2003: s.403).

1945 Mayıs ayına gelindiğinde, Avrupa’da İkinci Dünya Savaşı fiilen sona ermiştir. Savaş 1945 yılı Eylül ayı içerisinde ise Asya’da sonlanmıştır. Fakat savaşın sona ermesini müteakip, Avrupa ve Asya kıtalarındaki güçler dengesinde çok büyük boşluklar meydana gelmiştir. Bu güç boşluklarının meydana gelmesinde savaş öncesi uluslararası sisteminin güçlü devletlerinden olan Almanya, İtalya ve Japonya’nın savaşta yenilmesi, savaş öncesi sistemin güçlü devletlerinden İngiltere ve Fransa’nın ise savaştan galip gelmelerine rağmen eski güçlerini kaybetmeleri en büyük neden olmuştur. Savaştan galip olarak çıkan ABD ve SSCB uluslar arası sistem üzerinde iki kutuplu bir hegemonya kurmuştur. Bu iki yeni güçten ABD yeniden kendi kıtasına çekilmeyi; SSCB ise uluslararası sistemde yayılmayı planlamıştır (Uçarol, 2010: s.850). Avrupa ülkeleri İkinci Dünya Savaş’ından önce ve savaş sırasında en büyük tehlikeyi Almanya’dan algılamışlardır. Savaş sonrasında ise, Batılı devletler Sovyetleri daha büyük bir tehdit olarak algılamaya başlamışlar ve bu tehditle mücadelede Amerika’nın yardımını almayı arzulamışlardır. Savaş sonrası dönemde Avrupa’da Sovyetlerle boy ölçüşebilecek bir askeri güç kalmadığı gibi kurulması muhtemel bazı ittifakların da Sovyetleri dengelemesi muhtemel görülmemiştir. Bu şekilde Avrupa ABD ve SSCB etrafında toplanan ülkeler olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Harp Akademileri Komutanlığı, 1993: s.5). Bu ikiye bölünmüşlüğü ve bölünmüşlük nedeniyle ortaya çıkan sorunları, diğer bir ifadeyle savaş galibi büyük güçlerin çıkar çatışmalarını, savaş sonrasında kurulan bir uluslararası örgüt olan BM (Birleşmiş Milletler)’de önleyememiştir.

BM, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, 20. yüzyılın ilk yarısında insan uygarlığını tehdit eden savaşlar sonrasında sağlanan barışa karşı oluşabilecek tehditleri önlemek, uluslararası barışı, güvenliği ve istikrarı korumak amacıyla kurulmuştur. BM Yasası, 26 Haziran 1945 tarihinde, ABD’de 50 ülkenin katılımıyla kabul edilmiştir. BM’nin kurulması ile birlikte dünya uluslarının barışı korumanın önemini anlamış oldukları kanısı artık uluslararası sistemde yaygın bir düşünce haline gelmiştir. Fakat 1945’ten 1949’a kadar yaşanan dört yıllık süreçte, barışı korumanın önemine dair düşüncelerin yükselen güçler için pek de değerli olmadığı anlaşılmıştır. Bu yükselen güçlerden en önemlisi SSCB olup, bu yükselişi bir tehdit olarak en fazla Avrupa ülkeleri hissetmiştir. Batı Avrupa’nın on ülkesi ise karşı karşıya kaldıkları SSCB tehdidi nedeniyle, BM Yasası’nın amaçladığı güvenliğin

haricinde; kendi reel güvenlik önlemlerini ve politikalarını hayata geçirmeye ihtiyaç duymuşlardır (Arsın, 1984: s.8). BM'nin, SSCB için bir kontrol unsuru olamayacağı ve hür dünya ile SSCB arasındaki gerginliği azaltamayacağı, SSCB'nin BM Genel Kurulu kararlarına olan yaklaşımından açıklık kazanmıştır (Gerstenmaier, 2010: s.123).

Eylül 1947'de BM Genel Kurulu'nda, Kore'nin ABD ve SSCB işgal birlikleri tarafından boşaltılmasına, Kore'de BM gözetiminde serbest seçimlerin yapılmasına ilişkin bir karar alınmıştır. ABD bu kararın alınması sırasında, SSCB'nin BMGK(Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi)'da veto yetkisini kullanmasından çekinmiş, konuyu kendisine yakın devletlerin çoğunlukta olduğu Genel Kurul'a taşımış ve kendisine yakın oylarla Genel Kurul'da istediği şekilde bir sonuç almıştır. Genel Kurul kararı çerçevesinde, Kore'de yapılması planlanan seçimler ABD'nin işgalindeki Güney Kore'de yapılmış ise de Kuzey Kore'de ise SSCB'nin BM gözlemcilerini engellemesi nedeniyle yapılamamıştır. Kore meselesi, BM ve SSCB'nin ihtilafa düştüğü ilk husus olmuştur. (Hasgüler ve Uludağ, 2007: s.199). BM'nin uluslararası sistemde takındığı batı yanlısı tutum ve SSCB'nin buna karşı verdiği anlaşmazlık reaksiyonu, BM'nin Batı ile SSCB arasındaki sorunların çözümünde etkisizleşmesine ve BM'in uluslararası güvenlik fonksiyonlarının kısıtlanmasına sebep olmuştur. Bu çözümsüzlük süreci de iki kutup arasındaki sorunların çözümünde uluslararası ilişkiler tabanlı çözümlerin yerine güç dengesine dayalı politikaların ve askeri ittifakların artmasına sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte, SSCB'nin yayılmacı emelleri, BM Yasası'na rağmen başta Avrupa olmak üzere dünya genelinde artış göstermiştir.

SSCB, savaş sonrası dönemde gerek Doğu Avrupa ve Balkanlarda gerekse Uzak Doğu'da yayılmaya başlamıştır. SSCB, Doğu Avrupa ülkelerini teker teker nüfuzu altına alarak, söz konusu ülkelerde komünist rejimler kurmuştur. Yugoslavya'da Tito başkanlığındaki Halk Cephesi Kasım 1945 seçimleriyle, Arnavutluk'ta Enver Hoca Başkanlığı'nda Demokratik Cephe ise Aralık 1945 seçimleriyle iktidara gelmiştir. Bulgaristan'da kral Eylül 1946 yılında yapılan referandumla iktidardan düşürülmüş ve Cumhuriyet kurulmuş, daha sonra ise Bulgar komünisti Dimitrov'un ülkeye dönmesini müteakip komünistler iktidara gelmiştir. Romanya'da da sosyal demokrat parti ile komünist parti birleşerek Şubat 1947'de

iktidarı ele geçirmiştir. Macaristan'da ise Komünist Parti, Ekim 1947 seçimlerinde oyların %60'nı alarak iktidara gelmiştir. Komünistler Şubat 1948'de kanlı Prag Darbesi'ni yaparak Çekoslovakya'da iktidarı kontrol altına almıştır. Bu olaylar Batı için ciddi bir güvenlik kaygısı oluşturmuş ve Batı Avrupa'nın SSCB'ye karşı cephe oluşturmaya zemin hazırlamıştır. Avrupa'daki ikiye bölünmüşlük artık çok net olarak ortaya çıkmış ve yaşanan gerginlik bu bölünmüşlüğü gittikçe derinleştirmiştir. İngiliz Başbakanı Churchill, derin bölünmüşlikle ilgili olarak 5 Mart 1946'da açık bir şekilde SSCB'yi işaret etmiş ve SSCB'nin Yugoslavya'dan Polonya'ya kadar olan kuşakta bir tür "Demir Perde" kurduğunu ifade etmiştir (Çakmak, 2003: s.115). Ayrıca SSCB; Estonya, Letonya, Litvanya gibi Baltık ülkelerini de ele geçirmiş bununla da yetinmeyerek Finlandiya'nın büyük kısmı ile Polonya'nın büyük bir kısmını topraklarına katmıştır (Tekin, 1969: s.80). SSCB, Doğu Avrupa'daki bu yayılma hareketini, tarihi, siyasi-askeri analiz çerçevesinde, kendi güvenlikleri için hayati bir öneme sahip olduğunu öngörmüştür.

Bazı batılı politika analizcileri, SSCB'nin İkinci Dünya Savaşı itibari ile takip ettiği politik-askeri davranışları temelinde, Sovyetlerin öncelikle kendi güvenliğini düşündüğünü ve bu sebeple SSCB'nin Avrupa'da şiddeti ateşlemeyeceğini öne sürmüşlerdir (Karaosmanoğlu ve Taşhan, 1987: s.28). Fakat bu analizcilerin aksine SSCB savaş sonrasında Doğu Avrupa'da komünizmi yayma eğilimine girmiştir. Doğu Avrupa ülkelerinde kurulan komünist yönetimler, savaşın sonuna doğru Avrupa ülkelerini işgal eden SSCB ordusunun yani Kızıl Ordu'nun bir yan ürünü olarak görülmüştür. Bu komünist yönetimlerin kurulması ise iç ve dış unsurlara dayanmıştır.

SSCB ordusu Doğu Avrupa ülkelerine girdiğinde, bölge komünist partilerinin söz konusu ülke toplumlarından küçümsenmeyecek bir destek alması ve komünist partilerin kurdukları güçlü siyasal örgütler, "İç Unsurları" oluşturmuştur. SSCB'nin savaştan sonra bir güvenlik sorunu ile karşı karşıya olması, Doğu Avrupa'nın SSCB'ye karşı geçmişte yapılan saldırılarda bir yol olarak kullanılması, Batılı ülkelerin bir bölümünün Sovyet iç savaşını körüklemesi, Batı'nın iki savaş arası dönemde SSCB'ye karşı dostça olmayan bir politika izlemesi ve SSCB'nin bundan sonra kendisine girişilecek bir saldırıda Doğu Avrupa'nın bir atlama tahtası olarak kullanılmaması için aldığı önlemler de "Dış Unsurları" ortaya çıkarmıştır. Sander'e

göre SSCB'nin asıl amacıysa, çıkacak bir savaşta, Batı'dan gelecek bir tehdide karşı, Avrupa ile kendi sınırları arasında bir tampon bölge yaratmak olmuştur (Sander, 2008: s.235-236). İç ve Dış Unsur'ların birleşmesi neticesinde, SSCB Doğu Avrupa'daki yayılmasına hız vermiştir. Ancak, kurulan bu rejimler SSCB ile Batı arasındaki soğuk çatışmayı daha da arttırmıştır. Çünkü SSCB'nin yayılma politikaları, Batı nezdinde de Batı nüfuz alanlarının korunması için daha sert savunma politikalarının oluşturulmasına yol açmış ve Batı'nın bir askeri savunma ittifakı arayışına girmesine neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler olurken, SSCB'nin yayılma politikaları, Ortadoğu ve diğer paylaşılmamış bölgelerde de yoğunluk kazanmıştır.

1945 yılında, Amerikan ve İngiliz kuvvetleri önceden alınan kararlar doğrultusunda, İran'ı terk etmeye başlamıştır. SSCB ise Aralık 1945'te İran'daki askerlerini çekmeyi reddettiği gibi, Kızıl Ordu ile SSCB politik casusları vasıtasıyla İran'ın Azerbaycan bölgesinde yerel komünist ihtilalcıların yönetimi ele geçirmesinin zeminini hazırlayarak, SSCB devrimini devam ettirmiştir. Fakat SSCB'nin İran'ın kuzey kesimini kontrolü altına alma eylemi, yaklaşık bir yıl sonra ABD'nin SSCB tehdidi karşısında İran Hükümeti'ne askeri yardımda bulunma tehdidi üzerine ciddi bir şekilde yavaşlamıştır. Aynı dönem içerisinde Yunanistan'da da benzer gelişmeler yaşanmıştır. Yunanistan'da komünistler, İtalya'nın Eylül 1943'de teslim olmasından sonra siyasi ve askeri güçlerini artırmışlardır. Milli Yunan Kurtuluş Cephesi (ELAM) ve bunun Milli Kurtuluş Ordusu (ELAS), Aralık 1944'te Yunanistan'ın genelinde askeri bir harekât başlatmış, fakat İngiliz askerleri tarafından büyük bir yenilgiye uğratılmışlardır. 1943 ve 1944 yıllarında İran ve Yunanistan'daki bu komünist hareketler üzerinde Stalin'in çok sıkı bir etkisi ve kontrolü olmuştur. Kuzey İran ve Yunanistan'da komünizmi etkin kılma ve siyasi güçleri ele geçirme teşebbüsleri, SSCB'nin devrimini Batı'ya ihraç etme isteğinin ve batıya karşı verdiği komünizm savaşını yeniden başlatma kararının çok açık emsalleri olmuştur (Acar, 2007: s.125-126). 7 Ekim 1946'ya gelindiğinde Yunanistan'da iç savaşın ikinci evresi başlamış, Komünistler Kuzeyde Arnavutluk, Yugoslavya ve Bulgaristan'dan gibi SSCB yanlısı devletlerden yardım görerek geçici bir komünist hükümet kurmuşlar ve şiddetli bir iç savaş başlatmışlardır. Savaştan güçsüz çıkan İngiltere ise bu dönemde artık Yunanistan'ı koruyacak güçte

olmadığını ABD'ye bildirmiş, ABD'den yardımını istemiştir. Birleşik Krallığın ABD'den talep ettiği bu yardım ise, 12 Mart 1947'de Yunanistan ve SSCB tehdit ettiği Türkiye'ye ABD Başkanı Truman'ın adını taşıyan Yardım Doktrininin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Soysal, 1997: s.32). Yunanistan'da bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye üzerindeki SSCB baskısı da 1947 yılına gelindiğinde, SSCB'nin Türkiye'den ciddi toprak istekleri ve boğazlara ilişkin hâkimiyet talepleri şeklinde tezahür etmiştir. SSCB'nin amacı Türkiye'deki mevcut hükümeti değiştirerek, kendilerine uydu olacak bir hükümeti kurmayı içermektedir. Bu şekilde, SSCB'nin Karadeniz'den Baltık Denizi'ne kadar olan güvenlik kuşağındaki önemli boşluk giderilmiş olacaktı. Ayrıca SSCB Boğazları fiilen kontrol edebilecek, Türkiye'deki Batı nüfuzuna son vererek Türkiye'ye hâkim olacaktı. SSCB'nin, Türkiye ile olan ilişkilerindeki reel politika planlamalarında, Boğazlar konusu önem sıralaması açısından ikincil bir sıraya sahip olmuştur. Bu dönemde, SSCB için asıl önemli olan Türkiye'nin kendi kontrolü altına girmesidir (Bilge, 1991: s.299). Batı ve özellikle ABD, stratejik bir öneme sahip olan ve Ortadoğu'da bir ileri karakol konumunda olan Türkiye'nin üzerindeki artan SSCB baskısını, son derece kaygı verici olarak değerlendirmiştir. Türkiye ile ilgili bu olaylar yaşanırken, durumu kaygı verici bulan ABD, 1946'da Akdeniz'e bir donanma özel kuvveti yerleştirmiştir (Kennedy, 2010: s.446). Uzak Doğu'da ise SSCB ile Batı arasında benzer güç ve siyasal rejim kavgası tüm hızıyla devam etmiştir.

Japonya'da yaşam yavaş yavaş normale dönmeye başlarken, Asya'nın en büyük ülkesi Çin'de iki süper gücün güç mücadelesi devam etmiştir. Çinli Komünistler 1945 yazına gelindiğinde, SSCB'den aldıkları yardım, halktan gördükleri destek ve ciddi miktarlarda silahlanma oranlarıyla iyice güçlenmiştir. Milliyetçi güçleri alt eden Mao, 1946 ortalarında Mançurya'ya karşı saldırıya geçmiştir. 1948'de Mançurya'nın tümünü ele geçiren komünistler, bu tarihten sonra güneye yönelmişler ve 30 Eylül 1949'da Pekin'e giren ÇHC (Çin Halk Cumhuriyeti) Ordusu, Mao Zedung'u ÇHC'nin başkanı seçmiştir. Mao ve arkadaşları Ekim 1949'da Tiananmen Meydanı'nda ÇHC'nin kuruluşunu dünyaya ilan ettikten sonra iki kutuplu sistemde SSCB'nin yanında yer alma kararı da almıştı. ÇHC'nin dış politikada Sovyet bloğunu seçişi, uluslararası sistemde güçler dengesini de altüst etmiştir (Akalin, 2003: s.147-148). Bu gelişmeler yaşanırken, Japonya'da

egemenliğini tesis eden ABD, Uzak Doğu'da çok önemli bir ülkeyi, Çin'i kaybetmiştir. SSCB, yayılcı politikalarını devam ettireceklerini, gerek Avrupa'da gerekse Uzak Asya'da izledikleri politikalarla açıkça göstermiştir. Bununla birlikte SSCB, askeri ve siyasal harekâtların yanı sıra, ekonomik yönden de Batı'ya karşı bir denge unsuru oluşturmak ve Batı'nın iktisadi nüfuzunu sınırlamak istemiştir. Bu politika ise, Stalin'in Kominform'u kurmaya yönelmesine neden olmuştur (Turan, 1971: s.24-28).

Stalin, Eylül 1947'de, SSCB, Çekoslovakya, Bulgaristan, Romanya, İtalya Yugoslavya, Polonya, Macaristan, Fransa ve en sonunda da Hollanda'daki komünist parti liderlerini bir araya getirerek Kominform'u kurmuştur. Kominform'un gerçek amacı lağv edilen III. Enternasyonal'in fonksiyonlarını üstlenmek ve özellikle Avrupa Komünist hareketinin koordinasyonunu sağlamak olmuştur (Kavcar, 1984: s.8). Kurulan bu milletlerarası komünizm teşkilatı ise, SSCB'nin savunulması, ABD öncülüğündeki emperyalizme karşı mücadele ve uluslararası sistemi tek bir çatı altında toplayacak SSCB'nin kurulmasını hedeflemiştir (Armaoğlu, 2007: s.437). Tüm bu gelişmeler Batı Avrupa ülkelerinin, SSCB'ye karşı ciddi bir güvenlik arayışı içerisine girmelerine neden olmuş, Batı Avrupa ülkeleri 2. Dünya Savaşı'ndan henüz çıkmalarına rağmen ittifak arayışları içerisine girmiştir.

Soğuk Savaş'ın siyasal sonuçları doğrultusunda, uluslararası sistem Soğuk Savaş Süper Güçleri'nin denetimi altında bir siyasal ve çıkar mücadelesi alanına dönüşmüş, kısa süre içerisinde karşılıklı iki kampa bölünmüştür. 1947-1948'de dünya komünist yanlısı ve anti-komünist homojen rejimlere bölünmüştür ve bu kutuplaşmış sistemdeki çizgiler daha da derinleşmiştir. Kutuplaşma çerçevesinde, SSCB nüfuzu altındaki ülkelerde komünist olmayanları tasfiye ederken, Batı hükümetleri de komünistleri siyasal rejim dışında tutmaya çalışmış ve hükümetlerden çıkarmıştır (Hobsbawn, 1996: s.318- 319). Bu sebeple, askeri, siyasal ve ekonomik anlamda tam bir bölünmüşlük içerisine giren uluslararası sistemde, diplomasinin yerini de, doğal bir şekilde askeri ittifaklar almıştır. Gelinek noktada, Batı için bir kaygı ortamı doğmuş ve SSCB'den kaynaklanan bu güvenlik kaygısı nedeniyle Batı ülkeleri askeri ittifak kurmaya yönelmiştir.

1945 yılında Fransa ve İngiltere arasında imzalanan Dunkirk Antlaşması,

Avrupa’da savunma alanında yapılan ilk anlaşma olmuştur. Antlaşmanın temel amacı, Almanya’nın askeri bir güç olarak ortaya çıkmasını ve Batı Avrupa için tekrar bir tehdit olmasını önlemektir. Fakat SSCB’nin Avrupa’daki genişleme tehdidi nedeniyle, Dunkirk Antlaşması’nın nihai hedeflerinden en önemlisi Avrupa’daki SSCB etkisini sınırlamak olarak tespit edilmiştir. 1948 yılı Mart ayında ise Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İngiltere arasında Brüksel Antlaşması imzalanmış ve Dunkirk Antlaşması’nın sınırları Batı Avrupa genelinde genişletilmiştir. Dunkirk Antlaşması’nda, insan hakları, özgürlükler ve demokratik ilkeler, Batı kültürünün savunulması gereken değerleri olarak sayılmıştır. Söz konusu ülkeler arasındaki işbirliğin ve ittifakın ise; Avrupa ekonomisinin yeniden güçlendirilmesi ve Avrupa güvenliğinin tekrar sağlanması için temel şart olduğu vurgulanmıştır (Ülger, 2002: s.50-55). Brüksel Antlaşması ortak savunma için iyi bir başlangıç olmakla birlikte yetersiz kalmıştır. ABD askeri gücü olmaksızın, Batı Avrupa’nın SSCB tehdidine karşı durması olanaksızdı ve ABD’nin kendi kıtasından çıkarılarak Batı Avrupa savunma sistemi içerisine alınması gerekmiştir. Monroe Doktriniyle, Avrupa’nın iç siyasetine ve siyasi hayatına girmekten imtina eden ABD ise, Amerikan Senatosu’nun 11 Haziran 1948’de aldığı kararla Batı Avrupa savunma sistemine girmeye karar vermiş ve Avrupa savunma sisteminde yer alacağı belli olunca da bu sistemin kurulması için yapılan çalışmalara hız verilmiştir (Turan, 1971: s.8-10). ABD’nin çeşitli ekonomik yardım programlarıyla Batı İttifak’ını kurma çalışmaları hızla devam ederken, ABD yalnızcılık politikasından vazgeçerek, uluslararası sistemin belirleyici aktörü olma yoluna girmiştir.

Yunanistan ve Türkiye’nin bulunduğu stratejik coğrafya, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu’ya erişim ve kontrolü, Boğazların kontrolü ve Batı Avrupa’nın güvenliği için hayati öneme sahip bir alandan meydana gelmektedir. Bu stratejik bölge, aynı zamanda dünyanın iki yeni süper gücü ABD ve SSCB için de hayati bir öneme sahiptir. ABD, Sovyetler’in Yunanistan’a ve Türkiye’ye hâkim olmasına, bu hâkimiyet neticesinde ise Doğu Akdeniz ile Ortadoğu’da bulunan petrol rezervlerini nüfuzu altına almasını istememiştir. Ayrıca söz konusu stratejik bölgenin SSCB kontrolü altına girmesi durumunda, ABD siyasal sisteminin Avrupa’daki temsilcisi durumunda olan Batı Avrupa Devletleri de ciddi bir tehdit altına girmiş olacağı varsayılmıştır (Sander, 2008: s.50-51). Amerikan yönetimi, bu endişeler nedeniyle,

dönem içerisinde, dış politikada uyguladığı Monroe Doktrini'ni (Kabuğuna Çekilme Politikası) de terk etme kararı almıştır (Sander, 2008: s.50-51).

Yunanistan gibi Türkiye'de İngiltere'nin Yüzdeler Antlaşması çerçevesindeki nüfuz sahasına girmiştir. İngiltere, içinde bulunduğu ekonomik zorluklara rağmen 1945-1946 yılları arasında iki ülkeye toplam 132 milyon Sterlin yardım yapmıştır. 1947 yılı içerisinde ise, İngiltere ekonomik bir buhranla karşı karşıya kalmış, benzin krizi ve sanayi endüstrisinde meydana gelen iflaslarla mücadele etmeye başlamıştır. Aynı dönemde, Filistin'den çekilme ve Hindistan meseleleri, İngiltere'nin zaten zayıflayan gücünün iyice azalmasına sebep olmuştur (Dunbabin, 1994: s.82). Bu şiddetli ekonomik kriz ve akabinde İngiltere'nin nüfuz alanlarında meydana gelen siyasal krizler sebebiyle, İngiltere ABD hükümetine Yunanistan'da düzeni ve istikrarı daha fazla sağlayamayacağını bildirmiştir (Powaski, 1998: s.72).

Bu dönemde, Sovyetler Yunanistan ve Türkiye üzerindeki baskısını daha da artırmıştır. SSCB, verdikleri çeşitli notalar ile Türkiye'den Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin tekrar düzenlenmesini, bu düzenlemenin SSCB ve Türk hükümetlerince yapılmasını ve Sovyetlerin Boğazlar konusundaki taleplerinin dikkate alınmasını istemiştir (Ertem, 2010: s.269). Ayrıca SSCB, Doğu Anadolu'da Kars ve Ardahan gibi bölgelerin de Sovyet sınırları içerisine katılmasını istemiş, Türkiye'nin egemenliğine karşı açık bir yayılma politikası gütmüştür (Kalyon, 2011: s.9-10). Bu stratejik bölgenin SSCB tehdidi altına girmesi, ABD'yi fazlasıyla endişelendirmiş, tüm bu gelişmeler ışığında ABD Başkanı Truman, 12 Mart 1947'de ABD Senatosu'nda bir konuşma yaparak, Yunanistan ve Türkiye'ye, SSCB tehdidine karşı destek sağlayacak yardım programını tüm dünyaya açıklamıştır. Buna göre, Yunanistan ve Türkiye'ye 30 Haziran 1948'e kadar 400.000.000 USD bütçe ayrılmış, Yunanistan ve Türkiye'ye sivil ve askeri personel gönderilmiş, seçilecek Yunan ve Türk personelin ABD'de de eğitimi sağlanmıştır (Ertem, 2010: s.387).

Truman Doktrini, komünizme karşı yapılan küresel ideolojik seferin ilk aşamasını temsil etmektedir (Powaski, 1998: s.72). Ancak ABD Başkanı Truman, ideolojisini Wilsonizm ile aynı düzlemde görmüş, dünyanın iki yola ayrıldığını ancak bu iki yolun komünizm ya da kapitalizm olmadığını, demokrasi ve baskıcı rejim olduğunu ifade etmiştir (Gaddis, 2005: s.95). Truman, Türk-SSCB gerginliğini

ve Yunan İç Savaşı'nı, dünya genelindeki SSCB tehdidinin ilk göstergeleri olarak işaret etmiştir. Ayrıca, Truman Doktrini, ABD'nin Soğuk Savaş politikasının temel noktasını oluşturmuş ve SSCB'ye karşı mücadele içerisine girecek her devletin ABD tarafından destekleneceğini vurgulamıştır. ABD, tarihinde ilk defa, barış zamanı kendi sınırları dışarısında bulunan bir bölge için askeri bir yardım taahhüdü altına girmiştir (Özkan, 2004: s.65). Anılan askeri yardımlar ise daha sonra kurulacak bir askeri ittifakın da temellerini hazırlamıştır. ABD hükümeti yalnızca Türkiye ve Yunanistan'a yardım yapmamış, bunun yanında "SSCB'yi Çevreleme" olan yeni dış politikasını da uygulamaya koymuştur (Oğultürk, 2005: s.51). Truman Doktrin'i ile güçlendirilen Türkiye ve Yunanistan'dan sonra, Batı Avrupa'nın da güçlendirilmesi, istikrar sağlanması ve her şeyden önemlisi Batı Avrupa'da ABD yanlısı bir siyasal eğilimin varlığı için, Batı Avrupa ülkelerinin ekonomilerinin de düzeltilmesi gerekmiştir. Bu sebeple, Truman Doktrin'inden sonra, Amerikan hükümeti bu doktrinin devamı niteliğinde olan Marshall Yardım Programını hayata geçirmiştir. Tüm gelişmeler ise dünyadaki kutuplaşmanın daha net bir hale gelmesine neden olmuştur. Marshall Planı ve akabinde kurulan NATO ile Soğuk Savaş'ın diğer kampı tarafından, ABD'nin izolasyonist politikalarının bittiğinin ve uluslararası sistemde Amerikan yüzyılının başladığının göstergesi olarak görülmüştür (Hogan, 2002: s.1).

Cowen'a göre de Marshall Plan, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa ekonomilerinin tekrar canlandırılması, SSCB'nin ve komünizmin Batı Avrupa'daki yayılmasının önlenmesi, Batı Avrupa'daki kapitalist akımın korunması ve Avrupa ekonomilerinin güçlendirilmesi amaçlarını taşımıştır (Cowen, 1985: s.65).

ABD'ye göre, İkinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'da meydana gelen yıkım, Avrupa'da büyük bir istikrarsızlık ve kaos ortamı yaratarak, SSCB ve komünizme nüfuz sağlama konusunda büyük bir avantaj sağlamıştır. ABD, bu hususları göz önünde bulundurarak, Avrupa ekonomilerinin tekrar güçlendirilmesini ve bu ekonomilerin kendi ayakları üzerinde durabilmelerini istemiştir. ABD hükümetine göre ekonomik olarak güçlü bir Avrupa, aynı zamanda siyasal-ekonomik anlamda da kendi aralarında bir entegrasyon sağlayacak, İngiltere, Fransa, Almanya ve diğer Avrupa devletlerinden oluşacak bütünleşmiş bir Avrupa da SSCB ve komünizm tehdidini engellemiş olacaktır. ABD, aynı zamanda, Marshall Planı ile Truman Doktrini'nde olduğu gibi SSCB tehdidi altındaki ülkelere tek tek yardım etmekten

vazgeçmiş ve SSCB'ye karşı bölgesel bir politika kurgulamaya girişmiştir. Tüm bunlara ek olarak da ABD, bu girişimlerini engellemek isteyecek olan hükümetlerin, siyasal partilerin ve grupların ABD kuvveti ile karşılaşacağını ilan etmiştir. ABD, tarafından uygulanan bu yeni politika, SSCB'ye ve Doğu Avrupa Komünist ülkelerine açık bir uyarı niteliği taşımıştır (Erhan, 2005: s.275-276).

Marshall Planı, 5 Haziran 1945'te, dönemin ABD Dışişleri Bakanı G. C. Marshall tarafından Harvard Üniversitesi'nde ilan edilmiş, Avrupa'da üretimin artırılması, enflasyonun düşürülmesi, ekonomik işbirliğinin desteklenmesi ve ödeme probleminin dolar üzerinden çözümlenmesi gibi çeşitli hedefler ortaya koymuştur. Ayrıca, bu programın Avrupa ülkeleri tarafından gönüllük esasına göre benimsenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (Güney, 2006: s.109-110).

Truman Doktrini ve Marshall Planı sonrasında, ABD uluslararası sistemin liderliğini ele almış, bu liderlik önündeki en büyük rakibi olan SSCB'ye karşı ise, Avrupa'da, yine kendi öncülüğünde oluşacak siyasal-iktisadi ve askeri bir ittifak-blok kuracağını dünyaya ilan etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ABD ile SSCB'nin Almanya konusunda anlaşamamaları, Avrupa coğrafyası üzerindeki çıkar çatışmaları, Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet nüfuzu altında komünist politik ve ekonomik rejime geçmeleri, Sovyetlerin de Yunan İç Savaşı'na destek vermesi, SSCB 'nin Türkiye'yi tehdit etmesi, Truman Doktrin'in ilan edilmesi ve akabinde ekonomik bütünleşme çerçevesinde Batı Avrupa'da bloklaşmanın önünü açan Marshall Programı, Soğuk Savaş'ı doruk noktasına çıkarmıştır (Sander, 2008: s.263-264).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Berlin'de Almanya gibi dört kısma ayrılmıştır. Amerika, İngiltere ve Fransa'nın kendi bölgelerinde uyguladıkları siyasal rejim ve ekonomik politikalar ile bu üç bölgenin Trizona adında birleştirilmesi, ayrıca ABD'nin SSCB karşıtı ekonomik programları yürürlüğe koyması, SSCB'yi ciddi bir şekilde rahatsız etmiştir. Bu sebeple SSCB, Batılıları Batı Berlin'den çıkarmak için Mart 1948'de Batı Berlin'e büyük bir askeri abluka uygulamıştır (Armaoğlu, 2007: s.446). SSCB tarafından uygulanan abluka esnasında, Batı Berlin'deki insanların ihtiyaçları başta Amerika, İngiltere ve Fransa olmak üzere oluşturulan bir hava köprüsü sayesinde karşılanmıştır. ABD'nin Almanya'daki askeri

temsilcileri ise SSCB'nin kendilerini ancak savaşıla geri çıkarabileceğini ifade etmiştir. Nitekim ABD'ye ait atom bombası yüklü B-29 savaş uçaklarının İngiltere'ye gelmesini müteakip, Sovyetler 5 Mayıs 1949'da ablukayı kaldırmıştır (Çakmak, 2003: s.120). Yaşanan Berlin Buhranı SSCB tehdidinin Batı Avrupa için ne kadar ciddi bir seviyeye ulaştığının göstergesi olmuştur.

SSCB'nin Berlin'e bir abluka uygulamaları, ABD'nin geleneksel izolasyonist politikasını terk etmesine sebeplerden biri olmuştur. Blokajdan sonra İngiltere ise, bölgesel Atlantik yaklaşımının ortak bir savunmaya dönüştürülmesi için görüşmeler yapılmasını ve bu görüşmelere Amerika'nın da dâhil edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, Atlantik görüşmelerinin, SSCB tehdidi altındaki tüm Avrupa ülkelerini kapsamayı kararlaştırılmıştır (Acar, 2007: s.138). Avrupa Berlin Buhranı'ndan sonra çok açık çizgilerle Sovyetler ve ABD yanlısı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Batı Avrupa için Berlin Buhranı'ndan sonra gündeme gelen en önemli konu ise SSCB'nin ve komünizmin yayılmasının durdurulması ile Avrupa ülkelerinin güvenliklerinin sağlanması olmuştur.

3.2. NATO'nun Kuruluşu.

SSCB İkinci Dünya Savaşını takip eden dönemde Avrupa'da oluşan güç boşluğunu fazlasıyla değerlendirmiştir. Avrupa'da hegemon güç haline gelen Sovyetler, Batı Avrupa devletleri üzerinde baskı kurmaya başlamıştır. SSCB, Avrupa Kıtasında yeni bir denge kurma kapasitesine sahip olduğunda, Avrupa'daki güç dengesini bozmaktan çekinmemiştir. SSCB'den gelen bu tehditler karşısında bağımsız Avrupalı devletler kendilerini koruyabilmek için askeri bir ittifak kurma yolunu seçmişlerdir (Alacakaptan, 1986: s.16-19).

Birleşmiş Milletlerin, savaş sonrası dönemde, Sovyetler tehditlerinden kaynaklanan sorunlarda bir çözüm aracı olarak işleyememesi, özellikle Sovyetler tehdidi ile doğrudan yüz yüze kalan Batı Avrupa'da yeni bir savunma sisteminin kurulmasını zorunlu kılmıştır. Yeni kurulacak savunma sistemi ise; BM'nin yasası içerisinde bulunan 51. maddeye göre oluşturulacak, oluşabilecek bir saldırıda BMGK'nın gerekli barış ve güvenlik tedbirlerini almasına kadar meşru müdafaa hakkına göre çalışmış olacaktı. Bu nokta, Batı Avrupa'nın düşünmekte olduğu askeri ittifakın, BM ve uluslararası sistemle uyumlu bir hale gelmesini sağlamıştır (Türk

Atlantik Andlaşması Derneği, 2005: s.35-36).

Sovyetler'in, 1948 yılı içerisinde gerçekleştirdiği Çek Darbesi, Batı Avrupa nezdinde çok tepki çektiği gibi, Batı Avrupa devletleri aynı zamanda kendi siyasal sistemleri için de ciddi bir güvenlik tehdidi algılaması ve güvenlik arayışına girmiştir. 1948 Prag Darbesini müteakip, Belçika, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İngiltere; elli yıllık bir ortak savunma taahhüdüne girmiş ve Brüksel Antlaşmasını imzalamışlardır. Fakat söz konusu antlaşmayla kurulan ittifakın gücü halen Sovyetler'i dengeleyecek konumda değildi. Sovyetler'in dengelenmesi için ABD'nin de ittifak içerisinde yer alması gerekmiştir. ABD, Senatosu'nun 11 Haziran 1948'de kabul ettiği "*Vandenberg Resolution*"ı çerçevesinde, 1948 yılı Haziran ayı itibari ile Brüksel Antlaşması Teşkilatı'nın Savunma Komitesi toplantılarına katılmaya başlamıştır (Türk Atlantik Andlaşması Derneği, 2005: s.35-36).

4 Nisan 1949 tarihine gelindiğinde ise Amerika, Fransa, Danimarka Lüksemburg, Norveç, Hollanda, İtalya, İzlanda, Belçika, Kanada, Portekiz ve İngiltere Washington'da Kuzey Atlantik Antlaşmasını imzalamıştır. 1952'de ise Yunanistan ve Türkiye, 1954'de de Federal Almanya söz konusu ittifaka katılmıştır (Uluslar arası Kuruluşlar ve Türkiye, 2006: s.40-41). NATO'nun kuruluşu Atlantik'in iki yakasının Sovyetler'e karşı hedeflerini ve stratejilerini kurumsallaştırdığı gibi, aynı zamanda ABD'yi de gücü itibari ile bu kurumsallaşmanın lideri haline getirmiştir. Ancak bu kurumsallaşma, Sovyetler'in de sert önlemler almasına yol açmış ve kutuplaşmayı daha da derinleştirmiştir.

3.3. NATO'nun Amaçları

NATO, bir saldırı savaşına girmek için kurulmuş olan bir askeri ittifak olmayıp, savaşı önlemeye yönelik bir teşkilat olarak kurulmuştur (Huntley, 1969: s.34-39). NATO'nun kuruluşu sırasında, dört temel hedefin yerine getirilmesi amaçlanmıştır. Ana amaç ve ilk hedef, tehdidin kaynağı olan SSCB'ye karşı yekvücut bir askeri koruma şemsiyesinin kurulduğu sinyalinin verilmesidir. İkincisi arzulanan amaç ise müttefik ülkelerin çoğunluğunu oluşturan Batı Avrupalı ülkelere yeniden kendilerini koruma ve savunma kapasitesinin kazandırılmasıdır. NATO'nun üçüncü amacı; Hukukun üstünlüğü, bireysel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması, demokratik toplum değerleri ve evrensel değerler temelinde geniş ve

kapsayıcı bir mutabakatın oluşturulması, bu değerler doğrultusunda uluslararası barışa katkı sağlanmasıdır. NATO'nun dördüncü amacı ise, bu hedeflerin yerine getirilmesini kolaylaştıracak kurumsal yapıların yaratılmasıdır (Kay, 1998: s.33). NATO bir kolektif güvenlik örgütü ve üyeleri arasında güvenliği sağlamak amacı taşıyan bir kurum olarak tasarlanmamıştır. Hedeflerini ve değerlerini liberal batılı değerler ve evrensel değerlerin bir karışımından alan NATO, müttefiklerin menfaatlerini uluslar arası arenada korumak, geliştirmek ve gerçekleştirmek maksadıyla tasarlanmıştır (Babkina, 1999: s.18).

NATO, üye ülkelere gelebilecek tehditleri önleme amacına sahip olduğu kadar, aynı zamanda üye devletler arasında siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda da sürekli ve ortak bir eylemi hedeflemiştir. Ayrıca NATO; üyesi olan devletlerin, uluslararası sistemde birbirleri ile olan iktisadi politika anlaşmazlıklarını gidermeye ve üye ülkeleri arasında iktisadi işbirliğinin kurulmasını da kısmen amaçlamıştır. Bu düzlemde Kuzey Atlantik Antlaşması incelendiğinde antlaşmanın iktisadi ve sosyal gelişme, toplu savunmaya yönelik bir güvenlik siyaseti olmak üzere iki yönünün öne çıkarıldığı görülmüştür (Bostanoğlu, 1999: s.258-261). NATO üyesi ülkeler bu antlaşmayla, Sovyetlere karşı müdafaa etmek istedikleri medeniyetlerini sadece askeri değil, aynı zamanda siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel olarak da savunma amaçlarını göstermiştir.

NATO'nun kurulması, ABD'nin uluslararası güvenlik politikalarına da hizmet etmiştir. ABD, Avrupa'dan başlayan 20.000 millik bir çemberde, gelebilecek tehditlere karşı operasyonel hareket uygulayabilecek mevzi dizisi oluşturmak ve böylece Sovyetleri çevrelemek amacını gütmüştür. Sonraları bu politika “*Çevreleme Politikası*” olarak anılmıştır. Ancak, ABD ulusal güvenlik politikaları SSCB ile ilgilendiği kadar Batı Avrupa ülkeleri ile olan ilişkilere de önem vermiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ABD için bir diğer endişe kaynağı, Batı Avrupa ülkelerinin görece bağımsız ve başına buyruk politikalar izlemesi olmuştur. Bu olasılık Batı Kampı içerisinde de bölünme riskini ortaya çıkarmıştır (Bostanoğlu, 1999: s.258-261).

Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda, Soğuk Savaş Dönemi içerisinde, Batı Avrupa'nın; NATO'yu, denge unsuru oluşturamadıkları ve siyasi, ekonomik,

askeri ve sosyo-kültürel tüm değerlerini tehdit eden Sovyetlere karşı, bir korunma teşkilatı olarak değerlendirdikleri ve bu amaçla NATO'nun kuruluşunda yer aldıkları söylenebilir. ABD'nin ise, dünya üzerindeki nüfuzunu Sovyetlere karşı korumak için ve Batı Avrupa'da mevcut olan ABD nüfuzunun ve değerlerinin kaybedilmemesi için NATO'yu kurma amacında olduğu görülmektedir. NATO günümüzde halen, küreselleşme içerisinde değişim gösteren bu amaçların elde edilmesinde kullanılan ve bir değişim süreci geçiren en önemli araçlardan biri olmaya devam etmektedir.

3.4. NATO'nun İdeolojisi ve Coğrafi Sınırları.

NATO'yu diğer bölge güvenlik teşkilatlarından ayıran en önemli özelliği, NATO'nun kuruluşu sırasında benimsenen ideoloji ve söz konusu örgütün coğrafi faaliyet alanı olmuştur. NATO sadece klasik güvenlik örgütleri gibi bir toprak koruma politikası gütmeyerek, bir medeniyetin (Batı Medeniyeti) korunmasını amaçlamıştır. Bu durum ise, NATO'nun ideolojisinin Batı Medeniyeti ve Batı medeniyetine sahip ülkelerin ve milletlerin tüm değerlerinin tehditlerden korunması olduğunu ortaya koymuştur. NATO, ideolojisi sayesinde ittifak içi anlaşmazlıkların ve örgüt işleyişindeki sorunların önüne geçmeyi hedeflediği gibi bu ideoloji ile hedeflediği amaçlarına da ulaşmayı kısmen başarmıştır (Aslan, 1953: s.22).

NATO'nun kuruluşunda amaçlanan faaliyet alanı yani coğrafi sınırları da NATO'yu bölgesel bir savunma örgütü olmaktan çıkarmakta ve uluslararası sınırlara yayılan bir güvenlik örgütü durumuna getirmektedir. Çünkü NATO, üyesi olduğu devletler kadar üyesi olduğu devletlerin dünya çapında ilişkili olduğu devletleri, kara parçalarını ve diğer unsurlarını da güvenlik altına almayı amaçlamıştır. Bu ise NATO'nun faaliyetleriyle ilgili coğrafi sınırlarını belirli bir alan olan Avrupa-Atlantik hattından çıkarmış ve uluslararası bir düzeleme yerleştirmiştir. Bununla birlikte, NATO'ya Atlantik İttifakı'nın Güvenliği'ne katkı sağlayabilecek diğer Avrupa ülkelerini ittifaka davet etme imkânı verilmiştir. Bu imkânla NATO'ya dinamik bir yapı kazandırılması amaçlanmıştır (Aslan, 1953: s.23-24).

Kuzey Atlantik Antlaşması (KAA) toplam 14 maddeden oluşmakta olup, söz konusu antlaşmanın giriş bölümünde; Kuzey Atlantik Teşkilatı'nın BM Yasasında ön görülen çerçevede kurulan bir örgüt olduğu ifade edilmekte, belirli bir hayat tarzının korunması olan temel hedeflerinin, askeri, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel

alanlarda yapılacak olan işbirliğiyle sağlanacağı ifade edilmektedir. KAA'nın BM Yasası ile uygunluğu ise; milletler arası barış ve güvenliğin sağlanması/korunması konusunda bölgesel eyleme ihtiyaç duyulması halinde, bölgesel düzenlemelere veya örgütlenmelere gidilebilmesinin önünü açan 52'inci maddesinden ileri gelmektedir (Alacakaptan, 1986: s.2). NATO'nun BM ile uyumlu olması ise NATO'yu uluslar arası sistemde meşru bir örgüt durumuna getirmektedir.

KAA'nın, 1'inci maddesi NATO üyesi ülkelerin, milletlerarası ilişkilerde tehdit ve zor kullanmaktan kaçınacaklarını, anlaşmazlıkları barışı ve güvenliğini tehlikeye düşürmeyecek şekilde çözümlemeye çalışacaklarını, 2'nci maddesi BM Yasası'nın 1 inci maddesine paralel olarak üye ülkelerin milletlerarası ilişkilerinin yöntemini belirlemekte ve aralarındaki ekonomik dayanışmaya vurgu yapmakta, 3'üncü maddesi üye ülkelerin bireysel ve ortak savunma güçlerini kurma/geliştirme bağlantılarını kapsamakta, 4'üncü maddesi kendisini tehlikede hisseden bir üye ülke isteği üzerine toplu danışma sorumluluğu yükleneceğini, 5'inci maddesi üye ülkeler içlerinden biri veya daha çoğuna gelecek bir saldırının tüm üyelere yapılmış sayılacağını, bu noktada alınacak her türlü tedbirin BM Yasası'nın 51'inci maddesi doğrultusunda olacağını ve tedbirlerin BM Güvenlik Konseyi'nin barışı sağlamasından sonra sona ereceğini, 6'ncı maddesi antlaşmanın kapsamına giren coğrafi sınırları, 7'inci madde NATO ile BM arasında olan sıkı ilişkiyi ve BM'nin üstünlüğünü, 8'inci madde üye ülkelerin milletlerarası bağlantılarının Antlaşmaya aykırı olmadığını ve olmayacağını, 9'uncu madde Antlaşmanın yürütülmesi için gerekli olan örgütlemeyi, 10'uncu madde Antlaşmaya yeni giren üye ülkeleri hükme bağlamakta, 11'inci madde Antlaşmanın yürürlüğe giriş şeklini, 12 ve 13'üncü maddeler Antlaşmanın tadili ve Antlaşmadan çekiliş şartlarını, 14'üncü madde ise Antlaşma metninin saklanma hususunu içermektedir(Alacakaptan, 1986: s.93).

NATO, statik bir güvenlik örgütü olmadığını, KAA'ya da yansıtmıştır. İttifakın, Soğuk Savaş Dönemi'nden sonra KAA'ya göre izlediği genişleme politikaları da bu dinamik yapının bir göstergesi olmuştur. KAA'nın 10'uncu maddesine göre NATO'ya girmek isteyen ülkelerin bazı kriterleri karşılaması gerekmektedir. Bu kriterler ise; demokratik değerlere uygun bir siyasi rejim ve sivil asker ilişkilerine sahip olmak, NATO'nun angajmanlarına katkıda bulunmak, hukuk devletinin gözetiminde liberal bir serbest piyasa ekonomisini tercih etmek ve

uluslararası ihtilafların barışçıl yollarla çözümünü arzulamaktır. NATO'ya üye olmak isteyen ülkeler bu kriterlere uymalıdır.

Atlantik Antlaşmasının 5'inci maddesi ise, hem Avrupalılar hem de ABD için önemliydi. ABD özellikle kendi Kongresi'nin egemenlik hakları açısından, uzun vadeli toplu savunma taahhüdünün anlaşmada nasıl ifade edileceğine önem vermektedir. ABD, antlaşmada toplu taahhüdün 1945 Rio Antlaşması'ndaki gibi saldırı olması halinde gerçekleşmesini ve silahlı eylemin açıkça ifade edilmemesini istemekte, Avrupalı müttefikler ise askeri eylemin özellikle altının çizilmesini istemekteydi. Sonuçta 5'inci madde, ifade şekli, açık belirsizlikleri ve uzlaşmacı tavrı ile hem Avrupa Devletleri'ne güvence verdi, hem de ABD'de politik olarak kabul gördü. Avrupa veya Kuzey Amerika'ya yapılmış saldırı tüm üyelere yapılmış kabul edilecek ve BM Yasası'nın 51'inci maddesi doğrultusunda hareket ve tehdide karşılık verilecekti. Atlantik Antlaşması'nın 5'inci maddesi, NATO'nun ruhunu ve özünü oluşturmakta ve üyelerin ana amaçları olan ittifakı somutlaştırmıştır (Sloan, 2006: s.16-19).

Soğuk Savaş sonrası ve 11 Eylül saldırılarından sonra her ne kadar 5 inci madde işletildiyse de, günümüzde NATO'nun faaliyetleri Washington Antlaşması'nın; müttefiklerden herhangi biri, taraflardan herhangi birisinin toprak bütünlüğünün, siyasi bağımsızlığının veya güvenliğinin tehdit altında olduğunu düşünmesi halinde birbirlerine danışmalarını ifade eden 4'üncü maddeye göre gerçekleşmektedir. 4'üncü madde aynı zamanda tarafları, çıkarlarını dünyanın herhangi bir noktasında, herhangi kaynaktan doğabilecek tehdide karşıda ortak çalışmaya davet etmektedir (Sloan, 2006: s.16-19). 4'üncü madde; Irak Savaşı'nda olduğu gibi Müttefiklere, taahhüdün gerekliliğini tartışmaya imkân vermektedir. Ancak tüm bunlara rağmen, NATO, 21. yüzyılda faaliyetlerini, BM Yasası çerçevesinde ve daha küresel bir düzlemde devam ettirmektedir. NATO'nun bu başarısında, sahip olduğu sivil ve askeri organizasyon yapısının çok büyük bir etkisi bulunmaktadır.

3.5. NATO'nun Yapısı

NATO, askeri ve sivil olmak üzere iki ana yapı ve bu iki ana yapının alt kademelerinde bulunan organizasyonlardan meydana gelmektedir.

3.5.1. NATO'nun Sivil Yapısı

Kuzey Atlantik Konseyi (KAK), İttifakın en yüksek karar organıdır. Askeri Komiteler dışındaki tüm komitelere KAK'a bağlıdır. KAK aynı zamanda NATO'nun temsil makamıdır. Konseyde Bakanlar ya da Büyükelçiler daimi temsilcilerdir. Konseyde daimi temsilciler her hafta, Bakanlar seviyesinde ise yılda iki defa toplanmaktadır (Duman, 1987: s.233).

KAK Genel Sekreter Başkanlığında toplanmakta olup konseyde kararlar oybirliği ile alınmaktadır. Herhangi bir üyenin vetosu olması halinde kararların kabulü mümkün olmamaktadır. Konseyin içinde sivil komiteler de bulunmaktadır. Komitelerin görevi ilgili oldukları konularda konseye yardımcı olmaktır. Geçici veya kalıcı olarak kurulan komiteler tavsiye kararları vermektedir. 1966 yılında Fransa'nın ittifakın askeri kanadından çekilme kararı vermesi üzerine politik ve askeri meselelerin konuşulacağı iki ayrı organ kurulmasına ihtiyaç duyulmuş ve NATO Savunma Planlama Komitesi (NSPK) kurulmuştur (Alacakaptan, 1986: s.32).

KAK'da prensip olarak savunma sorunları ele alınmamaktadır. NATO'nun mevcut savunma siyasetini ilgilendiren sorunlar ve konular ise Konsey Savunma Planlama Komitesi tarafından ele alınmaktadır. Konsey yine aynı Daimi Delegeler tarafından temsil edilir ve NATO Genel Sekreteri başkanlığında sıklıkla toplanırlar. Konsey, savunma siyasetini "Savunma Planlama Komitesi" sıfatıyla toplanarak görüşmektedir. Ancak asıl önemli nokta olan Konsey ile Savunma Planlama Komitesi arasındaki fark; NATO'nun askeri kanadından ayrılan ülkeler Konsey'e iştirak edebildikleri halde NSPK toplantılarına katılamazlar. Söz konusu toplantılarda, savunmayla ilgili tüm sorunlar uyumlaştırılıp, karara bağlanmaktadır (Duman, 1987: s.233-234).

NSPK'nin ele alacağı askeri konularda bu konuların seçimi, netleştirilmesi ve gerekli raporların hazırlanması işini (NSİK) NATO Savunma İnceleme Komitesi üstlenmiştir (Kavcar, 1984: s.10).

NATO'da, nükleer konularda danışmaların ve önerilerin hazırlandığı temel birim (NPG) Nükleer Planlama Grubu'dur. Grup, yılda iki defa Savunma Bakanları düzeyinde toplantı gerçekleştirmekte olup, nükleer alanda mevcut gelişmeleri

değerlendirmekte ve nükleer hususlar hakkında önerilerde bulunmaktadır (Kavcar, 1984: s.10). Ayrıca NPG, NATO'nun bünyesi içerisindeki organlardan, tüm müttefik üyelerinin katıldığı en üst düzey askeri organdır.

NATO Genel Sekreteri, müttefik ülkeler tarafından oybirliği ile seçilmektedir. Genel Sekreteri KAK, NSPK ve NPG'nin başkanıdır. Aynı zamanda Genel Sekreter diğer komitelere fahri olarak başkanlık etmektedir. (NATO El Kitabı, 2001: s.211).

KAK içerisinde yer alan Savunma Planlaması ve Operasyonlar Bölümü, Barış İçin Ortaklık (BİO) ile ilgili Politik-Askeri Yönetim Komitesi'ne (PAYK) faaliyetlerinin eşgüdümü ve geliştirilmesinde destek olmaktadır. Savunma Planlaması ve Operasyonlar Bölümü; Savunma Planlaması ve Kuvvet Planlama Direktörlüğü, Savunma Ortaklığı ve İşbirliği Direktörlüğü, Kriz Yönetimi ve Operasyonları Direktörlüğü ve Nükleer Politika Direktörlüklerinden oluşmaktadır (NATO El Kitabı, 2001: s.214-219).

3.5.2. NATO'nun Askeri Yapısı

NATO'nun askeri konularda üst düzey istişare ve karar organı Askeri Komitedir. Askeri Komitede daimi olarak müttefik ülkelerin Genel Kurmay Başkanlarının temsilcileri bulunmakta ve bu temsilciler toplantılarını haftalık olarak yapmaktadırlar. Üye ülkelerin Genel Kurmay Başkanları ise yılda iki kez bir araya gelmektedir (Kavcar, 1984: s.14).

Soğuk Savaş'ın bitiminden ve 11 Eylül saldırılarının düzenlenmesinden sonra uluslararası sistem bir değişim içerisine girmiş olup, NATO'da kendi organlarını bu değişim içerisinde yenilemeye tabii tutmuştur. Yenileme hareketi, İttifak'ın statik toprak güvenliğinin sağlanmasıyla birlikte ittifakın uluslararası çıkarlarının güvenliğini sağlayacak bir esnek kuvvet modelinin yaratılması fikrine dayanıyordu. Bu yenileme hareketine paralel olarak, 2002 yılında yapılan Prag Zirvesi'nde NATO'nun komuta yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu çerçevede Soğuk Savaş Dönemi'nde 65 olan karargâh sayısı 1999 yılında 20'ye indirildikten sonra 2002 yılında 9 karargâh daha kapatılarak sayı 11'e indirilmiştir. Bu zirvede 1 karargâhın da yerinin değiştirilmesine karar verilmiştir (NATO El Kitabı, 2001:

s.223).

İttifak hantallıktan kurtulmak, yetenek ve etkinliğini artırmak için, karargâh sayılarını %45 oranında azaltmış, general ve amiral kadro sayısını da %35 oranında azaltarak 145'ten 95'e düşürmüştür. Bu gelişmeler yaşanırken, İttifak'ın kuvvet yapısında da önemli revizyonlar gerçekleştirilmiş, kuvvet yığınağı terk edilerek, esnek ve alan dışı faaliyetlerde görev alabilecek dinamik bir kuvvet yapısı benimsenmiştir (NATO El Kitabı, 2001: s.223).

NATO'nun 2003 yılı içerisinde revize edilen komuta yapısı, (ACO-MHK) Müttefik Harekât Komutanlığı ve (ACT-MDK) Müttefik Dönüşüm Komutanlığı olmak üzere iki stratejik komutanlık üzerine kurulmuştur. MHK (ACO), NATO'nun tüm sorumluluk alanlarındaki operasyonel işlevden sorumlu olup, MDK (ACT) ise İttifak'ın dönüşümüyle ilgili askeri çalışmalara yön vermektedir. (ACO), MHK'nın merkezi (AMMK-SHAPE) Avrupa Müttefik Komutanlığı Karargâhında bulunmaktadır. MHK'nın komutanlığını (AMYK-SECUR) Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı yürütmektedir. AMMK'nin öncelikli görevi, İttifak karargâhına tavsiyelerde bulunmak ve MHK'nin ikinci düzey karargâhına stratejik yön sağlamaktır (NATO El Kitabı, 2001: s.224).

NATO'nun Soğuk Savaş'da tamamen savunma üzerine kurulu olan kuvvet yapısı ise önce 1991 yılında kabul edilen stratejik konseptle değişikliğe uğramış, daha sonra da 11 Eylül saldırıları sonrasında Prag Yetenek Taahhütleri ile tamamen değiştirilmiştir. Prag Yetenek Taahhütlerinde NATO Kuvvetleri, Hareketli Kuvvetler (DF) ve Konuşlanmış Kuvvetler (IPF) ile bu kuvvetlerin alt kademeleri olarak sınıflandırılmıştır. NATO'nun 2010'da kabul edilen yeni stratejik belgesinde ise; İttifaktaki değişimin devam edeceği vurgulanmıştır (Akçadağ, 2011: s.114).

3.6. NATO'nun Soğuk Savaş Döneminde Uyguladığı Stratejik Konseptler

NATO'nun kurulması sırasında müttefik ülkeleri bu ittifakı kurmaya iten temel etmen SSCB'nin Avrupa'ya yönelmiş yakın ve tehdidinin bertaraf edilmesi ve Sovyetlerin Avrupa'daki yayılmacı emellerini caydırmaktı (Gürkaynak, 2004: s.6). NATO'nun Soğuk Savaş Dönemi içerisinde oluşturduğu stratejiler, büyük ölçüde

ABD Stratejileri'ne dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD stratejileri ise olası bir Sovyet saldırısının Orta ya da Batı Avrupa ile sınırlı olmayacağı ve bu saldırıya karşı konulması gerektiği fikri ile yine olası bir savaşın Amerikan Kıtası'nın stratejik ekonomi ve endüstri merkezlerine "Sürpriz Bir Saldırı" şeklinde geleceği düşünceleri temelinde şekillenmiştir. Uygulanan ABD stratejilerin ana hedefi ise ilk darbenin Amerikan Kıtası dışında bir bölgede karşılanması, böylece Amerikan Kıtası'nda konuşlu kuvvetlere karşılık verme zamanının ve esnekliğinin kazandırılmasıdır (Sander, 1979: s.88-89). Stratejilerin oluşturulması sürecindeki en önemli faktörlerden birisi de Kuzey Atlantik Bölgesi'nin nükleer silahlarla savunulması eğilimidir. Bu dönem içerisinde Batılı askeri uzmanlar, İttifak'ın konvansiyonel silah gücü bakımından, Sovyetler ve Sovyet yanlısı Doğu Avrupa ülkelerinden oldukça geride olduğu düşüncesi içerisindeydiler. Batılı uzmanlar arasındaki bu algı ve ABD'nin nükleer güç alanındaki üstünlüğü, İttifak'ın stratejilerinin oluşturulmasını derinden etkilemiştir. İttifak'ın ilk strateji belgelerinden olan ve 19 Ocak 1949'da kabul edilen, MC 3'te, nükleer güç kapasitesinin gerektiğinde derhal kullanılması karar altına alınırken, nükleer silahların kullanılma sorumluluğu da ABD'ye verilmiştir (Gregor, 1969: s.11).

NATO'nun Soğuk Stratejileri incelendiğinde, bu stratejilerin oluşmasında ABD'nin birincil dereceden etkinliği çok açık bir şekilde görülmektedir. Bu dönem içerisinde, Avrupa ülkeleri güvenlikleri ve savunmalarının oluşturulması açısından ABD'ye son derece bağımlı hale gelmişler, tersine bir şekilde İttifak'ın politika ve stratejilerinin oluşturulması noktasında söz sahibi olamamışlardır (Gürkaynak, 2004: s.68).

NATO İttifakı'nın genel stratejisi, 90'lı yıllara kadar net çizgilerle belirlenmemiştir. İki stratejik konsept İttifakın soğuk savaş yılları boyunca genel askeri stratejisine yön vermiştir. Bu iki ana stratejiden ilki, İttifak ve üye devletlerinin güvenliğinin ABD nükleer gücüne dayanması ilkesi çerçevesinde oluşturulmuş olan ve kriz esnasında NATO'nun tüm gücüyle karşılık vereceği "*Kitlesel Karşılık (Massive Retaliation)*" Stratejisi'dir. Diğer ana strateji ise; 1961 yılına gelindiğinde, Batı ve Doğu Bloğu arasındaki yumuşamadan etkilenecek oluşturulan ve nükleer gücün caydırıcılık konusunda inandırıcılığını yitirmiş olması düşüncesine dayanan "*Esnek Karşılık (Flexible Response)*" stratejisidir (Erdoğan,

2004: s.80).

SSCB'nin, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra, işgal ve siyasal anlamda hızla yayılmaya başlaması, Batı ülkeleri ve ABD tarafından engellenmesi gereken ilk problem olarak tespit edilmiştir. Olası bir Sovyet işgalinin durdurulması, Avrupa güvenliği kadar, Avrupa'daki siyasal istikrarın da kurulmasına fayda sağlayacaktı. Çevreleme Stratejisi'nin kurucusu ABD'li diplomat G.F. Kennan'a göre, SSCB tehdidi Sovyetlerin siyasal sisteminin içten değişmesine kadar devam edecekti. Bu husus göz önünde bulundurulduğunda, Kennan, ABD'nin kısa ve uzun vadeli politikalarının özünde, Sovyet yayılmacılığının engellenmesi amacının olması gerektiğini savunmuştur (Turan, 1971: s.8-17).

Çevreleme Stratejisi genel kapsamlı siyasal bir doktrin olup, SSCB'nin Avrupa'da sahip olduğu siyasal, ideolojik ve ekonomik kazançlardan daha fazlasını elde etmesini engellemeye yönelik olarak kurgulanmıştır (Kissinger, 2000: s.416).

Çevreleme Stratejisi kapsamında, Alaska'dan Kafkaslar ve Uzak Asya'ya kadar, SSCB ile sınırı olan bölgenin askeri bir savunmaya hazır hale getirilmesi gerekiyordu. Bu çerçevede, ABD Fransa ve İngiltere, SSCB'yi çevreleyen bir pakt zinciri kurmaya başladı. Ayrıca Sovyetler, siyasal anlamda istikrarsız ve ekonomik olarak zayıf olan bölgeleri çok rahat ele geçiriyordu. Bu hususun farkına varan NATO müttefiki ülkeler, strateji kapsamında söz konusu bölgelere ayrıca ekonomik, teknik ve askeri alanlarda da yardımlarda bulunmaya başladı. Çevreleme Stratejisi, ilk uygulandığı dönemde Batı Avrupa'nın güçsüz ülkeleri tarafından benimsenmekteydi, fakat güçsüz Batı Avrupa'nın söz konusu stratejiye katkıları oldukça sınırlıydı. Çevreleme Stratejisinin neticesinde, SSCB'nin Avrupa'ya yayılması engellenmiş ve iki kamp arasındaki sınır netliğe kavuşturulmuştur (Turan, 1971: s.8-18).

Çevreleme Stratejisi'nin öngördüğü tedbirler uygulanırken, SSCB ilk atom bombasını deneyerek, uluslararası sistemde ikinci nükleer güç olarak ortaya çıkmıştır. Sovyetlerin nükleer silaha sahip olmasıyla birlikte, ABD'nin nükleer tekeli kırılmış ve SSCB tıpkı ABD gibi düşmanlarını nükleer silahla tehdit eder duruma gelmiştir. SSCB'nin nükleer silaha sahip olması "Dehşet Dengesi" dönemini açarak, ABD'nin SSCB'ye karşı daha sıkı tedbirler almasına neden olmuştur. Sovyetlerin

atom bombasına sahip olması, aynı zamanda, iki süper güç arasında bir nükleer silahlanma yarışını da beraberinde getirmekteydi. SSCB, aynı dönem içerisinde ÇHC ile de bir ittifak yaparak, Batı'ya karşı açık bir bloğun kurulduğunu ilan etmekteydi. Böyle bir durumda, ABD'nin Truman Doktriniyle başlatmış olduğu geniş çaplı “Çevreleme Politikası”, tüm Avrupa ve Asya kıtalarında genişleyen Sovyet tehdidine karşı daha yoğun ve eksiksiz bir şekilde uygulanmalıydı. Ayrıca, Kore Savaşı; ABD'nin elinde bulundurduğu atom tek eli nedeniyle çıkmayacağını sandığı bölgesel savaşların olabileceğini göstermiş ve ABD nezdinde SSCB'nin böyle bir savaşı Uzak Doğu'da çıkarabildiğine göre Avrupa'da da çıkarabileceği düşüncesinin doğmasına neden olmuştur (Sander, 2008: s.56). Tüm bu gelişmeler, ABD'nin SSCB yayılmasına karşı daha ciddi önlemler almasına neden olmuştur.

ABD Nisan 1950 tarihinde, “*Sınırlı Savaş*” anlayışını benimseyen NSC-68 raporu kabul edilmiş, 1952 yılında Lizbon Toplantı'sında ise aynı rapor NATO'nun resmi stratejisi haline gelmiştir. Bu stratejiye göre; Sovyet tehdidin savunma yapıları ile etkisiz hale getirilebilmesi için geniş ordular kurulmalı ve koordine edilmeliydi. Bu çerçevede, ABD'nin askeri karşılığı daha etkili ve inanılır hal alacak, sınırlı savaş sayesinde görece bir stabilizasyon sağlanarak olası bir Sovyet saldırısının genel bir savaşa yol açması engellenecekti. Sınırlı Savaş Stratejisi'ne göre, Sovyet tehdidini savunma yoluyla pasifize etmek için, geniş ordular örgütlemesi gerekiyordu. 1950 - 1954 yılları arasındaki ABD Stratejisi'ne göre dost ülkelerdeki hava üsleri ABD'nin hava üstünlüğünü perçinleyecek, dost ülkelerdeki silah altında tutulan geniş ordular savaşın sınırlı tutulmasını sağlayacak ve savaşın genel bir savaşa haline dönmesini engelleyerek ABD'yi ilk darbeden koruyacaktı. ABD, ilk darbeden korunmasıyla birlikte, karar verme mekanizmasında bir esnekliğe kavuşacaktı (Sander, 2008: s.90-91).

Sınırlı Savaş Stratejisi çerçevesinde, Orta Avrupa'da olası Sovyet tehdidinde, Sovyet ordularının önünde mevcut olan boşlukların doldurulması amaçlanmıştır. Sınırlı Savaş Stratejisi, Batı Avrupa'da 1950-1953 yılları arasında barışın sağlanmasında faydalı olmuş, 1953 yılında ise bu stratejinin uzun süreli olarak başarı sağlayamayacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Yeni bir strateji arayışı çerçevesinde, NATO, 1953 yılı Nisan ayında yapmış olduğu konsey toplantısında “*Uzun Koridor*” adıyla anılan yeni bir strateji benimsenmiştir. Bu stratejiye göre İttifak üyesi

Ülkelerin, ekonomik güçlerini kaybetmeden savunma gçlerinde ciddi bir artış sağlamaları gerekmektedir. Savunma alanındaki bu gelişmenin de, tahrip gücü çok artırılmış yeni silah ve uçaklarla olabileceği tespit edilmekteydi (Foster, 1954: s.361).

ABD ve Batı Avrupa lkeleri, Sovyet tehdidine karşı dik durabilmek için kendi yaşam alanında siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve askeri tüm önlemleri almasına rağmen, güvenlik politikalarını birincil derecede önemli görüyordu. Batı'nın güvenliğinin garanti altına alınması ise ancak Sovyet tehdidine karşı oluşturulacak güçlü bir ordu ve istikrarlı bir caydırma politikasıyla olabilecekti. Batı Avrupa'da, bu caydırma gücüne sahip ülke olmaması nedeniyle, 1945'te atom bombasını kullanmış ve 1946'da çıkardığı bir kanunla atom bombasını ilişkin bilgi ve tekniği başka ülkeye vermeyen Amerika, bu caydırma politikasının ana planlayıcısı durumuna gelmiştir (akmak, 2003: s.153-154).

ABD'nin yeni Genelkurmay Başkanı Oramiral Radford'un nersiyle, Ulusal Güvenlik Konsey'i, 1953 yılının son aylarında, Yeni Bakış (New Look) olarak adlandırılan ve "NSC-162" adıyla bilinen özel bir rapor hazırlamıştır. NSC-162, Amerika'nın stratejik bombardıman uçakları ve nükleer silahlar alanındaki başarısına vurgu yapmakta ve simgelemektedir. 1954 yılı içerisinde, NATO Konseyince NATO stratejisi olarak kabul edilen bu belge; termonükleer silahların gelecek savaşta kullanılmayacağı varsayımını reddetmiş ve bu düşünce birkaç ay sonra açıklanan "*Ktlevi Karşılık*" stratejisinin temelini oluşturmuştur (Sander, 2008: s.92).

NSC-162'nin, 9 uncu maddesinde SSCB tehdidine karşı ağır "*kütlesel mukabele*" kapasitesine dayanmakta olan güçlü ordunun geliştirilmesi, 11'inci maddesinde ise SSCB nükleer gücüne karşılık, zgr dünya içerisinde sadece ABD'nin bir denge oluşturabileceği ve dengeyi devam ettirebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca 11'inci maddede, nükleer silahların kullanılması ABD'nin güvenliği için hayati bir teşkil ettiği ve bu nükleer kapasitenin aynı zamanda ABD müttefiki ülkelerin güvenliği içinde çok önemli olduğunu vurgulamaktaydı. ABD Başkanı Eisenhower'ın 1953 yılında, NATO'nun ise 1954 yılında kabul ettiği bu belge, birkaç ay sonra ABD Dışışleri Bakanı J.F. Dulles'ın açıklamasıyla "*Kütlesel Karşılık*

Stratejisi” haline dönüşmüştür. Kitlesele Karşılık, Kore Savaşı’ndan önce Truman Yönetimi’nin uyguladığı savunma stratejisine bir dönüş olarak da düşünülmektedir. Bu dönemde, Batı Avrupa ülkelerinin silahlanmaya yeni başlaması sebebiyle, Batı Savunması’nın bel kemiğini ABD’nin sahip olduğu atom silahları oluşturmaktaydı (Turan, 1971: s.19).

Kitlesele Karşılık Stratejisi (KKS), gerçekleşmesi muhtemel sınır olayları ile sınır ihlalleri haricindeki tüm küçük ve büyük çaplı Sovyet saldırılarına karşı, daha çatışma başlangıcında nükleer silahların kullanılmasını öngörmekteydi (Alacakaptan, 1986: s.59). Kitlesele Karşılık Stratejisi, düşmanı hem sınırlı hem de genel bir savaştan caydırmak için termonükleer karşılık yeteneği ve durum gerektirdiğinde nükleer silahların kullanımı olan iki ana stratejik nokta üzerine inşa edilmiştir. NATO, bu iki ana stratejik noktanın bir gereksinimi olarak da SHAPE’e savunmasını planlamalarını, taktik nükleer güç kapasitesine dayanacak şekilde tekrar düzenleme görevi vermiştir (Sander, 2008: s.92-93).

1953 yılında, ABD Başkanı Eisenhower da söz konusu stratejiye yeni bileşenler katarak, adı geçen stratejiyi genişletmiştir. Eisenhower’a göre asıl önemli olan muhtemel tehdit oluşturan düşmanı yok etme kapasitesine sahip olup olmamak değil, düşmanı saldırıdan caydırmaktır. ABD veya müttefiklerine yapılabilecek olası bir saldırı, Kitlesele Karşılık Stratejisi ile caydırılacak, ancak caydırıcı unsur işe yaramaz ve düşman saldırıya geçerse, SSCB genel bir zaferle sonuçlanacak genel bir savaş açılacaktı. Söz konusu zafer ise, nükleer ve konvansiyonel bileşenlerin her ikisini de bünyesinde barındıran kolektif bir savunma stratejisi ile mümkün olabilirdi. Konvansiyonel ve nükleer gücün bu strateji içerisinde nasıl bir denge oluşturacağı ise açıkça belirtilmemiştir (Acar, 2007: s.181).

KKS’ye göre iki kamp arasında kurulacak olan konvansiyonel kuvvetler, bir telli mayının teli işlevi görecek. Mayının teline basan tehditlere ise NATO, nükleer silah seçeneği ile son darbeyi indirecekti (Turan, 1971: s.19). Stratejik nükleer silahlar karşı tarafın savunma sanayinin bulunduğu şehirleri ve diğer sanayi şehirlerini hedef alacak taktik nükleer silahlar ise düşmanın askeri unsurlarının saf dışı bırakılmasında kullanılacaktı. Mutlak barışın, karşılığı bulunmayan bir silah yardımıyla sağlanması fikrine dayanan KKS; nükleer savaş olasılığının düşük

görülmesi durumunda benimsenmiştir (Dedeoğlu, 2005: s.233).

KKS'nin, mali açıdan da Avrupa'nın kalkınmasına katkıda bulunacağı fikri bulunmaktaydı. Nükleer silah kullanımı, NATO'nun vuruş gücünü artıracak gibi, düşmanın da konvansiyonel üstünlüğünü sona erdirecek ve müttefikler de savunma bütçelerinde kısıntılara gidebileceklerdi (Heuser, 1994: s.50). KKS, ABD'nin ekonomi ve savunma politikalarını ortak bir paydada buluşturmuştur. Strateji, tüm eleştirilere rağmen nükleer çağın gereklerine cevap verebilmekte ve 1952'lerin "*Sınırlı Savaş*" Stratejisinin de karşılık vermediği savunma tehditlerine cevap verebilecek nitelikleri barındırmaktaydı.

KKS'de, ABD'nin taşıdığı en büyük endişe kaynağı SSCB ile ÇHC'nin nükleer güçlerini birleştirerek özellikle kendisine ve NATO Müttefikleri ülkelere karşı bir saldırı yapılması olmuştur. ABD bu korkuyu Avrupalı Müttefikleri'ne iletmiş ve Avrupalı Müttefikler gönülsüz de olsa ABD'nin önerdiği bu stratejiyi kabul etmiştir. Avrupalı Müttefikler, strateji hakkında bir müzakere yapılmaksızın bir tür oldu bitti anlayışıyla karşı karşıya bırakılmaları nedeniyle de SSCB'den çok ABD'den çekinmeye başlamışlardır (Gürkaynak, 2004: s.77-80). Batı Avrupa ülkelerinin duydukları tek endişe kaynağı bununla sınırlı değildir.

KKS ile Batı Avrupa'nın savunulmasının stratejik ve taktik nükleer güç kapasitesine dayandırılmasının kaçınılmaz bir sonucu olarak ittifak Amerika Birleşik Devletlerine daha bağımlı bir hale gelmek zorunda kalmıştır. Bu dönem içerisinde, nükleer silahlara sahip tek Avrupa ülkesi İngiltere olmakla birlikte bu ülkenin sahip olduğu nükleer güç kapasitesi SSCB ile boy ölçüşebilecek nitelik ve niceliğe sahip değildi. Bu nedenlerle, Batı'nın savunması tamamen Amerika'nın tekeline bırakılmıştır. Bu noktada Avrupalı Müttefikler için, Avrupa Kıtası'nın bir nükleer savaş alanı haline gelmesi ve o dönemde Sovyet nükleer gücünün Amerika Kıtası'na ulaşamaması nedeniyle ABD'nin Avrupa Kıtası'nda bir nükleer savaşı başlatmaktan çekinmeyeceği düşüncesi ciddi bir endişe kaynağı olmuştur (Turan, 1971: s.20). Ayrıca nükleer güç kullanımının sadece ABD'nin inisiyatifinde olması, bu durumun NATO'nun geleneksel ittifak anlayışı ile ters düşmesine, nükleer silahların küçük çaptaki savaşları küresel savaşlara dönüştürme ihtimali ise; bu silahların rahatlıkla kullanılmamasına ve caydırıcı bir unsur olarak kalmasına neden olmuştur (Erdoğan,

2004: s.81-82).

Stratejiyle ilgili olumsuzluk yaratan bir diğer gelişme ise nükleer silahlanmaya büyük kaynaklar ayırmış olan ABD'nin, konvansiyonel ordusunda kısıtlamaya gitmesi olmuştur. ABD'nin ordusundaki kısıtlamanın, Avrupa'da bulunan Amerikan ordusunun bir kısmının geri çekilmesi şeklinde olması ise, ABD'nin Avrupa güvenliği için verdiği taahhütlerin sorgulanmasına neden olmuştur. Ancak, o dönemde nükleer bir hedef durumunda olmayan ABD'nin, Avrupa güvenliğini nükleer güçle sağlayacak olması bu olumsuzlukları kısmen gidermiştir (Turan, 1971: s.20). ABD ve NATO cephesinde bu gelişmeler yaşanırken, Sovyetler de ellerindeki nükleer gücü daha etkin bir şekilde kullanabilmek için silahlanma yarışını tüm hızıyla devam ettirmiştir.

Ekim 1957'de, Sovyetlerin "*Sputnik*" uydusunu uzaya göndermesi, tüm dengelerin değişmesine neden olmuştur. Bu gelişme, küresel güç dengesini SSCB lehine değiştirmiştir. Sovyetlerin Amerika kıtasını tehdit edebilecek füzelere sahip olması ABD'yi tedirgin etmiş ve bu gelişmeye tepki olarak ABD, Avrupa topraklarına orta menzilli balistik füze (IRMB) yerleştirme yoluna gitmiştir. Bunun yanında ABD nükleer silah kullanma kararı verme yetkisinin kendisinde kalmasını istemiştir. Ancak ABD'nin bu hamlesi karşısında Avrupa devletleri girecekleri riskin karşılığını istemiş, Fransa NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştır (Erdoğan, 2004: s.82).

Özetle KKS, kesin saldırıları engelleyebilmekte, ancak Sovyetlerin daha sınırlı ve belirsiz faaliyetlerini engelleyememektedir. İdeolojik ifadelere gömülen Sovyet amaçlarını tespit etmekte bir güçlük çekildiği için, SSCB girişimlerine karşı NATO tarafından tepkiler zamanında verilememiş ve nükleer silahlar NATO'nun tepki türlerini sınırlamıştır (Turan, 1971: s.21). KKS'de, yaşanan bu olumsuzluklar ve uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler neticesinde, NATO ve müttefikleri; ittifakın amaçlarına ve hedeflerine daha uygun bir strateji arayışı içerisine girme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmışlardır

Sovyetlerin Sputnik'i geliştirmeleri, hem NATO içerisinde, hem de Avrupalı Müttefikleri arasındaki dengeyi bozmuştu. Sputnik ile başlayan dönemde KKS'nin eksik yönleri daha çok tartışılır hale gelmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrasında oluşan

gergin uluslararası durumda KKS, NATO üyesi devletlerin güvenliklerini sağlamada başarılı olmuştur. Ancak uluslararası konjonktürde meydana gelen gelişmeler KKS'nin uluslararası sistemin değişikliklerine daha iyi adapte olabilecek bir başka strateji ile değiştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. “*Sınırlı Savaş*” düşüncesinin uluslararası sisteme girmesi sonucunda taraflar arasında tansiyonun düşmesiyle birlikte “*Esnek Karşılık*” stratejisi ortaya çıkmıştır. Bu strateji 1991 yılı Kasım ayına kadar yürürlükte kalmıştır (Erdoğan, 2004: s.83-90).

KKS'nin bir NATO stratejisi olmaktan çıkmasına ve Esnek Karşılık Stratejisi'nin oluşturulmasına yeni ortaya çıkan bazı gelişmeler neden olmuştur. Bu gelişmelerden ilki KKS'nin ABD'nin siyasal çıkarlarının devam ettirilmesinde artık sınırlayıcı bir etmen haline gelmesidir. Ayrıca KKS, NATO'nun topyekûn savaş stratejisi ile NATO'nun bölgesel savunma taahhütlerinin arasında büyük bir tutarsızlık mevcuttu. Yeni stratejinin oluşturulması bu tutarsızlığı da ortadan kaldıracaktı. İkinci önemli gelişme; Amerikan topraklarının, Sovyet yapımı termonükleer başlıklı ICBM (İntercontinental Ballistic Missile-Kıtalararası balistik füze)'lerine açık hale gelmesidir. Bir diğer gelişme ise; Amerikan toprakları dışında başlayacak olan bir çatışmanın, geliştirilen küçük kalibreli nükleer silahlarla genel bir nükleer çatışmaya dönüşümünün önlenmesi endişesidir. Son gelişme ise; ABD'nin Polaris güdümlü füzeleri ile yüklü olan ve yerlerinin belirlenmesi çok zor olan nükleer denizaltılarını ve ICBM'lerini geliştirmesidir (Sander, 2008: s.210). Bu gelişmeler, Esnek Karşılık Stratejisi'nin geliştirilmesine önemli bir temel teşkil etmiştir.

NATO'nun Avrupa'nın Savunulması için SSCB'nin de kendi nükleer silahlarını geliştirmesinden beri kullandığı planlama, nükleer savaş varlığının kabullenildiği düşüncesine dayanmakta, Doğu'nun girişimi karşısında gösterilebilecek tek tepkinin nükleer olduğunu göstermekteydi (Turan, 1971: s.22). 1962 yılında Küba Krizi'nin yaşanmasıyla birlikte, uluslararası sistemde NATO “Yumuşama (Detant)”, VARŞOVA Paketi ise “Barış İçin Bir Arada Yaşama (coexistence)” ilkelerini hayata geçirmiş ve uluslar arası askeri-siyasi ilişkilerde bu ilkeler kullanılmaya başlanmıştır. NATO, söz konusu ilkelerin hayata geçirilmesi için Belçika Dışişleri Bakanı Pierre Hermel başkanlığında bir komisyona bir politika rehberi hazırlatmış ve 1967 yılında Hermel Raporu olarak tarihe geçen ve SSCB ile

iyi ilişkiler kurmayı hedefleyen belgeyi kabul etmiştir. Hermel Raporu; NATO'nun uyguladığı stratejilerde önemli bir değişikliğe ve NATO İttifakı içerisinde yer alan diğer küçük ülkelerinde NATO politikalarının oluşturulmasında önemli görevler almalarına olanak sağlayacak bir örgütsel devrim yapılmasına vurgu yapmaktaydı. SSCB tehlikesindeki azalış, NATO'nun mevcut stratejisini gözden geçirmesine sebep olurken ve Detant Dönemi ise NATO'nun bünyesindeki küçük ülkelerin etkilerini İttifak içerisinde arttırmalarını sağlamıştı. Hermel Raporu ayrıca (EKS)“Esnek Karşılık Stratejisi'nin” geliştirilmesine de zemin hazırlamıştır (Bilgin, 2006: s.52).

NATO, EKS'ye geçiş konusunu, 1950'den 1967'ye kadar tartışmıştır. EKS, esnekliğin getireceği avantajları NATO'ya sağlamış ve NATO ülkesi bir üyeye karşı potansiyel bir tehdit olacak saldırganın zihninde ise bir belirsizlik sağlamıştır. Söz konusu stratejiye ilişkin çalışmalar halka kapalı, gizli bir şekilde yürütülmüştür (NATO El Kitabı, 2001: s.45).

Hermel Raporuyla, NATO değişen şartlara uyum konusunda çalışmalara başlamış ve aynı dönemde kabul edilen MC14/3 isimli strateji dokümanı ile “*Direkt Savunma*”, “*Kontrollü Tırmanma*” ve “*Genel Nükleer Karşılık*” aşamalarını içeren EKS (Flexible Response) kabul edilmiş ve 1991 Kasım ayına kadar yürürlükte kalmıştır (Erdoğan, 2004: s.85). Bu doktrinin içeriği, nükleer silahların kullanılmamasını sağlamak için, daha az zarara sahip konvansiyonel silahların daha güçlü hale getirilerek ilk müdahalenin ya da yanıtın bu silahlarla verilmesi, bu silahların yeterli olmaması durumunda tahrip gücü az ve sınırlı olan “Taktik Nükleer Silahların” kullanılması, eğer bu da istenilen sonucu vermiyorsa son olarak termonükleer silahın kullanılmasını içermektedir (Çakmak, 2003: s.157).

Direkt/Dolaysız Savunma, düşmanın saldırı sırasında kullandığı silaha göre karşılık vermeyi öngörmektedir. Buna göre düşman konvansiyonel silah kullandıysa kendisine konvansiyonel silahla, nükleer silah kullandıysa nükleer silahla karşılık vermeyi öngörmektedir. Dolaysız Savunma ve Denetimli Tırmanma arasında çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Olası savaş sırasında düşman birliklerinin geri çekilmesi sağlanamazsa, kullanılan silahların niteliği ve niceliği değiştirilecek, ölçülü bir şekilde yükseliş sağlanacaktı. Böylece düşman, merdivenleşmeye giden NATO'nun

kendisini korumak için kararlı olduğunu anlayacak ve bu merdivenleşen güvenlik savunmasının sorumluluğunu kendisi yüklenecekti. Denetimli Tırmanma, savaşın şiddetinin bilinçli ve düzenli bir şekilde artırılması olup, düşmana saldırısını devam ettirmesi halinde karşılaşılabilecek tehlikenin boyutunu göstermektedir. Esnek Karşılık, NATO'nun "*Dolaysız Savunmadaki Merdivenleşme*" kavramlarından oluşan stratejisine denmektedir. EKS'de hangi koşullarda nükleer silaha başvurulacağı hususu bilerek belirsiz tutulmuştur ve bu belirsizlik sayesinde caydırmanın temeli oluşturulmuştur (Alacakaptan, 1986: s.62).

EKS, NATO ile Varşova Paketi arasındaki genel denge üzerinden geliştirilmiştir. EKS, nükleer silahlara başvurma ihtimalinin azaltılması mevcut "*Nükleer Eşiği*" yükseltmek ve konvansiyonel silahların yaygınlaştırılarak genişletilmesi ilkelerine dayandırılmıştır. Esnek Karşılık Strateji'sinin aşamaları ise;

Savunmanın konvansiyonel silahlarla gerçekleştirilmesi ve düşmanın bu silahlarla durdurulması, taktik nükleer silahların, konvansiyonel silahların kullanılmasının yetersiz olduğu bir durumda devreye sokulması ve atom enerjisine dayanan her türlü silah kullanma inisiyatifinin düşmana bırakılması, bu tarz savunmanın yeterli olmaması durumunda en son çare olarak stratejik nükleer silahların devreye sokulması aşamalarından oluşmaktadır (Dedeoğlu, 2005: s.235).

ABD yönetimi, EKS'nin uygulanması noktasında, bazı faydalar elde edeceğini öngörmekteydi. Öncelikle, Batı Avrupa ABD'nin nükleer gücü altındaydı ve ABD istemedikçe bu nükleer güç kullanılamazdı. Fakat Sovyetler için durum böyle değildi ve istediği an nükleer gücünü devreye sokabilirdi. ABD ve SSCB'nin nükleer gücünü kullanması bir yıkıma, ancak iki tarafından sonuç elde edemediği bir barışa sebep olabilirdi. İkinci olarak; nükleer olmayan Sovyet teşebbüslerine, ABD tarafından nükleer olmayan bir mukabelede bulunulması halinde, SSCB'ye Amerika'nın nükleer tehdidindeki ciddiyetini/blöfünü ölçme imkânı verilmemiş olmasıdır. Diğer bir fayda ise konvansiyonel savaştan nükleer savaşa geçiş aşamasıyla ilgilidir, EKS ile Sovyetlere mücadelelerini nükleer seviyeye çıkarmadan önce bir durum değerlendirmesi fırsatının verilecek olması ve Sovyetlerin büyük ihtimalle nükleer bir savaşa girmeyecekleridir. Bu strateji, ABD'nin müttefikleri için bir nükleer savaşa girmek istememesiyle de ilgilidir.

Konvansiyonel bir mücadelede Avrupa'nın da yardımı alınabilir, yıkımla sonuçlanacak bir nükleer savaş Sovyetler ile anlaşma yoluyla engellenebilir ve konvansiyonel bir kuvvet dengesiyle istikrar yakalanabilirdi. Son olarak bu stratejiyle birlikte; nükleer savunma yapısının ateş gücüne paralel verimsiz çok büyük orduları küçültülüp daha verimli hale getirilebilirdi (Turan, 1971: s.25-27). Bu hususlar nükleer silahların konvansiyonel gücün bir destekleyici unsuru olarak algılayan ABD yönetiminin, EKS ile kazanmayı hedeflediği avantajlardı. Ancak, stratejinin uygulanmasından sonra, adı geçen stratejiye bazı eleştiriler de olmuştur.

Bunlara rnek olarak SSCB'nin Batı'yı bir oldubitti karşısında bırakması durumunda barışın sağlanması için, ABD'nin müzakerelere razı olacağını ve böylece caydırıcılık unsurunun önemini yitireceği şeklinde eleştiriler verilebilir (Alacakaptan, 1986: s.65-67).

EKS'nin uygulandığı dönem içerisinde, Varşova Paktı'nın konvansiyonel gücü İttifakın neredeyse iki katıdır. Bu sebeple 1978 yılına gelindiğinde, NATO bir tıkanmayla karşı karşıya kalmıştır. NATO'nun stratejik açıdan tıkanmasının en büyük nedeni ise; Sovyetlerin Avrupa'da tansiyonun düşürülmesi amacıyla alınması gereken önemlere ilişkin yaptığı ağırılardır. Bu meseleler çerçevesinde, NATO ise askeri stratejilerden çok diplomatik stratejileri ön plana alan uygulamayı gündeme almış ve ABD Başkanı Carter'ın "Uzun Vadeli Savunma Planını" göz önünde bulundurmuştur. Ayrıca, NATO 1979 yılında "ift Yol (Double Track)" kararı almış, bu karar doğrultusunda NATO'nun konvansiyonel kabiliyeti ile caydırıcılığın artırılması ve savaş yapılma olanağının ortadan kaldırılması hedeflenmişti. Bu noktada, NATO'nun ana amacı ise düşmanın stratejik savaşma yeteneğini yok etmek, askeri üretimini fel etmek ve ikinci vuruş yeteneğini azaltmaktır (Dedeoğlu, 2005: s.235-236).

1980'lerde başlayarak, 1990'larda yoğunlaşan Avrupa'daki büyük siyasi değişiklikler ve Soğuk Savaş Dönemi bitiminde Varşova Paktı'nın dağılması gibi nedenlerle, NATO'nun 1967'den bu yana uygulamada olan stratejisinin gözden geçirilmesi gündeme gelmiştir. İttifak, mevcut değişikliklere uyum sağlamak amacıyla, 1990 Londra Konferansı'nda, mevcut stratejisini tekrar gözden geçirmeye karar vermiştir.

3.7. NATO'nun 21. y.y.'deki Stratejisi

3.7.1. Soğuk Savaş Sonrasında NATO'nun Güvenlik Stratejileri

Soğuk Savaş Dönemi boyunca, NATO'nun güvenlik politikaları, dünya genelinde yayılmakta olan komünizmin etkisi ve SSCB'den kaynaklanan askeri tehdit çerçevesinde yürütülmüştür. Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte müttefikler için daha güvenli bir ortam meydana geldiyse de, mevcut yeni düzen NATO'nun güvenlik politikaları için daha belirsiz, öngörülemeyen ve bölgesel kaynaklı tehditleri doğurmuştur. Soğuk Savaş sonrasında yaşanan bu gelişmeler üzerine ABD'nin de etkisiyle NATO; klasik çevreleme politikasının yeni uluslararası güvenlik sisteminde fonksiyonel olmayacağını görmüş, yeni güvenlik stratejilerini ve dış politikalarını oluşturarak uluslararası sisteme yeniden adapte etmiştir (Bowen ve Dunn, 1996: s.1-5). Kuruluşundan bu yana gerek finansal kaynak gerekse askeri lojistik açısından ABD'ye bağımlı olan NATO da söz konusu güvenlik ve strateji değişikliklerinden derinden etkilenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Amerika'nın, uluslararası hukuku ve bu hukuku işlevsel yapan uluslararası kurumları son derece etkin bir şekilde kullanma becerisi, ABD'yi sistemin baskın gücü haline getirmiştir. Savaş sonrasında ABD, uluslararası hukuku ve uluslararası kurumlara paralel organizasyon ve hukukun devreye sokulmasıyla da güç merkezini Avrupa'dan Atlantik'e kaydırarak, siyasi ve ekonomik güç merkezlerini tek elde toplamıştır. NATO ise; söz konusu uluslararası kurum ve organizasyonlar temelinde, ABD'nin bu politikalarını desteklemiştir. NATO, anlatılan güvenlik stratejileri çerçevesinde kendisine verilen bu görevi daha sonra CENTO(Central Teraty Organization-Merkezi Antlaşma teşkilatı) ve SEATO (South East Asia Treaty Organisation-Güney Doğu Asya Antlaşması Örgütü) ile yürütmüş, oluşturulan çevreleme kuşağı ise Sovyetler'in ekonomik ve politik yönden zayıflamasına neden olmuştur (Davutoğlu, 2001: s.225-226). NATO her ne kadar Avrupa'ya karşı oluşacak bir Sovyet tehdidi için kurulsa da ABD'nin ulusal güvenlik stratejilerinin uygulama araçlarından birisi olarak görev yapmıştır.

ABD, Avrasya içerisindeki yükselen yeni rakiplerinin güçlerini ve stratejik planlarını yeni ittifaklar kurmak suretiyle pasifize etmeye, yönlendirmeye devam ettiği sürece küresel dengeleyici konumunu da sürdürme imkânını elde edecektir.

BM, bu dengeleyici ve belirleyici konumun alt yapısını hazırlarken, NATO vurucu gücü ve askeri yaptırım merci olma görevini yerine getirecektir. Bu çerçevede, NATO'nun Kosova'da gerçekleştirdiği Operasyon yalnızca bölgesel bir operasyon olmayıp küresel bir anlamı ifade etmektedir (Davutoğlu, 2001: s.227-229). Bu hususlar ise, NATO'nun ABD ulusal güvenlik stratejilerinde önemli bir yere sahip olduğunu ve NATO'nun bir uluslar üstü savunma örgütü olmakla birlikte ABD'nin güvenlik kaygılarından birinci derecede etkilendiğini göstermektedir.

ABD'de gerçekleştirilen 2000 seçimleri öncesinde, Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi ekibi başta P. Wolfowitz ve D. Cheney olmak üzere, ABD Başkanı G. W. Bush'a "Güncel Tehditler" adı altında önemli bir rapor sunmuşlardır. Bu rapora göre ABD savunma harcamalarını artırmalı, Irak ve Kuzey Kore gibi ülkelerin etkisizleştirilmesini sağlamalı, ulusal füze savunma sistemi kurmalı ve ABD'nin uluslararası sistemde liderliği güçlendirilmelidir. NATO'nun bu konular çerçevesinde Amerikan Ulusal Stratejisi'nin gelecek dönemi için önemi bir kez daha ortaya çıkmakta ve NATO'nun ABD'nin 21'inci yy'da ki yeni stratejileri doğrultusunda gerçekleştirilen zirveler ile yeniden şekillendirilme sürecine ışık tutmaktadır.

2001 yılında meydana gelen 11 Eylül Terör Saldırıları, ABD'nin iç ve dış siyasetini etkilediği kadar, süper güç konumunda olan ABD'nin etrafındaki organizasyonların işlevselliğini de etkilemiş ve NATO 11 Eylül saldırıları sonucunda ABD politikaları ekseninde kendi kimliğini yeniden şekillendirme yoluna gitmek fırsatını yakalamıştır. NATO, 1991-2002 dönemi arasında yaşadığı "*Yeniden Yapılanma*" ya da kimlik bunalımı sırasında üstlenmesi gereken çoğu rolü üye ülkelere devretmiş ve terörizm konusunda pasif bir politika izlemiştir. NATO 2002'den itibaren ABD şemsiyesi altında uluslararası terörizmle mücadele içerisine girmiş, 11 Eylül sonrası ABD'nin bir iç mesele olmaktan çıkardığı ve uluslararası bir mesele haline getirdiği "*Uluslararası Terörizmle Mücadele*"yi ana misyonu olarak kabul etmiştir. Bu kapsamda, 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında, (AAOK) Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi'nin 46 üyesi, yapılan saldırıları koşulsuz bir şekilde kınadıklarını söylemiş ve terörizmle mücadele için ABD'ye gerekli her türlü desteği vereceklerini deklare etmiştir. İttifak üyeleri vermiş oldukları taahhüt çerçevesinde; 3 Ekim 2001 tarihinde küresel terör tehdidiyle mücadele için, askeri işbirliği, istihbarat

alışverişi, İttifak üyesi ülkelerin terörizmle mücadele kapasitelerinin artırılması için gerekli her türlü destek, ülke sınırları içerisinde terör olaylarına karşı gerekli tedbirleri almak, ulusal ve uluslararası hava taşımacılığında güvenlik önlemlerinin sıkı takibi, gerektiği takdirde üye ülke topraklarında bulunan askeri üslerin kullanımı ve her türlü teçhizatın tedarik edilmesinde kolaylaştırıcı bir rol üstlenme kararlarını almışlardır. NATO bu kararlardan sonra daha somut adımlar atmaya yönelik olarak; ABD'nin düzenlediği Afganistan Operasyonu için 4 Ekim 2001'de Washington Anlaşmasının 5. maddesini uygulamaya koyarak ve Kartal Yardımı (**Eagle Assist**) ile Aktif Çaba (**Active Endeavor**)' Operasyonları'nı başlatmıştır. 21'inci yy'da yaşanan bu gelişmelerin ise, NATO'yu ABD'nin güvenlik stratejilerinde daha çok kullanılır bir enstrüman haline getirdiği ve ABD tarafından önümüzdeki dönem içerisinde uluslararası arenada daha da sık kullanılacağı açıkça ortaya çıkmaktadır (Yaman, 2006: s.41-53).

ABD; ulusal güvenlik stratejileri çerçevesinde, Truman Doktrini ve Marshall Yardımı ile başlayan Avrupa'daki çıkarlarını, NATO'nun kurulmasıyla perçinlemiş; ABD tipi ekonomi ve siyasetin Avrupa'da bugüne kadar başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamıştır. NATO; bu süreç içerisinde sadece Komünizm'e karşı kurulduğunu ve ABD ya da başka hiçbir güce hizmet etmediğini gösterecek somut uygulamalarda beklentilere yönelik yeterli cevaplar verememiştir. Bekcan'a göre NATO, Soğuk Savaş sonrası ABD'nin tek süper güç olarak kaldığı uluslararası sistemde ABD'nin ulusal güvenlik politikalarından ve hegemonyasından kendini kurtaramamıştır. NATO; 1990'larda müdahalelerde bulunduğu kriz alanlarına sadece ABD'nin yönlendirmesi ve onayı ile girebileceğini görmüştür. Bu hususlar temelinde, İttifak'ın yapısal değişimi, ABD'nin uluslararası alanı nasıl algıladığı ve ne tür ulusal güvenlik stratejileri oluşturduğuna göre şekillenmektedir (Bekcan, 2008: s.85-91).

3.7.2. NATO'nun 21. y.y.'de ki Stratejilerine Yön Veren Zirveler

NATO'nun dış politikaları ve güvenlik stratejileri, 11 Eylül 2001 sonrasında bazı önemli değişiklikler göstermiştir. NATO; yeni dönemde küresel ve bölgesel terörizmi yeni mücadele alanları olarak belirlemiş ve kendini bu alanlarda etkili bir güç olarak yeniden dizayn etmiştir. Özellikle 1999 yılında yapılan Kosova

Operasyonu sırasında NATO, kendine biçtiği yeni görev ve sorumluluklar kapsamında kurumsal yapısında çok önemli değişiklikler yapmaya başlamıştır. NATO, 21'inci yy'da gerçekleştirilen söz konusu Zirve toplantıları ile kitlesel bir savunma örgütünden, daha esnek/mobil ve alan dışı bir örgüt haline, daha geniş anlamıyla ABD güvenlik stratejileri ekseninde uluslararası bir güvenlik örgütüne dönüşme yoluna girmiştir. Bu hususlar temelinde, 21'inci yy'da gerçekleşen NATO Zirveleri, değişmekte olan İttifak'ın temel taşlarını oluşturmuştur. Gerçekleşen Zirvelerde alınan kararların ABD'nin 21'inci yy'daki stratejilerine paralel kararlar olması ise, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası örgütleri kendi güvenlik stratejileri için kullanma politikası çerçevesinde NATO'yu bir stratejik araç olarak değerlendirmeye devam ettiği anlaşılmaktadır.

Uluslararası ilişkiler yazınında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ve soğuk savaş sırasında ABD'nin güdümünde, NATO'nun SSCB'ye karşı bir dengeleme aracı olmasının yanında Avrupa'nın kontrolüne de hizmet ettiği yönünde görüşler bulunmaktadır. Aynı görüşe göre günümüzde, İttifakın bu görevleri devam etmekle birlikte, ABD tarafından sorumluluk alanı önemli derecede genişletilmiştir. NATO, uluslararası bir güvenlik örgütü olma yoluna girdiği kadar, İttifak içerisindeki Amerikan çekim gücü de artmıştır. Çok tartışmalı da olsa tüm bu değişimler çeşitli zirveler marifetiyle gerçekleştirilip 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında yapılan ilk önemli zirve 2002 yılının kasım ayında gerçekleştirilen Prag Zirvesidir.

21 Kasım 2002 tarihinde, Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Pragda gerçekleştirilen NATO Zirvesi, İttifakın geleceği açısından çok önemli kararların alındığı bir toplantı olmakla birlikte, İttifak'ın 53 yıllık geçmişinde önemli bir tarihsel dönüşüm gerçekleştirilmiştir. NATO'nun 2002 Prag Zirvesi, özellikle İttifak'ın 11 Eylül 2001 sonrasında ortaya çıkan yeni küresel tehditler karşısında gerçekleştirdiği bir yeniden yapılanma ve kimlik inşa etme zirvesi olmuştur. Zirve sırasındaki yeniden yapılanma çerçevesinde İttifak'ın misyonunun; uluslararası terörizm, kitle imha silahları ve uluslararası organize suçlar olmak üzere 3 ana başlık altında toplanmasına karar verilmiştir. Zirve'nin gündemini ise; Genişleme (Yeni Üyeler), Yeni İlişkiler ve Yeni Yetenekler olmak üzere 3 ana başlık belirlemiştir. NATO'nun Prag Zirvesi'nde, ABD'nin '*Global Politik Konsepti*' doğrultusundaki gelişmeleri sağlayıcı bir yol izlemiş ve ona uygun hedefleri belirleyerek bu

çerçevede kararlar alınmıştır (Yavuz, 2011: s.15).

Prag Zirvesi'nde açıklanan “*Genişleme*” kararı sonrasında, NATO Doğu Avrupa’da çok ciddi bir genişleme sağlamış ve sorumluluk sınırlarını doğuya doğru genişletmiştir. Zirve’de İttifak’a aday on ülkeden yedisinin- Estonya, Romanya, Letonya, Slovakya, Litvanya, Bulgaristan ve Slovenya’nın 2004 yılı itibariyle NATO’ya dâhil olmaları, , Hırvatistan, Arnavutluk ve Makedonya’nın üyeliği için ise sonradan bir karar alınması kabul edilmiştir. Prag Zirvesi’nde Yeni İlişkiler kapsamında; NATO, Doğu’ya doğru bir genişleme ile Rusya’ya doğrudan bir komşu haline gelmesi temelinde, NATO’nun Rusya ile olan ilişkilerini de yeniden gözden geçirmesi gerektiği belirtilmiştir. Zirve’de NATO’nun Rusya ile olan ilişkilerini “*Özel İlişkiler*” Statüsü’ne çıkarmasına, Kafkaslar ve Orta Asya’da Rusya ile olan işbirliğinin artırılmasına karar verilmiştir. İttifak’ın aldığı bu karar, ABD’nin Avrasya Politikaları ile de paralellik arz etmektedir. Zirvede “*Yeni Yetenekler*” başlığı altında ise; 21’inci yy’da NATO’nun yeni misyonu çerçevesinde terörizm ve asimetrik tehditlerle mücadele edebilmesi için yeni ve esnek bir “Güç Unsuruna” sahip olması gerektiği vurgulanmıştır (Yavuz, 2011: s.78-81).

Prag Zirvesinde, İttifak’ın komuta kademesi yeniden yapılandırılırken, mevcut güç unsurunda da anlayış değişikliğine gidilmiştir. Bu çerçevede, zirvede, “*Acil Mukabele Kuvveti*” kararlaştırılmış olup, söz konusu yeni güç unsurunun dünyanın ihtiyaç duyulan yerlerinde hızlı/esnek hareket etme yeteneğine ve muhabere yeteneğine sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu hususlar göz önünde bulundurularak Acil Mukabele Kuvveti; 21.000 askerden oluşan 3 Tugaydan oluşturulmuş ve 2004 yılı sonlarında operatif hale getirilmiştir. Prag Zirvesi’nde, 1999 Washington Zirvesi’nde 20’ye düşürülen karargâh sayısı 11’e düşürülmüş ve bir Karargâhın yeri de İtalya/Napoli’den Türkiye/İzmir’e taşınmıştır. Böylece NATO’nun karargâh sayısı %45 oranında azaltılarak bürokratik hantal bir yapının oluşmasını engellemek ve İttifakın etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir (Akçadağ, 2011: s.27). Prag Zirvesi’nde, NATO’nun askeri kanadının 21’inci yüzyıla ilişkin ilk uyarlanma çalışmaları yürütülmüştür.

İttifak üyeleri, söz konusu zirvede, 21’inci yy’daki en büyük iki tehdidin terörizm ve kitle imha silahları olduğu üzerine fikir birliğine varmışlar, NATO’nun

söz konusu yeni tehditlere en etkili şekilde mukabele etmesi gerektiği ifade etmişlerdir. Müttefikler aldıkları politika kararlarını, Taliban kuvvetleriyle savaşmak üzere Afganistan'a asker göndererek somut hale getirmişlerdir. NATO, bu noktada Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren kendi sahası dışına çıkıp çıkmama konusundaki tartışmalara 2002 yılında kesin olarak son noktayı koymuş ve alan dışına çıkma kararıyla birlikte stratejik manevra açısından da belirli bir rahatlığı elde etmiştir. NATO, Prag Zirvesi'nde, terörizme karşı savunmaya yönelik yeni bir askeri kavramın oluşturulması konusunda da karar almıştır. Bu kavram çerçevesinde, NATO kuvvetlerinin terörist eylemleri önleyebilecek, gerektiğinde hızlı bir şekilde angajman sağlayabilecek, terörist unsurları caydırarak tüm coğrafyalarda; İttifak üyelerinin çıkarlarını savunabilecek kapasitede olması gerektiği hedeflenmiştir. Zirvede İttifak ayrıca, kitle imha silahlarına karşı mücadelenin artırılmasına yönelik önlemleri tartışmış, müttefik ülke sınırlarını, silahlı unsurlarını ve yerleşme merkezlerini füze tehdidi karşısında korumayı amaçlayan NATO Füze Savunması Sistemi'nin ön fizibilite çalışmalarını başlatmıştır (Robertson, 2011: s.201).

Terörizm ve uluslararası terör saldırıları, Prag Zirvesi'nin önemli gündem maddelerini oluşturmuş ve NATO'nun gelecek dönemdeki yeni vizyonunun temelini oluşturmuştur. Zirvede, uluslararası terörizmin İttifak üyeleri için giderek büyüyen bir tehdit olduğu ifade edilerek ve terörizmle mücadelenin uzun soluklu, çok yönlü ve kapsamlı olacağı vurgulanmıştır. NATO'nun terörizmle mücadelesinde, önümüzdeki dönem içerisinde bu temelde kriz yönetimi ve istihbarat paylaşımındaki imkân-kabiliyetinin artırılmasına, olası terörist ataklara karşı sivil halkın reaksiyonunun artırılması için Sivil Olağanüstü Hal Eylem Planı'nın oluşturulmasına karar verilmiştir. Prag Zirvesi'nde, BİO Projeleri'nin önemi bir kez daha vurgulandıktan sonra, BİO projelerinin kapsamının "Bireysel İşbirliği Eylem Planları" ile desteklenerek Kafkasya ve Asya'daki ülkelerle bu planlar üzerinden ilişkiye geçileceği belirtilmiştir. NATO, BİO'yu terörizm ile mücadelede bir olmazsa olmaz olarak görmekle diğer ülkelerle işbirliğine önem vermektedir. İttifak üyeleri zirvede ayrıca, Akdeniz'deki güvenlik ve istikrar ortamının Avrupa'nın güvenliğini doğrudan etkilediğini belirterek, Akdeniz Diyalogu'nun geliştirilmesi ve her türlü politik ve fiili desteğin sağlanmasını kararlaştırmışlardır (NATO-OTAN, 2011).

Prag Zirvesi'nde, Akdeniz Ortakları ile AAOK arasında bir bağın sağlanması

ve Akdeniz Ortakları'nın AAOK' dan yararlanması ve pratik işbirliğinin daha da geliştirilmesi hedef olarak belirlenmiştir. NATO bu çalışmanın son maddesi ile birlikte; Akdeniz'e askeri, siyasi ve ekonomik açıdan da erişim imkânı bulmuştur (Binn, 2011: s.43).

Bu zirve'de, İttifak üyeleri; *“Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı”*nı da düzenleyerek kabul etmişlerdir. İttifak üyelerinin; terörizmle mücadelede AAOK ve BİO üzerinden kapasite artırımını hedefleyen Ortaklık Eylem Planı'nın imzalanması, terörizmin NATO'nun ortak hedefi olduğu ve tüm üyelerin bu tehditle mücadeleyi benimsediğini göstermiştir. Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı ile ayrıca İttifak üyeleri arasında terörizmle mücadelede bir uzmanlık ve danışmanlık bilgi akışının da sağlanması hedeflenmiştir. Eylem Planı; siyasi danışmalar, enformasyonun paylaşılması, sınırların kontrolü, sivil olağan üstü hal planlaması konusunda işbirliğinin artırılması, kuvvetlerle ilgili enformasyonun paylaşılması, kuvvet planlama konuları üzerine odaklanmıştır (NATO-OTAN, 2003).

İttifak üyeleri, Prag Zirvesi'nde, NATO'nun öneminin giderek küresel terörizmle mücadeleye verdiği katkılarla ölçüldüğünü görmüşlerdir. Bu sebeple Zirve'de NATO'nun kısa ve uzun vadeli çıkarları için terörizmle mücadelenin önemi vurgulanmıştır. NATO; terörizmin getirdiği tehditlere karşı harekete geçmekte kararsız olması veya imkân kabiliyetinin yetersiz kalması durumunda ise ABD'nin güvenlik gündeminden kopma ve ABD'nin desteği olmaksızın etkisiz bir örgüt olma riski ile karşı karşıya kalmaktadır (Bennett, 2011: s.142). NATO; varlığına yönelik söz konusu tehditleri Prag Zirvesi'nde aldığı stratejik kararlar aşımıştır. NATO; 21 y.y.'de yeni misyonunu ve sınırlarını belirlerken, ABD'nin politik ajandasına bağlı kalmayı da sürdürmeye devam etmiştir.

Zirve'de alınan kararlar örgütün varlığını devam ettirmedeki kararlılığını ortaya koymuştur. Bu sebeplerle, Prag Zirvesi'nin gündemi uluslar arası beklentiler doğrultusunda, İttifak'ın değişimi temelinde şekillenmiştir. NATO, Prag'da kendine belirlediği yeni görev tanımının yalnızca savunmayı içermediğini dünyaya açıklamış; küresel barış ve istikrarın korunması, terörizmin dünyanın her yerinde caydırılması gibi yeni tehdit unsurlarına karşı gerekli her türlü önlemi alabilecek bir örgüt olma iradesini açıklamıştır. NATO, açıklanan vizyonu çerçevesinde gerçekleştirdiği yeni

görevini ise ABD askeri güçleriyle etkili bir işbirliği çerçevesinde yerine getirmiştir (Yaman, 2006: s.41-53).

11 Eylül saldırıları sonrasında Amerikan Dış Politikası'nın temelini, dönemin ABD Başkanı'nın ismini taşıyan "Bush Doktrini"ne dayandırmıştır. Söz konusu doktrine göre; dünya tekrar Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi ikili bir ayrılmaya tabi tutulmuş olup, taraflar ABD tarafında yer alanlar ve terörizmi destekleyen karşı taraf olarak belirlenmiştir. Yeni ABD politikasında "Sovyet Tehdidi" retoriğinin yerini ise "Terör Tehdidi" almıştır. 11 Eylül sonrası uluslararası ortamında NATO da ABD'nin terörle mücadelesindeki yerini almış ve yeni dönemde ABD tarafından yüklenen yeni misyonu için gerekli dönüşümün yapılmasını Prag Zirvesi'nde aldığı kararlarla başlatmıştır (Arı, 2010: s.57).

2004'de İstanbul'da gerçekleştirilen NATO'nun 17'inci zirve toplantısında (Soğuk Savaş sonrası 7'inci toplantı) , İttifak ilk defa 26 müttefik ile birlikte başarılı bir zirve gerçekleştirmiş ve söz konusu zirvede yeni bir stratejik işbirliği gündemi oluşturulmuştur. Bu zirvede açılan başlıklar ve alınan kararlarla 2002 yılında başlatılan dönüşüm süreci bir adım öteye taşınarak, NATO'nun küresel rolünün giderek arttığı teyit edilmiş ve İttifak'ın politika alanlarındaki değişen önceliklerinin bir tür habercisi olmuştur (Aybet, 2011: s.33). İstanbul Zirvesi; SSCB'nin dağılmasından sonra derin bir kimlik krizi içerisine giren NATO'nun, 21'inci yy daki ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmasını ve 21'inci yy'nin gereklerine uygun bir güvenlik şemsiyesine dönüştürülmesini hedeflemiştir (Tınç, 2011: s.278).

İstanbul Zirvesi'nin gündemi ile Soğuk Savaş sonrası İttifak'ın dönüşümüne yol haritası sunan 1990 Londra ve 1991 Roma bildirileri ile arasında doğrudan bir bağ olup; NATO'nun 21'inci yy'da ortaya çıkan yeni güvenlik boşluklarına paralel bir şekilde uyarlanmasını sağlamış ve bunun sonucunda İttifak büyük bir dönüşüm süreci geçirmiştir. 2003 yılı içerisinde Irak nedeniyle transatlantik ilişkilerinde yaşanan kriz, İstanbul Zirvesi'nde yeni bir transatlantik pragmatizmi ile çözümlenmiştir. Zirve'de oluşturulan yeni Transatlantik Fikir Birliği çerçevesinde savunma konseptinin transatlantik sınırlarının dışına çıkmasının, müttefik ülkelerin savunma ihtiyaçlarının karşılanması için vazgeçilmez olduğu vurgulanmıştır. İttifak'ın Irak ve Afganistan gündemlerinde verdiği taahhütler; anılan konular

çerçevesinde yeni bir mutabakatın işareti olup, İttifakı Avrupa sınırları ötesine taşımakta; NATO'nun örneklerdeki gibi başka angajmanlar için zaruri imkan ve kabiliyetlere sahip olmasını gerekli kılmaktadır. Zirve'de İttifak ayrıca; söz konusu yeteneklerin geliştirilmesi kapsamında; Orta Asya ve Kafkaslar Bölgeleri de dâhil olmak üzere mevcut partnerlerle ilişkileri güçlendirmeye ve Genişletilmiş Büyük Ortadoğu coğrafyasında yeni temaslar kurma kararı almıştır (Aybet, 2011: s.145).

Bu zirvede alınan ve günümüzde de etkisini sürdüren en önemli kararlar Terörle mücadele alanında bireysel ve müşterek yeteneklerin geliştirilmesi, NATO askeri yeteneklerinin, 21'inci yy'da ihtiyaçlarına göre daha modern ve daha dinamik bir hale getirilmesine yönelik başlatılan sürecinin devam ettirilmesi so olarak İttifak'ın "*Akdeniz Diyalogu*" girişimini güçlendirmesi ve "*İstanbul İşbirliği Girişimi*" adı altında Geniş Orta Doğu bölgesindeki bazı ülkelerle işbirliği yapması, şeklinde özetlenebilir.

Zirve'de İttifak; İstanbul İşbirliği Girişimi ile Büyük Orta Doğu'ya açılım yaparken, Akdeniz, Kafkaslar ve Orta Asya'daki mevcut ortaklıkları güçlendirmek suretiyle de Genişletilmiş Büyük Ortadoğu, coğrafyasına da açılım yapmıştır. (Aybet, 2011: s.71-76). NATO'nun zirve kapsamında aldığı bu kararlar ile gerek Afganistan yaşanan görev sorumluluk sahalarının genişlemesi gerekse İttifak'a Irak'ta yüklenilen yeni misyonlar, NATO'nun sorumluluk ve misyon anlayışındaki değişimi açıkça göstermektedir.

Açıklanan değişim ihtiyacı dolayısıyla, İstanbul Zirvesi'nde NATO, terörizmle mücadele kapsamında Prag Zirvesi'nde alınan kararları tatbik sahasına çıkaracak mahiyette tedbirler almıştır. Gelişmeler kapsamında; 2004 yılında Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı'nda (CNAD) en öncelikli güvenlik sorunun terörizm olduğu kabul edilmiş ve söz konusu tehditle mücadele için ise Terörizme Karşı Savunma İçin Çalışma Programı'nı onaylamıştır. Terörizme karşı oluşturulan Program ise İstanbul Zirvesi'nde kabul edilmiştir (Yaman, 2006: s.41-53).

İstanbul Zirvesi'nde alınan kararlarla birlikte, İttifak'ın Prag Zirvesi'nde ortaya koyduğu Amerikan güvenlik politikaları ekseninde yer alma isteği ve stratejisinin daha da derinleştiği görülmektedir. NATO; ABD tarafından belirlenen yeni tehditlerle mücadele kapsamında kendi varlığını güvence altına alırken,

uluslararası bir organizasyon olma çabasına da ABD tarafından destek almıştır. NATO'nun Prag ve İstanbul Zirveleri'nde aldığı kararlar yalnızca küresel terörizme karşı alınan önlemler kapsamında değildir. Alınan kararlar, yapılan öngörüler dikkatle incelendiğinde, NATO'nun ABD dış politikaları çerçevesinde terörizmle mücadele konusunu 21'inci yy'da görevleri arasında en öncelikli konuma getirdiği görülmüştür (Yaman, 2006: s.41-53).

NATO'nun 28-29 Kasım 2006 tarihlerinde gerçekleştirilen Riga Zirvesi, ABD ile Avrupa arasındaki NATO'nun küreselleşme sınırlarının ne olması konusundaki anlaşmazlık ile başlamıştır. 11 Eylül Saldırıları sonrasında ABD, Avrupalı müttefiklerinin aksine küresel NATO anlayışıyla hareket etmiş ve NATO'nun küresel bir rol üstlenmesini istemiştir. ABD, NATO'ya geniş anlamda bir rol planlarken bunu iki ayrı strateji ile gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. ABD'nin bu hedefi doğrultusundaki birinci stratejisi; NATO'nun küresel rolünün derinleştirilmesi, ikincisi ise Avrupalı müttefiklerin karşı çıktığı NATO'nun Japonya, Yeni Zelanda, Güney Kore ve Avustralya gibi ülkelerle mevcut ilişkileri derinleştirme ve genişletmesidir. Avrupalı Müttefikler ise İttifak'ın içinde bulunduğu dönüşüm dönemi içerisinde, NATO'nun mevcut küresel rolünün dışına çıkmasını, bu rolün genişletilmesini istememiştir.

Riga Zirvesi'nde; Kapsamlı Siyasi Yönerge'nin kabul edildiği, Afganistan Operasyonu kapsamında tüm üyelerin dayanışma içerisinde olduğu, genişleme politikasının devam ettiği, Gürcistan ve Ukrayna'nın İttifak'a daha da yaklaştırıldığı, Uzak Doğu'lu ortaklarla işbirliğinin vurgulandığı görülmektedir. Riga Zirvesi'nde ayrıca Akdeniz Diyalogu'nun önemi bir kez daha vurgulanmak suretiyle, NATO'nun bölgenin istikrarı için vereceği katkı ifade edilmiştir. Riga Zirvesi'nde alınan bu kararlar, ABD'nin savunduğu şekilde NATO'nun küresel bir misyon arayışında daha ileri bir noktaya gelindiğini ve NATO'nun küresel transformasyonunda dönüşü olmayan bir yola girildiğini göstermiştir (Savereux, 2011: s.197).

Kapsamlı Siyasi Yönerge, İttifak üyeleri tarafından Aralık 2005'de kabul edilmiş olup, 2005'ten itibaren NATO'nun birçok dâhili çalışmasının temelini oluşturmuştur. Fakat adı geçen Yönerge, ancak belgeyi talep eden Hükümet Başkanları'nın imzaları alındıktan sonra kamuoyuna duyurulmuştur. "Kapsamlı

Siyasi Yönerge”de:

İttifakın önümüzdeki çeyrek yüzyıl içerisinde karşılaşacağı en tehlikeli tehditlerin, küresel terörizm ve kitle imha silahlarından kaynaklanacağı bu tehditlere karşı yerinde bir mücadele için gerekli tedbirlerin alınması, NATO’nun önümüzdeki dönemde daha küçük fakat daha komplike operasyonlar yapabileceği bu yönde teknik kabiliyetlerin geliştirilmesi yanında yeniden inşa çalışmalarının yapılması gerektiği son olarak İttifakın işbirliğine daha fazla önem vermesi ve bunu teşvik etmesinin zorunlu olduğu vurgulanmıştır (Savereux, 2011: s.164).

Kapsamlı Siyasi Yönerge, NATO’ya bir vizyon sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda operasyonlara verilecek destek üzerine de odaklanmaktadır. Söz konusu belge bu yönüyle pratik ve gerçekçi bir belgeye dönüşmekte, sunduğu öneriler ise halen sürmekte olan operasyonların oluşturulmasında da önemli rol oynamaktadır (Savereux, 2011: s.58)

Zirve’de Kapsamlı Siyasi Yönerge’nin dışında, Afganistan’a gönderilecek ek ilave asker konusunda bir görüş ayrılığı yaşanmıştır. Zirve’de bu husus çerçevesinde, Afganistan’da 32.000 olan askerlerin sayısı, 2.200 kişilik bir kuvvetle desteklenmesi konusu karara bağlanmıştır. Sonuç olarak ABD’nin Afganistan konusundaki tasarısı kabul edilmeyerek önemli bir görüş ayrılığına düşülmüştür. Zirvede ele alınan genişleme konusunda ise; Hırvatistan, Makedonya ve Arnavutluk’un 2008’de üye olması, Bosna-Hersek, Karadağ ve Sırbistan’ın BİO’ya katılması kararı alınarak, Gürcistan ve Ukrayna’nın 2010’lu yıllarda ittifaka katılımının tartışılması konusu görüşülmüştür (Çomak, 2007: s.167)

NATO’nun Soğuk Savaş sonrasında başlattığı ve Riga Zirvesi ile nitelik kazanan dönüşüm süreci, 11 Eylül sürecinden sonra daha kesin hatlarla çizilmiş bir çizgiye gelmiş ve İttifak bölgesel nitelikli bir örgütten küresel ölçekli bir örgüt olma yolunda evrilmiştir. Zirve’de alınan kararlarla NATO’nun vizyon ve misyonu 21’inci yy değişikliklerine göre düzenlenirken ve öncelikleri değişirken, İttifak ayrıca yeni misyon ve vizyonunun bir gereği olarak yeni coğrafi alanlarında yeni ortaklıklar ve ilişkiler kurmaya başlamıştır. Böylece İttifak, sorumluluk alanını küresel ölçekte yeniden düzenlemek için somut adımlar atmaya başlamıştır (Özlük, 2007: s.97). Bu bağlamda, Riga Zirvesi’nde alınan kararlar, İttifak’a 11 Eylül

sonrasında özellikle ABD tarafından yüklenen yeni vizyon ve misyonun bir anlamda derinleştirilmesi ve genişletilmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Romanya'nın başkentinde, 2-4 Nisan 2008 tarihinde düzenlenen Bükreş Zirvesi'nde ise; yeni bir stratejik vizyon belgesinin oluşturulmasından çok, Afganistan'ın istikrarının sağlanması ve Afganistan'da yürütülmekte olan operasyona ait belirsizliklerin ortadan kaldırılması konuları konuşulmuştur (Gallis, 2008: s.45-48)

Bükreş Zirvesi'nde ayrıca İttifak'ın küresel rolüne ve 11 Eylül terör saldırıları sonrası ABD ekseninde değişen görev tanımı çerçevesinde genişlemeye ilişkin politikalar da tartışılmıştır. Bükreş Zirvesi'nde bu konu önemli bir yer tutmuştur, çünkü NATO'nun üstlendiği küresel jandarma rolü ile saha operasyonlarındaki İttifak ihtiyaçları için, İttifak'a Ortaklık Projeleri yeterli gelmemiş, İttifak'a üye olarak alınan yeni Doğu Avrupa ülkelerinin ise stratejik anlamda NATO'ya belirli bir katkısı olmamıştır. Bu sebeple Bükreş Zirvesi'nde İttifak'ın küresel stratejik ittifaklar kurması gündeme gelmiştir. 21'inci yy'ın belirsizlik arz eden tehditleri de göz önüne alındığında, NATO'nun kurmak istediği küresel stratejik ittifak açısından Ortadoğu birinci derecede önem kazanmıştır. NATO'nun küresel tehditlerin çıkış noktaları olarak gördüğü bu bölgelerde, operasyonlar düzenleyebilmesi için de Ortadoğu ve Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler ile ittifak yapması bir mecburiyet olarak oraya çıkmıştır. Yine Bükreş Zirvesi'nde Ortadoğu Bölgesi'nin gelecek dönemde İttifak için olan önemi ve bu hususların İttifak üyeleri tarafından tartışılması ile birlikte, özellikle zirvede öncelik verilen Afganistan'daki mevcut istikrarsızlık konusunda Kafkasya ve Merkezi Asya ülkeleri ile diyalogun ve işbirliğinin artırılmasına karar verilmiştir. Bütün bu konulara ek olarak Hırvatistan ve Arnavutluk'un adaylık işlemlerinin, üyelik için gösterdikleri çabalar ve kamuoyundaki üyelik desteği temelinde başlatılması da kararlaştırılmıştır (NATO-OTAN, 2011).

Bükreş Zirvesi'nde, günümüzde önemli ölçüde ilerleme kaydedilen NATO Füze Savunma Sistemi'nin de ilk resmi girişmeleri de gerçekleştirilmiştir. Bush Yönetimi bu kapsamda, Polonya'ya avcı sistemleri, Çek Cumhuriyeti'ne ise söz konusu avcı sisteme ait radar sistemlerini kurmak istemiştir. Sistemin ABD ve

Avrupa'nın güvenliğine yönelik olduğu ve İran'dan gelebilecek bir saldırı için kurulduğu belirtilmesine rağmen Rusya; söz konusu sistemin doğrudan kendisini hedef aldığını ve anılan sistemin kurulduğu ülkelerin de kendi füzelerinin menzilinde olduğunu beyan ederek açıkça bir misilleme tehdidinde bulunmuştur. ABD, Çek Cumhuriyeti ile radar istasyonlarının söz konusu ülkede kurulmasına ilişkin bir anlaşma imzalamıştır. Ayrıca zirvede, İttifak uzun menzilli füzelerin üye devletlerin güvenliği için bir tehdit olduğunu kabul edilmiş, söz konusu tehdide yönelik olarak ABD'nin sistemine benzer bir savunma sisteminin kurulması gerektiği belirtilmiştir. Füze tehdidinin hangi ülkeden geldiği ya da savunma sisteminin ne olacağı ise zirvede belirlenmemiştir (Gallis, 2008: s.193)

Portekiz'in Başkentinde 19-20 Kasım 2010 tarihlerinde gerçekleştirilen Lizbon Zirvesi, oluşturulan Yeni Stratejik Belge ve alınan kararlar açısından NATO'nun gelecek 10 yıl içerisindeki yol haritasını açıklamakla birlikte, 21'inci yy'a damgasını vuracak birçok kırılma noktasına ve tarihsel gelişmeye sebep olacak niteliktedir. Lizbon Zirvesi'nde ABD'nin istekleri doğrultusunda Atlantik'ten Uzak doğuya kadar tüm bölgeyi bir tür füze kalkanı içine almak ve bu kalkanın içine Rusya Federasyonunu da dâhil etmek suretiyle tehdidi ABD ankarasından uzak tutmak şeklinde özetlenebilecek bir strateji benimsenmiştir. ABD; Lizbon Zirvesi'nde kendi oluşturduğu güvenlik konseptini müttefik ülkelere kabul ettirmiştir. Lizbon'da kabul edilen bu stratejik konseptte; İran ve Kuzey Kore uzun vadede ise Çin' e karşı Rusya'nın işbirliğinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. (Yılmaz, 2011: s.50-54).

NATO'nun yeni Stratejik Belgesi'nin belirlendiği Lizbon Zirvesi'nde; kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, yeni bir tehdit olarak ortaya çıkan siber suçlarla mücadele, İnsan ticareti, mülteci sorunu ve yine küresel terörizm ve bölgesel istikrarsızlıklarla mücadele konuları tartışılmıştır. NATO-Rusya işbirliği de bu zirvenin en önemli gündem maddelerinden biridir. Dünya kamuoyunda en çok merak uyandıran konu ise Zirve'de anlaşmaya varılan Füze Savunma Sistemi olmuştur. Lizbon Zirvesi'nin bir diğer önemli gelişme ise NATO ile Rusya arasında imzalanan stratejik işbirliği belgesidir. Söz konusu belge ile NATO ve Rusya birbirleri için tehdit kaynağı olmadıklarını kabul etmişler, tarihte ilk kez NATO ve Rusya kendilerini savunmak için işbirliğine yönelmişlerdir. NATO'nun kuruluş amacı göz

önüne alındığında ve Rusya ile ilişkilerde gelinen nokta birlikte değerlendirildiğinde; İttifak'ın Lizbon Zirvesi'nde açıklanan Yeni Stratejik Belge ile köklü bir değişim içine girdiği, Lizbon Zirvesi'nin NATO'nun tarihinde bir dönüm noktası olduğu genel kabul görmektedir(Aktaş, 2011: s.96-99).

Lizbon Zirvesi'nde, elden geçirilen yeni stratejik konseptte temelde, yeni bir misyon olarak dünya genelinde işbirlikçi güvenlik, Komuta ve Kuvvet yapısının dönüşümünün devamı, konvansiyonel savaş tehdidinin geri plana geçmekle birlikte, rakip ülkelerin uzay çalışmaları, siber suçlar, ve balistik füze tehdidi ve gibi konuların ajandaya alınması ve bir tehdit unsuru olarak tasnifi, Füze Kalkanı projesi kapsamında Rusya ile stratejik işbirliği yollarının aranması, gibi değişiklik ve eklemelerin yapıldığı görülmektedir (Yılmaz, 2011: s.103).

NATO Genel Sekreteri General Anders Fogh Rasmussen, bu çerçevede NATO'ya karşı 21'inci yy'da, tehditlerin ortak noktalarının; bütün müttefikleri aynı oranda etkilemeyecek eylemler olması, mutlaka askeri bir karşılık gerektirmeyebileceği, tehditlerin ülke içi ve dışından gelebileceği veya tehdidin askeri ve ekonomik olabileceği bu sebeple de eylemlerin İttifak içerisinde bütünsel bir yaklaşım arz ettiğini ifade etmektedir (Iklody, 2011: s.123).

NATO'nun en son açıklanan Yeni Stratejik Konsepti'ne dâhil edilen Füze Kalkanı Sistemi, ABD'nin küresel ölçekteki çıkarlarının ve hegemonyasının korunması amacıyla 21'inci yy'da oluşturulacak denge politikasının ana stratejik aracı olarak ortaya çıkmıştır (Gözen, 2011: s.33-42).

ABD Hükümeti Füze Kalkanı Projesi ile dış politikada İran ve diğer ülkelere baskı kurmayı, iç politikada ise Yeni Muhafazakârların, İsrail Lobisi'nin ve silah lobilerinin desteğini almayı hedeflemiştir. Gözen'e göre ABD yönetimi küresel ölçekte yeni bir silah yarışının ekonomi ve işsizlik sorununa da çare olacağını düşünmektedir. Füze Kalkanı, ABD tarafından uluslararası gündemin sert güce dayalı olarak diplomasiden daha militarist bir anlayışa dönüştürülmesinde bir stratejik araç konumundadır (Gözen, 2011: s.33-42)

NATO, ABD'nin Avrupa çevresindeki en etkili dış politika araçlarından birisidir. Soğuk Savaştan günümüze NATO ABD'ye; Avrupa'da var olma ve dünya

politikasının dizayn etmede başrolü oynamada, kurumsal ve stratejik imkânlar sunmuş ve hala sunmaktadır. NATO, Soğuk Savaş döneminde Batı Avrupalıları SSCB'ye karşı motive ederek, ABD'nin çıkarlarına paralel bir dünya düzeni kurmuş ve sürdürmüştür. ABD ideolojisini, askeri stratejisini ve dış politika unsurlarını NATO üzerinden işleterek dünyayı şekillendirmiştir. Soğuk Savaş sonrasında gerçekleşen operasyonlarında ABD ihtiyaç duyduğu Avrupa desteğini de NATO üzerinden sağlamıştır. Kısa vadede İran'ı, uzun vadede ise Çin'i hedef alan NATO'nun yeni stratejisi ve bu stratejinin bir unsuru olan Füze Kalkanı Projesi; ABD'nin üstünlüğünü perçinleyerek müttefikleri ortak bir düşmana ve tehdide karşı NATO şemsiyesi altında toplamayı, ayrıca uluslararası sistemde ABD Hükümeti yanında hareket etmeyen devletleri ortak düşmanlıklar kapsamında baskı altına almayı amaçlamaktadır. NATO bu hususlar çerçevesinde ABD'nin gerçekleştirmeye çalıştığı Füze Kalkanı Projesi'nde bir birleştirici rol oynaması açısından hayati önem taşımaktadır. Rusya ise kendi güvenliği, ABD'nin liderliğindeki küresel ekonomiden daha fazla faydalanma ve ABD ile hareket etmenin getireceği avantajlar nedeniyle söz konusu projeyi kısmen desteklemektedir (Gözen, 2011: s.33-42). NATO Soğuk Savaş öncesinde ABD için sunduğu stratejik araç olma görevini, 21'inci yy'da yine ABD için Rusya'nın da aralarında bulunduğu küresel aktörleri de bünyesine alarak daha kuvvetli ve derin bir şekilde Füze Kalkanı Projesi ile yerine getirecektir.

3.7.3. Bir Uluslararası Güvenlik Örgütü Olarak NATO'nun Dönüşümü

NATO'nun operasyonlarının coğrafi sınırları, 2002 Prag Zirvesi'nden günümüze gelene kadar oldukça genişlemiştir. NATO; Bosna-Hersek ve Kosova'da Kriz Yönetimi Operasyonlarını sürdürürken, Afganistan ve Akdenizde de önemli operasyonlar yürütmekte ve Irak'ta görev yapan çok uluslu tümenin başında bulunan Polonya'ya da destek vermektedir. Prag Zirvesi'nden bu yana NATO, komuta ve kuvvet yapısındaki dönüşüm sürecini devam ettirmekte olup, İttifak'ın "tehdidin var olduğu her yerde" yeni operasyonları üstlenmesi için de yapılan baskılar giderek artmaktadır. NATO, 21'inci yy'ın en son operasyonunu ise Libya'da sürdürmüştür (Kobieracki, 2011: s.155)

NATO'nun düzenlemekte olduğu operasyonlar, her dönem İttifak'ın vizyonunu yansıtmıştır. Söz konusu operasyonlar İttifak'ın kabul ettiği stratejik

belgelerin somut bir adımı olsa da, operasyonlar NATO'nun gelecek dönem içerisinde izleyeceği yola ve oluşturulacak yeni stratejiye de ışık tutmaktadır. Bugün gelinen noktada, NATO'nun operasyonlarını küresel bir düzeye taşıyacağını ilk sinyalleri, 1994 Bosna'da yürütülen Kriz Yönetimi ve 1999 düzenlenen Kosova Harekâtlarında verilmiştir. 11 Eylül sonrası değişen dünya düzeni ve bu hususlar göz önüne alındığında, NATO'nun 21'inci yy'da düzenlemekte olduğu operasyonların içeriği ve şekli, İttifakın uzun vadede izleyeceği yolun anlaşılması için önemlidir.

NATO, Soğuk Savaş Dönemi sonrasında uluslararası fiili güç kullanımı bakımından tek uluslararası örgütlü güç olarak geriye kalmıştır. NATO'nun 21'inci yy tehditlerinin ortaya çıktığını ifade ettiği ve çift kutuplu dünyanın dağılmasıyla ortaya çıkan boşluk alanlarının doldurulması ise; NATO'nun kalıcı bir uluslararası düzen oluşturması açısından çok önemlidir (Davutoğlu, 2001: s.232). Söz konusu strateji göz önünde bulundurulduğunda da, NATO'nun kapasitesi dâhilinde, bölgesel müdahalelerde bulunmaya devam edeceği, söz konusu müdahaleler neticesinde farklı coğrafyalarda farklı sorunlarla ve uluslarla karşılaşacağı kesindir. Bu karşılaşmalar ise, NATO'nun daha küresel bir örgüt olmasına yol açacaktır.

Aslında ABD'nin 1991 yılında yayınladığı yeni "*Ulusal Strateji Belgesiyle*" Soğuk Savaş sonrası dönemde ilk kez yeni bir düşman tanımı yapılması çabalarının başladığı görülmekte. Bu belgeye göre Soğuk Savaş sonrasında tek ve somut bir düşman tanımı yetersiz kalmaktaydı. Yeni dönemde dünyanın farklı coğrafyalarında ortaya çıkabilecek bölgesel istikrarsızlık ve düşmanlıklar Amerikan çıkarlarını tehdit edebilirdi. Bu durumla başa çıkabilmek için tüm dünyada Amerikan güçleri yeniden organize edilmeliydi (<http://nssarchive.us/NSSR/1991:7-10>). Bölme'ye göre bu değişim ihtiyacı NATO için de geçerliydi ve NATO kuvvetlerin de aynı düşman tanımına yeniden organize edilmesi gündeme geldi (Bölme, 2010 s.151). Çalışmamızın konusu olan 11 Eylül saldırıları sonrasında ise 2002 yılında yapılan Prag zirvesiyle başlayan dönüşüm irdelendiğinde, bu zirvelerde öne çıkan ortak başlıkların:

Küresel terörle mücadele konusunda gerekli tedbirlerin alınarak NATO'nun imkân ve kabiliyetlerinin bu yeni hedef doğrultusunda revize edilmesi ve dönüştürülmesi,

Soğuk Savaş döneminden kalma topyekun bir konvansiyonel savaş olasılığına karşı organize edilmiş angajman stratejilerini değiştirerek daha küçük ancak daha komplike operasyonlar yapabilecek bir hale getirmek,

Nükleer silahların ve diğer kitle imha silahlarını yayılmasını ve özellikle terör örgütlerinin eline geçmesini önlemek, bu bağlamda bölgesel istikrarsızlıklarda bu tür silahların sivil halka karşı kullanılmasını engellemek,

İstanbul girişimi, Akdeniz girişimi ya da NATO-Rusya konseyi gibi organizasyonlar vasıtasıyla sorunlu alanlarda bölgesel işbirliği imkânlarını araştırmak (İşbirlikçi Güvenlik) ve uzun vadede bu işbirliği imkanları ile muhtemel tehditlerin bertaraf edilmesi,

Bir anlamda NATO’nu ideolojik yönü diyebileceğimiz; Uluslararası Hukuka riayet, temel insan hak ve özgürlüklerine saygı, demokratik toplum değerlerinin korunması, şeffaflık, hesap verilebilirlik, kamu harcamalarının denetlenmesi, demokratik bir zemine oturtulmuş sivil-asker ilişkilerinin teşvik edilmesi gibi konularda uzlaşmaya açık ülkelerin Avrupalı diğer demokrasilerin yanında İttifaka kazandırılması, bu muhtemel ortaklar üzerinde hayranlık uyandırma özendirme ve teşviki de içine alan yumuşak güce dayalı bir strateji geliştirme,

Yeniden Yapılandırma kapsamında hantal bürokratik yapının ortadan kaldırılarak personel sayısının önemli ölçüde azaltılması,

Konvansiyonel savaş olasılığının geri planda kalmasına karşın uzaydan gelebilecek tehditler, balistik füze tehditleri, kitle imha silahları ve siber tehditler gibi yeni ve komplike tehdit unsurlarının ortaya çıktığının kabulü,

Bölgesel istikrarsızlıklarla mücadele kapsamında enerji hatlarının güvenliği, mülteci sorunları ve insan ticareti gibi konularda gerekli tedbirlerin alınarak ihtiyaç duyan üye ülkelere gerekli desteğin sağlanması, küresel anlamda bir silahsızlanma hareketi başlatılarak sivillere yönelen tehditlerin ortadan kaldırılması

Özellikle Bükreş zirvesinde gündeme getirilen Ortadoğu ve Akdeniz ülkeleriyle stratejik işbirliği,

Dünyanın sorunlu bölgelerinde istikrarın korunması adına yalnızca sert güce başvurulmayıp belki bundan daha fazla yeniden inşa ve kurumların reorganizasyonu gibi yumuşak güç unsurlarının devreye sokulması

NATO üyesi olmamakla birlikte İttifakla işbirliği yapan ülkelerin de dâhil olduğu “Füze Kalkanı” gibi küresel bir güvenlik şemsiyesinin kurulması, şeklinde sıralanabileceği görülmektedir (NATO-OTAN, 2011)

Tüm bu başlıklardan anlaşılacağı üzere NATO 11 Eylül Terör saldırıları sonrasında oluşan siyasi ortamda küresel barış ve istikrara yönelmiş yeni tehdit unsurlarını tespit etmeyi başarmıştır. Bu tespit NATO’nun da “Kimlik Sorunu” nu çözmesine ve kendisine yeni bir misyon bulmasına yardımcı olmuştur.

NATO’nun inşa etmek istediği yeni kimliğine bakıldığında yeni düşman, İran ve K. Kore hariç tutulduğunda tanımı belirli bir ülke, coğrafya ya da halkla sınırlı olmayıp, Küresel Terör-Bölgesel istikrarsızlıklar gibi üzerinde herkesin mutabakata varabileceği kavramlarla tanımlanmaktadır. Bunun sebebi 11 Eylül Saldırıları ile birlikte bu tür tehdit unsurlarının ne kadar tehlikeli olabileceğinin görülmüş olmasıdır.

Düşman tanımının belirli bir coğrafya ya da ülkeyle sınırlı olmaması düşman tanımını soyutlaştırdığı için NATO açısından yumuşak gücünü ön plana çıkarmasını da kolaylaştırmaktadır öte yandan bu yaklaşım tamamen sorunsuz da değildir yukarıda sayılan başlıkların tamamı her ne kadar kusursuz gibi gözükse de içerisinde aşağıda sayılan sorunları barındırmaktadır:

Küresel terör odakları kimlerden oluşmaktadır? Burada kastedilen İslami Köktencilik midir?

Kitle imha silahları ve Nükleer silahların devrinin kapandığı vaat edilmektedir ancak Lizbon zirvesinde hazırlanan Yeni Stratejik belge ve benzeri başka NATO kaynaklarında Taktik Nükleer Silahların geliştirilmesi ve sadece savunmada değil taarruz amacıyla da kullanılması öngörülmektedir bu çelişkinin sebebi nedir?

NATO bir yandan yeni tanımladığı misyonları doğrultusunda insanlığın ortak

huzuru ve güvenliği için çalıştığı imajını vererek Rusya da dâhil olmak üzere birçok üye olmayan ülkeyle işbirliğine gitmeyi stratejik bir amaç belirlerken öbür yandan İran Kuzey Kore ve Çin lkeleri kısa orta ve uzun vadede düşman olarak tanımlamaktadır. Lizbon Zirvesinde bu ülkelerden gelecek meydan okumalara karşı yeni ittifak arayışlarına girilmesi tavsiyesi “*yeni stratejik konsept önerisi belgesi*”ne girmiştir.

Son olarak NATO ABD’nin de baskılarıyla “*Füze Kalkanı*” gibi bir proje ile Batı Avrupalı Müttefiklerini bile tedirgin edebilecek bazı adımlar atmaktadır. Küresel çapta silahsızlanmanın teşvikini amaçladığını iddia eden bir örgüt açısından bu durumun açıklanması bir hayli zordur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NATO’NUN YÜRÜTTÜĞÜ KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ VE YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI

Bu bölümde NATO’nun kamu diplomasisi faaliyetini yürüten birimlerin anlaşılabilmesi için kısaca güncel yapısı açıklanmış devamında yumuşak güç kamu diplomasisi arasındaki ilişki irdelenmiştir.

4.1. NATO’nun Güncel Yapısı

NATO’nun yumuşak güç unsurlarını ne denli ön plana çıkarabildiği ve etkin bir şekilde kullanabildiği sorusu, İttifakın yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerinin irdelenmesi ile cevap bulabilecek bir sorudur. NATO’nun yürüttüğü kamu diplomasisinin, soğuk savaş döneminde sert güç unsurlarını ön plana çıkaran ve üye ülke kamuoylarına güven vermeye çalışan bir eksende seyrettiği yukarıda açıklanmıştı. Gerçekten de soğuk savaş boyunca NATO özellikle Batı Avrupa açısından Kızıl Ordu karşısında Avrupalı değerleri koruyabilmek için kendisine güvenilebilecek yegâne konvansiyonel güçtü. Dış kamuoyları açısından ise NATO herhangi bir yayılmacı emele karşı gerektiğinde topyekûn savaş stratejisiyle tüm dünyayı yerinde bir deyimle ateşe atabilecek bir güç ve kararlılığa sahipti. NATO açısından iç ve dış Kamuoylarında oluşturulan bu imaj temelde sert güç unsurlarını ön plana çıkarılarak yürütülen etkin bir kamu diplomasisinin ürünüydü.

Soğuk savaş sonrasında ise 11 Eylül saldırılarına kadar NATO açısından bir kimlik bunalımı sorununun yaşandığı genel kabul gördü. Bu dönemde NATO var oluş sebebini açıklama noktasında büyük bir sıkıntı yaşamış ancak 11 Eylül saldırısı sayesinde “*küresel terör*” isminde yeni bir düşman yaratmıştır. Yeni bir düşman yaratmıştır denilmesinin sebebi NATO’nun temelde savunma amaçlı bir örgüt olmasına rağmen dünyanın çeşitli coğrafyalarında yürütmüş olduğu anti terör harekâtlarına alabildiği mevcut kamuoyu desteğini yine bir kamu diplomasisi faaliyetine borçlu olmasıdır. NATO bu defa 11 Eylül sonrası oluşan yeni uluslar arası konjonktürde “*Küresel Barış, Huzur ve İstikrar*” gibi pozitif bazı kavramlar ile yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkarmak suretiyle kamu diplomasisi faaliyeti yürütmüştür.

NATO'nun en üst karar alma ve temsil makamının Kuzey Atlantik Konseyi olduğu daha önce belirtilmişti. NATO'nun başında bulunan Konsey üye ülkeler açısından önemli bir istişare ve karar alma zeminidir. NATO askeri amaçları öncelikli olan bir örgüt ise de gündemdeki konular hakkında nihai karar mercii sivillerden oluşmaktadır. KAK'da tüm kararlar sadece oybirliği ile alınabilmektedir. Bunun sebebi konseyin egemen ve demokratik ülkelerden oluşmasıdır. Konsey üye ülkelerin güvenlik ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli desteğin tespitini, bu desteğe diğer ülkelerden beklenen katkıları, son olarak gerekli bütçeleri oluşturan bir organdır. Konseyin doğal üyeleri her ne kadar bakanlarsa da üye hükümetlerin dışişleri bakanları sürekli toplantı halinde olamadığından konsey toplantılarını büyükelçi düzeyindeki temsilciler aracılığıyla sürdürmektedir. Daimi temsilciler haftada bir kez toplanmakta dışişleri bakanları ise yılda iki kez KAK toplantılarına iştirak etmektedir. Savunma ile ilgili konular KAK'da gündeme gelmemekte, savunma planlama komitesinde görüşülmektedir. Konsey sivil politik gündemlerle toplanmakta olup, askeri ve teknik konuların incelenmesi SPK'ya devredilmiştir. (Bal, 2004: s.104-108).

NATO genel sekreteri hem NATO Kuzey Atlantik Konseyinin hem de NATO Savunma Planlama Komitesinin doğal başkanı olduğundan tüm toplantılara iştirak etmektedir. Genel Sekreter, başkanlık ettiği en önemli komiteler; Nükleer Savunma Sorunları, Ekonomik Sorunlar, Siyasal Sorunlar, Savunma, Silahlanma Bütçe, Direktörleri, Muhabere, Ulaşım ve Altyapı Komiteleridir (Bal, 2004: s.104-108).

Askeri Komite NATO'nun askerlerden oluşan en yüksek karar organıdır. Askeri Komite müttefik ülkelerin Genel Kurmay Başkanlarından oluşmaktadır. Askerî Komitenin görevi ortak, savunma politikalarının belirlenebilmesi için Konseye tavsiye niteliğinde kararlar vererek sunmaktır. Ortak savunma politikası kararları tüm üyelerin sınırlarını kapsamaktadır. Konseye benzer şekilde üye ülke Genel Kurmay Başkanları sürekli komite toplantılarına katılamadıklarından daimi temsilciler atanmaktadır. Daimi askeri temsillerin katılımıyla toplanan komite tüm NATO komutanlıklarından da sorumludur. NATO komutanlıklarına atanan askeri personellerin görevi ise bölgesel savunma planlarını güncel tutarak her türlü olasılığa karşı hazırlıklı olmak ve emrine tahsis edilen kuvvetleri organize etmektir. (Bal,

2004: s.104-108).

4.2. Yumuşak Güç Doktrini ve Kamu Diplomasisi İlişkisi

Melissen, kamu diplomasisini, yumuşak gücün en önemli araçlarından biri olarak tanımlamaktadır. Kamu diplomasisi bir ülkenin “diğerlerini etkileme” kapasitesi olarak da düşünülebilir. Bir diğer ifade ile bu kavram ülkelerin yumuşak güç potansiyeline işaret etmektedir. Melissen siyasal bilimler tarihçisi E. Carr’ın 1919-1939 yılları arasında yaşanan siyasal gelişmelerin incelendiği “20 Yılın Krizi, Uluslararası İlişkilere Giriş” isimli ünlü kitabında geçen “Fikirler üzerindeki güç” kavramına atıfla; “siyasi amaçlar açısından değerlendirildiğinde bunun askeri ve ekonomik güçten daha az önemli olmadığı”nı ısrarla vurgulamaktadır (Melissen, 2005: s.4).

1990 yılında gücün doğası isimli kitabında ilk kez yumuşak güç kavramını ortaya atan J. Nye 2004 yılında bu kavramı en basit haliyle “kalpleri ve zihinleri kazanmak” olarak tanımlamıştır (Nye, 2004: s.142). Ünlü Siyaset Bilimci, güç kavramını ise “birinin istediği sonuçları elde edebilmesi için başkalarının davranışlarını etkileyebilmesi” şeklinde açıklamıştır. 1990’lı yıllarda büyük bir “enformasyon devrimi” yaşanmaya başlamıştır. İnternetin ABD merkezli olarak hizmete girdikten sonra halkın kullanımına açılmasıyla birlikte bilgi üretme, yayma, saptırma ve propaganda yapma tekeli hükümetlerin elinden alınmıştır. Enformasyon üretmenin, transfer etmenin ve yaymanın gittikçe ucuzlaştığı bu dönemde bir bilgisayar ve internet bağlantısına sahip her birey fikirlerini dünyaya empoze edebilmeye başlamıştır. Bu durumdan en fazla El Kaide ve DAESH gibi örgütler faydalanmıştır. Terör örgütleri tanımları gereği askeri başarıdan çok şiddet eylemleriyle yarattıkları korku üzerinden çıkar temin etmeye çalışmaktadır. Bu durum Batılı Hükümetlerin güvenlik kaygılarını da değiştirmiş ve dış politikalarını yeniden organize etmelerine sebep olmuştur.

11 Eylül 2001’den sonra Batılı Hükümetlerin dış ve savunma politikasında terörizmle mücadele, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi ve bölgesel istikrarsızlıkların ortadan kaldırılması maddeleri öncelikli gündemler haline gelmiştir (Nye, 2004: s.84-131). Çok uluslu ilişkiler ve reel politik göz önüne alındığında, sınırlar ötesindeki sorunların çoğunlukla hükümetlerin kontrolü dışında cereyan ettiği

görülmektedir. Terörizmle, siber saldırılarla ve insan kaçakçılığı ile mücadele gibi konular herhangi bir hükümetin tek başına üstesinden gelebileceği sorunları içermemektedir. Buna rağmen ilgili hükümetler bu sorunlarla mücadele konusunda yeterince işbirliği yaparak organize olamamaktadırlar. Hatta bu alana tam bir kaos hakimdir. Bu tür yeni problemlerle baş etmenin tek yolu hükümetler arası işbirliğinin geliştirilmesidir. Bu sebeple artık bu alanda tek bir hegemonik gücün olduğu tek kutuplu bir dünyadan bahsedilemez. Hükümetler bahsedilen işbirliği zeminini sağlamak için yumuşak güce ihtiyaç duymaktadır. Diğer bir deyişle “*günümüzde en alt katmandan kaynaklanan sorunlarla baş etmek için farklı bir güç şekli olan Yumuşak Güç gerekmektedir*” (Nye, 2004: s.4-11).

J. Nye’in bakış açısından Amerika da dâhil hiçbir ülkenin sadece sert güce dayalı politikalarla günümüz dünyasının değişen güvenlik kaygılarına çözüm bulması mümkün değildir. Askeri ya da ekonomik olarak alınan tek taraflı tedbirler sorunun sadece bir boyutuna hitap etmektedir, hâlbuki bahsedilen sorunlar çok boyutlu sorunlardır. Böylesine yanlış bir strateji ile sorunların üzerine gidildiği takdirde başarısız olunması kaçınılmazdır.

Obama yönetimi tarafından hazırlanan “*White Oak Recommendations*” isimli bir metinde izlenmesi gereken kamu diplomasisi stratejisi konusunda; “*Müslüman halklara yönelik güvenlik ve terörizm gibi kötü çağrışımları olan kavramların ötesinde sadece belirli bir coğrafya, halk ya da etnisite sınırlaması olmayan yumuşak güce dayalı bütüncül bir kamu diplomasisi planlaması yapılması*” tavsiye edilmektedir. (White Oak Recommendations, 2009).

Kamu diplomasisi bir ülkenin sahip olduğu yumuşak güç kapasitesinin sahaya tatbik edilmesi çabasıdır. Kamu diplomasisi vasıtasıyla bir ülke “*diğerlerini etkileme*” potansiyelini kullanır. Yumuşak güç bir araç ise Kamu diplomasisi bu aracı kullanma yöntemlerinden biri ve en önemlisidir. Bir devletin yumuşak gücünü oluşturan değerler: ülkenin edebiyatı, dili, bilim adamları, sivil toplum kuruluşları, ulusal ve çok uluslu şirketleri, markaları, tarihi, sanatsal ürünleri, sanatçıları, vakıfları, üniversiteleri, akademik başarıları, sporcuları, ev sahipliği yaptığı spor müsabakaları, evrensel hukuka yaptığı katkılar, insan hakları konusunda gösterdiği hassasiyet (İskandinav ülkeleri en güzel örnektir), işleyen bir sosyal hukuk devleti ve

buna benzer birçok parametreden oluşmaktadır. Bu anlamda, STK'ların da katılımıyla hükümetler tarafından düzenlenen resmi konferans ve kongreler, üniversite seminerleri, bursları ve öğrenci değişim programları, etkilenmek istenen ülkeye yapılan yardım programları gibi sınırlı sayıda olamayan bazı faaliyetler kamu diplomasisi uygulamalarıdır. Bunun yanında hedef ülke kamuoyunu etkileme kapasitesine sahip kanaat önderleri, medya grupları, akademisyenler, üniversiteler, STK'lar, diasporalar ve diğer baskı gruplarıyla iletişim kanallarının kurulması ve bu grupların yönlendirilmesi gibi faaliyetler de “*Yeni Kamu Diplomasisi*” yaklaşımının etkili şekilleri olarak tezahür etmektedir. (Melissen, 2005: s.3-27).

Yumuşak güç uygulamaları açısından evrensel değerlerle uyumlu ulusal değerlerin varlığı bir avantajdır. Yukarıda sayılan yumuşak güç unsurların varlığı ülkelerin hedeflerine ulaşması açısından yeterli değildir. Ülkelerin yumuşak güç unsurlarını uluslar arası arenaya yansıtabilecek kanallara, daha doğru bir ifadeyle kamu diplomasisi stratejilerine gereksinimi vardır. Bir ülkenin yumuşak güç kapasitesi ne kadar yüksek olursa olsun, etkili bir kamu diplomasisi stratejisi uygulayamıyorsa başarısız olması kaçınılmazdır. Kısacası bir ülke ne kadar güçlü bir kamu diplomasisi stratejisine sahipse o kadar etkili bir yumuşak güç Kapasitesine sahip demektir. Örneğin Snow ABD hakkında bu konuda bir değerlendirme yaptığında, ABD'nin yüksek bir yumuşak güç kapasitesine sahip olduğu sonucuna varmıştır. Aynı şekilde ABD'nin güçlü bir kamu diplomasisi stratejisi ve kanalları da mevcuttur. Ancak 11 Eylül saldırılarından sonra ülke içerisinde kişisel hak ve özgürlükleri kısıtlayan kararlar alınması ve dış politikada Irak özelinde yaşanan sorunlar ABD'nin avantajlı konumundan yeterince yararlanamamasına yol açmaktadır (Snow, 2009: s.4). Yapılan bazı kamuoyu araştırmaları göstermektedir ki Müslüman halklar ABD'nin savunduğunu iddia ettiği evrensel değerleri önemli bulmakta ve bunları tasvip etmekte ancak ABD dış politikasından kuşku duymaktadır (Djerejian, 2003: s.21-84). Bu durum Snow'un tespitlerinin isabetli olduğunu göstermektedir. Arap ve Ortadoğu halklarına yaklaşımlarında ABD yönetimlerinin dış politikalarını bir tür ipotek altına alan İsrail'in güvenliği konusu, Obama'nın da dahil olduğu, son dönemde yönetime gelmiş tüm Başkanlarının Ortadoğu'ya yönelik başarılı bir kamu diplomasisi Stratejisi geliştirmesini engelleyen temel sorundur. Aynı sorun NATO'nun Ortadoğu'da uygulamaya

çalıştığı kamu diplomasisi stratejilerinin yeterince başarılı olamamasının da altında yatan temel sebeptir.

4.3. Yumuşak Güç Kullanımı Ve NATO’nun Kamu Diplomasisi Yaklaşımı

Bu bölümde NATO’nun Yumuşak Gücünü ön plana çıkarma çabalarının kamu diplomasisi stratejilerine yansımaları incelenmiştir.

4.3.1. NATO’nun Kamu Diplomasisi Yaklaşımının Temel Nitelikleri

NATO’nun görev alanının değiştiği ve genişlediğine önceki bölümlerde değinilmişti. Bu nedenle NATO faaliyetlerinin meşruiyeti hassas bir konu halini almaktadır. Üstelik bu meşruiyet sorunu sadece işgal edilen bölge ve ülke açısından değil, söz konusu örgütlenmelere üye ülkelerin oluşturduğu kendi kamuoyu ve uluslararası kamuoyu açısından da geçerlidir. Örneğin NATO’nun Irak, Libya ve Afganistan operasyonlarında oynadığı rol, ittifakın kendi içerisinde bile birçok tartışma ve eleştiriye yol açmıştır.

Afganistan gibi işgal edilen ve yapısal değişime ihtiyaç duyduğu ileri sürülen bir ülkenin kamuoyunun bilgilendirilmesi, giderek genişleyen müdahale biçimi, faaliyet alanlarının sağlıklı yürütülmesi ve barışın tesisi açısından son derece önemlidir. Afganistan örneğinde NATO’nun müdahalesinin temel sebebi olarak ileri sürülen barışın tesis edilmesi ve yeniden yapılandırılma sürecinde, bizzat ittifak üyesi olan ülkelerin askeri birimlerinin yürüttükleri toplumsal faaliyetlerin kendisi bir halkla ilişkiler faaliyeti olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan Türkiye’nin rolü ele alınmaya değerdir.

NATO’nun hedef ülkelerde yürüttüğü faaliyetlerinin meşruiyetini uluslararası kamuoyu nezdinde sağlamlaştırmak için kullanılması gereken bir diğer önemli halkla ilişkiler aracı da kitle iletişim medyası ve sosyal medyadır. Afganistan örneğinde olduğu gibi NATO’nun faaliyetleriyle ilgili bilgi uluslararası kamuoyuna kitle iletişim araçlarıyla aktarılmaya çalışılmaktadır. Afganistan harekâtının ilk gününde kurulan basın ve halkla ilişkiler merkezi ittifakın kamu diplomasisine ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Basın merkezinde günü birlik harekât hakkında bilgi

verilmiş, sivil kayıp iddialarına karşı elde edilen görüntüler medya ile paylaşılmıştır. Harekât konusunda sadece NATO basın sözcüsü değil diğer yetkililer ve Pentagon sözcüleri de bilgi paylaşımında bulunmuştur (<http://www.isaf.nato.int>).

Barış gücü faaliyetlerinin sivilleşmesi, kamuoyu kavramını bu tür çabalar için daha da önemli hale getirmektedir. Kamuoyu sözcüğündeki kamu kavramı, meşru gücün toplum çıkarına kullanılması anlamına geldiği gibi, aynı kavramdan "*çoğunluğun baskın kanaatleri*" manası da çıkarılabilmektedir (Neumann, 2014: s.85-86). Bir diğer şekilde ise toplumdaki en iyi örgütlenmiş ya da egemen grubun (veya grupların) etkin şekilde gündemde tutarak toplumun çoğunluğuna benimsettikleri görüşler olarak yorumlanabilmektedir (Neumann, 2014: s.85-86). Bu açıdan bakıldığında kurumlar için varlıklarını sürdürme yönünde kamuoyu ve halkla ilişkiler önem taşımaktadır.

Barış gücü faaliyetleri açısından kamu kavramı hem barış gücünü oluşturan ülkelerin kamuları, hem de gidilen ülkedeki kamusal yapılar açısından faaliyetlerin şeklinin, yönünün, sınırlarının ve hızının belirlenmesi noktasında önem kazanmaktadır. Angajman bölgelerinde ilgili uluslararası örgüt yetkililerinin yürüttükleri "*tabandan tavana*" iletişim tekniği devlet yetkililerinin "yüksek politika" teknikleri ve geleneksel diplomasi uygulamalarından daha etkili sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır. Doğaçlama modeller - geçici çözümler ve uzlaşmalar, askeri otoriteler ve halklar arasında daha etkili bir iletişim zemini oluşturulması gerektiği düşüncesini uygulamaya koymaktadır.

Unutulmaması gereken bir diğer nokta da barış gücüne destek veren ülke yönetimlerinin iç ve dış kamuoylarının desteği olmadan maddi ve manevi açıdan barış gücündeki varlıklarını devam ettiremeyecekleridir. Bu durum uluslararası işbirliğini ve koordinasyonu riske atacaktır. Barış gücü faaliyetlerinin kamular nezdinde meşrulaştırılması bir zarurettir. Barış gücü faaliyetlerine desteğin sağlanması açısından meşruiyet önem kazanmaktadır.

Yapılan araştırmalar kamuoylarını kitle iletişim araçlarının son derece ciddi bir şekilde etkilediğini göstermektedir. Sivil Barış Hareketlerinin yaşanan çatışmalar ve askeri angajmanlar sırasında yaşanan sivil kayıplara dikkat çekmek için yaptığı ses getiren eylemler değerlendirildiğinde, bu eylemlerin kamuoyları ve hükümetlerin

dikkatlerini meşruiyet sorununa çekmeye çalıştığı görülmektedir. Bu hareketler iki amaç etrafında şekillenmektedir. Bu amaçlardan ilki kamuoylarına yeni ve güvenilir bilgi kaynakları sunarak kamuoylarının dikkatini kendi hareketlerine çekmek ve destek almaktır. İkinci amaç ise hareketin misyonunun gerçekleştirilmesi için politik karar alan mercileri yönlendirmektir.

NATO'nun kamuoyu oluşturmada başvurduğu en önemli araç halkla ilişkiler yönetimidir. NATO halkla ilişkiler faaliyetlerinin odağına ikna yöntemini oturtmuştur. İttifak herhangi bir meselede hemen tatbikata geçmektense üye ülkelere bilgi vermeyi ve konu hakkında istişarelerde bulunmayı tercih etmektedir. Kamuoyunu ikna konusunda bilgi paylaşımı, yapılan araştırma ve hazırlanan raporların şeffaf bir biçimde duyurulması gibi uygulamalar önemli yer işgal etmektedir. Bir sonraki adımda müttefiklerin mutabakatıyla imkan ve kabiliyetleri kullanılarak operasyonların düzenlendiği yerel etnisitelere ve bu etnisiteler dışında kalan kesimlere hitap eden kamu diplomasisi faaliyetleri yürütülmektedir (Köse, 2006: s.96-99).

4.3.2. NATO'nun İletişim Konsepti ve Kurumsal İşleyiş

NATO'nun iletişim faaliyetleri üç mecrada planlanmakta ve uygulamaya konulmaktadır.

Bunlardan ilki; medya ile iletişimidir. Medya ile iletişim faaliyetleri sivil karar alıcılar, Askeri/teknik personel, Komutanlıklar ve Karargahlar ile bilgilendirme ofisleri vasıtasıyla medya organlarına bilgi verilmesi şeklinde gelişmektedir.

İkincisi ittifakın kendi iç iletişim faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu mecrada ittifakın kendi içinde Askeri ve sivil personelin yatay ve dikey iletişimi ile ittifakın işbirliği içinde olduğu diğer organizasyonlar arasında eşgüdümün sağlanması amaçlanmaktadır.

Sonuncu mecra ise halkla iletişimidir. Bu kavramla kastedilen her türlü iletişim aracının kullanılması suretiyle dost, düşman ve tarafsız ülke kamuoylarının bilgilendirilmesidir.

30 Ekim 2009 tarihinde Kuzey Atlantik konseyinin yeni iletişim politikası

yukarıdaki çizelge temelinde açıklanmıştır. NATO, kamu diplomasisini, halkla ilişkiler ve diğer iletişim teknikleriyle koordinasyon içerisinde etkinleştirmek suretiyle ittifakın siyasi ajandası, angajman ve ikincil uygulamalarına NATO'nun hedefleri doğrultusunda bir şekil vermeyi arzulamaktadır. Burada önemli olan ittifakın iyi niyet ve güvenilirliğini hedef ülke kamuoyuna doğru bir şekilde aktarabilmektedir (NATO-OTAN, 2009). Bu açıdan NATO, iletişimi, çoklu kamuoyu yapısında kabul eden, halkla ilişkiler ve bilgilendirme faaliyeti ile sivil karar alıcılarla askeri/teknik personel arasında koordinasyonu sağlayan bir misyonlar bütünü olarak tanımlamıştır (NATO-OTAN, 2009). NATO'ya göre istihbarat yönetimi ve halkla ilişkileri de içine alan Yeni kamu diplomasisi stratejisi, geleneksel yöntemlerden gelen avantajları da koruyarak, yeni bir vizyon ve sinerji ile kurulmalıdır. İttifak bu yaklaşımıyla kamu diplomasisi kavramını oldukça geniş düzlemde yorumlama eğilimi göstermektedir. İttifak bu konuda uygulama görevini Genel Sekreteri ve Konseye, koordinasyon görevini ise kamu diplomasisinden sorumlu Genel Sekreter Yardımcısına ve kamu diplomasisi birimine vermiştir (NATO-OTAN, 2009).

Kuzey Atlantik Konseyinin görevi etkin bir kamu diplomasisi stratejisi için genel planlamayı yapmaktır. Birleşik Operasyon birimi iletişimin icrasından sorumludur. Son olarak bilgi dönüşümü birimi bahsi geçen konuda konsept, taktik ve kabiliyet geliştirme konusunda görevlendirilmiştir. Kamu diplomasisi konusunda ihtiyaç duyulan koordinasyonu kurmak ve gerekli politikaları oluşturmak amacıyla Müttefik Operasyon Komutanlığı içinde bir *“iletişim çalışma grubu”* kurulmuştur. İletişim çalışma grubu, ayda bir toplanmaktadır. Çalışma grubu kamu diplomasisi içinde yapılan iletişim faaliyetlerinin geliştirilmesi ve denetlenmesi görevlerini icra ederek tavsiye niteliğinde kararlar vermektedir. İletişim çalışma grubunda SHAPE Harekât Komutanlığı, İttifak Kuvvet Komutanlıkları, Bilgi Harekâtı Ofisi, Medya Faaliyet Merkezi, Uluslararası Askerî Halkla İlişkiler Ofisi üyelerinden birer temsilci bulunmaktadır (NATO Concept for Strategic Communication, 2010). Kuzey Atlantik Konseyi ve Genel Sekreterlik doğrudan Stratejik İletişim Departmanı'na bağlıdır. İletişim konusunda bahsi geçen birimlerden Konsey ve Genel Sekreterlik stratejik çalışmalar yapmaktadır. Stratejik İletişim Merkezi ise taktik ve tatbik şekilde çalışmaktadır (NATO Concept for Strategic Communication, 2010).

Tüm birimler, Ocak 2010'da kabul edilen Stratejik İletişim Konsept'i kapsamında hareket eder ve konsept elektronik kamu iletişimini kavramını da ilk kez içermektedir. Konsept, NATO'nun faaliyetleri konusunda hedef kitlede ortaya çıkabilecek boşlukların doldurulmasını, algıların, örgütün yaptıkları ve söyledikleri ile tutarlılığı sağladığı yönünde oluşturulmasını, örgütün bağlı olduğu değerleri uluslararası kamuoyuna anlatmayı, örgütün şu anda nerede olduğu ve gelecekte nerede olacağı konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesini ihtiva eder (NATO Concept for Strategic Communication, 2010). Bu doğrultuda, aylık olarak iletişim gündemi konusunda SHAPE'te toplantılar yapılmaktadır. Afganistan Operasyonu sırasında haftalık olarak iletişim toplantıları düzenlenmiş, Aylık olarak da (KFOR) NATO Kosova Kuvvetleri ve deniz kuvvetleri faaliyetlerine yönelik iletişim toplantıları yapılmıştır. Toplantılarda alınan kararlar doğrultusunda medya aracılığıyla verilecek mesajlar aynı temaları içeren tek bir ses şeklinde sunulmuştur. Hazırlanan mesajlar, bilgi ve psikolojik operasyonlar bölümleri ile koordineli bir şekilde yayınlanmıştır. Mesaj içeriğinin kapsamına göre diğer çok uluslu örgütlerin basın halkla ilişkiler departmanları ile de koordinasyon kurulmuştur. Örneğin; Afganistan görevine iştirak eden üye ülkeler tarafından Afgan kamuoyu, KFOR, KAK ile Afganistan hakkındaki anahtar mesajlar paylaşılmaktadır (NATO Concept for Strategic Communication, 2010).

4.3.3. Kitle Medyası ve Sosyal Medyanın Kullanımı

Medyanın farklı alanlarda faaliyet göstermeye başlaması ve gelişen medya teknolojileri sebebiyle NATO bünyesinde yeni bir birim, İletişim Teknolojileri Bölümü adıyla kurulmuştur (<http://www.nato.int/>). NATO iletişimin yönetiminde internet ve sosyal medya üzerinde durmakta, kendisiyle ilgili uluslararası ve sosyal medyada çıkan haberleri, bilgileri, hazırlanan raporları, sempozyum ve konferansları, askerî tatbikatları ve sivil faaliyetlerini "*Natochannel.tv*" adıyla kurmuş olduğu resmi internet sitesinde yayınlamaktadır. Belli gündem olaylarına ilişkin brifingler, önemli eşik bekçileri ile toplantılar, NATO Genel Sekreteri ve NATO Sözcüsü tarafından uluslararası alana ilişkin konularda düzenli röportajlar, zirve toplantılarına ilişkin medya faaliyetleri ve basın gezileri NATO'nun gerçekleştirdiği diğer halkla ilişkiler faaliyetleridir.

Kehl Zirvesi'nde alınan kararlarla oluşturulan 2009 NATO Konsepti kapsamında üye ülkelerin NATO'nun iletişim yetenek ve kapasitesini arttırmaları ve kamu diplomasisi çabalarının geliştirilmesi yönünde karar alınmış, internet üzerinden yayın yapan NATO TV Channel'ın girdilerinin arttırılması yönünde üye ülkelerin katkı yapmaları için telkinlerde bulunulmuştur.

NATO TV, üye ülkelerin halklarının kendi ülkelerinin silahlı kuvvetlerinin başarıları hakkındaki farkındalıklarını arttırmayı, ulusların kendi haber kaynakları ile NATO TV'ye katkıda bulunmalarını sağlamayı, müttefik ülkeler arasında ortak bir irade sağlamayı ve ulusların yüklendikleri görevler hakkında istekli kamuoyları oluşturmayı hedeflemektedir. İnternet sitesi üzerinden yapılan yayınların özgürlük, demokrasi, güvenlik, entegrasyon kavramları göz önünde bulundurularak yapılması hedeflenmiştir. Örneğin Afganistan Harekâtı konusunda yapılan yayınlarda ağırlıklı tema, NATO'nun ülke halkına yardım için gittiği ve huzur - güvenliğin sağlayıcısı olarak bulunduğu olmaktadır. Düzenlenen askeri Harekâtlar, güvenliği sağlamaya yöneliktir. Hedef ülke askeri birimlerinin eğitimi, sivil altyapının geliştirilmesi, özellikle kadınlar konusunda eğitimin önemi, sağlık ve tarımı da kapsayan ekonomik gelişme potansiyeli, seçim sürecinin güvenliğini sağlama, günlük yaşamın diğer gerekleri NATO televizyonunun ana gündem maddelerini oluşturmaktadır (<http://www.nato.int/>). Yapılan haberler, ABD Silahlı Kuvvetleri'nin digital video ve imaj sistemi üzerinden dağıtılmaktadır. Dağıtımı yapılan ürünler, ABD'nin önemli kanalları ve ülkenin önemli medya organları tarafından yayınlanmaktadır. YouTube ve sosyal medya üzerinden doğrudan linklerle geniş bir kitleye ulaşım sağlanmaktadır (Gürcan, 2013: s.15-18).

NATO temelde askeri stratejik bir örgütlenme olduğu için gündemi de Yüksek Politikaları ilgilendiren başlıklardan oluşmaktadır. Bu tür gündem başlıkları içlerinde hassas bilgiler barındırmaktadır. Bu tür bilgilerin medya ile kontrolsüz paylaşılması halinde stratejik hedeflere ulaşılması zorlaşabileceği gibi, çeşitli faaliyetlerde görev alan personelin hayatını tehlikeye atabilecek tedbirsizliklerden de uzak durulmaya çalışılmaktadır. Tüm bu sebepler bir arada değerlendirildiğinde NATO'nun medya grupları ile daha çok ketum denilebilecek bir ilişki kurması anlaşılabilir bir hale gelmektedir. Ancak NATO yeni dönemin kamuoyu görüşlerinin ön plana çıkarak yönetici grupları etkilediği bir dönem olduğunun farkındadır. Bu

sebeple ittifak kendi varlık nedenini ve faaliyetlerini üye ve ortak ülkelere daha iyi aktarabilmek için yumuşak güce dayalı bir kamu diplomasisi stratejisi hayata geçirmeye çalışmaktadır. NATO'nun bu noktada öncelikli hedefi soğuk savaşı hiç yaşamamış genç kuşakları etkilemeye çalışmaktır. 15-35 yaş arası çocuk ve gençler öncelikli hedef grup olarak belirlenmiştir. Bu gruplara hitap edebilmek içinse bu yaş grubunda bulunanların yoğun bir şekilde kullandığı Twitter, Instagram ve Facebook gibi sosyal medya mecralarında bilgilendirici çalışmalar yapılmaktadır (<http://www.nato.int/>). Bu iletişim araçlarının kullanımı bizzat Genel Sekreterler tarafından desteklenmektedir. Anders Fogh Rasmussen tarafından başlatılan bir gelenek olan Twitter ve Facebook paylaşımları ardılları tarafından da sürdürülmektedir.

18-35 yaş arası gençler arasında yapılan çalışmalar bu grupta yer alan gençlerin NATO'ya karşı herhangi bir ilgi beslemediği ve NATO'nun değişen görev tanımları ve ortaya çıkan tehditlerle ittifakın neden varlığını sürdürmesi gerektiği konusunda hiçbir farkındalığa sahip olmadığına işaret etmektedir. Bu yüzden İttifak kamu diplomasisi faaliyetlerinin birincil hedefi olarak bu grupları seçmiştir. Sosyal medya incelendiğinde NATO personelinin günlük faaliyetleri açısından değerlendirme ve tartışmaları da içerdiği görülmektedir. NATO'nun kamu diplomasisi yaklaşımına bakıldığında sadece gençlere yönelik yüzeysel bir değişimden bahsedilemeyeceği aksine son derece büyük ve geniş bir strateji değişikliğine gidildiği görülmektedir. Doğası gereği geleneksel diplomasi kapalı kapılar ardında yürütülmekteyken Yeni kamu diplomasisi şeffaf ve hesap verilebilirlik üzerine kuruludur. Bu sebeple İttifak büyük bir yatırımla NATO, channel.tv'yi kurarak buraya gündelik ve sıcak sıcak faaliyetlerini koymakta ayrıca eskiden ulaşılması yasak olan bir çok bilgi belge ve dokümanı erişime açmaktadır. NATO TV sadece operasyon bölgelerinde muhabirler görevlendirmemiş ayrıca üye ülkelerin nabzını tutmak için bir çok gazeteciyle ve basın mensubuyla birlikte çalışmaya başlamıştır (<http://www.nato.int/>).

NATO'nun sosyal medya hesapları yukarıda değinildiği üzere resmi web sitesi ve internet tv'sinden ibaret değildir. NATO aynı zamanda çok faal bir şekilde diğer popüler sanal mecraları da kullanmaktadır. Örneğin NATO'nun kullandığı resmi "twitter" hesabı olan (<https://twitter.com/nato?>) hesabına bakıldığında bu

hesabın ilk defa 24 Ekim 2009 tarihinde açıldığı ve ilk defa bu tarihte bir “*twit*” atılarak kitle ile iletişim faaliyetine başlandığı görülmektedir. Bu hesabın erişim tarihi olan 15 Haziran 2019 tarihi itibariye 625.000’den fazla takipçisinin olduğu görülmektedir. Bu hesaptan aynı tarih itibariyle 6.757 adet “*twit*” atıldığı aynı zamanda yaklaşık 2.634 fotoğraf ve video paylaşıldığı görülmektedir. Yapılan paylaşımlar incelendiğinde bu paylaşımlarda, yapılan tatbikatlardan görsellerin paylaşıldığı, halen NATO güçlerinin kısmen var olduğu bölgelerde yapılan bazı kamu diplomasisi faaliyetlerinin paylaşıldığı, önemli gün ve yıl dönümlerinin kutlandığı, NATO’da görevli yetkilerle yapılan söyleşilerin yayınlandığı başta NATO genel sekreteri Jens Stoltenberg olmak üzere birçok NATO yetkilisi ve ilgili devlet adamlarının kişisel hesaplarından yapmış oldukları paylaşımların kamuya aktarılmaya çalışıldığı görülmektedir (<https://twitter.com/nato?>).

NATO’nun faal olarak kullandığı bir diğer sosyal medya mecrası da “*facebook*” ve “*instagram*” isimli paylaşım siteleridir. Bu paylaşım sitelerinde de Twitter’a benzer hatta hemen hemen aynı paylaşımların eş zamanlı olarak yapıldığı görülmektedir. NATO bu sayfalardan facebook sayfasını 10 Ağustos 2010 tarihinde kullanıma açmış olup erişim tarihi olan 15.06.2019 tarihi itibariyle halen 1.326.747 kişi tarafından takip edildiği görülmektedir (<https://www.facebook.com/NATO/>). NATO’nun resmi instagram hesabının ise aynı tarih itibariyle 279.000’den fazla kullanıcı tarafından takip edildiği görülmektedir (<https://www.instagram.com/nato/?>).

4.4. NATO’nun Dönüşümü, Yumuşak Güç Kullanımı ve Kamu Diplomasisinin Artan Önemi

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle ortaya çıkan detant döneminde NATO’nun kısmen önemini kaybettiği algısı, 11 Eylül Terör Saldırılarından sonra ortadan kalkmıştır. Bu saldırıların ardından görev tanımını genişleten İttifak üye ülkelerin güvenliği ve savunması için hala bir değer taşıdığını göstermeyi başarmıştır. Müttefikler tarafından 11 Eylül Terör Saldırılarından sonra yeni bir güvenlik örgütü kurmak yerine NATO’nun hâlihazırda var olan altyapısının kullanılması daha akılcı bulunmuştur. (Wallander, 2000: s.705).

Bu satırların yazıldığı sırada kuruluşunun 70. yıl dönümünü kutlamaya

hazırlanan NATO sadece ortak bir savunma ve güvenlik örgütü değil aynı zamanda evrensel değerlerin de koruyucusu ve bu değerleri paylaşan ülkelerin ortak bir ürünü olduğu algısını yaratmaya çalışmaktadır (Ischinger, 2005: s.84–85). İttifak, bu yeni dönemde “*Batı’nın sahip olduğu demokratik değerleri*” korumaya ve dünyanın her yerinde bu değerlerin teşvikine çalışan adeta bir bayrak taşıyıcısı olduğunu öne çıkarmaya çalışmaktadır. Örgütün tanımlamaya çalıştığı yeni misyonunun uzun vadede amacı, anlaşmazlıkların çatışma olmaksızın çözümlenmesi ve uluslararası barış ve istikrarın sağlanmasıdır.

NATO’nun gerek askeri ve lojistik gerekse de bürokratik altyapısı oldukça sağlamdır. Bu da örgütün yeni ve çeşitlenen tehdit unsurlarına karşı hızlı bir şekilde adapte olabilmesine imkân vermektedir. Nitekim, 2001 yılında 11 Eylül Terör Saldırıları’nın hemen ardından örgüt birkaç saat içinde bir araya gelerek saldırıya uğrayan ABD’ye Kuzey Atlantik Antlaşmasının 5. Maddesine göre destek vermeye hazır olduğunu tüm dünyaya duyurmuştur. (Tuschhoff, 2003: s.101).

New York’ta yaşanan saldırılara bir tepki başlatılan angajmanlardan biri olan Afganistan operasyonunda üstlendiği rol örgütün hala ne kadar önemli bir güvenlik örgütü olduğunu göstermiştir. Ancak son derece güçlü askeri ve ekonomik bağları bulunan ABD ve Avrupa ülkeleri arasında NATO’nun Irak’ta üstlenmesi planlanan görevler konusunda fikir ayrılıkları yaşanmıştır. Başkan Bush zamanında Beyaz Saray tarafından hazırlanan önleyici savaş doktrini İttifak üyesi Avrupa ülkeleri tarafından hiçbir zaman tam olarak desteklenmemiştir. İttifakın Avrupa kanadına göre ABD’de yönetime gelen Neo-Con şahinler tek taraflı ve dayatmacı politikalar izlemeye çalışmaktadır. ABD ise yaşadığı travmanın ve yeni güvenlik kaygılarının Avrupalı müttefiklerince yeterince anlaşılmadığı ve beklenen desteğin gösterilmediği kanaatindedir.

Yaşanan tartışmada Avrupa ülkelerinin kaygıları çok da yersiz değildir. 2003 yılının Mart ayında ABD’nin Irak’ı işgal planlarını açıklamasının ardından tüm dünyada yaşanan protesto gösterilerini haberleştiren New York Times gazetesinin, “*yapılan gösterilerin büyüklüğü bize aslında dünyada hala iki süper gücün bulunduğunu göstermektedir: Birleşik Devletler ve dünya kamuoyu*” diyerek attığı başlıkla son derece isabetli bir tespitte bulunmuştur (Ali S. Wyne, 2009: s. 45).

İttifak içerisinde Avrupalı devletlerle ABD arasında zaman zaman ortaya çıkabilen görüş ayrılıkları yeni değildir. 21. yy'a girildiğinde İttifakın geleceği konusunda hala bir tür belirsizlik mevcuttur. Alman Marshall Vakfı tarafından yapılan araştırmalar çok ilginç sonuçlar ortaya koydu. Bu araştırmalara göre İttifaka destek eski üye ülke kamuoylarında yeni üye olmuş ülke kamuoylarından daha düşüktür (German Marshall Fund, Transatlantik Eğilimler Anketi, 2011).

Yeni üye olan ülkelerin eski sosyalist geçmişleri ve SSCB ile kurdukları sorunlu ilişkilerin hatırası hala canlı olan bu ülkeler için NATO, bir tür istikrar ve yüzünü Batı'ya dönmeyi temsil ederken, Eski üyeler açısından NATO soğuk savaşın silik hatırasından başka bir anlam ifade etmemektedir. Bu durumun bir diğer sebebi de ABD'nin NATO'yu Avrupa'nın üzerinde bir tür tahakküm aracı olarak kullandığı algısının yerleşmiş olmasıdır. İronik bir şekilde NATO Yeni Müttefikler için SSCB güdümünden kurtulmak anlamına gelmekteyken Eski Müttefikler açısından soğuk savaş sonrasında ABD güdümünde kalmak olarak görülmektedir.

Irak İşgali sırasında çok ciddi bir meşruiyet krizi yaşayan ABD, NATO içerisinde yaşanan kamplaşmanın dış politikası açısından bazı dezavantajlar doğurduğunu fark ederek ABD müttefikleri ile yakın bir ilişki ve işbirliği kurmanın önemini kavramıştır. Yeni Başkan Obama ABD'nin tek taraflı bir dış politika izlemesi sebebiyle uğranılan tüm başarısızlıkların tek başına müsebbibi gibi görüldüğünü düşünmüştür. Bu düşüncenin de etkisiyle Obama tek taraflı politikaları terk ederek daha fazla istişare ve işbirliğine dayanan çok taraflı bir dış politika stratejisi izlemeye karar vermiştir. Obama'nın yeni tercihi ABD dış politikası açısından kamu diplomasisinin daha fazla ön plana çıktığı yeni bir dönemin de başlangıcı olmuştur. Bu yeni bakış açısı çalışma içerisinde daha evvel değinilen *"White Oak Recommendations"* isimli belgeyle daha da somutlaştırılmıştır. Bu belge kamu diplomasisinin bir ABD dış politika metninde ilk kez yer alması özelliği ile ön plana çıkmaktadır. *"White Oak"* isimli metinde de vurgulandığı gibi kamu diplomasisi alanında öncelik Müslüman Ülke kamuoylarına verilmekle birlikte eskinden beri İttifak üyesi olan ülkelerin kamuoyları da ihmal edilmemek istenmektedir. Bu çerçevede Obama'nın ilk dış gezisini Müslüman bir NATO ülkesi olan Türkiye'ye yapmasının ve ülke parlamentosunda Müslüman halklara verdiği sıcak mesajların sembolik önemini de hatırlatmak gerekmektedir. Bu şekilde deyim

yerindeyse bir taşla iki kuş vurulmuştur.

4.4.1. NATO Tarafından Yürütülen Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Hedef Kitlesi: İç ve Dış Kamuoyu.

Kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarılı olmasında doğru bir hedef kitlenin belirlenmesi hayati bir öneme haizdir. 2010 yılında Benitez o dönem 28 üye ülkeden oluşan NATO'nun yumuşak güce dayalı kamu diplomasisi Faaliyetlerinin odağında bu 28 ülke kamuoylarının bulunduğunu vurgulamıştır (Benitez, 2010). NATO'nun daha önce kâğıt üzerinde de olsa eşit oy hakkına ve alınacak kararlara etki etme gücüne sahip demokratik ülkelerden oluştuğu belirtilmişti. Bu durum üye ülkelerin, NATO'nun politika ve stratejilerinin oluşturulmasında kamuoyu desteğine ihtiyaç duymalarına sebep olmaktadır. Üye Ülke Kamuoylarında İttifakın politika ve stratejilerine olan desteğin artırılması gerekmektedir. Bu destek aynı zamanda karar alıcıların politik iradelerine yansıtılacak sahici bir destek olmalıdır. Benitez söz konusu desteğin alınamadığı bir durumda İttifakın varlığını sürdürmeyeceğine inanmaktadır (Benitez, 2010).

Sovyet Tehdidinin yakın ve gerçek olduğu dönemlerde NATO'nun güvenlik politikaları içerisindeki yeri tartışılmazdır. Sovyet Tehdidinin ortadan kalkmasından sonra bu tehdide karşı kurulmuş olan bir askeri savunma örgütünün mevcudiyet sebebi de tartışmalı bir hale geldi. Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra doğan kuşaklar için NATO bir soğuk savaş konusuydu ve yeri de tarih kitaplarıydı. Üye ülke kamuoylarında 2000'li yılların başından itibaren yapılmaya başlanan araştırmalar İttifaka desteğin özellikle Avrupa'da genç kuşaklar arasında oldukça azaldığını göstermektedir. ABD'ye karşı yapılan 11 Eylül saldırılarından sonra dünyada estirilen güvenlikçi hava ve yaratılmaya çalışılan küresel tehdit algısı da bu durumu değiştirmeye yetmemiştir. 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında Bush döneminde izlenen tek taraflı şahin politikalar Avrupa Kamuoyunu oldukça rahatsız etmiştir. Buna eklenen NATO'nun ABD güdümünde bir örgüt olduğu algısı Avrupada İttifaka olan desteğin düşmesinin en önemli sebebidir. 2002 yılında German Marshall Foundations tarafından yapılan bir araştırmaya göre: *“Birleşik Krallık'ta NATO'ya verilen destek 2002'de % 76'dan 2007'de % 65'e, Almanya'da*

% 72'den % 55'e ve Türkiye'de % 53'den % 35'e" gerilemiştir. Aynı organizasyon tarafından sonradan yapılan yeni araştırmalara göre Obama Yönetiminin başa geçmesi ve görece istişareye dayanan çok taraflı politikalar izlemesi İttifaka olan desteği artırmış ancak bu destek yine de ortalama % 62'yi aşamamıştır (German Marshall Fund, Transatlantik Eğilimler Anketi, 2011).

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte savunma harcamalarının azaltılarak oluşacak artı değer sayesinde halkın refahının artacağı beklentileri doğmuştur. Ancak zaman içerisinde bu beklentilerin aksine savunma harcamalarının beklenen düzeyde azaltılamamış olması bir tür hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu hayal kırıklığının da etkisiyle savunma harcamaları artık daha fazla sorgulanır bir hale gelmiştir. Bu gelişmelerin tersine bir şekilde NATO'nun uzun vadede mevcudiyetini koruyabilmesi ve geliştirilmiş olan "yeni stratejik konsept"i uygulanabilmesi için teknik imkânlarının artırılması gerektiği düşünülmektedir. Bu noktada İttifakın herhangi bir şeye ikna etmesi gereken öncelikli hedef kitlenin, İttifaka üye olan ülkelerin iç kamuoylarıdır.

Öte yandan "NATO imajından çok daha hızlı bir şekilde değişmiştir"(Babst, 2008: s.3). 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında ortaya çıkan yeni tehditler ve değişen güvenlik konuları İttifakın karıştığı angajmanlar ve bölgesel istikrarsızlıklar NATO'yu kurulduğu günden tamamen farklı bir yere konumlandırmıştır. Yeni güvenlik kaygıları ve tehditler NATO'nun angajman konularını ve coğrafyasını genişlettiği için dış dünya ile iş birliği yapılması ve dış dünyanın hassasiyetlerinin anlaşılmasını bir zaruret olarak gündeme taşımıştır. NATO 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında küresel teröre karşı küresel bir mücadele yürütme ihtiyacını görmüştür. Ancak bu durum küresel bir güvenlik örgütü olmaya doğru evirilen örgütün küresel bir imaj sorununun bulunduğunu da su üstüne çıkarmıştır. Sorunun farkında olan İttifak, Balkan coğrafyasından Orta Asya'ya kadar uzanan bir coğrafyada bulunan "Ortak Ülke" diye tanımlanan ülke halklarının kanaatlerini yönlendirmeyi amaçlayan Yumuşak Güce dayalı özel bir kamu diplomasisi stratejisi oluşturmaya çalışmaktadır. NATO'nun ortak ülke olarak tanımlanan ülkelerdeki kamuoylarını etkilemesi çok büyük bir çabayı gerektirmektedir. Bu ülkelerde yaşayan toplulukların büyük çoğunluğu NATO'yu yeterince tanımamakta, NATO'nun amaçları hakkında

herhangi bir bilgiye sahip bulunmamaktadır. Babst’a göre, bu ülkelerde yaşayan halklar çok kısıtlı ve dezenformasyona uğratılmıştır bilgi kaynaklarına sahiptir. Bu topluluklarda İttifak hakkında oluşmuş çok köklü ve son derece olumsuz peşin hükümler mevcuttur. (Babst, 2007) Dolayısıyla bu topluluklardaki mevcut olumsuz kanaatlerin ortadan kaldırılması için özel bir çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Levada Center isminde Rusya’da faaliyet gösteren seçkin bir araştırma kuruluşu tarafından yapılan bazı araştırmalara göre Rusların % 23 ü NATO’yu ölümcül bir hasım olarak görmekte ve NATO’ya karşı aşırı denilebilecek şekilde tanımlanabilecek menfi hisler beslemektedir. Öte yandan bu tavır Rus medyasında da göze batmakta ve Rus hükümetinden de destek görmektedir. Aynı araştırmada ulaşılan bir sonuca göre Rus medyasında her hafta en az bir tane şu tür başlıklara rastlanılmaktadır... “NATO’nun çöküşü”, “Müttefik uçakları yine sivilleri vurdu”, “NATO Rusya’nın sivillerin korunmasına ve barışın sağlanmasına yönelik talep ve önerilerini yine reddetti”...vs (<http://www.atlanticcommunity.org>, 2011). Bu araştırmaya göre NATO’nun Rusya içinde ki algısı hala büyük oranda karşıtlık ve saldırganlık terimleriyle ilişkilidir. NATO-Rusya konseyinin bu durumu değiştirmek için yaptığı kamu diplomasisi faaliyetlerinin de aradan geçen bunca zamana rağmen pek etkili olduğu söylenememektedir.

Ortak ülkelerin dış halkasında “Akdeniz Diyalogu (Cezayir, Fas, İsrail, Mısır, Moritanya, Tunus ve Ürdün) ve 2004 yılında kurulan İstanbul İşbirliği Girişimi’ne (Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri; Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt)” şeklinde sıralanabilecek ülke kamuoyları bulunmaktadır. Bu ülkelerde de NATO hakkındaki fikirlerin olumlu seyrettiğini söylemek güçtür. Arap dünyası ve Ortadoğu coğrafyasında NATO’nun arenaya nispeten geç girmiş olması bu coğrafyaya yönelik özel bir kamu diplomasisi stratejisi oluşturulmasını gerektirmektedir.

İttifak’ın Afrika’daki ilk müdahalesi Sudan’daki iç savaşta B.M. askeri güçlerine destek vermek şeklinde olmuştur. İttifak ayrıca Somali Körfezinde korsanlara karşı da mücadele vermiştir. Bu iki müdahale kısmen pozitif bir algı oluştursa da NATO’nun Libya müdahalesi genel olarak gerek bölge halklarında

gerekse de bölge dışında tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepki bölge haklarının Batılı bir askeri gücü bölgede görmek istenmediği yorumlarına yol açmıştır. Bu durumun tarihsel nedenlerle anlaşılabilir olduğu açıktır. NATO genel olarak kolonyal geçmişi olan ülkelerden oluşmaktadır ve İttifak'ın Afrika'daki harekâtlarında daha dikkatli seçimler yapması bir zaruret gibi görünmektedir. Nitekim Liberya ve Uganda da terörizme karşı mücadele veren hükümetlere destek veren NATO güçleri daha fazla anlayışla karşılanmıştır.

NATO'nun Çin ile ilişkileri ise biraz daha çetrefilli bir konudur. Esasen NATO – ÇHC ilişkileri 1999 yılına kadar nispeten düşük bir düzeyde seyretmiştir. Bu tarihte İttifak'ın Sırbistan'ın Başkenti Belgrad'ı bombalaması sırasında kazara Çin Büyükelçiliği'ni vurması ve burada 3 Çinli diplomatın hayatını kaybetmesi taraflar arasında büyük bir krize neden oldu. İttifak'ın olayı vahim bir kaza olarak kabul etmesi ve açıklaması dahi Çinlileri teskin etmeye yetmedi. Çinliler olayın ÇHC'nin NATO'nun Balkanlardaki müdahalesine karşı duruşuna mukabil bir cezalandırma girişimi olduğunu düşünmeye devam ettiler (Chen, 2003: s.295). Bu krizden sonra kopan NATO-ÇHC ilişkileri kısa sürede resmi temaslar sayesinde tekrar kuruldu. Buna rağmen NATO'nun İran'a karşı bir füze savunma kalkanı kurma fikri Çin ve Rusya'yı adı konulmasa da NATO'ya karşı bir Füze savunma Kalkanı oluşturmaya itti. Bu karar NATO-Çin İlişkilerin ne kadar kırılgan olduğunu ve karşılıklı bir tür güvensizlik temeline oturduğunu göstermektedir (Radikal, 2011). NATO Çine de Rusya ile kurduğu benzeri bir NATO-Çin Konseyi kurulması teklifi götürmüştür ancak hali hazırda bu teklif henüz kabul görmemiştir.

NATO'nun angajman sağladığı bölgelerde yaşayan topluluklar dış hedef kitleyi teşkil etmektedir. “*Kapsamlı yaklaşım stratejisi*” ile ulaşılmak istenen amaç operasyon yapılan ülkede halkın İttifaka bakış açısını olumlu bir yöne çekmek ve operasyona mümkün olduğunca destek vererek sahadaki güçlerle işbirliği yapmasını sağlamaktır. Yeni bir doktrin olarak nitelendirebilecek yumuşak güç uygulaması ile kapsamlı ve bütüncül bir kamu diplomasisi çalışması olarak Sivil-Asker işbirliğini esas alan yeniden inşa maksatlı timler “*Civil-Military Cooperation-CIMIC*” oluşturulmuştur (<http://www.cimic-coe.org/>).

4.4.2. NATO Kamu Diplomasisi Birimi

NATO kurulduğu günden bu yana, kamuoylarının görüşlerini yönlendirmeye özel bir önem atfetmiştir. Bu durum soğuk savaşın aynı zamanda bir propaganda savaşı olmasıyla da ilgilidir. Bu bağlamda NATO'nun yeni dönemde etkin bir Kamu diplomasisi yürütme ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaca cevap verebilmek için örgüt bünyesinde yeni bir birim kurulmuştur. NATO'nun en önemli kamu diplomasisi uygulayıcısı Kamu Diplomasisi Birimidir. Wahsington Antlaşmasının imzalanmasından sonra NATO yayınladığı bir bildirgeyle, “Antlaşmanın amaçlarının daha da ileri götürülebilmesi için kamuoyunu bilgilendirme konularında çalışacağı ve bu alanda koordinasyonu sağlayacağı” vurgulanmıştır (<http://www.nato.int>). 2003 yılında NATO Genel sekreterliğini yürüten Robertson kurum içinde kamu diplomasisi faaliyetlerinin yeknesaklığını sağlamak için sivil ve asker personelin bir arada çalıştığı bir Kamu Diplomasisi Birimi kurmuştur. Bu birimin öncelikli görevi dezenformasyonla mücadele, sağlıklı ve hızlı bilgi akışının sağlanması, üye ülkelerin günlük yayın ve medya hareketlerinin takibi ile NATO Enformasyon ve Basın Ofisinin sorumluluklarını kontrol etmektir. Müttefiklerin kendi iletişim çabalarına destek olmakla görevlendirilmiş olan kamu diplomasisi Ofisi müttefik ülke kamuoylarını, transatlantik ve ötesi tehditler konusunda eğitmek bilgilendirmek ve bilinçlendirmek olarak sayılmıştır (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69275.htm).

Kamu diplomasisi Birimi başta müttefik ülkeler olmak üzere Balkan Ülkeleri, İstanbul Girişimi Akdeniz Ülkeleri Diyalogu ve diğer ortak Ülkeleri kapsayan bir şemsiye altında muhataplar arasında stratejik iletişim planlamaları yapmaya çalışmaktadır. Kamu diplomasisi Birimi bu amaç doğrultusunda hedef ülkelerdeki akademisyenler, kanaat önderleri, medya mensupları ve meclis üyeleri gibi gruplarla temas çabalarını artırmaktadır. Ayrıca müttefik ülkelerde bilgi paylaşım ofisleri kurulmuş, görsel ve işitsel araçlar geliştirilmiş yaz okulları, yarışmalar, benzetimler ve bunun gibi genç kuşaklara hitap eden programlar hayata geçirilmiştir (<http://www.nato.int/cps/en/natolive/71161.htm>). Bu programlar her ne kadar iddialı programlar ise de ancak uzun vadede etkili olabilecekleri düşünülmektedir (Babst, 2006: s.4).

Kuzey Atlantik Konsey'i 2006 yılına kadar kamu diplomasisi faaliyetlerini siyasi ajandasını bir parçası olarak tanımlamamıştır. Aynı yıla kadar Kamu Diplomasisi ile ilgili gündemler Kuzey Atlantik Konseyi'nde tartışılmamıştır. Babst'a göre NATO kamu diplomasisi'nin önemini uzun bir süre kavrayamamıştır. Bu sebeple Kamu Diplomasisi Birimi yeterli kaynak ve imkânlarla sahip olamamıştır. Bu imkânsızlıklar Birimin yeni teknolojileri yeterince kullanarak bilgi aktarımı yapmasını engellemiştir (Babst, 2006: s.4). NATO'nun Afganistan Operasyonu'nda yaşadığı iletişim krizleri öncelikle operasyonun başarısız olduğu algısının ortaya çıkmasında ve yoğun bilgi çarpıtma sorunu yaşadığında kendini göstermiştir. NATO 2006 yılında dezenformasyonla mücadele ve halkı doğru bilgilendirmenin önemini daha iyi kavrayarak Kamu Diplomasisi Birimi'ne gerekli kaynaklar ayırmaya başlamıştır. Afganistan Operasyonunun uzaması ihtimaline karşı kamuoyu desteğinin devamı etkili bir kamu diplomasisi stratejisinin uygulanmasına bağlıdır (Benitez, 2010: s.41-56).

Çalışma içerisinde ayrıntılarına değinilmiş olan Nisan 2008'de gerçekleştirilen Bükreş Zirvesi'nde NATO tarihinde ilk kez bir zirve bildirgesinde kamu diplomasisi tabiri kullanılmıştır. Aynı bildirmede kamu diplomasisi “ *uygun, zamanında, doğru ve hızlı tepki verebilecek şekilde iletişim kurabilmesi ve stratejik iletişim yeteneklerini artırması*” şeklinde tanımlanmıştır. (NATO Bükreş Zirvesi Deklarasyonu, 2008). 2006 yılında gerçekleştirilen Afganistan operasyonunda yaşanan iletişim zafiyetleri sebebiyle kamu diplomasisinin önemini kavrayan politik karar alıcılar NATO içerisinde sadece Kamu Diplomasisi Birimi kurmakla kalmamış ilaveten kamu diplomasisi Politikalarından sorumlu bir de Genel Sekreter Yardımcılığı ihdas edilmiştir.

4.4.3. Strasbourg/Kehl Zirvesi ve NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti

Askeri bir örgütlenme olan NATO sert güç kullanımının ahlaki ve finansal maliyetlerinin çok yüksek olduğunu bildiği için kamuoyu desteğine her zaman ihtiyaç duymuştur. Kamuoyu desteği ile ilgili olarak Soğuk Savaş sırasında yaşanan ilk büyük kriz Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından 1966 yılında ayrıldığını

duyurmasıdır. Her ne kadar bu hamle dönemin Fransa Başbakanı C. de Gaulle'ün iç siyasi kaygıları sebebiyle gerçekleşmiş bir siyasi hamleyse de benzer şekilde Hollanda'nın askerlerini Afganistan'dan çekmesi için oluşan kamuoyu baskısı sebebiyle 20 Şubat 2010 tarihinde Hollanda Hükümeti'nin düşmesi son kriz olmadığını göstermiştir. Yaşanan bu kriz sonrasında Afganistan'dan askerlerini çeken ilk ülke Hollanda olmuştur (BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/>). Yaşanan gelişmeler kamu diplomasisinin iç hedef kitlesinin yani iç kamuoyunun en az dış kamuoyu kadar önemli olduğunu gösterdi. Helbig'e göre İttifak Afganistan Operasyonu konusunda akıl ve gönülleri kazanmak için acilen yeni tedbirler almak zorundaydı amaçlanan bu hedefin başarılamaması durumunda NATO'nun ne Afganistan'daki operasyonuna devam edebilmesi ne de yeni bir angajmana girişmesi mümkün olmayacaktı (Helbig, 2011: s.19).

NATO'nun Soğuk Savaş sonrası gündeme gelen kimlik sorununu aşabilmesi için yeni bir stratejik konsepte ihtiyacı vardı. Ancak bu amacın gerçekleştirilmesi yüksek bir kamuoyu desteği gerektirdiğinden NATO tamamen yeni bir bakış açısı geliştirdi. Aslında kuruluşundan günümüze kadar NATO tam altı kez stratejik konsept değişikliğine gitmişti. Bu kez yapılacak olan stratejik konsept değişikliğinin üye ülke kamuoylarını da içine alan çok yönlü istişarelerle açık ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesine karar verildi. Stratejik konseptin bu şekilde hazırlanması kararı alındıktan sonra müttefik ülkelerin ilgili yetkilileri ile temasa geçilerek geniş kapsamlı bir istişare ve görüşme zemini ihtiva eden kamu diplomasisi kampanyası başlatıldı (Babst, 2010: s.61). Yeni stratejik konseptin hazırlanmasında üç aşamadan oluşan bir süreç izlenmesi kararı alındı. Bu üç aşamadan birincisi 2009 yılı Nisan ayında başlayan ve 2010 yılı Mayıs ayına kadar süren ön hazırlık raporunun oluşturulması aşamasıdır. Yaklaşık 1 yıl süren bu aşamada düşünce üretilmesi amaçlanmıştır. İkinci aşama 2010 yılı Mayıs ayında başlayıp Ağustos ayı sonuna kadar devam eden istişare sürecidir. Üçüncü ve son aşamada ise NATO ile müttefik ülkeler arasında nihai görüşmelerin yapılması ve taslak metnin yazılması öngörülmüştür. Taslak metin yazıldıktan sonra 2010 yılı Kasım ayında Portekiz'in başkenti Lizbon'da düzenlenen NATO zirvesinde halka duyurulmuştur (<http://www.nato.int/>).

NATO Strasbourg/Kehl zirvesinde alınan karar gereği çok yoğun bir kamu diplomasisi kampanyası başlatarak üye ülkelerin hedef kitlelerini oluşturan elitlerine ve kamuoylarına ulaşmayı amaçlamıştır. Dönemin Genel Sekreteri A. F. Rasmussen üye ülkelerin elitleri ve akademisyenlerinden oluşan bir uzmanlar grubu oluşturmuştur. Bu uzmanlar grubunun başına Dr. M. Allbright atanmıştır. Grup 4 Eylül 2009 tarihinde çalışmaya başlamış ve tavsiye niteliğinde sonuç raporlarını 17 Mayıs 2010 tarihinde Genel Sekreter Rasmussen'e sunmuştur. “*NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement*” başlıklı bu rapora göre Genel Sekreter Ramussen sürecin devamını şekillendirmiştir (<http://www.nato.int/>).

İlk iki aşamada öğrencilerin katıldığı makale yarışmaları düzenlenmiş yine öğrencilerin katıldığı atölye çalışmaları, tartışma programları gerçekleştirilmiştir. Toplumun bilgilendirilmesi adına dört büyük uluslararası seminer ve 140 dan fazla küçük seminer düzenlenmiştir. Sanal medyada bu süreçte ihmal edilmemiş ve sanal medya ortamlarında tartışma başlıkları açılmıştır. Bahsi geçen kamu diplomasisi faaliyetleri hedef ülke STK'ları ve üniversiteleri ile iş birliği yaparak hayat geçirilmiştir. Yapılan tüm çalışmalar ve ilgili dokümanlar NATO'nun internet sitesi ve web sayfasında paylaşılmıştır (Babst, 2010: s.62–63).

Bahsi geçen kamu diplomasisi faaliyetlerinin hedef kitesinin üye ülke elitleri oldukları gözlemlenmiştir. STK'lar, üniversiteler ve medya grupları ile yapılan karşılıklı fikir alışverişleri ile İttifak'ın yeni stratejik konseptinin hazırlanması ve tanıtılması amacı ile çeşitli dokümanlar oluşturulmuştur. Bu dokümanlarda dile getirilen fikirler ve araştırma sonuçları politik karar mercilerine sunulmuş ve bu merciiler tarafından incelenmiştir. NATO'nun bu aşamada ulaşmak istediği amaç yeni stratejik konsept hazırlanırken üye ülke kamuoylarının izleyici değil birer katılımcı olarak nihai taslağa katkıda bulunmalarını sağlamaktır (Babst, 2010: s.64).

Geleneksel diplomasinin devreye girdiği üçüncü ve son aşamada, Genel Sekreter ilk iki aşamada elde edilen bilgiler ışığında öneri niteliğinde kendi taslak metnini oluşturmuş ve üye ülkelerin hükümetlerine iletmiştir. Genel Sekreter'in taslak metninde yer alan veriler hükümetler tarafından görüşülmüş ve yapılan istişareler sonucunda taslak metne son hali verilmiştir (Babst, 2010: s.64-66).

İttifakın 21. yy'da karşılaşacağı meydan okumalara küresel ölçekte cevap vermesinin zeminini hazırlayacak olan “Aktif Angajman, Modern Savunma” isimli stratejik konsept 2010 yılı Kasım ayında Portekiz’in başkenti Lizbon’da yapılan NATO Zirvesinde kabul edilmiştir. Oldukça kısa olan bu metnin içeriğinden çok hazırlanma yöntemi dikkat çekmektedir. 2002 yılında yapılan Prag Zirvesi ile başlayan dönüşüm çabalarının bir teyidi mahiyetinde olan bu özet metin 11 sayfadan oluşup 38 maddeden ibarettir (Flockhart, 2011: s.10).

NATO tarafından hazırlanan yeni stratejik konseptin NATO’nun içinde bulunduğu kimlik sorununu aşmasına yardımcı olacağı umulmuştur. Ancak bu konseptin içeriğinden çok hazırlanma yönteminin önemli olduğu unutulmamalıdır. Chivvis yeni stratejik konsept hakkında; “*İttifaka gelecekte de hizmet edecek uygun amaçlar kazandırarak onu yeniden canlandırma misyonu taşımalıdır*” diyerek konuya açıklık getirmiştir (Chivvis, 2009: s.112). Flockhart ise “*stratejik konsept’te ortaya konan vizyonun başarılı bir şekilde hayata geçirilebilmesi ile NATO daha geniş kitleleri içine alacak şekilde uluslararası barış ve güvenliğe katkıda bulunabilecek ve NATO’nun 28 üyesinin politik iradelerini bu amaca yönlendirecektir*” diyerek konu hakkında fikirlerini açıklamıştır (Flockhart, 2011: s.10).

Flockhart’a göre “*Lizbon Zirvesi’nde kabul edilen yeni stratejik konsept ile NATO sadece savunma ittifakı olmaktan çıkarak bölgesel temelli, fakat 21’inci yüzyılda küresel ölçekte tehditlere karşı farklı yöntemlerle mücadele edebilecek bir güvenlik kurumu*” haline getirilmiştir (Flockhart, 2011: s.10). İttifak’ın oluşturulmaya çalışılan yeni kimliği ve görevlerinin tüm üye devletlerin ve halklarının katılımıyla geniş bir kamu diplomasisi kampanyası yapılarak inşa edilmiş olması İttifak’ın Avrupalı müttefiklerinden daha fazla destek sağlama amacına hizmet etmektedir.

Yeni stratejik konsept hazırlanırken NATO’nun yumuşak güç unsurları ön plana çıkarılmış ve NATO’nun yumuşak güç kullanımı kamu diplomasisi faaliyetleri ile açıklık, hesap verilebilirlik ve şeffaflık içerisinde kamuoylarına iletmeye

çalışılmıştır. Yeni stratejik konseptin özellikle Avrupalı üye ülke kamuoyları tarafından olumlu karşılandığı söylenebilir. Ancak, elimizde yeterli veri bulunmadığından yeni stratejik konseptin oluşturulmasında halkın katılımının ne derecede etkili olduğunu söylemek güçtür.

4.4.4. NATO’nun Yumuşak Gücü: Kapsamlı Yaklaşım Stratejisi

2009 yılından itibaren NATO içerisinde kamu diplomasisi faaliyetleri hız kazanmıştır. Bu durumda A. F. Rasmussen’in Genel Sekreterliğe seçilmesinin ve kişisel çabalarının rolü büyüktür. Rasmussen konuya bakışını şöyle özetlemiştir: *“kriz yönetimine kapsamlı yaklaşım genel bir plan dâhilinde, her kesimin kendi uzmanlık alanında çalışabileceği daha yakın sivil-asker işbirliği, tüm önemli uluslararası kuruluşlar ve hükümet dışı örgütler ile her seviyede daha yakın işbirliğine gidilmesi gibi hususların yanı sıra NATO’nun dış dünya ile bağlantılılığının (connectivity) ve bilgi alışverişinin de artırılmasını hedeflemektedir”* (Rasmussen, 2010).

Yine A.F. Rasmussen’e göre *“Günümüz dünyasında artık askeri yöntemlerin tüm soruların cevabını verebilmesi mümkün değildir; sorunun sadece bir kısmının çözümüdür. Sert güç, yumuşak güçle birleştirilmediğinde hiçbir işe yaramaz. İleriye gidebilmemizin tek yolu diğerleri ile eşgüdümlü ve işbirliği içerisinde hareket etmektir”* (Rasmussen, 2010).

NATO’nun Afganistan Operasyonu’nun amacı bu ülkede kalıcı barış istikrarın sağlanmasıdır. Bu amacın gerçekleşmesi için içerisinde Rusya, Hindistan, Çin ve Pakistan’ın da yer aldığı bölge ülkelerinin çözüme katılması bir zorunluluk olarak görülmektedir. Rasmussen *“içerisinde bulunduğumuz yüzyılda uluslararası güvenliği belirleyecek olan büyük oyuncularla uzun süreli ilişkiler kurabilmek için yatırımlar yapmalıyız. Bu nedenle NATO’nun küresel güvenlik konularının tartışıldığı bir forum olarak kullanılmasını öneriyorum”* (Rasmussen, 2010) diyerek İttifak’ın Yumuşak Güce dayanan kapsamlı yaklaşım strateji hakkında bazı ipuçları vermiştir.

NATO'nun 2006 yılında gerçekleştirdiği Afganistan Operasyonu yumuşak güce dayanan kapsamlı yaklaşım stratejisinin sahadaki ilk önemli örneğidir. Afganistan'da yaşanan ve uzun yıllar süren iç karışıklıklar nedeniyle harabeye dönen ülkenin yeniden inşası için ilk önce BM'de Afganistan'a yardım amacıyla bir misyon grubu oluşturulmuştur. "Afganistan'a yardım misyonu/United Nations Assistance Mission in Afghanistan-UNAMA" ile iş birliği içerisinde Afganistan'ın yeniden inşası için NATO tarafından "Şehir İmar Grupları/Provincial Reconstruction Teams" (PRT) kurulmuştur. Çeşitli ülkelerden yaklaşık 100 kadar sivil ve asker personelin yer aldığı bu gruplar Afganistan'ın yeniden inşası, sivil hayatın kolaylaştırılması, insani yardım, sağlık hizmetleri, kadın ve çocukların korunması, hastaneler kurulması ve bunun gibi yumuşak güç uygulamaları tatbik etmiştir. PRT'ler yalnızca yerel halk ve organizasyonlarla birlikte çalışarak sivil halkın hayatını kolaylaştıran eğitim, sağlık, altyapı gibi hizmetlerin sunulmasına katkıda bulunmamış ayrıca yeni kurulan Afganistan Ulusal Ordusu'na danışmanlık yaparak ülkede asayiş ve istikrarın sağlanmasına da hizmet etmiştir. PRT'ler tüm bu çalışmaları ile NATO'nun yumuşak gücünü sahaya yansıtarak büyük bir amaca hizmet etmiş ve NATO'nun iç kamuoyu ve dış kamuoyunda olumlu bir imaj oluşturmaya katkıda bulunmuştur. (NATO Dergisi, Kış, 2006).

4.5. NATO'nun Yumuşak Güç Yaklaşımının Sorunları ve Bu Yaklaşımın Yöneltilen Eleştiriler

En başta da söylediğimiz gibi NATO'nun bütüncül bir şekilde uygulamaya çalıştığı yumuşak güç politikaları incelenirken bu örgütün egemen devletler tarafından oluşturulmuş sadece askeri değil aynı zamanda bir siyasi, kültürel ve ekonomik organizasyon olduğu unutulmamalıdır. NATO karar alma süreçlerinde en azından kâğıt üzerinde eşit oy hakkına sahip egemen ve demokratik devletlerin bir araya gelerek oluşturdukları devletlerarası bir örgüttür. Bu bağlamda yumuşak güç kavramının tanımları incelendiğinde NATO'nun kamu diplomasisi faaliyetlerinde ana amacının üye ülkelerin dışında kalan kamuoylarını etkilemeye dönük olması beklenirdi. Ancak İttifak'ın kamu diplomasisi faaliyetlerine bakıldığında yumuşak güç unsurlarını öne çıkararak üye ülke kamuoylarını etkilemeye çalıştığı görülmektedir. NATO'nun bu stratejisi kamu diplomasisi'nden ziyade bir halkla ilişkiler çalışmasına benzemektedir. Bu durum İttifak'ın yumuşak güç unsurlarının

harekete geçirilmesi bakımından bir handikaptır. Soğuk savaş sonrası NATO'nun yaşadığı yukarıda ayrıntıları ile anlatılan “Kimlik Bunalımı” sorunu bu konunun temelinde yatan sebeptir. NATO'nun Lizbon Zirve'sinde kabul edilen yeni stratejik konsepti çevresinde yapılan tartışmalarda da tespit edildiği gibi İttifak'ın en önemli gündemi hala gelecekte nasıl bir yöne evrileceği konusuna odaklanmaktadır (Oktay, 2012: s.125-149).

Bir diğer sorun da NATO'nun egemen ve demokratik ülkelerden oluşan bir uluslararası örgüt olması sebebiyle, yumuşak gücünü kamu diplomasisi faaliyetleri şeklinde ön plana çıkarması, müttefiklerinin sağladığı desteğe ve/veya bu desteğin oranına bağlıdır. NATO bu alandaki stratejilerini ancak müttefiklerinin izin ve destek verdiği kadar geliştirebilmekte ve sahada tatbik edebilmektedir. Bu durum kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmekle sorumlu birimlerin zaman ve enerjisini çoğunlukla iç kamuoyunu ikna etmek gibi sorunlara harcamasına yol açmaktadır.

Benzer bir durum kamu diplomasisi stratejilerinin belirlenmesi için gereken istişareler için de geçerlidir. Bu tür karar alma süreçleri oldukça uzamakta bazen dakikaların bile çok önemli olduğu durumlarda karar alma süreçlerinde yaşanan gecikmeler sebebiyle önemli bir zafiyet ortaya çıkmaktadır.

NATO'nun yaşadığı bir diğer sorun da birden fazla ülkenin kamuoylarını etkilemeye çalışmanın yaratabildiği güçlüklerdir. İttifak içerisinde tehdit algılamaları, dünya görüşleri ve farklı bakış açılarına sahip kamuoylarının tamamına hitap edebilecek ortak bir kamu diplomasisi stratejisinin hayata geçirilmesinin, bu şartlar altında çok güçleştiği görülmektedir (Oktay, 2012: s.125-149).

NATO'nun yumuşak güce dayalı yeni kamu diplomasisi stratejisinde diğer bir deyişle yeni stratejik konseptinde dünya kamuoyunda markalaşma ve angajmanda bulunduğu bölgelerde yerel halka hitap eden olumlu imajlar oluşturma ihtiyacı içinde bulunduğu görülmektedir. Ancak burada da farklılaşan hedef kitleler NATO'nun yumuşak güce dayalı etkili bir kamu diplomasisi stratejisi inşa etmesini zorlaştırmaktadır. NATO anlatılan bu güçlüklerin üstesinden yeterince gelememiştir (Oktay, 2012: s.125-149).

Burada görüldüğü üzere NATO'nun yumuşak üç unsurlarını harekete geçirebilmesi ve etkin bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütebilmesi çok zor bir takım peşin hükümlerin ortadan kaldırılması ve yapısal sorunların çözülmesine bağlıdır. NATO ile ilgili olarak dünyada var olan en önemli ön yargı NATO'nun batının çıkarlarını kollayan saldırgan bir örgüt ve emperyalist bir yapı olduğu şeklindedir. Bu ön yargının haklılığı yahut haksızlığı konumuzun dışındadır ancak bu ön yargının ortadan kaldırılması gerektiği tartışmasıdır. NATO'nun öncelikle örgüt içerisinde karar ve politikaların sadece örgüt üyesi güçlü ülkelerin değil, tüm müttefiklerin katılımıyla alındığını göstermesi gerekmektedir. NATO yukarıda anlatıldığı gibi her ne kadar kâğıt üzerinde demokratik teamüllere göre yönetilse de gücün doğasından da kaynaklanan bazı sebeplerle örgüte ABD'nin hâkim olduğu oldukça yaygın bir düşüncedir. Bu durum örgütün ABD ve onun çıkarlarından ayrıştırılmasını zorlaştırmakta dolayısıyla ABD karşıtı tüm söylemler örgüt için de geçerli kabul edilmektedir. Bu ön yargı sadece örgüte üye olmayan kamuoylarında değil müttefik ülke kamuoylarında da bulunmaktadır.

NATO'nun bu bağlamda stratejik hedeflerine ulaşmada üye olmayan ülkelerle ilişkilerinde ortak amaç ve politikalar belirlemesi dahası bu ortaklıklara ihtiyacını yansıtabilen bir kamu diplomasisi faaliyeti içinde olmalıdır. NATO sadece kendi gündemindeki güvenlik ihtiyaçlarını değil iki yönlü bir güvenlik ihtiyacını karşılamak ve karşılıklı çıkarları korumaya çalıştığını göstermek zorundadır. Aynı zamanda bu ortaklıklar tarafların özgür iradesine dayanmalı en azından öyle gösterilmelidir.

NATO'nun küresel barış ve istikrara hizmet ettiği algısını yerleştirmenin önemli olduğunu belirtmiştik. Bu algının yerleşmesi için NATO'nun yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkarması gerekmektedir. Askeri bir örgütün bunu nasıl başaracağı cevaplanması zor bir sorudur. Örneğin İstanbul girişimi ve Akdeniz diyalogu toplantılarında muhatap ülke silahlı kuvvetlerine, NATO'nun değişen güvenlik tehditlerine karşı askeri tavsiye ve eğitim verilerek bu tehditlere karşı bu ülke silahlı kuvvetlerinin adaptasyonunda yardımcı olunacağı taahhüdünde bulunulmuştur. Bu mütevazı girişimlerin yanında NATO'nun muhatap ülke silahlı

kuvvetlerinin demokratik bir ortamda da etkili olunabileceği konusunda tecrübe paylaşımı yapması etkili olacaktır. İnsan hakları, Uluslararası Hukuk, savunma planlama, sivil siyasetle ilişkilerin demokratik hukuk devleti normları içinde yürütülmesi, sınır güvenliği ve sair konularda eğitim ve bilgi paylaşımı yapılması bunların teşviki NATO'nun küresel algısını önemli ölçüde güçlendirecektir.

NATO'nun yapmış olduğu askeri operasyonlarda yaşanan sivil kayıplar da NATO'nun Yumuşak Gücünü ön plana çıkarmasını engellemektedir. NATO'nun Afganistan ve Libya Müdahalelerinde yaşanan sivil kayıplar sadece angajman sağlanan ülkelerde değil müttefik ülke kamuoylarında da büyük tepki toplamıştır. Bu noktada sivil kayıpların asgariye indirilmesi mümkünse tamamen ortadan kaldırılması için askeri planlamaların çok daha dikkatli yapılması gerekmektedir. Bu konu askeri bir konu olduğu için neler yapılması gerektiği konumuzun dışında kalmaktadır. Yalnızca sivil kayıplar konusunda dezenformasyonun önlenmesi açısından sürat, şeffaflık ve güvenilirliğin sağlanması bile başlangıç için önemli bir adım olacaktır.

NATO müdahalelerinin meşruiyetinin sağlanması da ve hedef kitleye aktarılması da en önemli konulardan biridir. NATO'nun Balkanlar ve Libya müdahalelerinde sivillerin korunması amacı ön plana çıkarılmıştır. Aynı şeyi Afganistan müdahalesi için söylemek mümkün olmadığından bu müdahale çok daha fazla tartışılmıştır. 2. Dünya savaşıdan sonra insan hakları konusu uluslararası ilişkilerin temel tartışma konularından biri haline gelmiştir. Bu döneme kadar insan hakları egemen ülkelerin bir tür iç işleri gibi görülmekteydi. İçinde bulunduğumuz dönemde ise insan haklarının korunmasının bir ülkenin iç işi olmadığı aynı zamanda küresel barış ve istikrarın korunmasına da katkı da bulunduğu yaygın bir şekilde kabul görmektedir. Bu bağlamda insani kaygılarla yapılan müdahaleler ve insan hakları konusunda sorumluluk alınması daha kabul edilebilir bir hale geldi. NATO'nun olası müdahalelerinin bu tür kaygılarla yapıldığının dünya kamuoyuna aktarılması gerekmektedir. Ruanda soykırımı sırasında yaşanan tartışmalarla uluslararası kamuoyu için her ne kadar en son tercih olsa da sivillerin korunması için sorumluluk alınması gerektiği genel kabul gördü. (Responsibility for protect.)

Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre halkın NATO'ya desteğinin % 38

olmasına karşın sivillerin korunması, siviller arası bir çatışmanın önlenmesi, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi, sağlık ve gıda yardımı yapılması gibi konularda desteğin % 85-90 civarına çıktığını söylemiştik. Bu araştırma her ne kadar Türkiye’de yapılmış ve çok çarpıcı sonuçlar ortaya koymuş olsa da diğer müttefik ülke kamuoylarında da yapılacak bir araştırmada da benzeri sonuçlara ulaşılabileceğini görmek şaşırtıcı olmayacaktır. Bu durum göstermektedir ki NATO sadece askeri amaçlarla müttefik ülke kamuoylarından beklediği desteği hiçbir zaman alamayacaktır. Siviller arasında asayişin sağlanması, sivillerin gündelik hayatların kolaylaştırılması gibi amaçlar içinse NATO, iç kamuoyunda istediği desteği alabilmektedir. NATO’yu yöneten karar alıcılar da bu durumun farkındadır ancak bu amaçlara yönelik faaliyetler yürütülebilmesi için ittifak bünyesinde görev alan asker, polis ve diğer sivil personel arasında eşgüdümün oluşturulması, bu personel arasında ortak bir komuta, kontrol ve iletişim sistemi kurulması gerekmektedir. İlgili personele gerekli eğitimler verilmeli ve personel arasında bir tür zihin devrimi ile konunun öneminin anlaşıldığından emin olunmalıdır.

Bir diğer konu da NATO operasyonlarının genişliği ve süresiyle ilgilidir. NATO operasyonlarının amacına uygun genişlikte ve uzunlukta olması gerekmektedir. Aksi halde bölge halkına ve iç kamuoyuna bir tür işgal izlenimi verilebilmektedir. Bu durumda hem NATO’nun amaçlarına ulaşmasını zorlaştırmakta hem de operasyonlara olan kamuoyu desteğini azaltmaktadır.

Son olarak dünyada yükselen kadın hakları hareketleri, yaşlıların, çocukların hayvanların ve çevrenin korunması gibi konularda NATO angajman içerisinde bulunduğu ülkelerde daha fazla sorunluluk almalıdır. Bu operasyon bölgelerinde bu konularda yapılacak halk sağlığı çalışmaları, eğitimler ve asayiş hizmetlerinin verilmesi sırasında gösterilecek özel hassasiyet İttifaka hem iç kamuoyu hem de dış kamuoyların da verilecek desteği önemli oranda artıracaktır. Bazı durumlarda özellikle kadın hakları konusunda yerel kültürler ve geleneklerle çatışılması olasılığı ortaya çıkabilmektedir. Bu tür durumlarda da bir tür denge gözetilerek dayatmacı bir zorla modernleştirici konumuna düşülmemeli ancak kadın ve çocuk hakları konusunda yaşanabilecek temel hak ihlalleri de görmezden gelinmemelidir.

Soğuk Savaş sonrasında SSCB’nin ortadan kaldırılmasıyla bir ölçüde

misyonunu tamamlayan NATO'nun, yeni güvenlik konsepti ile kendini Soğuk Savaş sonrası döneme göre yeniden konumlandırma çabaları, NATO'nun adeta kendisini Arap Baharı sonrasındaki yeni dönemin şartlarına göre yeniden tanımlama ve yeni stratejisini şekillendirme çabalarına benzetilmektedir. Bu görüşe göre Yeni dönemde NATO dünyanın en şirin örgütü olarak sunulmaktadır. Eski güç ittifakları günümüzde artık antipatik geldiğinden demode olmuştur. Bu sebeple NATO her şeyden önce daha evrensel bir örgüt haline getirilecek, sadece üye ülkelerin güvenliklerini değil, evrensel değerlerin güvenliğini sağlayacaktır. Başka bir deyişle NATO artık moral değerlerin savunuculuğunu yapacak, insan haklarını koruyacak, halklara demokrasi, eşitlik ve özgürlük götürecektir (Milli Gazete Editör, 2012).

Bu bağlamda, NATO Arap ve Ortadoğu coğrafyasına özel bir önem vermekle birlikte işinin hiç de kolay olduğu söylenmez bu konuda ünlü Arap düşünür Mustafa Alani NATO Dergisi'nde yayınlanan bir makalesinde görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *“İttifak'ı yaratmış olan Batılı güçler ve devletlerden daha farklı bir kimliği yoktur. Bu nedenle belli başlı NATO üyelerinin Arap dünyasındaki olaylara karşı takındıkları tutum, Arapların İttifak konusundaki imajının oluşmasına yardımcı olmuştur. Bunlar arasında Fransa'nın sömürge idaresi ve özellikle Cezayir Savaşı; İtalya'nın Kuzey Afrika'daki angajmanı; Birleşik Krallık'ın Körfez bölgesini işgal etmesi ve buradaki nüfuzu; ve Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail'e verdiği hiç şaşmayan, sınırsız destek gösterilebilir. Nitekim Arapların hezimete uğradığı 1967'deki savaşını İsrail'in kazanmasının arkasında, doğru veya yanlış, NATO'nun doğrudan veya dolaylı desteği olduğu görüşü bugün hala vardır “* (Alani, 2005). İttifak'ın soğuk savaş sonrası Arap Baharı kapsamında yumuşak güç unsurlarını kullanarak bir tür şirin NATO yaratılmak istendiği eleştirisi fazlaca abartılı gelebilir bununla birlikte bu çalışmada daha önce belirtildiği üzere NATO bu tür eleştiri yahut peşin hükümleri ortadan kaldırmaya yönelik gerekli ve yeterli adımları atamamıştır.

NATO'nun özellikle Ortadoğu ve Afrika Coğrafyalarında yukarıda bahsi geçen peşin hüküm yüzünden oldukça kötü bir algısı vardır. Bu duruma İsrail-Filistin sorunda ABD ve genel olarak batılı ülkelerin tarihsel tutumu yol açmıştır. NATO ile ilgili bu kötü algı her ne kadar çok köklü ise de değiştirilemez değildir. NATO'nun İslamofobik bir örgüt olmadığı aksine birçok coğrafyada Müslümanlara

yardım ettiği ön plana çıkarılabilir. NATO her ne kadar yaşanan vahşetlere müdahale etmek konusunda geç kaldığı yönünde bazı eleştirilere muhatap olsa da 1995 yılında Bosna hersek, Kosova, Makedonya ve eski Yugoslavya'da Müslümanların soykırımı uğramalarını engellemek konusunda önemli bir rol oynamıştır. Yine Orta Asya Türki Cumhuriyetleri ile NATO arasında kurulan ilişkiler bu ülkelerin güvenliğine katkı sağlamaktadır. Doğu Türkistan konusunda sembolik de olsa Çin karşısında Müslüman azınlıklara destek vermektedir. Son olarak Afganistan da istikrara yönelik harekâtlar bölge halkının günlük hayatını kısmen kolaylaştırmaktadır. Bahsi geçen müdahalelerin kapsamlı bir kamu diplomasisi faaliyetiyle bölge halklarına anlatılması bu algının değiştirilmesine hizmet edecektir.

Tüm bu sorunların bilincinde olan NATO, 2004 yılında yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkarabilmek için denetlenebilir ve verimli bir Kamu Diplomasisi Komitesi kurmayı hedeflemiştir. Bu komite NATO bünyesinde iletişim medya ve kamuoyu yönlendirmesi gibi konularda bir tür tavsiye makamı olarak görev yapmalıdır (Nato Dergisi, 2006). Komitenin faaliyetlerinin temelde iki yüzü vardır. Birinci yüzü kamuoyunun doğru ve güvenilir bir şekilde bilgilendirilerek dezenformasyona karşı alınan önlemleri hayata geçirmek, ikinci yüzü ise kamuoyunu yönlendirerek NATO'nun amaçlarının kamuoyu tarafından benimsenmesi ve desteklenmesi için gerekli önlemleri almaktır. Ayrıca komite NATO'nun kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanması ve değerlendirilmesi noktasında strateji ve planlama görevlerini de yürütmektedir (Nato Dergisi, 2006).

Komiteye göre NATO'nun yumuşak gücünü ön plana çıkaracak bir kamu diplomasisi stratejisini 6 prensip çerçevesinde şekillendirmelidir:

- Yumuşak güce dayalı yeni kamu diplomasisi stratejisi diğerini dinlemeye odaklanmalıdır.
- Yumuşak güce dayalı yeni kamu diplomasisi stratejisi politik karar organları ile devamlı temas halinde yürütülmelidir.
- Yumuşak güce dayalı yeni kamu diplomasisi stratejisi uygulanabilir olmalıdır.
- Yumuşak güce dayalı yeni kamu diplomasisi stratejisi yalnızca iç

kamuoyuna dönük olmamalıdır.

- Yumuşak güce dayalı yeni kamu diplomasisi stratejisi web 2.0 dünyasında karşısına çıkması muhtemel meydan okumalara cevap verebilmelidir.

- Yumuşak güce dayalı yeni kamu diplomasisi stratejisi doğru bir planlama ve eğitimle gerekli kaynaklar ayrılarak yürütülmelidir (Nato Dergisi, 2006).

Geride bıraktığımız yıllar içerisinde NATO'nun genç nesillerle iletişim kurmaya özel bir önem atfettiğini görmekteyiz. Bu sebeple NATO liderlerle gençleri bir araya getirmek, yaz okulları açmak, seminerler ve çalışma atölyeleri düzenlemek gibi faaliyetler de yürütmektedir. NATO'nun amaçları doğrultusunda genç nesillerin kazanılması İttifak için büyük bir öncelik taşımaktadır. Soğuk savaş sonrası yetişen gençliğin, NATO konusunda çok az fikri bulunmakta bu da İttifak'ın varlık sebebi konusunda bu gençlerin kafasında çok fazla soru işareti uyanmasına sebep olmaktadır.

Bir diğer sorun da NATO'nun özünde askeri bir örgütlenme olmasıdır. Bu da yapısal bir sorundur. Askeri bir örgütlenmenin yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkarması oldukça zor olmaktadır. 2011 yılında yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre Türkiye'nin NATO içersinde % 38 gibi bir oranla NATO'ya en az destek veren kamuoyuna sahip müttefik olduğu daha önce söylenmişti. Çarpıcı bir şekilde NATO'nun yumuşak güç unsurları ön plana çıkarıldığında bu destek birden artmaktadır. Aynı yıl yapılan bir başka araştırmaya göre Türkiye'de NATO görev gücü çerçevesinde askeri birimlerin savaşta zarar gören sivillere tıbbi destek ve gıda desteği vermesini onaylayanların oranı % 90, sivillere yönelmiş bir terör saldırısının önlenmesi için yapılacak bir operasyonu onaylayanların oranı % 89, nükleer silahların yayılmasını önlemek için yapılacak bir operasyonu destekleyenlerin oranı % 86 (Bu soru yanıltıcı olabilir zira aynı soru İran'a karşı bir hareket yapılması şeklinde sorulsaydı onaylayanların oranı çok daha düşük olduğu kabul edilecektir.), sivil bir savaşı durdurmak için yapılacak bir müdahaleyi destekleyeceğini söyleyenlerin oranı % 85, son olarak barış gücü olarak yapılacak bir mücadeleyi destekleyeceklerin oranı % 84 olarak tespit edilmiştir (Sokullu-Ertunç, 2011: s.110) Bu tespit şunu göstermiştir ki özünde her ne kadar askeri bir örgüt olsa da Türk halkı NATO'nun sert gücünü yansıtan eylemlerini desteklememekte bunun tersine insani

amaçlarla yapılan müdahalelere ise yüksek bir değer ve destek vermektedir. Bu durumda NATO'nun 21'inci y.y.'de daha etkin bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütme hedefi yumuşak bir güç olarak daha fazla ön plana çıkması ile ancak gerçekleşebilecektir.

SONUÇ

Soğuk savaş sonrası dünya sisteminde tek bir hegemon güç ortaya çıkması genel bir barış ortamı oluşturmuş ve ilk defa bu dönemde ünlü “tarihin sonu” tartışmaları başlamıştır. Yine bu dönemde realizmin öldüğü ve artık idealizmin hüküm süreceği ilan edilmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrası dönemde ise dünya siyasetinde güvenlikçi anlayış yükselişe geçmiş ancak küresel güçler arasında soğuk savaş benzeri bir çekişme yaşanmamıştır. Bu dönemde devletler realizmin öngördüğü şekilde küresel sistemin başat aktörleri olmakla birlikte sadece devletlerin sistemin içinde yer aldığını söylemek güçtür. Bugün dünya üzerinde hedeflerine ulaşmak için sert güç unsurlarını kullanan bir devletin, uluslararası hukuk zemininde meşruiyet arayışı içine girmeden ve dünya kamuoyuna hiçbir açıklama yapmadan güç kullanımını devam ettirmesi düşünülemez. Sert güç kullanımı sona ermiş değildir ancak uluslararası hukuk, insan hakları, bir arada yaşama kültürü ve barış gibi kavramlar dünya tarihinde ilk kez bu dönemde uluslararası ilişkilerde çok yüksek bir düzeyde etkili olmaya başlamıştır. Yine bu dönemde STK'lar, çok uluslu şirketler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi devletler üstü örgütler siyaset alanına hâkim olmaya başlamıştır. İnsan hakları, kadın ve çocuk hakları, mültecilerin korunması, çevrenin korunması gibi konularda bu dönemde, kamuoyları hükümetlerin siyasi tercihleri üzerinde hiç olmadığı kadar etkili olmaya başlamıştır. Çok çarpıcı bir şekilde 2000'li yıllardan itibaren dünya tarihinde ilk kez obeziteden ölen insan sayısı; insan kaynaklı şiddet sebebiyle yaşamını yitiren insan sayısını geçmiştir. Tüm bu veriler ışığında uluslar arası sistemin tek bir teoriyle açıklanamayacak kadar karmaşık olduğu tespiti yerinde olacaktır. Bununla birlikte bugün dünya sisteminin açıklanmasında Realist Teorinin katkısı bulunsa da Liberal Teorinin özelde Neoliberal Teorinin parametrelerinin gerçeği elde etmeye daha elverişli olduğu değerlendirilmektedir.

11 Eylül Terör Saldırıları sonrası yükselen tehdit kaygıları sebebiyle NATO

küresel güvenlik alanında yine gündemin üst sıralarına yükselmiştir. Örgütün, Küresel bir güvenlik organizasyonu olmaya doğru evrimleştiği bu süreçte üyelerinin menfaatlerinin korunması ve bizatihi örgütün kendi varlığını sürdürebilmesi son derece rekabetçi bir hale gelen yeni medya ortamında, yepyeni iletişim stratejileri kurabilmesine bağlıydı. Bu dönemin uluslararası politikada yeni gündem maddeleri: Demokrasi ve İnsan Haklarının küresel çapta teşvik edilmesi, bölgesel istikrarsızlıklar ve küresel terörizmle mücadele, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik anlamda teşvik ve özendirmeyi içine alan yumuşak güç, hesap verilebilirlik ve şeffaflık, kamu otoritelerinin mali sorumluluklarının denetime açılması ile savunma örgütlerinin ajandalarının ve bütçelerinin şeffaflaştırılması, işbirliğine dayanan güvenlik stratejileri olarak sayılabilir. NATO'nun bu koşullar altında iletişim kanallarını geliştirerek başka organizasyonlar ve ülkeler ile işbirliği zemini araması şarttır.

NATO'nun Yumuşak Güce dayanan Yeni Kamu Diplomasisi Stratejisinin merkezine "İtibar" kavramını koyduğu daha önce belirtilmişti itibar kavramının üç ayağı bulunmaktadır bunlar İmkân ve Kabiliyet, Güvenilirlik son olarak da İyi niyet olarak sıralanabilir.

İmkan ve kabiliyet konusunda, NATO'nun dünyanın her yerinde müttefiklerinin çıkarlarını ortaya çıkan yeni tehdit unsurlarına karşı koruyabileceği intibanın dost ve tarafsız ülkelere verilmesi kastedilmektedir.

Güvenilirlik kavramı ise, NATO'nun son derece şeffaf bir örgüt olduğu, gizli bir ajandasının bulunmadığının başta müttefik ülke kamuoyları olmak üzere tüm dünyaya inandırıcı bir şekilde aktarılması hedefini ifade etmektedir.

İyi niyet kavramı bu kavramların içinde en sorunlu olmasına rağmen belki de en önemli kavramdır. Bu kavram içerisinde yumuşak gücün ön plana çıkarılarak hedef ülke kamuoyları ile İttifak arasında bir iletişim zemini inşa etmek, örgütle beraber üye olan ya da olmayan muhatabın da çıkarlarının gözetildiği ve hassasiyetlerinin anlaşıldığı algısını zihinlerde oluşturmak hedefini barındırmaktadır. Füze Kalkanı Projesi konusunda Lizbon zirvesinde bu iyi niyet kavramı ön plana çıkarılarak bu projenin sadece ABD'nin stratejik çıkarlarına hizmet etmediği, korunma şemsiyesi altına alınacak, Rusya da dâhil olmak üzere, tüm ülkelerin

çıkarlarının korunması suretiyle bölgesel ve küresel anlamda barış ve istikrara katkıda bulunacağı savunulmuştur.

İletişim modeli konusunda, İttifak'ın Afganistan Operasyonundan bu yana, müttefik ülkelerin desteği ile operasyon ve faaliyetlerinin NATO hedefleri doğrultusunda koordine edilmiş bir model olarak uygulandığı görülmektedir. Bu model içerisinde yumuşak gücün ön plana çıkarıldığı kamu diplomasisi ve halkla ilişkiler faaliyetleri, dezenformasyonla mücadele ve psikolojik operasyonları bütünleşik bir şekilde uygulamaya çalıştığı görülmektedir. Uygulamaya çalıştığı bu iletişim modeli doğrultusunda geliştirmekte olduğu politikalara uygun olarak teşkilat yapısında bu modeli giderek kurumsallaştırmaya çalıştığı da kayda değer bir tespittir.

NATO angajman süreçleri dışında esasen yumuşak güç stratejisi uygulamaktadır. Yumuşak güç, dış politikada tarafların birbirlerini karşılık olarak anladığı, yaşanan sorunlara birlikte çözüm bulmak için yaratılan "dinleme" ve "paylaşma" alanlarını sağlamaktadır. Bu nedenle, yumuşak güç kapsamında halkla ilişkiler temelli çift yönlü iletişim sürecini içeren kamu diplomasisi uluslararası ilişkilerde zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda NATO da bu olgunun önemini kavramış ve NATO'nun bu yönünün geliştirilmesi için bu çalışmada kapsamlı bir şekilde anlatıldığı gibi bazı önemli adımlar atmış ancak yapılan birçok eleştiri ve bu eleştirileri destekleyici kamuoyu araştırmasından da anlaşıldığı üzere atılan adımlar hedeflenen düzeyde başarılı olamamıştır.

Kamuoyu araştırmaları göstermektedir ki NATO'nun İç Kamuoyu olarak tanımlayabileceğimiz, üye ülke kamuoylarında bilhassa genç nesiller arasında neden hala var olduğu konusu yeterince aydınlatılamamıştır. Güvenilirlik noktasında üye ülke kamuoyları nezdinde, NATO'nun varlık sebebinin ne olabileceği sorusu tatmin edici bir yanıt bulamamıştır. Yine dış ülke kamuoyları da iyi niyet noktasında yeterince aydınlatılamamıştır. Çalışmamız içerisinde verileri paylaşılan araştırma raporları da göstermektedir ki Çin ve Rusya gibi ülke kamuoyları, NATO'yu kendilerine karşı bir tehdit olarak algılamaktadır. Ortadoğu ve Afrika gibi ülkelerde ise sınırlı bazı harekâtlar hoşgörüyle karşılansa bile genel olarak NATO'nun yaptığı müdahaleler bu ülkelere üye ülkelerin kolonyal geçmişlerini hatırlatmakta ve menfi bir hassasiyet oluşturmaktadır.

NATO'nun yumuşak güç unsurlarını harekete geçirmesi ve etkin bir kamu diplomasisi izlemesi önündeki belli başlı engeller şu şekilde özetlenebilir; NATO'nun çok uluslu yapısı karar alma süreçlerini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple bütüncül ve hızlı bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütülememektedir. Örneğin siyasi ve kültürel bir faaliyet yürütüleceği zaman bu faaliyet hangi ülke ya da ülkelerin kültürleri çerçevesinde ya da siyasi çıkarları doğrultusunda yürütülecektir? Ortadoğu'da bu zamana kadar İsrail-Filistin sorunu konusunda tarafsız kalmayı başaramamış ve açıkça ağırlığını İsrail'den yana koymak suretiyle bölge halklarının nefretini kazanmış ABD'mi? Yoksa her ne kadar laik bir ülke olsa da uzun yıllardır İslami Muhafazakâr olduğunu her fırsatta dile getiren bir hükümet tarafından yönetilen Türkiye mi?

Bir diğer sorun NATO'nun yumuşak gücü ve kamu diplomasisinin yöneleceği kitlenin tayini açısından ortaya çıkmaktadır. Yumuşak güç kavramının tanımları incelendiğinde NATO'nun kamu diplomasisi faaliyetlerinde ana amacının üye ülkelerin dışında kalan kamuoylarını etkilemeye dönük olması beklenirdi. Ancak İttifakın yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri üye ülke kamuoylarına dönük olup daha çok bir halkla ilişkiler intibai vermektedir. Soğuk savaş sonrası NATO'nun yaşadığı yukarıda ayrıntıları ile anlatılan meşruiyet sorunu bu konunun temelinde yatan sebeptir. Doğrusu böylesine varoluşsal sorunları olan bir örgütün dışa dönük etkin bir yumuşak güç gösterisinde bulunması pek mümkün görünmemektedir. Doğası gereği yumuşak güç aynı zamanda bu gücü ortaya koyacak ulus ya da uluslararası örgütlerin özgüvenini de yansıtmak zorundadır.

Yine NATO'nun bir uluslararası örgüt olması sebebiyle bu yapının doğası gereği yumuşak gücünü kamu diplomasisi faaliyetleri şeklinde ön plana çıkarması müttefiklerinin sağladığı desteğe bağlıdır. NATO bu alandaki stratejilerini ancak müttefiklerinin izin ve destek verdiği kadar geliştirebilmekte ve sahada tatbik edebilmektedir. Benzer bir durum kamu diplomasisi stratejilerinin belirlenmesi için gereken istişareler için de geçerlidir.

Bu noktada NATO'nun yaşadığı bir diğer sorun da birden fazla ülkenin kamuoylarını etkilemeye çalışmanın yaratabildiği güçlüklerdir. İttifak içerisinde tehdit algılamaları, dünya görüşleri ve farklı bakış açılarına sahip kamuoylarının

tamamına hitap edebilecek ortak bir kamu diplomasisi stratejisinin hayata geçirilmesini çok güçleştiği görülmektedir. Soğuk savaş sırasında düşman bir taneydi ve iddiası belliydi. Soğuk savaş sonrasında neredeyse her coğrafyada farklı bir düşman bulunmakta ve bunların her birine karşı farklı bir kamu diplomasisi stratejisi belirlemek üstelik bunları da farklı çıkarları kültürleri amaçları olan farklı ulusların kamuoylarını ikna ederek yürütmek gerekmektedir. Bu da bir hayli zor olmaktadır.

NATO'ya karşı dünya kamuoylarında var olan peşin hükümler de başlı başına bir sorun teşkil etmektedir. Çalışma içerisinde ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı üzere NATO'ya karşı düşmanlık hemen hemen her coğrafyada farklı sebeplere dayanmaktadır. Örneğin bir Rus, NATO'nun, ülkesini Orta Asya'dan Doğu Avrupa'ya kadar her coğrafyada çevrelemeye ve yalnızlaştırmaya çalıştığını düşünürken bir Çinli NATO'nun, büyüyen ve gelişen Çin'in Pasifikteki temel çıkarlarını tehdit ettiğini dahası Doğu Türkistan gibi bazı sorunlu bölgelerde NATO'nun Çin'in içişlerine karıştığını düşünmektedir. Bir Arap için NATO Arapların İsrail'e karşı yarım asırdan uzun süren mücadelelerinde perde gerisindeki düşman, bir Afrikalı için ise eski sömürgeci efendilerin yeni bir maskesinden başka bir şey değildir.

Burada ki temel sorun NATO'nun üye ülkelerden farklı ve bağımsız bir kimliğinin bulunmaması yahut bulunsu bile bunun yeterince hedef kitlelere yansıtılamamış olmasıdır. Bu noktada Türkiye'nin NATO üyeliğinin NATO'nun yumuşak güç unsurlarına katkıda bulunduğu ve NATO'nun batı eksenli bir örgüt olduğu iddiasına en güzel yanıt olduğu şeklinde ki iddiaya Arap kökenli saygın bir akademisyen ve araştırmacı olan Mustafa Alani'nin tepkisine tez içinde yer verilmiştir. Alani Türkiye'nin de kolonyal bir geçmişi olduğu ve yaşadığı batılılaşma süreçlerinin etkisiyle coğrafyasına yabancılaştığını düşünmektedir (Alani, 2005). Yani Alani'ye göre bir Arab'ın gözünde Türkiye Arap toprakları üzerinde tarihi emperyalist emelleri olan bir güçtür ve NATO üyeliğinin medeniyetler arası ittifaka katkı sunması bir tarafa Türkiye'nin İttifak'a üyeliği medeniyetler çatışması fikrine hizmet etmektedir.

NATO hakkında bahsi geçen peşin hükümlerin ortadan kaldırılması ve yumuşak gücünü ön plana çıkarabilmesi açısından bir diğer sorun da hala cevap

bekleyen bir sürü soru işaretinin bulunmasıdır. ABD güdümlü bir yapı olmadığı iddiasında olan uluslar arası bir örgüt örneğin; İsrail-Filistin sorunu konusunda tarafsız bir rol üstlenebilecek midir? Yahut İran'ın nükleer programı konusunda alacağı tutum ne olacaktır? Çin'in Pasifikte artan etkinliği konusunda NATO'nun herhangi bir planı bulunmakta mıdır? Yoksa bu durum sadece ABD'nin bir sorunu mudur? Bugün birçok kişi NATO'nun bu sorulara yanıt vermediğini düşünmektedir. NATO'nun bu sorulara etkili ve tatmin edici bir cevap sunması gerekmektedir.

Sonuç olarak şu söylenebilir ki; NATO'nun uzun vadede varlığını koruyabilmesi için etkin bir kamu diplomasisi yürütebilmesi gerekmektedir. Bunun için de öncelikle yumuşak gücün önemi hakkında geniş bir mutabakat olmalıdır. Bu mutabakat mevcuttur. Devamında NATO'nun yumuşak gücü ön plana çıkarılmalı, bu bağlamda kamu diplomasisi dış politikanın planlanması ve karar alınması aşamalarında en etkin şekilde yumuşak güç kullanılmalıdır. Bu amaç için gerekli finansal kaynaklar sağlanmalı kapsamlı bilgilendirme kampanyaları yapılmalıdır. Yine bu hedefe yönelik olarak örgüt içerisinde gerek karar alma mekanizmalarında gerekse de alınan kararların uygulanması noktasında daha süratli ve etkin sonuçların elde edilebilmesi için bir re-organizasyon yapılmalıdır. Hedef ve üye ülke kamuoyları yakından takip edilmeli bu kamuoylarının NATO'nun amaçları konusundaki soru işaretleri yerinde bir tabirle peşin hükümleri ortadan kaldırılmalıdır. NATO'nun kimlik sorunu da dâhil sayılan tüm sorunların üstesinden gelinebilmesi yukarıda sayılan bazı yapısal düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması yolu ile yumuşak gücünü öne çıkarmasına bağlıdır.

KAYNAKÇA

Acar, C. Soğuk Savaş, (2007) s. 125-181 İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation, Adopted by Heads of State and Government adopted at the NATO Summit in Lisbon, 19–20 Kasım 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm (Erişim Tarihi 20 Şubat 2018).

Akalın, C. Soğuk Savaş ABD ve Türkiye, (2003) s. 147-148 İstanbul: Kaynak Yayınları.

Akçadağ, E. NATO'nun Değişen Komuta Yapısı (2010) s.1-27-114 Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Akgönenç, O. Dış Politikada Diplomasinin Rolü (2009) s. 14 Önemi ve Metodları. Jeopolitik Dergisi, Ekim

Aktaş, T. Tarihi Bir Zirve: NATO Lizbon Zirvesi, (2010) s. 96-99 USAK.

Alacakaptan, A. Atlantik İttifakı, (1986) s. 2-93 Ankara: Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınevi.

Alani Mustafa Nato Dergisi

<https://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/turkish/art3.html> (Erişim tarihi 10.10.2018)

Anholt, S. (2004). Global Markaların Yerel Çuvallamaları s. 95-106 Gonca Canan (çev.). 2.Baskı. İstanbul: Mediacat.

Antonenko, O. ve Giegerich, B. Rebooting NATO-Russia Relations, Survival, (2009) 13-21 Vol:51 No:2, Nisan-Mayıs,

Antonenko, O. ve Yurgens, I. Towards a NATO-Russia Strategic Concept, Survival, (2010) 52(6), 5-11

Aranson, E. Pratkanis, A. Propaganda Çağı (2008) s. 11-14 İstanbul Paradigma Yayıncılık.

Arı, T. Yükselen Güç, (2010) s.23-68 İstanbul: MKM Yayıncılık.

- Armaoğlu, F. 20. YY Tarihi, (2007) s. 398-446 İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Arsın, A. NATO Savunma ve Eğitim Yönleri Sempozyumu, (1984) s. 8 Ankara.
- Aslan, M. Z. Müşterek Emniyetin Tesisi Açısından Atlantik Camiası'nın Rolü, (1953) 10(1-4), s.22 AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara
- Asna, A. Kuramda ve Uygulamada Halkla İlişkiler (2006) s. 24 İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Aybet, G. Yeni Bir Transatlantik Fikirbirliği NATO-OTAN, İstanbul'u Yorumlamak, (2011) s. 33-145
- Aydeniz, H. (2016). Kamu Diplomasisi ve Lobicilik Arasındaki Farklar, konulu görüşme. İstanbul.
- Aydoğan, B. ve Aydın, H. (2011). Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik. İstanbul: Ekopolitik
- Babkina, A.M. NATO's Role Mission and Future, (1999) 18 NY: NovaScience Pub.
- Babst Stefanie, "Reinventing NATO's Public Diplomacy", Research Paper, NATO Defence College, Rome, No. 41, Kasım 2008
- Babst Stefanie, "Explaining Public Diplomacy," Kamu Diplomasisi Genel Sekreter Yardımcısı Vekili Stefanie Babst ile yapılan video görüşmesi, 18 Eylül 2006, <http://www.nato.int/docu/speech/2006/s060918a.htm> (Erişim Tarihi 10 Ağustos 2018).
- Babst Stefanie, "NATO's New Strategic Concept: Inspired by the masses?," Turkish Policy Quarterly, 2010 61-66 Vol. 9, No.1
- Baines, R. P. ve O'Shaughnessy, N. J. Political Marketing and Propaganda: Uses, Abuses, Misuses'', Journal of Political Marketing (2014) 13(1-2), 1-18
- Bal, İ. Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era (2004) 104-108 Brown Walker Press, USA
- BBC News, "Dutch Cabinet Collapses over Dispute in Afghanistan",
- Bekcan, U. NATO İttifak mı Ulusal Güvenlik Aracı mı? (2008) 10(36), 85-91

Akademik Araştırmalar Dergisi, Ankara

Bektaş, A. Siyasal Propaganda: Tarihsel Evrimi ve Demokratik Toplumdaki Uygulamaları (2002) s.80 İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bektaş, A. Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi (2007) s.144-147 3. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Benitez Jorge, “NATO’s Center of Gravity: Political Will”, 27 Mayıs 2010, http://www.atlanticcommunity.org/index/articles/view/NATO’s_Center_of_Gravity_%3A__Political_Will (Erişim Tarihi 10 Mayıs 2018).

Bennett, C. Terörizmle Savaş (2011) s.142 NATO-OTAN.

Berridge, G. R. ve Alan, J. A Dictionary of Diplomacy (2003) 215 New York: Palgrave Macmillian

Bilbilik, E. K. Bütünleşik Pazarlama İletişimi İçerisinde Marka Kavramı ve Bu Kavramın Halkla İlişkiler Boyutu (2004) 20(20), 197-206 İstanbul Üniversitesi İletişim Fakóltesi Hakemli Dergisi.

Bilge, S. Güç Komşuluk, (1991) s.299 Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bilgin, E. T. Soğuk Savaş Sonrası Değişen Kolektif Güvenlik Anlayışı erevesinde NATO- Türkiye İlişkileri (2006) s.52

Binn, A. NATO’nun Akdeniz Diyalogunu Güçlendirmek (2003)NATO-OTAN

Bostanoğlu, B. Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası (1999) s.258-261 Ankara: İmge Yayınları.

Bowen, W. Q. ve David, D. American Security Policy in the 1990s, US (1996) s. 1-5 Dartmouth Pb.Co.

Bölme S.M. “ABD’nin Üs Politikası ve Türkiye: Kuruluşundan Bugüne Kadar İncirlik Üssü” s. 151 Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi Ankara 2010

Canetti, E. Kitle ve İktidar (1998) Güľřat Aygen (ev.) s. 18-19 İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Carnish, P., Lindley, J. vd. (2011) 136 <http://www.capmembers.com>

Chen, C., Ming, H. L. ve Yang, Y. H. Branding Taiwan for Tourism Using Decision Making Trial and Evaluation Laboratory and Analytic Network Process Methods, (2012) 1355-1373 The Service Industries Journal

Chen Rosalie, "China Perceives America: perspectives of international relations experts," (2003) 295 Journal of Contemporary China. Vol. 12 No. 35

Chivvis Christopher S., Recasting NATO's Strategic Concept, Arlington V.A., RAND Corporation, (2009);12 online edition.

Clinton Hillary R., Foreign Policy Address at the Council on Foreign Relations, Washington D.C., 15 Temmuz 2009.

Committee for Public Diplomacy, NATO. (Erişim Tarihi 7 ocak, 2018) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69272.htm?selectedLocale=en.

Cowen, T. US Aid to the Developing World, (1985); 65 Washington DC: Heritage Foundation.

Croft, R. ve Dean, D. They Come over Here... 300 Years of Xenophobic Propaganda in England, (2014) ;47 Journal of Political Marketing

Cull, J. N. Public Diplomacy Before Gullion: The Evolution of a Phrase, Nancy Snow ve Philip M. Taylor (Ed.). (2009); 12-15 Routledge Handbook of Public Diplomacy içinde. New York: Routledge.

Curran, J. Media and Power (2002); 55 London: Routledge.

Çakmak, H. Avrupa Güvenliği (2003) s.115-157 İstanbul: Akçağ Yayınları.

Çoban, B. Medya, Barış Ve Savaş, Savaş Ortamında Barış Medyasını Yaratmak (2010) s. 19-21 Kalkedon Yayınları.

Çomak, H. NATO'nun Riga Zirvesi ve Dönüşümü, (2007) s. 167 Stratejik Araştırmalar Dergisi

Çomu, T. Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi, Yeni Medyada Nefret Söylemi(2010) s.141-147 Kalkedon Yayınları.

Dağcı, K. ABD'nin Güvenlik Yaklaşımı ve Terörizm, Avrasya Dosyası (2006) s. 81

Demir, V. Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç (2012) s. 24-92 İstanbul: Beta Basım-Yayın

Djerejian Edward, Changing Minds Winning Peace: A New Strategic Direction for U.S. Public Diplomacy in the Arab and Muslim World, Report of the U.S. Advisory Group on Public Diplomacy for the Arab and Muslim World, October, 2003. <http://www.publicdiplomacy.org/23.htm> (Erişim Tarihi 9 Mayıs 2018)

Duffey, J. (2009). How Globalisation Became U.S. Public Diplomacy at the End of the Cold War, Handbook of Public Diplomacy, Nancy Snow and Philip M. Taylor. (Eds.) New York, Routledge.

Duman, H. Gezilerim NATO, AET ve OECD Tarihten Seçilmiş Bazı Kısımlar (1987) s. 233-234 İstanbul: Acar Yayınları.

Dunbabin, J.P.D. The Cold War:The Great Powers and their Allies (1994) 82 England: New York Pearson Education.

Ekşi, M. Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış politikası (2014) s.32-99 Ankara: Siyasal Kitapevi.

Erdoğan, H. Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı (2004) s.80-90 İstanbul: IQ Yayınları.

Erhan, Ç. Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı, (2005) s. 275-276 AÜ SBF Dergisi, 51(1)

Ertekin, Y. Halkla İlişkiler (2000) s.1 Yargı Yayınevi, Ankara.

Ertem, B. Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk Sovyet İlişkileri(1939-1947) 2010 s.269 Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(11)

Ertem, B. Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı (2010) s.387 BAÜ SBE Dergisi, 12(11)

Ertem, S. Propaganda: Propagandanın Psikolojik, Sosyolojik ve Teknik Şartları (1942) s.9 2.Cilt. İstanbul: Vakıf Matbaası.

Erzen, M. Ü. Kamu Diplomasisi (2012) s. 36-37,107 İstanbul, Derin Yayınları.

Favre, P. The New France - Breaking Through the Perception Barrier, Keith Dinnie

(Ed). Nation Branding: Concepts, Issues, Practice (2008); 239-242 Oxford: Butterworth-Heinemann.

Flockhart Trine “After the Strategic Concept: Towards a NATO Version 3.0” (2011) s.10 DIIS Report.

Foster, J. D. Policy for Security and Peace (1954); 32-361 Foreign Affairs

Gaddis, L. J. The Cold War (2005) s.95 New York: Penguin Pres.

Gallis, P. The NATO Summit at Bucharest (2008); 45-48,193 CRS Report for Congress, RS22847, 05.05.2008

German Marshall Fund, Transatlantik Eğilimler Anketi, 2011, <http://trends.gmfus.org/transatlantic-trends/key-findings/> (Erişim Tarihi 22 Eylül 2018).

Gerstenmaier, E. (2010). NATO’nun Islahı ve Hür Dünyanın Güvenlik Sistemi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 21(1-4), 123

Gilboa, E. Searching for a Theory of Public Diplomacy (2008); 55-77 Annals of the American Academy of Political and Social Sciences, 616, March

Gönlübol, M. Uluslararası Politika (2010) s.22-27 5. Baskı, Siyasal Kitabevi.

Gözen, R. Uluslararası Politika Manivelası Olarak Füze Kalkanı (2011) s.33-42 Ortadoğu Analiz, 3(26)

Gregor, W. Pedlow NATO Strategy Documents 1949-1969; 11

Gregory, B. Public Diplomacy and Strategic Communication: Cultures, Firewalls, and Imported Norms (2005)

Grusec, J. E. Hastings, P. D. Handbook of Socialization: Theory and Research (2007) s.12-81 Guilford.

Güney, P. Marshall Planı: Avrupa Birliği’nde Amerikan Harcı (2006) s.109-110 Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Ankara: ATAUM.

Gürcan, M. Stratejik İletişim Modeli ve Güvenlik Alanına Uygulanabilirliği’ (2013) s. 15-18 Güvenlik Stratejileri

Gürkaynak, M. Avrupa’da Savunma ve Güvenlik (2004) 6, 68, 77-80 Ankara: Asil Yayınları.

Hackley, C. Advertising and Promotion: Communicating Brands (2005) s.106 London: SAGE Yayınları.

Harp Akademileri Komutanlığı, (1993) Avrupa’nın Yeni Kimliği, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları.

Hasgüler, M. ve Uludağ, M. Uluslararası Örgütler (2007) s.199 İstanbul: Alfa Yayınları.

Helbig Robert, (2011) “Defining its future, engaging its public: NATO’s new Strategic Concept as a tool for survival” (2007); 19 ISU Conference Paper, 8 Nisan 2011.

Herman, S. E. The Propaganda Model: A Retrospective (2000); 101-112 Journalism Studies

Heuser, B. The Development of NATO’s Nuclear Strategy, Contemporary European History (1994); 50

Hobsbawn, E. Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırıliklar Çağı (1994) s.318-319 İstanbul: Sarmal Yayınları.

Hocking, B. ve Melissen, J. Diplomacy in the Digital Age, Clingendael Report. Clingendael Institute: Netherlands Institute of International Relations Clingendael, (2015)

Hogan, M. J. America, Britain and the reconstruction of Europe 1947-1952 (2002); 1 UK: Cambridge University Pres.

Holsti, K. J. The Concept of Power in the Study of International Relations, Background, (1964); 179-194

Holzner, S. Facebook Marketing: Leverage Social Media to Grow Your Business. (2009) ;177 Indiana: Que Yayıncılık.

How NATO is Perceived in Russia.”(2011) August 19, 2011.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8525742.stm> (Erişim 12 Kasım 2017).

<http://nssarchive.us/NSSR/1991:7-10> (Erişim Tarihi 10 Ocak 2014)

<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim 11 Kasım 2017).

<https://twitter.com/nato?> (Erişim Tarihi 15 Haziran 2019).

http://www.atlanticcommunity.org/index/articles/view/How_NATO_is_Perceived_in_Russia_or_Lessons_in_Optimism. (Erişim 10 Eylöl 2017)

<https://www.facebook.com/NATO/> (Erişim 16 Haziran 2019).

<https://www.instagram.com/nato/?> (Erişim 16 Haziran 2019).

<http://www.isaf.nato.int> (Erişim 12 Kasım 2017).

<http://www.nato.int/> (Erişim 21 Eylöl 2017)

<http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/july/126071.htm> (Erişim Tarihi 10 Mayıs 2018).

Huntley, J.R. NATO Hikayesi (1969) s.34-39 Ankara: Yarıñ Yayınları.

Ikłody, G. Yeni Tehditler Yeni NATO, (2011) s.123-127 NATO-OTAN,
<http://www.nato.int>

Ischinger Wolfgang, “Pax Americana and Pax Europea”, Tod Lindberg (Der.)
Beyond Paradise and Power: Europe, America and the Future of a Troubled
Partnership (2005); 84–85 New York, NY, Routledge

Kalın, İ. Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi (2011) s. 17
<http://www.kamudiplomasisi.org>. Erişim tarihi 06.03.2018

Kalyon, L. Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz (2011) s.9-10 Güvenlik Stratejileri
Dergisi

Karaosmanoğlu, A. ve Taşhan, S. Middle East Turkey and The Atlantic Alliance
(1987) s.28 Ankara: Foreign Policy Institute.

Kavcar, C. NATO Savunma ve Eğitim Yöñleri Sempozyumu (1984) s.8-14 Ankara:
Ankara Üniversitesi Yayınları.

Kazancı, M. Halkla İlişkiler, (1980) s.10-15 Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Kelley, J. R. Between Take-Offs and Crash Landings. P. M. Taylor, & N. Snow içinde, Handbook of Public Diplomacy (2009); 72-86 New York: Routledge Publisher

Keloğlu, İ. E. Halkla İlişkiler Etiğine Tarihsel Bir Bakış: Amerika'nın Öğrettikleri Ve Türkiye'de Yaşananlar (2006) s.1-8 Küresel İletişim Dergisi

Kennedy, P. Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (2010) s.446 Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Keohane, O. R. ve Nye, J. S. (2000). Introduction, Joseph S. Nye ve John D. Donahue (Ed). Governance in a Globalizing World içinde. Washington: Brookings Institution Press.

Kobieracki, R. NATO'nun Artan Operasyonları (2011) s.155 NATO-OTAN.

Koppang, H. Social Influence by Manipulation: A Definition and Case of Propaganda (2009) s.117-143 Middle East Critique

Kotler, P. ve Armstrong, G. Principles of Marketing (2016) s.29-50 Essex: Pearson.

Kotler, P. ve Keller, K. L. Marketing Management (2009) s.45 New Jersey: Pearson.

Köse, T. Barış Gücünün Tanımı Ve Kapsamı (2006) <https://www.setav.org/baris-gucunun-tanimi-ve-kapsami/> (Erişim Tarihi 14.06.2017)

Leonard, M., Stead, C., ve Smewing, C. Public Diplomacy. The Foreign Policy Centre (2002) s.18-56

MAJIE, Zhu. Contemporary Culture and International Relations, (2006); 20

Melissen, "The New Public Diplomacy (2005); 5-124
http://culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/The_New_Public_Diplomacy.pdf (Erişim Tarihi 11.09.2017)

Milburn, M. A. Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset (1998) s.29-31 İmge Kitabevi.

Milli Gazete Editör, 2012 <https://www.milligazete.com.tr/haber/1092281/yumusak-nato> (Erişim tarihi 14.07.2018)

Mueller, S. The Nexus of U.S. Public Diplomacy and Citizen Diplomacy. N. Snow, & P. M. Taylor içinde, Handbook of Public Diplomacy (2009); s. 101-107 New York: Routledge Publisher

National Security Council, Basic National Security Policy, 30.10.1953;3-8

NATO Dergisi, Kış 2006, Özel Kabil Postası “Riga’ya Giden Yol”, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/turkish/special.html> (Erişim Tarihi 13 Aralık 2017)

NATO Kamu Diplomasisi (2007) Genel Sekreter Yardımcısı Vekili Stefanie Babst ile NATO Karargâhında Video Mülakatı, 22 Haziran 2007, <http://www.nato.int/docu/speech/2007/s070622a.html> (Erişim Tarihi 30 Nisan 2017).

NATO, NATO El Kitabı (2001) Brüksel: NATO Basın ve Enformasyon Bürosu s.211

NATO-OTAN, Bucharet Summit Declaration (2008) 03.04.2008 https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm (Erişim Tarihi 13 Nisan 2015).

NATO-OTAN, Official Text: Prag Summit Declaration (2002) 21.11.2002 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm (Erişim Tarihi 13 Ekim 2016).

NATO, Bükreş Zirvesi Deklarasyonu (2009) Paragraf 10, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm (Erişim Tarihi 9 Eylül 2018).

Neumann, E.N. Suskunluk Sarmalının Keşfi (2014) s.85-86 Çev. Murat Özkök İstanbul. Dost Kitabevi 04.04.1998

Nicolson, S. H. Diplomacy. Washington: Institute for the Study of Diplomacy (1988) s.3-4 Georgetown University.

Nilsson, M. American Propaganda, Swedish Labor, and the Swedish Press in the Cold War: The United States Information Agency (USIA) and Co-Production of U.S. Hegemony in Sweden during the 1950s and 1960s. (2012); 315-345 The

International History Review.

Nye, J.S. Bound to Lead: The Changing Nature of American Power (1990) ;13-188 New York: Basic Books.

Nye, J. Yumuşak Güç (2005) s. 3-158 (R. İ. Aydın, Çev.) Ankara: Elips Kitap

Nye, J. Public Diplomacy and Soft Power. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, (2008); 94-109

Nye, J. S. Soft Power (2004); 4-142 New York, Public Affairs.

Nye, J. S. The Powers to Lead (2008); 101 New York, Oxford University Press.

Oğultürk, C. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Avrupa Güvenliği ve NATO'nun Transformasyonu (2005) s.51 İstanbul.

Olins, W. Making A National Brand . J. Melissen içinde, The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations (2005); 169-179 New York: Palgrave Macmillian

Oktay, E. "NATO'nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisi'nin Artan Rolü", Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 34 (Yaz 2012) s. 125-149.

Ortaylı, İ. Yakın Tarihin Gerçekleri (2013) s.20 İstanbul: Timaş Yayınları.

Oskay, Ü. 19. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri: Kuramsal Bir Yaklaşım (1993) s.26 İstanbul: DER Yayınları, 1993

Özkan, A. Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye (2004) s. 65 İstanbul: TASAM Yayınları.

Özlük, E. NATO'nun Bilimsel Faaliyetleri: Sanal İpekyolu ile Güney Kafkasya ve Orta Doğu'ya Uzanmak (2007) s.31-32,97 TİKA-Avrasya Etüdleri

Peltekoğlu, F. B. Halkla İlişkiler Nedir? (2009) s. 596-600 Genişletilmiş 6.Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Potter, E. Canada and the New PD, Discussion Papers in Diplomacy (2002); 114-164

Powaski, R. E. The Cold War, New York: Oxford University Pres (1998) s.72

Rachwald, A. R. A Reset of NATO Russia Relations: real or imeginary?, European Security, (2011); 117-126

Radikal, (2011) 26 Eylül , 2011. “İran, Rusya ve Çin NATO'ya karşı 'ortak füze kalkanı'kuruyor,”<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&VersionID=7965&Date=22.06.2008&ArticleID=1064499>.

Razoux Pierre, What Future for NATO’s İstanbul Coopearation Initiative, NDC Research Paper, No. 55, Ocak 2010 ve Ashraf Kishk, The İstanbul Cooperation Initiative Agreement between NATO and Gulf Cooperation CountriesObstacles and Propositions, (2009) NDC Fellowship Monograph, No. 1.

Robert, A. D. The Concept of Power (2007); 201-215 Behavioral Science

Roberts, J. M. Yirminci Yüzyıl Tarihi (2003) s.403 Ankara: Dost Kitapevi.

Robertson, L. NATO’nun Dönüşümü (2003) NATO-OTAN Dergisi, <http://www.nato.int> (Erişim Tarihi 15 Eylül 2018)

Sancar, G. A. Uluslararası Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi, (2012) s.24-107 Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi SBE.

Sander, O. Türk Amerikan İlişkileri 1947-1964 (1979) s.88-89 Ankara: AÜ SBF Yayınları.

Sander, O. (1989). Siyasi Tarih 1918-1990, I.Basım, Ankara, İmge Kitabevi

Sander, O. Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965) (2008) s. 50-193 Ankara: İmge Kitabevi.

Sander, O. Siyasi Tarih (1918-1994) (2008) s.210-264 İstanbul: İmge Kitabevi.

Savereux, P. Kapsamlı Siyasi Yönerge: Bir Bakış (2007) s.58,97 NATO-OTAN.

Seitel, F. P. The Practice Of Public Relations (2004) s.26 Prentice-Hall, 9th ed., Upper Saddle River, NJ.

Seong, H. Y. Toward Public Relations Theory Based Study of Public Diplomacy: Testing the Applicability of the Excellence Study, Journal of Public Relations Research (2006) s. 309

Signtizer, B. H. ve Coombs, T. Public Relations and Public Diplomacy: Conceptual Covergences (1992) s. 137-147 Public Relations Review

Sloan, R. S. 5 inci Maddenin İşletilmesi:5 Yıl Sonra (2006) s.16-19 NATO Dergisi, Yaz Sayısı.

Snow, N. ve Taylor, P. M. Handbook of Public Diplomacy (2009); 3 New York: Routledge Publisher

Snow ,N., “Rethinking Public Diplomacy. (2006); 4 3 New York: Routledge Publisher

Sokullu Ebru Canan ve Ertunç Burcu, (2011) BETAM, Bahçesehir üniversitesi, araştırması 11/110. 6 Mayıs 2011. (Erişim Tarihi 9 Ocak 2018)
<http://betam.bahcesehir.edu.tr/en/wpcontent/uploads/2011/05/ResearchBrief110.pdf>.

Soysal, İ. Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye (1997) s. 32 İstanbul: İsis Yayınevi.

Sönmezoğlu Ö.F., "Uluslararası İlişkilere Giriş, Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı", Der Yayınları, İSTANBUL (2005)

T.C. Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü (UGGM), NATO İstanbul Zirvesi (2004) s.17-18 NATO-OTAN

Tarhan, N. Psikolojik Savaş: Gri Propaganda (2002) s.32-35 2.Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları.

Tekin, E. NATO’nun Hür Ufukları (1969) s.80 İstanbul: Ak Yayınları.

Tench, R. ve Yeomans, L. (2006). Exploring Public Relations. U.K.: Prentice Hall

Tınc, F. NATO Buzları Eritme Zirvesi Olacak (2011) Hürriyet Gazetesi, 21.06.2004.

Tosun, N. B. Marka Yönetimi (2014) s.16 Genişletilmiş 2.Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Tuch, H. N. Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas (1990); 3-17 New York, St.Martin’s Press.

Turan, İ. NATO İttifakı’nın Stratejik ve Siyasi Sorunları (1971) s.8-27 İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tuschhoff Christian, “Why NATO is still Relevant” (2003) s.101 International Politics, Cilt 40,

Türk Atlantik Andlaşması Derneği, Uluslar arası Kuruluşlar ve Türkiye, Ankara: Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınevi, s.35-36.

Uçarol, R. Siyasi Tarih 1789-2010 (2010) s. 850 İstanbul: Der Yayınevi.

Uluslararası Kuruluşlar ve Türkiye (1984) ss40-41. Ankara: Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınevi,

Ülger, K. İ. Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme, (2002) s.50-55 İstanbul: Gündoğan Yayıncılık.

Valantin, J. M. Küresel Stratejinin Üç Aktörü Hollywood, Pentagon ve Washington, (2006). s.8 2.Baskı, Babıali Kültür Yayıncılığı.

Van Ham, P. The Rise of the Brand State (2001); 2-6
<https://www.foreignaffairs.com/articles/2001-09-01/rise-brand-state> (Erişim Tarihi 10 Ocak 2014)

Wallander Celeste A., “International Assets and Adaptability: NATO After the Cold War”, International Organization (2000) s.705. Cilt 54, No. 4,

Wang, J. Localising Public Diplomacy: The Role of Sub-National Actors in nation Branding, Place Branding, (2005); 32-42

White Oak Recommendations on Public Diplomacy, (2009)
http://mountainrunner.us/2009/02/white_oak_recommendations.html (Erişim Tarihi 9 Mayıs 2018).

Wyne Ali S., “Public Opinion and Power”, Nancy Snow ve Philip M. Taylor (Der.), Routledge Handbook of Public Diplomacy, (2009); 45 New York, Taylor and Francis

Yaman, D. NATO’nun Yeni Görevi: Terörizmle Mücadele ve Bu Eksende Atılan Adımlar, Uluslararası Hukuk ve Politika (2006) s.41-53

Yavuz, C. NATO Lizbon Zirvesi: Füze Kalkanından Afganistan’a Beklentiler ve Gerçekleşenler (2011) s.15,78-81 TÜRKSAM.

Yılmaz, S. Güçsüz Güç (2007) s. 67-103 Güvenlik Stratejileri Dergisi

Yılmaz, S. Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi (2008) s. 27-65 Stratejik Araştırmalar Dergisi

Yılmaz, S. NATO Lizbon Zirvesi ve Sonuçları, Füze Savunma Sistemi ve Türkiye (2014) s.5

Zaharna, R. Mapping out a Spectrum of Public Diplomacy Initiatives. N. Snow , & P. M. Taylor içinde, Handbook of Public Diplomacy (2009); 86-100. New York: Routledge Publisher

